

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emre KANIK

ANTALYA İLİ GÜNDOĞMUŞ İLÇESİ VE YÖRESİ AĞIZLARI

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emre KANIK

ANTALYA İLİ GÜNDOĞMUŞ İLÇESİ VE YÖRESİ AĞIZLARI

Danışman

Doç. Dr. Emine ATMACA

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Emre KANIK'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Zikri TURAN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Emine ATMACA (İmza)

Üye : Doç. Dr. Enfel DOĞAN (İmza)

Tez Başlığı: Antalya İli Gündoğmuş İlçesi ve Yöresi Ağızları

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi : 21/06/2021

Mezuniyet Tarihi : 14/07/2021

(İmza)
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Antalya İli Gündoğmuş İlçesi ve Yöresi Ağızları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Emre KANIK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Emre KANIK
Öğrenci Numarası	20175242005
Enstitü Ana Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Emine ATMACA
Tez Başlığı	Antalya İli Gündoğmuş İlçesi ve Yöresi Ağzları
Turnitin Ödev Numarası	1614535550

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 203 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 17/05/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 7

alıntılar dahil % 10 'dur.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeleri sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

01/07/2021

(imzası)
Doç. Dr. Emine ATMACA

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	viii
HARİTALAR LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ÇALIŞMADA KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ	xi
İŞARETLER	xiii
ÖZET	xiv
SUMMARY	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTALYA İLİ GÜNDOĞMUŞ İLÇESİNİN TARİHÇESİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1. Türk Hâkimiyeti Öncesi Gündoğmuş	3
1.1.1. Kilikya-İsauria Dönemi	3
1.1.2. Roma-Bizans Dönemi	4
1.2. Türk Hâkimiyetinde Gündoğmuş	5
1.2.1. Selçuklular Dönemi	5
1.2.2. Beylikler Dönemi	6
1.2.3. Osmanlı Dönemi	7
1.3. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Gündoğmuş	8
1.4. Gündoğmuş İlçesinin Fiziki ve Beşeri Coğrafyası	9
1.4.1. Coğrafi Durum ve İklim	9
1.4.2. Nüfus	10
1.4.3. İdari Durum	11
1.4.4. Eğitim	12
1.4.5. Ekonomik Durum	13
1.5. Etnik Yapı	14
1.5.1. Gündoğmuş'a Yerleşmiş Olan Oğuz Boylarının Dil Özellikleri	16
1.5.2. Gündoğmuş'un Ağız Bölgeleri	18

İKİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ (~FONETİK)

2.1. Ünlüler.....	21
2.1.1. Ünlü Türleri.....	21
2.1.1.1. Normal Süreli Ünlüler.....	21
2.1.2. Uzun Ünlüler.....	26
2.1.2.1. Ses Hadiseleriyle İlgili Uzun Ünlüler (~İkincil Ünlü Uzunlukları).....	27
2.1.2.2. Alıntı Kelimelerde Uzunluklar.....	29
2.1.2.3. Vurgu ve Tonlamadan Kaynaklı Uzun Ünlüler.....	30
2.1.2.3.1. Ünlemlerde Uzun Ünlüler.....	30
2.1.2.3.2. Ezgiyle Söylenen Metinlerde Uzun Ünlüler.....	31
2.1.2.3.3. Diğer Uzun Ünlüler.....	31
2.1.2.4. Aslı Ünlü Uzunlukları (~Birincil Ünlü Uzunlukları).....	31
2.1.3. Kısa Ünlüler.....	32
2.1.4. İkiz Ünlüler (~Diftong).....	34
2.1.5. Ünlü Uyumları.....	35
2.1.5.1. Kalınlık-İncelik Uyumu (~Damak Uyumu).....	35
2.1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu (~Dudak Uyumu).....	38
2.1.6. Ünlü Değişmeleri.....	39
2.1.6.1. Art Ünlülerin İncelmesi.....	39
2.1.6.2. Ön Ünlülerin Kalınlaşması.....	39
2.1.6.3. Geniş Ünlülerin Darlaşması.....	40
2.1.6.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	40
2.1.6.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması.....	40
2.1.6.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi.....	41
2.1.7. Ünlü Yutulması.....	41
2.1.8. Ünlü Türemesi.....	42
2.1.9. Ünlü Birleşmesi (Ünlü Kaynaşması, Ünlü Çarpışması).....	42
2.2. Ünsüzler.....	43
2.2.1. Ünsüz Türleri.....	43
2.2.1.1. Normal Boğumlanmalı Ünsüzler.....	43
2.2.1.2. Zayıf Boğumlanmalı Ünsüzler.....	45
2.2.1.3. Yarı Ötümlü Ünsüzler.....	46
2.2.2. Ünsüz Uyumu.....	48

2.2.3. Ünsüz Değişmeleri	49
2.2.4. Ses Hadiseleri	50
2.2.4.1. Ötümlüleşme.....	50
2.2.4.2. Ötümsüzleşme	52
2.2.4.3. Süreklileşme	52
2.2.4.3.1. Sızıcılaşma.....	52
2.2.4.3.2. Akıcılaşma	53
2.2.4.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler	53
2.2.4.5. Süreksizleşme	53
2.2.5. Ünsüz Benzeşmesi.....	53
2.2.5.1. İlerleyici Benzeşme	54
2.2.5.2. Gerileyici Benzeşme.....	54
2.2.6. Ünsüz Benzeşmezliği (~ Ünsüz Alternansı).....	55
2.2.7. Ünsüz İkizleşmesi.....	55
2.2.8. Ünsüz Tekleşmesi.....	56
2.2.9. İkiz Ünlülerin Tekleşmesi	56
2.2.10. Ünsüz Düşmesi.....	56
2.2.11. Ünsüz Türemesi.....	56
2.2.11.1. Ön Seste Ünsüz Türemesi	56
2.2.11.2. İç Seste Ünsüz Türemesi	57
2.2.11.3. Son Seste Ünsüz Türemesi	57
2.2.12. Yutulma	57
2.2.13. Erime	57
2.2.14. Karışma.....	58
2.2.15. Büzülme.....	59
2.2.16. Derilme	59
2.2.17. Aşınma.....	60
2.2.18. Göçüşme	60
2.2.18.1. Yan Yana Olan Ünsüzler Arasındaki Göçüşmeler	60
2.2.18.2. Uzak Ünsüzler Arasındaki Göçüşmeler	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ŞEKİL BİLGİSİ (~EKLEŞME BİLGİSİ, MORFOLOJİ)

3.1. Ekler	61
3.1.1. Yapım Ekleri	61
3.1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri	61
3.1.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri	64
3.1.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri	65
3.1.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	66
3.1.2. Çatı Ekleri.....	66
3.1.2.1. Edilgenlik	67
3.1.2.2. Dönüştürme	67
3.1.2.3. İşteşlik.....	67
3.1.2.4. Ettirgenlik	67
3.1.3. Olumluluk-Olumsuzluk Eki	68
3.1.4. Fiilimsiler	68
3.1.4.1. İsim-Fiiller (~Mastarlar).....	68
3.1.4.2. Sıfat-Fiiller	69
3.1.4.3. Zarf-Fiiller	69
3.1.5. Çekim Ekleri.....	70
3.1.5.1. İsim Çekim Ekleri.....	70
3.1.5.2. İsim Çokluk Eki.....	70
3.1.5.3. İyelik Ekleri	71
3.1.5.4. İlgî Eki (~Tamlayan Eki): +(n)In / (n)In / +kI.....	71
3.1.5.5. Belirtme Eki (~Yükleme Eki): +(y)I (<< (I)G) / Ø	72
3.1.6. Hâl Ekleri.....	72
3.1.6.1. Yalın Hâli Eki: +Ø.....	72
3.1.6.2. Yönelme Hâli Eki: +(y)A	72
3.1.6.3. Bulunma Hâli Eki: +DA	72
3.1.6.4. Ayrılma Hâli Eki: +DAn	73
3.1.6.5. Vasıta Hâli Eki: +(I)A(n)	73
3.1.6.6. Eşitlik Hâli Eki: +CA	73
3.1.7. Tamlama	73
3.1.7.1. Birinci Tip: +(n)In	74
3.1.7.2. İkinci Tip: Ø	74

3.1.7.3. Zamir Fonksiyonlu İsim Tamlaması	74
3.1.8. Fiilin Kip ve Zaman Ekleri ve Fiil Çekimi.....	74
3.1.8.1. Fiillerin Basit Çekimi	74
3.1.8.1.1. Zamanlar	75
3.1.8.1.1.1. Geniş Zaman Eki	75
3.1.8.1.1.2. Görülen Geçmiş Zaman Eki	77
3.1.8.1.1.3. Şimdiki Zaman Eki	78
3.1.8.1.1.4. Gelecek Zaman Eki	79
3.1.8.1.1.5. Öğrenilen Geçmiş Zaman	80
3.1.8.1.2. Kipler	81
3.1.8.1.2.1. Emir / İstek Kipli Ek.....	81
3.1.8.1.2.2. Şartlı Kipli Ek.....	82
3.1.8.1.2.3. Gereklilik Kipli Ek	82
3.1.8.2. Birleşik Çekimler.....	83
3.1.8.2.1. Hikâye.....	83
3.1.8.2.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	83
3.1.8.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	83
3.1.8.2.1.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	83
3.1.8.2.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi.....	83
3.1.8.2.1.5. Geniş Zamanın Hikâyesi	83
3.1.8.2.1.6. Şart Kipinin Hikâyesi	83
3.1.8.2.1.7. İstek Kipinin Hikâyesi	83
3.1.8.2.2. Rivayet.....	84
3.1.8.2.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti	84
3.1.8.2.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti.....	84
3.1.8.2.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti	84
3.1.8.2.2.4. Geniş Zamanın Rivayeti	84
3.1.8.2.3. Şart.....	84
3.1.8.2.3.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı	84
3.1.8.2.3.2. Gelecek Zamanın Şartı	84
3.1.8.2.3.3. Geniş Zamanın Şartı	84
3.1.8.2.3.4. Şimdiki Zamanın Şartı.....	85
3.1.8.3. Ek Fiilin Çekimi	85
3.1.8.3.1. Hikâye.....	85

3.1.8.3.2. Rivayet.....	85
3.1.8.3.3. Geniş Zaman.....	85
3.1.8.3.4. Şart.....	86
3.1.8.3.5. Ek Fiilin Olumsuzu Değil.....	86
3.1.8.3.6. Ek Fiilin Zarf-Fiil -ken ile Çekimlenmesi	86
3.1.8.4. Birleşik Fiiller.....	86
3.1.8.4.1. İsim + Fiil Yapısında Olanlar	86
3.1.8.4.2. Fiil + Fiil Yapısında Olanlar (~Tasvirî Fiiller).....	87
3.1.9. Soru Eki	87
3.2. Kelimeler	88
3.2.1. Sıfatlar	88
3.2.1.1. Niteleme Sıfatları.....	88
3.2.1.2. Belirtme Sıfatları	88
3.2.1.2.1. İşaret Sıfatları	88
3.2.1.2.2. Sayı Sıfatları	89
3.2.1.2.3. Soru Sıfatları.....	90
3.2.1.2.4. Belirsizlik Sıfatları.....	90
3.2.1.3. Sıfatlarda Karşılaştırma ve Derecelendirme İşlevi.....	90
3.2.1.4. Sıfatlarda Küçültme.....	91
3.2.1.5. Unvan Sıfatları.....	91
3.2.2. Zarflar	91
3.2.2.1. Zaman Zarfları.....	91
3.2.2.2. Yer ve Yön Zarfları	92
3.2.2.3. Hâl (~Nasıllık-Nicelik) Zarfları.....	93
3.2.2.4. Azlık-Çokluk (~Miktar) Zarfları	93
3.2.2.5. Soru Zarfları	93
3.2.3. Zamirler	93
3.2.3.1. Şahıs Zamirleri	94
3.2.3.2. İşaret Zamirleri	95
3.2.3.3. Belirsizlik Zamirleri	96
3.2.3.4. Soru Zamirleri.....	97
3.2.4. Edatlar.....	97
3.2.4.1. Ünlem Edatları.....	97
3.2.4.1.1. Ünlem Edatları.....	97

3.2.4.1.2. Seslenme Edatları	98
3.2.4.1.3. Gösterme Edatları	98
3.2.4.1.4. Cevap Edatları	98
3.2.4.2. Bağlama Edatları	99
3.2.4.2.1. Sıralama Bağlama Edatları	99
3.2.4.2.2. Denkleştirme Edatları	99
3.2.4.2.3. Karşılaştırma Edatları	99
3.2.4.2.4. Cümle Başı Edatları	99
3.2.4.2.5. Sona Gelen Edatlar	100
3.2.4.2.6. Tekerrür Edatları	101
3.2.4.3. Çekim Edatları	101
SONUÇ	104
KAYNAKÇA.....	107
EK-1 METİNLER	110
EK-2 SÖZLÜK	152
EK-3 KAYIT DIŞI DERLENEN KELİMELEK.....	163
EK-4 KAYIT DIŞI DERLENEN KALIP İFADELEK	169
EK-5 METİNLER LİSTESİ.....	178
EK-6 ANTALYA İL HARİTASI	180
EK-7 GÜNDOĞMUŞ HARİTASI	181
EK-8 ANTALYA İL SINIRLARI İÇERİSİNDE GÜNDOĞMUŞ.....	182
Ö Z G E Ç M İ Ş	183

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Yıllara Göre Gündoğmuş Nüfusu.....	10
Tablo 1.2 Yıllara Göre Gündoğmuş Erkek ve Kadın Nüfusu.....	11
Tablo 1.3 Gündoğmuş Ağız Bölgeleri.....	18
Tablo 2.1 Ünlüler.....	25
Tablo 2.2 Aslı Vokal Uzunlukları.....	32
Tablo 2.3 Ünsüzler.....	48
Tablo 3.1 İyelik Ekleri.....	71
Tablo 3.2 Geniş Zaman Eki.....	75
Tablo 3.3 Görülen Geçmiş Zaman Eki.....	77
Tablo 3.4 Gelecek Zaman Eki.....	79
Tablo 3.5 Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki.....	80
Tablo 3.6 Emir / İstek Kipli Ek.....	81
Tablo 3.7 Şartlı Kipli Ek.....	82
Tablo 3.8 Teklik Şahıs Zamirleri.....	94
Tablo 3.9 Çokluk Şahıs Zamirleri.....	94
Tablo 3.10 İşaret Zamirleri.....	95
Tablo 3.11 Teklik İşaret Zamirlerinin Çekimi.....	96
Tablo 3.12 Çokluk İşaret Zamirlerinin Çekimi.....	96

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1 Gündoğmuş'un Ağız Bölgeleri Haritası.....	20
Harita 2.1 Antalya İl Haritası.....	180
Harita 3.1 Gündoğmuş Haritası.....	181
Harita 4.1 Antalya İl Sınırları İçerisinde Gündoğmuş.....	182

KISALTMALAR LİSTESİ

AİĞİYA	: Antalya İli Gündoğmuş İlçesi ve Yöresi Ağızları
ALTSO	: Alanya Ticaret ve Sanayi Odası
Ar.	: Arapça
ATSO	: Antalya Ticaret ve Sanayi Odası
bz.	: Bakınız
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
Erm.	: Ermenice
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
İbr.	: İbranice
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
Mac.	: Macarca
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Rum.	: Rumca
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
STT	: Standart Türkiye Türkçesi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YBO	: Yatılı Bölge Okulu

ÇALIŞMADA KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

- [á]: /a/ ile /e/ arası ünlü
 [â]: /a/ ile /ı/ arası ünlü
 [ā]: uzun /a/
 [ǎ]: kısa /a/
 [ä]: açık /e/
 [å]: /a/ ile /o/ arası ünlü
 [ê]: /e/ ile /ö/ arası ünlü
 [è]: /e/ ile /i/ arası ünlü (~kapalı /e/)
 [ē]: uzun /e/
 [ĕ]: uzun olan /e/ ile /i/ arası ünlü
 [í]: /ı/ ile /i/ arası ünlü
 [î]: /ı/ ile /u/ arası ünlü
 [ī]: kısa /ı/
 [ī]: uzun /ı/
 [ï]: /i/ ile /ü/ arası ünlü
 [ÿ]: kısa /i/
 [i]: uzun /i/
 [ó]: /o/ ile /ö/ arası ünlü
 [ō]: uzun /o/
 [ô]: /o/ ile /u/ arası ünlü
 [ō]: uzun /ö/
 [õ]: /ü/ ile /ö/ arası ünlü
 [ú]: /u/ ile /ü/ arası ünlü
 [ū]: uzun /u/
 [ǔ]: kısa /u/
 [ū]: uzun /ü/
 [ç]: /ç/ ile /ş/ arası ünsüz
 [d]: /d/ ile /z/ arası ünsüz
 [đ]: boğumlanma noktası öne kaymış /d/
 [F]: /f/ ile /v/ arası ünsüz

[ǰ]: boğumlanma noktası öne kaymış /g/

[ǰ̣]: arka damak /g/’si

[ǰ̣]: orta damak /g/’si

[ǰ̣̥]: zayıf boğumlanmalı /ǰ̣̥/

[ħ̣]: sızıcı /h/ (~hırıltılı /h/)

[ħ̣]: nefesli /h/

[ħ̣̥]: zayıf boğumlanmalı /ħ̣̥/

[Ḳ]: /k/ ile /g/ arası ünsüz

[Ḳ̥]: /ḳ/ ile /ǰ̣/ arası ünsüz

[ḳ̣]: arka damak /k/’si

[ḳ̣]: orta damak /k/’si

[ḷ̥]: zayıf boğumlanmalı /ḷ̥/

[ŋ̣]: geniz-damak-diş /n/’si

[ŋ̣̥]: zayıf boğumlanmalı /n/ ünsüzü

[P̣]: /p/ ile /b/ arası ünsüz

[ṛ]: titrekliliği uzatılan /r/

[ṛ̥]: zayıf boğumlanmalı /ṛ̥/

[Ṣ]: /s/ ile /z/ arası ünsüz

[ṣ]: peltek /s/

[Ṭ]: /t/ ile /d/ arası ünsüz

[ṿ̥]: zayıf boğumlanmalı /v/

[ỵ̥]: zayıf boğumlanmalı /y/

[ẓ]: peltek /z/

ˆ: ayın işareti

İŞARETLER

- (-): Ünlüler üzerinde uzunluk işareti
- (<): Gelişmenin yönü
- (>): Gelişmenin yönü
- (°): Dar ünlüler üzerindeki yarı yuvarlaklaşma işareti
- ('): Geniş ünlüler üzerindeki yarı daralma işareti
- (~): İkiz ünlü ve iki kelime arasındaki ulama işareti
- (#): Bir sesin başında kelime başı, sonunda ise kelime sonu harfi olduğunu belirtir.
- (Ø): Gramer unsurunun telaffuz edilmediğini ancak fonksiyonunun korunduğunu belirtir.
- (~): Birbirinin yerine geçen şekilleri gösterir.
- /.../: Sesbirimi
- [...]: Alt ses birimi
- (+): İsme bağlanma, isim kategorisi
- (-): Fiile bağlanma, fiil kategorisi

ÖZET

Bugüne dek teknolojinin gelişmesi ve yaşantının değişmesiyle artan ulaşım, sanayileşme, okuma-yazma oranı, iç ve dış göçler, iletişim araçları, televizyon, internet gibi unsurlarla Türkiye Türkçesi ağızları giderek kaybolmaktadır. Ağızlar, Türk milletinin etnik, dil ve tarihî yapısını belirlemede ses, şekil ve kelime hazinesinin tespitinde etkin rol oynamaktadır. Türkçenin zenginliğinin ortaya çıkarılmasında büyük öneme sahip olan ağızların tamamının derlenmesi ve incelemeleri yapılarak kayıt altına alınması gerekmektedir.

Türkiye Türkçesi ağızları üzerinde günümüze kadar çok sayıda çalışma yapılmış ve pek çok araştırmacı da çalışmaya devam etmektedir. Birçok kitap, makale ve tez yer almasına rağmen henüz ağızların tamamı derlenmemiş ve incelenmemiştir. Bu çalışmanın temelini Antalya'nın Gündoğmuş ilçesinde soru-cevap yöntemiyle yapılan metin ve kelime derlemeleri oluşturmaktadır. Derlenen metinler ses ve şekil bilgisi açısından sınıflandırılarak incelenmiştir. Standart Türkiye Türkçesinde yer almayan yöreye özgü ses ve şekil özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Derlenen metinlerden elde edilen kelimeler sözlükte açıklanarak gösterilmiştir. Ulaşılan bilgiler dâhilinde yöre ağzının özelliklerinden yola çıkarak bölgenin ağız haritası ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunların yanısıra çalışmanın sonunda metinler dışında derlenen kelime ve kalıp ifadeler yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Gündoğmuş ağzı, ses bilgisi, şekil bilgisi, söz varlığı

SUMMARY

DIALECTS OF GÜNDOĞMUŞ DISTRICT AND REGION OF ANTALYA

To date, with the development of technology and the alter of life, Turkey Turkish dialects are gradually disappearing such as increasing transportation, industrialization, literacy rate, internal and external migrations, communication tools, television, internet. Dialects play an active role in determining the ethnic, linguistic and historical structure of the Turkish nation in determinig of sound, shape and vocabulary. All dialects, which are of huge importance in revealing the richness of Turkish, should be compiled and examined and recorded.

Numerous studies have been carried out on Turkey Turkish dialects to date and many researchers continue to work. Although there are many books, articles and theses not all dialects have been compiled and examined. The basis of this study is the text and word compilations made with question-answer method in Gündoğmuş district of Antalya. The compiled texts were classified and examined in terms of sound and shape information. Region specific phonetic and mophological features that are not included in Standard Turkey Turkish were investigated. The words obtained from the compiled texts are explained and shown in the dictionary. Within the scope of the information reached, the dialect map of the region was tried to be revealed based on the characteristics of the local dialect. Besides these, words and phrases compiled outside of the texts are included at the end of the study.

Keywords: Gündoğmuş dialects, phonology, morphology, vocabulary

GİRİŞ

Türkiye Türkçesi ağızları hakkında yapılan çalışmalar, nitelikli bir tasniflendirme yapmak, daha hakikî bir dil tarihi yazmak, mevcut bulunan sorunları gün yüzüne çıkararak çözmek ve en önemlisi Türk dilinin atlasını hazırlamak için hayatî önem arz etmektedir.

Türkoloji oldukça geç kurulmuş bir bilim dalı olduğundan, Anadolu ağızları üzerindeki araştırmalar da pek erken başlamıştır denemez. Anadolu ağızları üzerindeki çalışmaların başlangıcı 1867 yılına uzanır. A. Maksimov'un *Hüdavendigâr ve Karamanlı* ağızları üzerine yazdığı denemesinden ta 1940 yıllarına kadar uzanan dönemdeki araştırmalar, bir iki istisnası dışında genellikle “yabancı araştırmacılar dönemi” olarak adlandırılabilir. Anadolu ağızları üzerindeki araştırmaların daha verimli olan dönemi 1940 yılından sonra başlar. Caferoğlu'nun Batı-Anadolu'dan başlayarak Doğu-Anadolu'nun sınır boyuna kadar uzanan Kuzey ve Güney-Anadolu bölgelerini de içine alan dokuz ciltlik bir metin külliyatı vardır. Caferoğlu, 15-20 yıl süren uzun ve yorucu derleme ve yayın faaliyeti ile Anadolu'ya ait ağız malzemesini bilim alanına toplu olarak sunan ilk araştırmacı olmuştur¹.

Gündoğmuş ve yöresi ağızı için yapılmış diyalektoloji alanında bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat Mehmet Dursun Erdem ve Ramazan Bölük'ün *Antalya ve Yöresi Ağızları*² adlı kitabında tüm ilçeler derlenirken Gündoğmuş'a da yer verilmiştir. Bu çalışmada Gündoğmuş'un yalnızca dokuz mahallesinden derleme yapılmış olup detaylı bir ses ve şekil bilgisine yer verilmemiştir. Ayrıca Standart Türkiye Türkçesi dışında kullanımı bulunan ve söz varlığı teşkil eden kelimelerin belirtilip açıklamalarının yapıldığı bir sözlük kısmı da bulunmamaktadır.

Antalya İli Gündoğmuş İlçesi ve Yöresi Ağızları adlı çalışmamızda Gündoğmuş'a bağlı 26 mahalle ve 3 merkez mahalle dâhil olmak üzere 29 mahalleye bizzat gidilip tek tek her birinden çok sayıda derleme yapılmıştır. Kaynak kişiler özellikle belirlenip, bölgede yaşamına başlayıp devam ettiren, umumiyetle okuma-yazma bilmeyen, bulunduğu konumdaki yörenin ağızını en iyi telaffuz eden kişiler oldukları bilgisini edindiğimiz, bilhassa konuşma seslerinde herhangi bir problem bulunmayan, çalışmamızda bize en kapsamlı veri ve malzemeyi verebileceğini öğrendiğimiz ve umduğumuz yaşça büyük hem erkek hem kadın kişiler ile görüşülmüştür.

¹ Korkmaz, Z. (1975). “Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar”. TDAY-Belleten, 143,144,147.

² Erdem ve Bölük. (2012). *Antalya ve Yöresi Ağızları*. Gazi Kitabevi, Ankara.

Soru-cevap yöntemiyle ve birçok farklı konuda konuşmalar gerçekleştirdiğimiz kişilerin konuşmalarının tamamına yakını profesyonel ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtlar defalarca kez dinlenerek en hatasız şekilde işlenmeye çalışılmıştır. Her mahalleden yöre ağzının özelliklerini daha belirgin yansıtan ve derlememize daha yoğun malzeme sunan kaynak kişilerin konuşmaları ve telaffuzları tespit ve deşifre edilerek *Metinler* bölümünde işlenmiştir.

Metinlerin tamamı taranarak *Ses Bilgisi* ve *Şekil Bilgisi* başlıkları altında bölümlere ayrılmış ve bütün kelimeler özelliklerine, değişimlerine, farklılıklarına göre sınıflandırılarak örneklendirilmiştir. Her tür örnek çok sayıda vermeye çalışılmış, olabildiğince sade ve anlaşılır bir izah ile amaca hizmet edilmiştir. Ardından Standart Türkiye Türkçesinde yer almayan bazı kelimeler açıklamaları ile birlikte bir sözlük oluşturularak *Sözlük* bölümüne eklenmiştir. Ayrıca derlemeye dâhil edilmeyen metinlerden veyahut ses kayıt cihazı harici yöntemlerle elde edilen bazı kelime ve kalıp ifadeler de *Derleme Dışındaki Kelimeler* ve *Derleme Dışındaki Kalıp İfadeler* bölümlerinde sunulmuştur. Bunların yanısıra çalışma başında Gündoğmuş'un tarih, coğrafya, nüfus, idari durum, eğitim, ekonomi, etnik yapı gibi özellikleri ile çalışma içerisinde tablolar ve çalışma sonunda da haritalar ile içerik zenginleştirilmiştir.

Doğrudan Gündoğmuş ağzını konu alan ve bütün mahallelerini kapsayan bir çalışma olması, ses ve şekil bilgisi özelliklerinin tam ve kapsamlı bir şekilde ortaya konulması, detaylı bir sözlük ile çok sayıda kelime barındırması gibi niteliklerle ağız bilimi bakımından yararlı bir çalışma olması amaçlanmıştır. Ağız sınıflandırmalarına, Derleme Sözlüğü'ne yeni kelimeler kazandırılmasına ve ağız atlasının hazırlanılmasına katkıda bulunulması görev arz edilmiştir.

Bu çalışmada, başta eşsiz bilgi ve deneyimleri ile bana ışık tutan, lisans yıllarından bu yana her konuda olduğu gibi yardımlarını ve ilgisini sonuna kadar gösteren, birçok güzel çalışmaya imza attığımız danışman hocam Doç. Dr. Emine Atmaca'ya ilk teşekkürü borç bilirim. Ardından çalışmanın temelini teşkil eden derlemeleri kayıt için, benimle bütün mahallelere gelen ve çalışmamın maddi ve manevi her alanında yanımda olup destek veren sevgili annem ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Derlemeler esnasında birçok mahalle ve kaynak kişiye hızla ulaşmamızı sağlayan Çayızözü Mahallesi Muhtarı Sayın Emir Yağız'a, diğer mahallelerde kaynak kişileri tespit etmede ve ulaşmada mahalle muhtarlarına, mahalle halklarına ve çalışmamızı oluşturmaya eşsiz katkısı bulunan bütün kaynak kişilere saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTALYA İLİ GÜNDOĞMUŞ İLÇESİNİN TARİHÇESİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1. Türk Hâkimiyeti Öncesi Gündoğmuş

1.1.1. Kilikya-İsauria Dönemi

İlk Çağda Antalya'nın içinde bulunduğu bölgeye Pamphylia denilmekte idi. Bölgenin kuzeyinde Pisidya, güneyinde Akdeniz, batısında Lykia, doğusunda Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia) bulunmaktaydı³. Kilikya eyaleti, içlerinde Kilikya Pedias (Ovalık Kilikya), Kilikya Trakheia, Lykaonia, Pisidia, Pamphylia ve İsauria'nın yer aldığı altı bölgeye ayrılıyordu⁴.

Antik ve sonraki çağlarda İsauria adıyla anılan bölgenin sınırlarının, doğu/güneydoğuda Çukurova'yı içine alırken, batıda Göller Bölgesi içlerinde gezindiği görülmektedir. O kadar ki, Ağlasun'un (Sagalassos) İsaurialılar'ın oturduğu Toros sahası içinde yer aldığı dönemler olmuştur. O nedenle durum çoğu kez, coğrafi bakımdan sınır saptamanın kolay olmadığı karmaşık bir hal almaktadır. Birbirinin devamı olan geniş coğrafyada yan yana yaşayan halkların, bazen tek kimlik altında; örneğin, İsaurialı, Pisidyalı ya da daha yaygın olarak Kilikyalı olarak gösterilmesi gibi zaman zaman kimin nerede olduğu belli olmayan durumlar meydana geldiğini göstermektedir. Bilge Umar, bir Bizans tarihçisinden yaptığı çeviride yer alan "Rum ülkesini yani Pisidia (Burdur-Isparta dolayları), İsauria (Ermenek-Bozkır dolayları), hatta keza Lykaonia (Konya-Karaman dolayları" şeklindeki cümlesi, bölge coğrafyasında yer alan halkların yaşadıkları yerlere ait sınırların, bir anlatımdan diğerine genişlemesi ya da daralması konusundaki görüşün haklılığını doğrular niteliktedir. Öte yandan Ramsay bu konuda daha tutarlı ve doğru gözükken bir yaklaşım sergiler ve "... önceleri Kilikya Tracheia ile asıl Lykaonia arasındaki küçük bir havaliye verilen İsauria isminin sonradan Kilikya Tracheia'ya teşmil (kapsadığını) edildiğini" yazar⁵.

Romalıların M.Ö I. yüzyılda bölgeye hâkim olmalarından sonra, Taşlık Kilikya'nın dağlık bölgesinde oturan halklara da İsaurialı denmeye başlanmıştır⁶.

³ Mansel, A. M. (1978). *Side 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları*. TTK Basımevi, Ankara, 2.

⁴ Ercenk, G. (2015). *Dağın Dili İsauria-Taşeli Gündoğmuş (Eksere)*. ATSO Kültür Yayınları, Antalya, 57.

⁵ Ercenk, 2015: 44.

⁶ Ercenk, 2015: 45.

1.1.2. Roma-Bizans Dönemi

Geçmişini antik çağlara dayanan Gündoğmuş ilçesinin bugünkü yeri Romalılar döneminde iskân edilmiş bir yerdir. İlçe sınırları içerisindeki Roma harabeleri ki, Taşahır mevkiindeki Kaseyir Şehri harabeleri, Senir köyü yakınındaki Kese mevkiindeki Roma harabeleri ve Güneycik köyünde bulunan Tol harabelerinin en eski harabeler olma özelliği taşıdığı söylenebilir. Ayrıca Senir Beldesi ve Karadere köyleri sınırlarında bulunan Gedefi Kilisesi ve Gedefi Mağarası bölgedeki tarihi mirasın çokluğunu bize anlatmaya yetiyor. Yine Gündoğmuş Pembelik köyü sınırları içindeki bugünkü adı ile Gelesandra Alanı'nın aslında Romalılar döneminden kalma bir yerleşim yeri olduğu, Gelesandra'nın aslında Aleksandra olduğu, Aleksandra'nın ise kelime anlamının Büyük Çoban olduğu sanılmaktadır. Aleksandra'nın ise tarihteki Büyük İskender'in ta kendisi olduğu aşikârdır⁷.

Alanya ile birlikte iç bölgeler bu dönemde Roma ve Bizans hâkimiyetine girdi. Çünkü Gündoğmuş ve çevresinde Romalılar ve Bizans dönemine ait kalıntılar vardır⁸. Roma İmparatorluğu M.S III. yüzyılın ortalarından itibaren büyük sarsıntı geçirmeye başlamıştı. İmparatorluğun kontrolü yer yer elinden kaçırıldığı Doğu Pisidia ve İsauria'da eşkıyalar büyük güç kazanmış, bu kesimde huzur bırakmamışlardı⁹. Roma İmparatorluğu V. yüzyılın sonlarına doğru, Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılacaktı¹⁰.

Romanın bölünmesinden sonra genel olarak Anadolu'ya hâkim olan Bizans'ın da mutlaka bölgede varlığına işaret edilmelidir¹¹. İmparatorluk, çok geçmeden, bir bölümü taşıyan, diğerleri tacı ele geçirmek isteyen İsaerialı reislerin, birbirleriyle hesaplaştıkları sahne haline gelmişti¹². 1071 Malazgirt ve 1176'da Miryakefalon'da Selçuklulara yenilen Bizans'ın, Anadolu üzerindeki hâkimiyetinin giderek zayıflamasıyla, irili ufaklı birçok bölge yerel yöneticilerin eline geçmiş; buralarda başına buyruk yarı bağımsız devletçikler oluşmuştu¹³. Bizans'ın Türkler tarafından özellikle Malazgirt'ten sonra dönem dönem ortadan kaldırılmasıyla başlayan Türk egemenliği Geyik Dağları'nın yamaçlarında kurulan Gündoğmuş bölgesindeki Türk varlığını ortaya koymuştur¹⁴.

⁷ Uğur, A. (2007). "Akdeniz'in Yüksek Bahçesi Gündoğmuş". *Gündoğmuş'a Gün Doğmuş*, 1(1): 16-17, 16.

⁸ Özkan, S. H. (2010). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gündoğmuş (Kise ve Nağlu Nahiyeleri)*. ALTSO Kültür Yayınları, Antalya, 7-8.

⁹ Ercenk, 2015: 58.

¹⁰ Ercenk, 2015: 61.

¹¹ Antalya Valiliği. (2010). *Dünden Bugüne Antalya*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 308.

¹² Ercenk, 2015: 62.

¹³ Ercenk, 2015: 65.

¹⁴ Antalya Valiliği, 2000: 308.

1.2. Türk Hâkimiyetinde Gündoğmuş

Şimdiki Gündoğmuş bölgesi Cumhuriyet kurulmadan önce Senir ve Çündüre bölgelerine ayrılıyordu. Orta çağda siyasi ilişkileri daha çok Alaiye kazası statüsüne indirildikten sonra kısmen Akseki'ye bağlı olarak siyasi hayatını sürdürdüğünü görürüz. Karaman Eyaleti, Konya Sancağı veya Teke Sancağı adı altında idari bağlılıkları vardı. Bazı kayıtlarda Konya Vilayeti, Teke (Antalya Sancağı), Senir Kazası olarak da geçer. 19. yüzyıl sonlarındaki kayıtlarda (1889'dan sonra) nahiye olarak geçmektedir¹⁵.

Gündoğmuş ile birlikte Alâiye ve çevresi de her Anadolu şehri gibi Bizans'a bağlı iken 1071'de Türklerin Anadolu'ya girmesi sonrası Selçukluların eline geçen şehirlerden birisidir. 1071 Malazgirt meydan muharebesinin kazanılmasından sonra Anadolu'ya giren Türkmenler, hızla Anadolu'nun batısına doğru ilerlemişlerdir¹⁶.

1.2.1. Selçuklular Dönemi

Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'nun Türkleşmesi döneminde şehir, Selçukluların egemenliğinde kalmış ve II. Bayezid döneminde de Osmanlı topraklarına katılmıştır¹⁷. 1221'de Sultan Alaaddin Keykubat'ın Alanya'yı ve Alara'yı alması ile bölgede yoğun bir Türkmen yerleşimi gerçekleşmiştir. Geçtiğimiz yıllarda Çündürelili ressam Nuri Sezen tarafından bölgede Alaaddin Keykubat'a ait olduğu görülen bir kurşun mühür (bulle) bulunmuş olması da yöredeki Selçuklu hâkimiyetinin bir başka delilidir. Yine Nuri Sezen tarafından yayınlanan "Köyün Tarihi Kayabükü-Çündüre" kitabında tercümesi verilmiş olan Osmanlı fermanlarında "Feth-i Hakan'dan beri" ibaresi bölgenin Alaaddin Keykubad tarafından fethedilen topraklardan olduğunu gösterir. Feth-i Sultan ibaresine Antalya Müze direktörü (müdürü) S. Fikri Erten'in bir araştırma yazısında da rastlanır. Buna göre İbn-i Bibi Selçuknamesi'nde Alaiye için "Zıkr-i Feth-i Kale-i Alara berdest-i bendegân-i Sultan" ibaresi vardır. Selçukluların ve Karamanoğullarının Antalya ve Manavgat yöresine yönelik fetih hareketlerinde Gündoğmuş bölgesi bir geçiş yolu teşkil etmiştir. Gelesandra Han ve Güneycik Köyü yakınında Alara Çayı üzerindeki muhteşem Selçuklu eseri Ali Köprüsü bu yolların çok kullanıldığının kanıtlarıdır¹⁸.

Anadolu Türk birliğini tam anlamı ile sağlayan Anadolu Selçuklu Devleti, giderek hâkimiyet alanını genişletti. 1220 tarihinde devletin başına geçen I. Alaeddin Keykubad ülkeyi çok güçlü bir duruma getirdi. Ülkenin bayındırlık işleriyle uğraşarak sürekli gelmekte

¹⁵ Antalya Valiliği, 2000: 306.

¹⁶ Özkan, 2010: 4.

¹⁷ http://www.gundogmus.bel.tr/index.php?modul=10_3&id=2 (Erişim Tarihi: 03.01.2020).

¹⁸ Antalya Valiliği, 2000: 308.

olan Oğuz boylarını ülkesine düzenli bir şekilde iskân etmeyi başardı. Alâiye ile birlikte Gündoğmuş ve çevresi de I. Alaeddin Keykubad tarafından Anadolu Selçuklu sınırlarına katıldı ve Türklerin yerleşmesine açılmış oldu¹⁹.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin etkinlik alanının Orta Anadolu ile sınırlı olduğu 12. yüzyılda, güneyindeki İsaoria bölgesi kalelerini kolayca ele geçirebildiği gibi, kolaylıkla kaybedebiliyordu. II. Kılıçaslan'ın iç çatışmalardan bunaldığı bir sırada İsaoria'daki bazı kaleleri Bizans'a geri vermek zorunda kalmıştı²⁰. Selçuklu Devleti'nin 1243 Köseadağ Savaşı sonrası zayıflayıp Anadolu'nun İlhanlı nüfuzuna girmeye başlaması ile Anadolu'da yer yer beylikler ortaya çıkmaya başladı. Antalya ile birlikte Alanya ve çevresinde, Hamidoğulları, Tekeoğulları, Karamanoğulları ve Alâiye Beyliği önemli rol oynadı²¹.

1.2.2. Beylikler Dönemi

Antalya ve çevresine hâkim olan Hamidoğullarının hâkimiyeti zamanla Alanya'ya kadar uzandı. Fakat bu hâkimiyetin kalıcı olduğunu söylemek zordur. Alanya ile birlikte Gündoğmuş ve çevresinde 1276 senesinden sonra Karamanoğullarının hâkimiyeti söz konusudur. Alâiye, Türkiye Selçuklu Devleti'nin son yıllarında Karamanoğulları'ndan Mecdüddin Mahmut Bey tarafından ele geçirildi (1293). Bu tarihten sonra Alâiye ve çevresinde Karamanoğulları'na bağlı beyler hüküm sürdü²².

Mecdüddin Mahmut Bey, Alâiye'nin fethinde büyük yardımlarını gördüğü Memlûk sultanı Melükü'l-Eşref Selahattin Halil'e tabiiyetini arz etmiş ve hutbeyi onun adına okutmuştur. Kıbrıs Kralı II. Henri, Alâiye'nin Karamanoğulları'nın eline geçmesinden faydalanarak aynı yıl içerisinde Alâiye üzerine yürüdü. Ancak Kıbrıs şövalyelerinin bu saldırısı şiddetli bir savunma sonucunda neticesiz kaldı. Alâiye beyleri burada önce Karamanoğulları'nın bir kolu olarak, daha sonra da Memlûklu Devleti'nin hâkimiyeti altına girerek hüküm sürdüler. Alâiye ve çevresinde Karamanoğulları hâkimiyeti XIV. yüzyılın ikinci yarısında da devam etti. Nitekim 1366 yılında Kıbrıs Kralı Pierre, Alâiye'yi zabta teşebbüs etti ise de, Karamanoğulları'nın yardıma gelmesi üzerine geri çekildi²³.

13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hem askeri, hem de siyaseten önemli rol oynayacak olan; savaşçılarından yöneticisine ciddi sayıda Moğol, Anadolu'da kurulan sahnenin vazgeçilmez aktörü oldular. Bu sürecin sonuçları bakımından belki en önemli olayı, Niğde

¹⁹ Şeker, M. (1991). *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 30.

²⁰ Ercenk, 2015: 67.

²¹ Özkan, 2010: 10.

²² Özkan, 2010: 10.

²³ Özkan, 2010: 10-11.

hâkimi Hatiroğlu Şerafettin'in Karamanoğulları'nın da desteğini alarak başlattığı, Moğol-Selçuklu karşıtı ayaklanmadır. Bu ayaklanma sürecinde ısrarla Anadolu'ya davet edilen Mısır Memluk Sultanı Baybars, Moğol ordusunu Elbistan'da ağır yenilgiye uğratarak, adeta imha ettikten sonra Kayseri'ye girdi. İki cihanın (Mekke ve Kudüs) sahibi olarak anılan Memluk Sultanı Baybars'a başta Karamanlılar olmak üzere Anadolu'nun emir ve beyleri, Kayseri'ye giderek bağlılıklarını bildirdiler²⁴.

Karamanoğlu İbrahim Bey, II. Murad'ın vefatından sonra, genç padişah II. Mehmed'in gençliğinden cesaret alarak Osmanlılar aleyhine diğer beyliklerle ittifak etmeye başladı. Bu sırada Osmanlıların müttefiki olan Alâiye Beyliği üzerine de yürüdü. Ancak Sultan II. Mehmed'in derhal Anadolu'ya girmesi üzerine Karamanoğlu İbrahim Bey barış yapmak ve Alâiye'den çekilmek zorunda kaldı. Lütfi Bey'in beyliği çok kısa sürdü. O, 1455 tarihinde vefat etti. Yerine oğlu Kılıç Arslan geçti. Lütfi Bey'in yerine geçen Kılıç Arslan'ın Lütfi Bey'in kardeşi Ali Bey'in oğlu olduğu da söylenmektedir. Kılıç Arslan beyliğini devam ettirebilmek için komşuları ile birçok antlaşmalar yaptı. O, tehlikenin geldiği yöne göre siyasetini değiştiriyordu. Kıbrıs Kralı ile karşılıklı bir saldırmazlık ve emniyet antlaşması imzalanmıştı. Kılıç Arslan, Osmanlıların Karamanlı ülkesini ele geçirmesiyle Karaman tehlikesinden kurtuldu ise de bu kez de Osmanlılar ile karşı karşıya geldi²⁵.

1.2.3. Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti, kuruluşundan sonra Anadolu ve Balkanlarda fetih sürecine girdi. Bu fetihler devam ederken Yıldırım Bayezid Anadolu Türk birliğini sağlama yolunda ciddi adımlar attı. Bu adımlardan birisi de 1391 yılında Antalya'nın fethidir. Fakat Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı hâkimiyetine alınan bu bölgenin bir kısmı Ankara Savaşı sonrası Osmanlı hâkimiyetinden çıktı. Bölge yeniden II. Murad döneminde Osmanlı hâkimiyetine girdi. Alâiye ve çevresinin ise Osmanlı hâkimiyetine girmesi 1471 yılındadır²⁶.

1472 yılında Fatih'in veziri Gedik Ahmet Paşa'nın Alanya'yı donanma ile kuşatıp Karamanoğulları egemenliğine son veren hareketinden sonra Gündoğmuş'un Osmanlı devirleri başlamıştır. Fatih Sultan Mehmed küçük oğlu Cem Sultan'ı Karaman Valisi yaparak idareyi Osmanlı merkezi sistemine bağlamıştır. O tarihte Karaman'a bağlı olan Eksere'de bu hâkimiyetin bir hatırası olarak merkezde Cem Paşa Camii inşa edilmiş ve tamiratlarla günümüze kadar yaşamıştır²⁷.

²⁴ Ercenk, 2015: 79-80.

²⁵ Karakoyunlu, İ. H. (1988). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. TTK Yayınları, Ankara, 92-95.

²⁶ Özkan, 2010: 13.

²⁷ Antalya Valiliği, 2010: 308-309.

Osmanlı'nın Selçuklu ve İlhanlı sonrasında ortaya çıkan Anadolu Türkmen beyliklerini ortadan kaldırma süreci, Yıldırım Beyazıt döneminde, Konya'nın ele geçirilerek Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in öldürülmesi (1398); oğulları Mehmet ve Ali beylerin yakalanıp Bursa'da hapsedilmesiyle sona ermiş gözükmese de dağlar, Karamanoğlu'nun davasını gütmeye devam etti. I. Beyazıt'ın kılıcından kurtulan ve de Torosların kuş uçmaz kervan geçmez köşe bucağına sinerek; sıkıştıkları zamanlarda yaptıkları gibi, Alanya'ya inen yolları ve derbentleri tutan Karamanoğlu ve yakın çevresindeki Kosunoğlu, Varsak, Turgutoğlu, Bayburtoğlu gibi etle tırnak derecesinde bağlı topluluklar ve isimleri bilinmeyen başkaları, yeni bir depreşmenin işaretini beklemektedir. O işaret Timur'la geldi. Sivas'a kadar gelen Timur'un Osmanoğlu ile savaşının kaçınılmaz olduğunun belli olması üzerine Karamanoğlu, kendisiyle aynı kaderi paylaşan Aydınoğlu, Hamit, Menteşeoğlu, Eşrefoğlu ile Saruanoğlu beylerini Timur'a gönderdi²⁸.

1402 yılı Ağustos ayında, Ankara yakınlarındaki savaşta Osmanlı yenildi; Beyazıt esir düştü. 15. yüzyıl başlarındaki Ankara Savaşı'nın ardından başlayan şehzadeler arası taht kavgası ile geçen yaklaşık on yıllık zaman aralığı, tarihimizde Fetret Dönemi olarak anılır. 1413 yılına kadar süregelen dönemin son büyük kapışması, Musa Çelebi ile Mehmet Çelebi arasında yaşanmıştı. Musa Çelebi yenilerek öldürülmüş, Mehmet Çelebi, Osmanlı tahtının tek hâkimi olmuştu. I. Mehmet'in 1421 yılında ölümünün ardından tahta geçen II. Murat döneminde de Osmanlı Karamanoğlu kavgası sürdü²⁹.

1.3. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Gündoğmuş

Karpuz Nehri'ne varıp nehrin kenarında kimi canlı yaralı ve kimi ölmüş 17 adam daha yeni ahirete yürüyüp yatarlar.

Meğer Çerçisli'de bize dedikleri cenk bu imiş. Bütün çevre köylerin halkı ve nahiye naibi gelip keşif yapılmıncaya kadar hakiri koyuvermeyip sicille isimimizle yazılıp şehitleri bir tepe üzerine defnettik. Yaralıları köylere dağıtıp yola koyulup Karpuz Nehri'ni atlarla geçtik. Küçük nehirdir, ama taşkınında bir ay bekleyip geçit vermez imiş. Alâiye'nin kuzeyinde Alara dağlarından gelip bu mahalde Akdeniz'e karışır.

Bu nehre yakın bir tepe üzerinde büyük bir viran kale var. Türkler ona Alara Kalesi derler. Hâlâ virandır, içinde insan yoktur. Gayet büyük kale imiş, çevresinde yapılardan ve mezarlıktan geçilmez. Kısa kemerlerine benzer binalardır. Kış günleri içinde Türkmen sakin olur imiş.

Oradan yine doğuya 4 saat gidip,

²⁸ Ercenk, 2015: 86.

²⁹ Ercenk, 2015: 87-88.

Alara Nehri: Bu da kuzey tarafında Alara Yaylağı'ndan doğup Alâiye yakınında Akdeniz'e karışır.

Burada, nehir kenarında bir topraklı yüksek bayır üzere,

Alara Köyü: Alâiye toprağında 60-70 kadar Müslüman evleridir. Bir camileri var. Bu Alara Nehri kenarında büyük hıyâbân, cihan mesiregâhı yeşillik yerlerde, büyük ağaçlar gölgesinde Alâiye müsellimi konup Çerçisli Köyü'nden bize yoldaş olan 20 tüfenkli bizi müsellime edip bizden sağlık kâğıtları ve birkaç gurusu yol hakkı alıp döndüler.

Hakir, müsellime, bu Karpuz Nehri kenarında şehit olan garip tüccarların durumlarını anlattığımda hemen bal bölükbaşısı ile üç bayrak asker gönderip araştırmaya gittiler. Hakir orada onlarla bir gün konup ertesi gün cemapur askeri gibi derinti kavim ile kâh deniz kıyısı ile ve kâh taşlık ve dağlardan korkulu ve tehlikeli yollarla, her kayanın tepesinden insan aşağı denize baksa ödü patlar, öyle musibet geçidin sonuna vardık, sanki bulut başımızın üzerinden geçip meleklerin sesleri duyulurdu. Bu yüksek dağdan Alâiye Kalesi deniz kıyısında belli oldu. O dağı aşağı doğru inip 1 saat de kumsal düz yerde yürüyüp toplam altıncı saatte³⁰.

1.4. Gündoğmuş İlçesinin Fiziki ve Beşeri Coğrafyası

1.4.1. Coğrafi Durum ve İklim

Gündoğmuş ilçesi Antalya'ya 153 km. doğuda, Akseki-Konya yolunun 32 km. güneyinde yer almaktadır. Alanya'ya mesafesi 70 km. Manavgat'a olan uzaklığı 70 km. kadardır³¹. Gündoğmuş İlçesi, Akseki-Manavgat karayoluna da 36 km'lik asfalt bir yolla bağlanır³². İlçe Batı Toroslarda yer alan, yüksekliği 2877 metreyi bulan Geyik Dağı eteklerindedir. İlçenin yüzölçümü 1323 km² olup denizden yüksekliği ortalama 900 m'dir. Dağlık alanları ormanlarla kaplıdır³³. Alara Çayı doğu-batı yönünde ilçeyi böler. Akdeniz ikliminin hâkim olmasına karşın kışın biraz daha karasal iklim özellikleri gösterir. Bu nedenle kışın biraz sert geçer³⁴. Batı Torosların önemli kollarından biri olan Geyik dağı (2890 m) Gündoğmuş sınırları içindeki en büyük yükseltidir ve halk arasında Giyi Dağı olarak adlandırılır. İlçenin başlıca akarsuyu olan Alara Çayı geçtiği yörelerin iklimini yumuşatarak bu bölümlerde narenciye tarımına atölye bulunmaktadır. Yöre tarihsel zenginliğinin yanında

³⁰ Kahraman, S. A. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliye Çelebi Seyahatnamesi 9. Kitap 1. Cilt*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 319-320.

³¹ Antalya Valiliği, 2010: 306.

³² Özkan, 2010: 3.

³³ Saraçoğlu, H. (1989). *Akdeniz Bölgesi*. MEB Yayınevi, İstanbul, 420.

³⁴ http://www.gundogmus.bel.tr/index.php?modul=10_3&id=3 (Erişim Tarihi: 05.01.2020).

dünyada nadir olarak yetişen bitkiler açısından da oldukça zengindir. Geyik Dağı'nın tepesinde yılın her ayında kar bulmak mümkündür³⁵.

1.4.2. Nüfus

Tablo 1.1 Yıllara Göre Gündoğmuş Nüfusu

YILLAR	MERKEZ	KÖYLER	TOPLAM
1940	2.291	9.354	11.645
1945	934	10.290	11.224
1950	1.520	10.725	12.245
1955	1.471	11.462	12.933
1960	1.420	13.332	14.752
1965	1.662	14.706	16.368
1970	1.882	16.215	18.097
1975	2.078	14.473	16.551
1980	2.325	16.019	18.334
1985	3.052	16.215	17.948
1990	4.554	15.855	20.409
2000	5.021	1.692	21.513

Kaynak: Özeren, M. (2008). *Dünden Bugüne Gündoğmuş*. Şehzade Kültür Merkezi, İstanbul, 28;

http://www.gundogmus.bel.tr/index.php?modul=10_3&id=4 (Erişim Tarihi: 06.01.2020).

Tabloda görüldüğü gibi 1940'tan 1960'a gelinceye kadar merkezde sürekli nüfus azalmıştır. 1960'tan 1990'a kadar ise az ama istikrarlı bir artış var. Bu yıllarda ilçe merkezinde göç hareketi olmamıştır. Bu artış yerleşik nüfusun normal artışıdır. Köylere baktığımız zaman, 1970'e kadar istikrarlı bir artış varken 1970'ten sonra düşüş başlamıştır. Önceki yıllardaki artış normal artışken, 1970'ten sonraki düşüşün sebebi dışarıya göçtür. 1970'ten sonra köylerde kış mevsiminde, mevsimlik işçi olarak çalışmaya gitmek meşhur olmuştur³⁶.

Son kayda alınan nüfus sayımlarında;

Gündoğmuş nüfusu 2018 yılına göre 8.726. Bu nüfus, 4.300 erkek ve 4.426 kadından oluşmaktadır. Bu yüzde olarak ise %49,28 erkek, %50,72 kadındır.

³⁵ <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-67993/genel-bilgiler.html> (Erişim Tarihi: 05.01.2020).

³⁶ Özeren, 2008: 29.

Tablo 1.2 Yıllara Göre Gündoğmuş Erkek ve Kadın Nüfusu

YIL	GÜNDOĞMUŞ NÜFUSU	ERKEK NÜFUSU	KADIN NÜFUSU
2018	8.726	4.300	4.426
2017	7.593	3.711	3.882
2016	7.309	3.553	3.756
2015	7.583	3.706	3.877
2014	7.949	3.892	4.057
2013	8.162	4.030	4.132
2012	8.053	3.960	4.093
2011	8.451	4.190	4.261
2010	9.163	4.507	4.656
2009	9.783	4.584	4.929
2008	9.246	4.539	4.707
2007	9.446	4.660	4.786

Kaynak: https://www.nufusu.com/ilce/gundogmus_antalya-nufusu (Erişim Tarihi: 06.01.2020);

https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCndo%C4%9Fmu%C5%9F,_Antalya#N%C3%BCfus (Erişim Tarihi: 16.01.2020).

1.4.3. İdari Durum

Yerel yönetimler hukukunda önemli değişiklikler yapan 6360 sayılı yasayla büyükşehir belediyelerinin sınırları genişletilerek, il sınırlarını kapsar hale getirilmiştir. Bu uygulamanın en önemli sonuçlarından biri köylerin mahalleye dönüşmesidir. 30 büyükşehirdeki 16 bin 220 köyün mahalleye dönüşmesiyle Türkiye'deki 34 bin 434 olan köy sayısı 18 bin 214 adede inmiştir³⁷.

Yukarıda bahsedilen yasada olduğu gibi bir büyükşehir olan Antalya'ya bağlı Gündoğmuş ilçesinin de bütün köyleri mahalleye dönüştürülmüştür. Gündoğmuş'un güncel olarak üçü merkez bölgede olmak üzere toplam 29 mahallesi bulunmaktadır. Merkeze bağlı mahallerin adları şunlardır: Fatih, Özügür, Rasih Kaplan. Diğer mahallelerin adları ise şunlardır: Akyar, Balkaya, Bedan, Çaltı, Çamlıalan, Çayırözü, Çiçekoluk, Eskibağ, Güneycik, Güneyyaka, Kalecik, Karabul, Karadere, Karaisa, Karaköy, Kayabükü, Kozağacı, Köprülü, Narağacı, Ortakonuş, Ortaköy, Pembelik, Senir, Serinyaka, Yeniköy.

³⁷ <https://www.dunya.com/gundem/iller-buyuksehir-oldu-koyler-yok-oldu-haberi-320689> (Erişim Tarihi: 07.01.2020).

1.4.4. Eğitim

İlçemizin, birçok konuda olduğu gibi, eğitiminin tarihçesine de ait yazılı bir bilgi yoktur. Cempaşa Camii'nin yanında üç sınıflı bir mektep varmış. Osmanlı Devleti 1913 yılında 6 yıllık eğitimi mecburi kıldığına göre, bu mektep de o yıllarda açılmış olabilir³⁸.

İlçe olduktan sonra 5 sınıflı ilkokul normal eğitim öğretimine düzenli olarak başlanmıştır. Bu okul ilk mezunlarını 1939-1940 öğretim yılında vermiştir. Merkez ilkokulunun öğrenci sayısı her zaman istikrarlı olamamıştır. Nüfus hareketlerine paralel olarak, ilçe olduktan sonra belli bir dönem yükselmiş; fakat ileriki senelerde dış göç sebebiyle öğrenci sayısı da azalmıştır. Merkez ilkokulu en fazla 1975-76 öğretim yılında 84 öğrenci mezun etmiştir. En az öğrenci mezun ettiği yıllar ise 23 öğrenci ile 1960-61 öğretim yılıdır. 1965-1966 öğretim yılında açılan ortaokul, ilk mezunlarını 1968-1969 öğretim yılında vermiştir. Ortaokulun açılmasından 10 yıl sonra, 1975-76 öğretim yılında Gündoğmuş Lisesi Eğitim öğretime başladı. İlçemizde, 2007 verilerine göre 17 okul, 70 öğretmen, 1406 öğrenci bulunmaktadır. Öğrenci sayısının azlığı yüzünden birçok köy okulu kapanmıştır. Akyarı, Balkaya, Bedan, Çaltı, Çiçekoluk, Eskibağ, Güneycik, Kayabükü, Ortakonuş, Ortaköy, Serinyaka, Ümütlü, köylerinde 5 sınıflık, Köprülü beldesinde ise 8 sınıflık ilköğretim okulları eğitim öğretime devam etmektedir³⁹.

İlçe merkezinde Merkez İlköğretim Okulu, Şehit Orman Mühendisi Abdullah Aydın Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ve Gündoğmuş Lisesi olmak üzere üç okulda eğitim verilmektedir. Yatılı okulda uzak köylerin okuma imkânına sahip olmayan çocuklarına eğitim ve öğretim verilmektedir. İlçede bütün köyleri de dâhil olmak üzere altı ilkokul, üç ortaokul ve bir tane de çok programlı lise bulunmaktadır. Aileler eğitim amaçlı yakın ilçelere çocuklarını göndermektedir. Bazen yatılı, zaman zaman da aileden birinin refakatinde eğitimlerini sürdürmektedirler⁴⁰.

Şu an güncel olarak ise; ilçe merkezinde 1 anaokulu, 2 lise, 1 ilkokul, 1 ortaokul, 1 YBO bulunmaktadır.

İlçe geneli öğrenci sayıları (2018-2019 yılı verileri)

Ortaöğretim Öğrenci Sayısı 172

İlkokul Öğrenci Sayısı 204

Ortaokul Öğrenci Sayısı 306

Anasınıfı Öğrenci Sayısı 44

³⁸ Özeren, 2008: 34, 37.

³⁹ Özeren, 2008: 39-43.

⁴⁰ Demirel, Z. (2014). *Gündoğmuş (Antalya) İlçe Merkez Folkloru*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 25.

Taşınan Öğrenci Sayısı 191
 Özel Yurtlar Öğrenci Sayısı 64
 Toplam Örgün Eğitim Öğrenci Sayısı 726

İlçe geneli personel sayıları (2018-2019 yılı verileri)

Anasınıfı Öğretmen Sayısı 2
 Sınıf Öğretmeni Sayısı 12
 Branş Öğretmeni Sayısı 45
 Yönetici Memur Hizmetli Toplamı 30⁴¹

1.4.5. Ekonomik Durum

İlçemizin geçim kaynağı başlıca ormancılık, küçükbaş hayvancılık ve arıcılıktır. Gelir kaynaklarının tamamına yakını bu üç gruptan sağlanmaktadır. Dağlarında ise 30 ile 40 bin metre küp kereste, 10 ile 15 ton arasında et süt ve ürünleri, 100 ile 150 ton arasında bal üretilmektedir. Seracılık faaliyetleri sahile yakın köylerde 10 yıldan bu tarafa yapılmakta, bağcılık (üzüm) 5-6 yıldan beri gelişmektedir. Diğer sebze ve meyve çeşit bakımından hepsi yetişmekte ancak az miktarda olduğundan ilçe içerisinde tüketilmektedir⁴².

Gündoğmuş'ta arıcılık yaygındır. Yaylaların akıl almaz çeşitlilikteki bitki zenginliği Giği Balı'nın tercih edilme sebeplerindedir. Balcılık Türklerde bir Orta Asya mesleğidir. Temiz ve hastalık üretmeyen havası, sulakları ve krater gölleri, envai renkteki çiçekleri ve bitki örtüsü Gündoğmuş toprağında balcılığın hızla gelişmesine vesile olmaktadır⁴³. DIE verilerine göre yurdumuzda, 4 milyon kovan ve yıllık 63000 ton bal üretimi vardır. Gündoğmuş'ta ise 7000 kovan ve yıllık 170 ton bal üretimi vardır. Rakamlar kıyaslandığı zaman arıcılığın ilçe için önemi daha iyi anlaşılacaktır. Arıcılığı ek iş olarak yapan birçok vatandaşımızdan başka asgari, 130 ailenin tek geçim kaynağı arıcılıktır⁴⁴.

İlçede önemli bir sanayi kuruluşu mevcut değildir. Engibeli arazi yapısından dolayı tarım alanlarının sınırlı olması, tarımın teras şeklinde küçük alanlarda yapılmasına neden olmuştur. Köylerde hayvancılık önemli bir yer tutmaktadır. Arıcılık, merkez dâhil ilçe ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Köylerde kısmi olarak sebze ve meyve yetiştirilmektedir ancak sadece ihtiyaca yöneliktir. Mevsimlik işçilik yaygın olup halk yazın sahil ilçelere pamuk toplamaya gitmektedir⁴⁵.

⁴¹ <http://www.gundogmus.gov.tr/egitim> (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

⁴² <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-68003/ekonomi.html> (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

⁴³ <http://www.gundogmus.gov.tr/aricilik> (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

⁴⁴ Özeren, 2008: 54.

⁴⁵ Çimrin, H. (2002). *Antalya Tarihi Turistik Rehberi*. Simurg Yayınevi, İstanbul, 145.

TÜİK 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri verilerine dayanarak, Gündoğmuş ilçesi nüfusunun işgücü durumu ve cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; işgücü istihdam oranının %68.2, işsiz oranının %3.01, işgücünde olmayanların ise %28.67 olduğu görülmektedir. “2000 yılı Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri”ne göre işgücünün sektörel dağılımı incelendiğinde; tarım sektörünün %85,8 oranı ile ilk sırayı aldığı, ikinci sırayı da %12,71 oranı ile hizmetler sektörünün aldığı görülmektedir. Sanayi sektörü ise %1.41 oranı ile son sırada yer almaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumundan alınan veriler doğrultusunda Gündoğmuş ilçesinde çalışanları sektörlere göre dağılımı incelendiğinde; tarım sektöründe kayıtlı çalışan sayısı 255 kişi, sanayi sektöründe kayıtlı çalışan sayısı 144 kişi, hizmetler sektöründe kayıtlı çalışan sayısı 871 kişidir. SGK’dan alınan veriler doğrultusunda Gündoğmuş ilçesinde kayıtlı çalışanların sektörlere dağılımı ise tarım %20, sanayi %11 ve hizmetler %69 oranındadır⁴⁶.

1.5. Etnik Yapı

Ağız araştırmalarında dikkate alınması gereken hususların başında, o ağız konuşanların mensup olduğu etnik grup/lar akla gelmelidir. Çünkü etnik grup/lar ağızları doğrudan doğruya etkileyen, değiştiren, sosyal, siyasî ve kültürel birliklerdir⁴⁷. Anadolu’da bugün birbirinden farklı ağızların bulunması 11. yüzyıldan itibaren bu topraklara yerleşen Oğuz boylarının farklı ağız özelliklerine sahip olmasından kaynaklanmaktadır⁴⁸.

Bilindiği gibi Anadolu bölgesi XI. yüzyıldan başlayarak XIV. yüzyıla kadar devam eden sürekli göçler ile bir Oğuz ülkesi haline gelmiştir. Bu sebeple dil ve ağız yapısı bakımından bütünü ile Oğuz Türkçesine dayanır. Ancak, hepimizce bilindiği üzere, Oğuzlar da kendi aralarında bir dallanmaya uğrayarak “boy” adı verilen 24 daha küçük kola ayrılmışlardır. İşte bu durum, Anadolu ağızlarının kuruluşunda ilk rolü oynamıştır denebilir. Çünkü Oğuzlar uzun süre devam eden göçebe yaşayışlarının da etkisi altında kalarak, şüphesiz standart tek bir Oğuzca konuşmamışlar, 24 boy arasında ses ve şekil bilgisi bakımından değişen birtakım ağız ayrılıkları olmuştur⁴⁹.

XI. yüzyıldaki Selçuklu fütuhatına iştirak eden Oğuzlar, Anadolu’nun ilk yoğun Türk iskânını yani; Türkleşme ve İslamlaşma hadisesini gerçekleştirmişlerdir⁵⁰. Nitekim Anadolu’nun her tarafında 24 oğuz boyuna ait köy adlarının muayyen bir mahalde

⁴⁶ Antalya Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Nazım Plan Şube Müdürlüğü. (2019). *Akseki-İbradı-Gündoğmuş Planlama Bölgesi 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu Ocak 2019*. Antalya, 57-60.

⁴⁷ Atmaca, E. (2017). *Antalya İli Korkuteli İlçesi ve Yöresi Ağızları*. TDK Yayınları, Ankara, 34.

⁴⁸ Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. TDK Yayınları, Ankara, 1.

⁴⁹ Korkmaz, Z. (1971). “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu”. *TDAY Belleten*, 21,22,23.

⁵⁰ Moğol, H. (1997). *Antalya Tarihi*. Mehter Yayınları, Ankara, 7.

yoğunlaşmak yerine, her bölgeye yayılmış olması bu siyaseti teyit etmektedir. Teke yöresine yerleşen Türkmenler veya Yörükler'in bilhassa Moğol istilasından sonra Anadolu'ya geldiklerini ve XIII. yüzyılın başlarında fethedilen Antalya ve çevresine yerleştirildiklerini görüyoruz. Sonraları Teke-ili denilen bu bölgelere yerleşen Oğuz boyları kendi isimleri ile anılan köyler teşkil etmişler, evvelce yaşadıkları yerlerdeki birtakım köy, dağ, nehir, yayla vs. isimlerini geldikleri sahalara da vermişlerdir⁵¹.

Bölgeye yerleşen Oğuz boylarının iskân tarihine ait metinlerde dil metinlerini karşılaştırmadan *boy-ağız*, *aşiret-ağız*, *oymak-ağız* ilişkilerinin kurulabilmesi ise tam olarak mümkün değildir. Çünkü zaman içinde yaşanan iç ve dış göçler, yerli unsurlarla / alt unsurlar arasındaki karışmalar ve diğer nüfus hareketleri gibi sebeplerin sonucunda ağız özelliklerinin birbirine karışması muhtemeldir⁵².

Bugün Gündoğmuş bölgesinde göçebe hayatın yerleşik hayata geçmesi, oluşan yeni iş imkânları dolayısıyla yaşanan dış göç, şehirdeki iş potansiyeli sebebiyle gençlik ve yetişkinlik dönemini şehirde çalışarak geçirmiş olan ve yaşlılık safhasında geri dönerek bölgede yaşamına devam eden eski yerliler gibi sebepler doğrultusunda, bölge ağızında karışmalar, değişimler, bozulmalar oluşmuş ve Gündoğmuş ağızını konuşan kişi sayısı gün geçtikçe azalmaktadır.

Gündoğmuş yöresinde oluşan etnik karışmalar nedeniyle, çeşitli ağız özelliklerinin hangi Oğuz boyundan geldiğini kesin olarak belirtmek mümkün değildir. Ancak bölgedeki derlemelerin karşılaştırmalı olarak ele alınması neticesinde *Kınık*, *Salur*, *Yazır* Oğuz boylarının ağız özelliklerini kesin olmamakla birlikte yansıttığı tespit edilmiştir.

Ayrıca Gündoğmuş'a bağlı olan Çayırözü Köyü ile ilgili hazırlamış olduğum *Çayırözü Köyü Yer Adları ve Folklorik Derleme*⁵³ isimli lisans tezinde bulunan yer adlarına ve bazı köy adlarına bakıldığında yine tespit edilen boyları ve oymaklarını işaret eden isimlere rastlanmaktadır. Örnek olarak bugün ismi "Çaltı" olan mahallenin, Teke iline yerleşen Kınık Oğuz boyu oymaklarından Çaltı cemaatine işaret ettiği anlaşılmaktadır⁵⁴. Bir başka örnek olarak da Gündoğmuş'un daha önce köy iken bağlı bulunduğu "Akseki" ilçesinin ismi dikkat çekmektedir. Salur boyuna mensup Kuloğulları (tekeoğlu, tekeloğlu, tekelioğlu)'na bağlı Akseki oymağının ismi bugüne dek kullanılmaya devam etmiştir⁵⁵.

⁵¹ Karaca, B. (1997). *XV ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*. Doktora Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 22.

⁵² Atmaca, 2017: 37.

⁵³ Kanık, E. (2017). *Çayırözü Köyü Yer Adları ve Folklorik Derleme*. Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Antalya.

⁵⁴ <https://islamansiklopedisi.org.tr/teke-ili> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

⁵⁵ https://tr.wikipedia.org/wiki/Salur_boyu (Erişim tarihi: 03.05.2020).

1.5.1. Gündoğmuş'a Yerleşmiş Olan Oğuz Boylarının Dil Özellikleri

Zeynep Korkmaz, “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapısı ile İlişkisi Sorunu” adlı makalesinde Anadolu’da en fazla yer adına sahip olan boy adlarından yola çıkarak Kınık, Avşar ve Salurların yerleştiği yerleri dikkate almış ve bu boylara ait dil özelliklerini ihtimal dâhilinde vermiştir⁵⁶.

Bu bilgiler doğrultusunda Kınık boyunun bölge ağzı ile aynı özellikleri ihtiva ettiği düşünülen bazı hususlar ve örnekleri şu şekildedir:

1. Eski Türkçedeki damak /n/si (~[ŋ]), Antalya İli Gündoğmuş İlçesi ve Yöresi Ağızları⁵⁷ isimli çalışmamızda da varlığını devam ettirmektedir: *bobamıŋ* (< babamın) (5a/4), *köyüñüzde* (14b/22), *iğne* (12b/22).

2. Eski Türkçede kelime başında yer alan ötümsüz-patlayıcı arka damak #k ve ötümsüz-patlayıcı ön damak #k ünsüzleri, AİĞİYA’da da ötümlüleşmiştir: *ğadınlar* (< kadınlar) (11a/14), *gurutmazlar* (< kurutmazlar) (12a/16).

3. Ünlü düşmesinden meydana gelen uzunluklar dışında, Eski Türkçede yer alan sözcüklerin ilk hecelerindeki aslı ünlü uzunlukları da AİĞİYA’da korunmaya devam etmiştir: *āl-* (< almak) (3/68), *dē-* (< demek) (4/3), *ōl-* (< olmak) (3/22), *gīz* (< kız) (14a/5), *gēşmek* (< geçmek) (23a/3), *vārmak* (< varmak) (14b/7), *yīkamak* (< yıkamak) (24/28).

4. Hece ve kelime sonlarındaki akıcı /r/ ve /l/ ünsüzleri, AİĞİYA’da da erimekte ve kendilerinden önceki ünlüyü uzatmaktadır: *gākın* (< kalkın) (14b/24), *būnuna* (< burnuna) (11b/31).

5. Son seste /r/ sesinin erimesi sebebiyle şimdiki zaman eki olan *-yor*, bölge ağzında da *-yo* şekline dönüşmüştür: *bakmıyo* (< bakmıyor) (19c/110), *yoruluyom* (< yoruluyorum) (20a/28).

6. Belirli ünsüzlerin inceltici etkisi ile ünlü incelmeleri meydana gelmiştir: *birez* (< biraz) (25a/16), *rüzgerin* (< rüzgârın) (25c/48).

7. Gelecek zaman eki *-acak* / *-ecek* ünlü düşmesi ile başındaki *-a* ve *-e* sesini kaybederek *-cak* / *-cek* şeklini alır. Kalın fiillerin kök ve tabanlarından sonra da *-cek* şeklinde kullanılığı örnekler vardır: *olcak* (< olacak) (2/1), *gelcek* (< gelecek) (9/20), *alcēn* (< alacağım) (3/12).

8. Fiil çekiminde, görülen geçmiş zaman dışındaki 1. şahıs çekimleri için *-m* eki yerine *-n* şekliyle kullanımı görülmektedir. *yaparın* (< yaparım) (6a/27), *vērecen* (< vereceğim) (14b/18).

⁵⁶ Atmaca, 2017: 38.

⁵⁷ “Antalya İli Gündoğmuş İlçesi ve Yöresi Ağızları” için bundan sonraki sayfalarda tasarruf sağlamak amacıyla AİĞİYA şeklinde kısaltılarak verilecektir.

9. Bazı Türkiye Türkçesi ağızlarında sıkça görülmekte olan, orta ve son hecelerde meydana gelen /k/ > /h/ sızıcılaşması, AİGİYA'da yalnızca bir örnekte görülmektedir: *ufāhan* (< ufakken) (5a/3).

Salur boyunun bölge ağzı ile aynı özellikleri karşıladığı düşünülen bazı hususlar ve örnekleri şu şekildedir:

1. İlk hecelerde Kınık boyunda da olduğu gibi aslî ünlü uzunlukları görülmektedir: *gēş-* (< geçmek) (23a/3), *yīka-* (< yıkamak) (24/28).

2. Gelecek zaman ekinin 1. ve 2. eklerinin şahıs çekimlerinde *büzülme* ses olayı sonucunda ünlü uzaması meydana gelir: *vērecēn* (< vereceksin) (14b/23), *yapacān* (< yapacaksın) (15a/3).

3. Şimdiki zaman ekinin geniş zaman çekimiyle kurulan eski tasvirî fiil şekli *-yorur* ve bu ekin son sesindeki /r/ sesinin düşme hadisesiyle birlikte oluşan biçimi olan *-yuru* şeklinin yöre ağzında varlığını ve kullanımını sürdürmeye devam ettiği tespit edilmiştir: *oluyoru* (< oluyor) (2/2), *akıyorur* (< akıyor) (26c/43).

4. Eski Türkçedeki kelime başı ötümsüz-patlayıcı #k ünsüzünün korunmaya devam ettiği görülmektedir: *keyik* (< geyik) (4/21).

Emine Atmaca'nın Antalya İli Korkuteli İlçesi ve Yöresi Ağızları adlı çalışmasında, Korkuteli ilçesine bağlı olan Yazır köyünden yapmış olduğu derlemeler neticesinde, Yazır boyunun dil özelliklerinin bulunduğunu belirtmiştir⁵⁸. Gündoğmuş yöresinde de bu maddelerin bölgede kullanımının bulunduğu görülmektedir. Yazır boyunun bölge ağzı ile aynı özellikleri içerdiği düşünülen bazı hususlar ve örnekleri şu şekildedir:

1. Yazır Oğuz boyu ağzında, Kınık Oğuz boyunda görülen damak n'si (~[ŋ]) görülmez. AİGİYA'da da aynı şekilde bazı bölgelerde bu ünsüzün kullanımına rastlanmamaktadır.

2. Kapalı e sesi (~[e]), bu boyun ağzında karakteristik bir özelliktir: *dērdi* (5a/12), *gēTdi* (< gitti) (19a/21), *yēmek* (26b/31).

3. Eski Türkçedeki kelime başında yer alan arka damak-ötümsüz [k] ve ön damak-ötümsüz /k/ sesleri, AİGİYA'da da ötümlüleşir: *gale* (< kale) (27a/2), *gazanlara* (< kazanlara) (28b/33), *esgiden* (< eskiden) (4/21).

4. Yazır Oğuz boyu ağzında, belirli ünsüzlerin inceltici etkisi sonucunda bazı art damak ünlülerde, ikinci heceden itibaren incelme/ler meydana gelmez: *yapacan* (11/29).

⁵⁸ Atmaca, 2017: 42-43.

1.5.2. Gündoğmuş'un Ağız Bölgeleri

Türkiye Türkçesi ağzlarının kesin olarak sınıflandırılması ve ağız bölgelerinin tam olarak ayrılması bugün hâlâ mümkün değildir. Çünkü henüz derlenmemiş pek çok yöre bulunmakta veya kesin olarak sınıflandırması ve ayrımı yapılmayan bölgeler yer almaktadır. Bu konuda en kapsamlı çalışmayı yapmış olan Leyla Karahan, *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması* adlı kitabında bütünüyle Anadolunun ağız bölgelerini -kesin olmamakla birlikte- bazı verilerle tasnife tabi tutmuştur.

Karahan bu çalışmasında, araştırmaları neticesinde Antalya'yı ana grup olarak *Batı Ağız Grupları* içerisinde, alt grup olarak da *I. Grup* içerisinde tasnif etmiştir. AİĞİYA isimli çalışmamızdaki tespiti yapılan özellikler ile bu tasnifteki özellikler karşılaştırıldığında hemen her özelliğin aynı olduğu görülmekte, kendi içerisinde birkaç özelliğin farklılık teşkil ettiği de dikkate alınmaktadır. Bu özellikler şu şekildedir:

1. Alt grupta zarf fiil eki *-kan / -ken* olarak belirtilmekte, AİĞİYA'da ise bu ekin hem *-ka / -ke*'li şekilleri sık olarak kullanılmakta hem de *-kana / -kene*'li biçimi yer almaktadır: *gaçarka* (< kaçarken) (23b/22), *indirike* (< indirirken) (25a/29), *dokurkana* (< dokurken) (6b/46), *yèrkene* (< yerken) (11a/6).

2. Ana grupta ünlü yuvarlaklaşması yer almazken AİĞİYA'da dar-düz ünlülerin yuvarlaklaştığı görülmektedir: *bobam* (< babam) (12b/30), *çavış* (< çavuş) (3/50), *davıl* (< davul) (5b/63).

3. Kapalı /e/ ünlüsü ([~e]) bölge ağzında işlek olarak kullanılmaktadır, hatta karakteristiktir ve tüm yörede karşımıza çıkmaktadır: *ellemedi* (9/21), *çekmecedede* (15b/21), *dèrdik* (27a/5).

AİĞİYA, şimdiki zaman eki *-yor* ve *şimdi* zaman zarfının kullanılış şekilleri göz önüne alınarak üç ana ağız bölgesine ayrılabilir⁵⁹.

Tablo 1.3 Gündoğmuş Ağız Bölgeleri

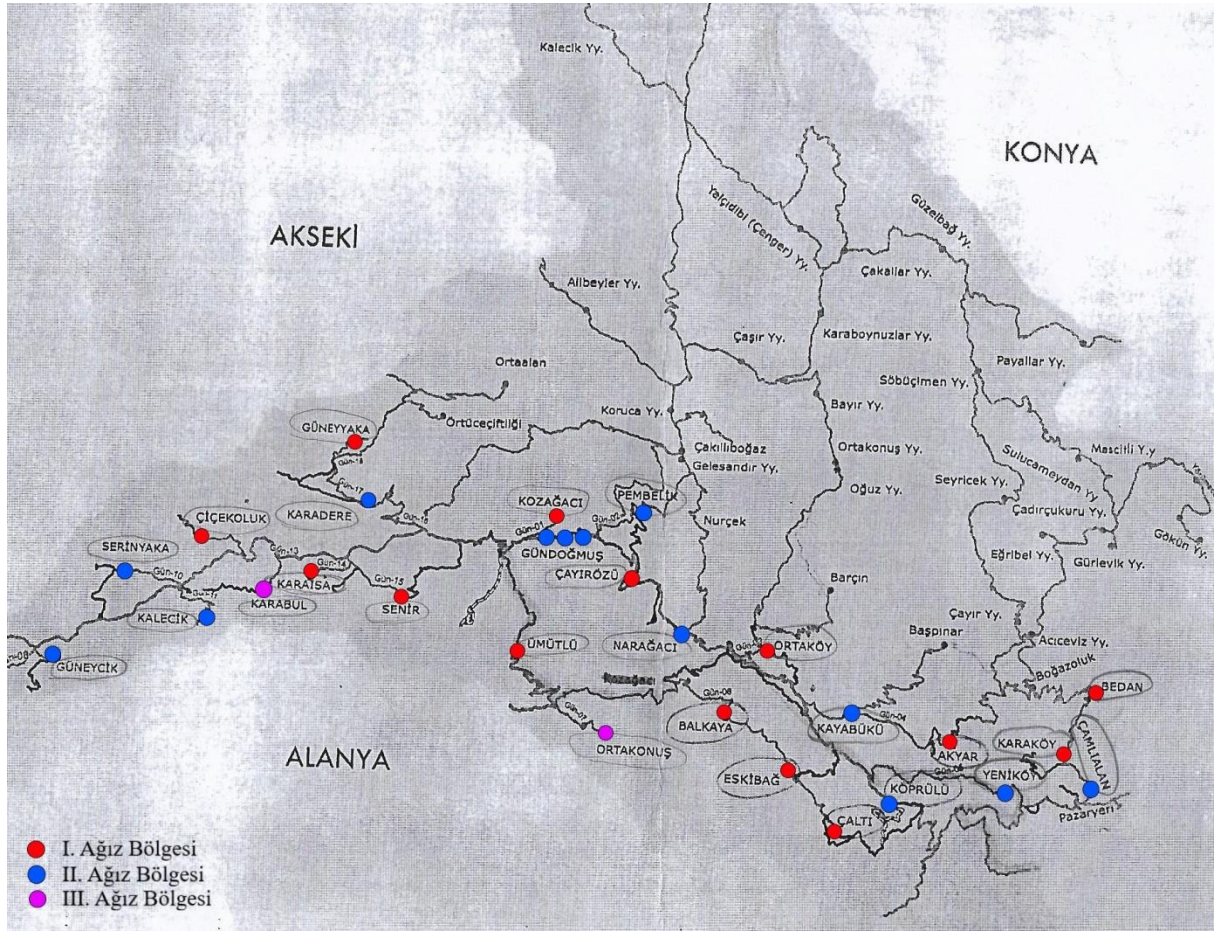
	I. BÖLGE	II. BÖLGE	III. BÖLGE
-yor şimdiki zaman eki	-(I)yo Kınık Oğuz Boyu Yazır Oğuz Boyu	-(I)yo / -(I)yoru Salur Oğuz Boyu	-(I)yoru / -(I)yorur Salur Oğuz Boyu
“şimdi” zaman zarfı	şindi-hindi	şindi	hindi-şindi

⁵⁹ Gösterilen dil özelliklerinin istisnaları her bölgede bulunabilir.

I. Ağız Bölgesi: (I)yo şimdiki zaman ekinin konuşulduğu mahalleler: *Bedan, Karaköy, Akyar, Çaltı, Ortaköy, Eskibağ, Balkaya, Ümütlü, Çayırözü, Kozacı, Senir, Güneyyaka, Karaisa, Çiçekoluk.*

II. Ağız Bölgesi: -(I)yo / -(I)yoru şimdiki zaman ekinin konuşulduğu mahalleler: *Çamlıalan, Yeniköy, Köprülü, Kayabükü, Narağacı, Fatih, Rasih Kaplan, Özügür, Pembelik, Karadere, Kalecik, Güneycik, Serinyaka.*

III. Ağız Bölgesi: -(I)yoru / -(I)yorur şimdiki zaman ekinin konuşulduğu mahalleler: *Ortakonuş, Karabul.*

Harita 1.1 Gündoğmuş'un Ağız Bölgeleri Haritası

İKİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ (~FONETİK)

2.1. Ünlüler

Bu bölümde Gündoğmuş ve yöresi ağızlarında saptanan ünlü türleri, ünlü uyumları, ünlü değişimleri ve bu ünlülerle ilgili ses olayları incelenecektir.

2.1.1. Ünlü Türleri

AİĞİYA’da, STT’de bulunan ortak sekiz ünlü yanında, derleme yapılan kaynak kişilerin konuşmalarında tespit edilmiş ve boğumlanma özellikleri yönüyle değişikliğe uğramış başka ünlüler de yer almaktadır.

AİĞİYA’da tespiti yapılan ve STT’de bulunmayan ünlüler şöyledir: [á], [â], [ā], [ã], [ä], [å], [ê], [è], [ē], [ē̄], [í], [î], [î̄], [ī], [ĩ], [ĩ̄], [ī], [ĩ̄], [ó], [ō], [ò], [õ], [ȭ], [ú], [ū], [ü], [ũ].

Ünlüler boğumlanma sürelerine göre “Normal Süreli Ünlüler”, “Uzun Ünlüler”, “Kısa Ünlüler” ve “İkiz Ünlüler” olmak üzere ayrı başlıklar altında incelenecektir.

2.1.1.1. Normal Süreli Ünlüler

[á] ünlüsü: /a/ ile /e/ arası bir orta damak ünlüsüdür. Düz, geniş ve yarı ince türdendir. Anlam ayırt edici özelliği olmayan bu ünlü, /e/’den /a/’ya veya /a/’dan /e/’ye geçişin temel aşamasıdır. Sık kullanılan ünlülerdendir. AİĞİYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır:

/a/ > [á]: *gáribándím* (< garibandım) (5a/43), *sırayá* (< sıraya) (7/23), *garavanáydí* (< karavanaydı) (7/23), *garavanayá* (< karavanaya) (7/24), *bakanlıkdáydím* (< bakanlıktaydım) (7/27), *bákanlīm* (< bakanlığımı) (7/27), *yátıyódúk* (< yatıyorduk) (7/27), *báğa* (< bana) (9/8), *méselá* (< mesela) (10/19, 10/34, 10/45, 10/48, 19c/96), *mezárını* (< mezarını) (10/21), *gurtáyemazsan* (< kutaramazsan) (10/53), *guşanırlárdı* (< kuşanırlardı) (11a/10), *yáyarız* (< yayarız) (12a/10), *áyıcık* (< azıcık) (14a/9), *tarafíná* (14a/14), *soñu dá* (14b/26), *násıl* (15a/3), *páked* (< paket) (15b/17), *sirá* (< sıra) (15d/53), *ışámlarda* (< çamlarda) (17/24), *táhranāy* (< tarhanayı) (18a/4), *oráya* (18b/12), *buğdáy* (18b/13), *gelesandıráda* (< Gelesandra “yer adı”) (18b/13), *ammá* (< ama) (19a/43), *angaryá* (19b/45), *tékrár* (20a/55), *keykubáT* (< Keykubad “özel isim”) (21a/2), *tá* (< daha) (21b/24), *filán* (24/26), *dikiyórlár* (25b/38), *meşelá* (26a/4), *ğaynár* (< kaynar) (28b/50).

/e/ > [á]: Sık kullanılan ünlülerden biridir. AİĞİYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *tahārát* (< tahāret) (1a/16), *ná ğadar* (< ne kadar) (3/1, 3/29), *etámásgutTa*

(< Etimesgut “ilçe adı”) (3/18), *şē dá* (< şey de) (3/65), *deyivářsağa* (< deyiverseniz) (4/22), *dámiřler* (< demişler) (5a/7), *festivaliná* (< festivaline) (6b/33), *yemák* (< yemek) (10/24), *gátirin* (< getirin) (10/24), *rahmátli* (< rahmetli) (10/36), *hámán* (< hemen) (10/38), *mesá* (< meselâ) (10/49), *bárabar* (< beraber) (11b/26), *nápalım* (< ne yapalım?) (11b/27), *áfendim* (< efendim) (19a/11, 19b/49, 19b/52, 19b/67), *săyási* (< sayesinde) (24/29), *sená* (< sene) (28b/26).

/i/ > [á]: Kullanımına nadir rastlanan ünlülerden biridir. AĖĖYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *etámásgutTa* (< Etimesgut “ilçe adı”) (3/18), *řétmáyor* (< şey etmiyor) (4/4).

[â] ünlüsü: /a/ ile /o/ arası art, geniş, yarı yuvarlak bir ünlüdür. Yalnızca bir kelimedede örneğine rastlanmıştır. AĖĖYA’daki metinlerde tespit edilen örneği şudur: *bábam* (< babam) (14b/16).

[â] ünlüsü: /a/ ile /ı/ arası, düz, yarı geniş, art bir ünlüdür. Bu ünlünün oluşumunda genellikle yarı ünlü /y/ ünsüzünün daraltıcılığı etkin rol oynamaktadır. Bölge ağzında sık kullanılan ünlülerden biridir. AĖĖYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *gárılar* (< karılar) (1a/25), *ğaynána* (< kaynana) (1b/57), *nağál* (< nasıl) (2/13), *o zâman* (3/19, 3/46), *gâdar* (< kadar) (3/21), *gâtácân* (< katacağım) (3/47), *ğâyri* (< gayrı) (3/58), *yapársan* (3/61), *olácân* (< olacağım) (4/3), *olaná* (< olana) (5a/13), *sıđırá* (5a/25), *almâya* (5a/30), *fâyda* (5a/54), *vârsa* (5b/77), *târafına* (10/14, 10/15), *tarafâ* (10/40), *hasdalâni* (< hastalığını) (10/54), *edâvár* (< ediverir) (11a/16), *gârı* (< karı) (15b/15), *yâv* (19c/99), *davará* (20a/1), *çığnâya* (< çığneye) (20a/11), *dağáldı* (< dağıldı), (28a/15), *yaná* (28c/57), *çağář* (< çağır) (28c/58).

[â] ünlüsü: /a/ ile /e/ arasında /e/ ünlüsünden daha açık, “açık e” diye isimlendirilen ince türden bir ünlüdür. Bölge ağzında seyrek kullanıma sahiptir. AĖĖYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *yâv* (19c/97), *diyâ* (< diye) (24/8), *áfenđím* (< efendim) (24/17), *PâK* (< pek) (24/26), *gâtirillêrdi* (< getirirlerdi) (28a/19).

[ê] ünlüsü: /e/ ile /ö/ arası, ince, geniş, yarı yuvarlak bir ünlüdür. Bölge ağzında nadir kullanılmaktadır. AĖĖYA’daki metinlerde tespit edilen bazı örnekler şunlardır:

/e/ > [ê]: *dêvleT* (< devlet) (5a/32).

/i/ > [ê]: *dêyoru* (< diyor) (4/3).

[è] ünlüsü: /e/ ile /i/ arası, düz, yarı geniş ve ince türden bir ünlüdür. Ağız biliminde bilinen adıyla “kapalı e” ünlüsüdür. Anlam ayırt edici özelliği vardır. Bölgede karakteristik

kullanıma sahip olan ve AĠĠYA’da en sık geçen ünlüdür. AĠĠYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler Şunlardır:

/e/ > [è]: Şey (1a/17, 3/7, 7/48, 19c/117), yèrdik (2/21), dèpiĝi (< tekmeysi) (3/17), èderdik (4/9), bèline (5b/67), gèndileri (< kendileri) (6b/36), vèrmiŐ (7/32), nèden (8a/10), bènim (9/3), dèrsen (10/30), èrkekler (11a/13), mèsele (< meselà) (12a/17), èn (13/16), dèmiŐ (14a/12), bèŐ (15a/2), sèn (16a/4), hèdiye (17/9), bèkmez (< pekmez) (18b/7), hèP (< hep) (19a/21), èkini (20a/14), kèndisi (21b/26), dèvam (22/15), sèksen (23a/8), gèlmiŐ (24/6), pèk (24/26), kèseller (< keserler) (25b/37), Őèrbet (26a/11), hèr (26b/31), dèrs (27b/11), dèdesi (28a/11), døkèrdik (28b/33), nère (< nereye) (28c/67), yèdi (29a/13), kèsèn (29b/19), dèrlèrdi (29b/37), annèm (29c/42).

/i/ > [è]: gèdeller (< giderler) (1a/30), èyi (< iyi) (2/13), hèç (< hiç) (3/49), gèyellerdi (< giyerlerdi) (5b/76), dèyecek (< diyecek) (10/37), gène (< yine) (11b/24), gèTdik (< gittik) (14b/27), hèç (< hiç) (15b/23, 19c/109), hèŐbi (< hiçbir) (20a/20), èhtiyàcımızı (< ihtiyacımızı) (24/10).

[è] ünlüsü: /i/ ile /i/ arasında, düz, dar ve yarı ince türden bir /i/ ünlüsüdür. Bu ünlü, /i/ > /i/ ile /i/ > /i/ deĝiŐmesinin ara merhalesidir⁶⁰. Sık kullanılan bir ünlüdür. AĠĠYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler Şunlardır:

/i/ > [è]: hastaydí (< hastaydı) (5a/15), ıycık (< azıcık) (5a/40, 5a/42), gàribàndim (5a/43), ıkıĝinden (< ıkıĝından) (6a/30), garavanàydí (< karavanaydı) (7/24), bakanlıkdàydım (< bakanlıktaydım) (7/27), yàtiyòduk (< yatıyorduk) (7/27), canım (< canım) (7/39), gayibinizi (< kaybınızı) (10/9), gâtirin (< getirin) (10/24), cıyrdak (cıyrdak “ocuk oyunu”) (15/45), atin (< atın) (16b/17), dari (< darı) (17/7), gaynadír (< kaynatır) (18a/4), manavgaTlí (< Manavgatlı “ile adı”) (19a/29), vardın midim (< vardın mı) (19a/30), kaldí (19a/41), dışardan (< dışarıdan) (19b/75), parasını (19b/76), adamí (19b/90), durması (19c/99), ıkıyoru (< çıkıyor) (19c/117), ĝaynaTtíyn (< kaynattın) (20a/54), yıkanır (< yıkanır) (20a/65), dışarıya (25a/25), yılmaz (28a/1), Şırası (< Şırası) (28b/47), sıkardıK (< sıkardık) (28b/54).

/i/ > [è]: hangí (< hangi) (1a/18), altdàkí (< alttaki) (3/39), àlaŐıverdík (< aĝlaŐıverdík) (5a/12), ıfT (< çift) (5a/37), tedàvisinè (< tedavisine) (11b/28), irbık (< irbik) (20a/45), makíne (< makine) (28b/37), iĝnàyoĝún (< iĝniyorum) (28b/46), ĝibi (29b/28).

[è] ünlüsü: /i/ ile /u/ arası, dar, düz, yarı yuvarlak bir ünlüdür. Bölge aĝzında kullanımına sık rastlanmaktadır. AĠĠYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler Şunlardır:

⁶⁰ Atmaca, 2017: 55.

başçavış (< başçavuş) (3/42), *cavır* (< gâvur) (3/62), *avcılık* (< avcılık) (4/7), *çubuk* (< çubuk) (5a/37), *davul* (< davul) (5b/63), *yavrum* (< yavrum) (8a/14), *pambuk* (< pamuk) (8b/21), *tavuğu* (< tavuğu) (8b/24), *çavışın* (9/5), *mıstağaya* (< Mustafa “özel isim”) (15b/20), *şimdi* (19a/13), *olmıyor* (< olmuyor) (19a/22), *gürudurduk* (< kuruturduk) (20a/17), *burayı* (< burayı) (21a/14), *Taşırdık* (< taşırdık) (26b/29), *cüva* (< cuva) (28a/9), *ııaf* (< yulaf) (28a/17), *bozkıra* (< bozkıra) (28a/19), *vururlardı* (< vururlardı) (28c/56), *guzum* (< kuzum) (28c/68), *hamıru* (29a/9).

[ı] **ünlüsü:** /i/ ile /ü/ arası bir ünlüdür. AİGİYA’daki metinlerde tespit edilen bazı örnekler şunlardır: *çevirirler* (< çevirirler) (1b/55), *körüdü* (< kördü) (2/10), *bütün* (< bütün) (7/12), *ceviz* (< ceviz) (7/35, 19a/12), *trafik* (< trafik) (8a/5), *devirde* (9a/3), *evinin* (10/20), *rukıye* (< Rukiye “özel isim”) (11a/1), *gezdü* (11a/3), *evinin* (19c/98), *çekirdik* (26b/27), *evü* (28a/13).

[ö] **ünlüsü:** /o/ ile /ö/ arası, yuvarlak, geniş, yarı ince bir ünlüdür. Bölge ağzında sık kullanılan ünlülerden biridir. AİGİYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır:

/ö/ > [ö]: *görmesinler* (< görmesinler) (1b/67), *köyumü* (< köyümü) (1b/69), *kör* (< kör) (2/10), *götürürlerdi* (< götürürlerdi) (2/13), *öküz* (< öküz) (4/17, 6b/31), *öyle* (< öyle) (< öteki) (5a/32), *dökülü* (< dökülür) (5a/55), *öteki* (5a/56), *köprülüdenim* (< Köprülü “ilçe adı”), *gönderiyoz* (< gönderiyoruz) (6a/9), *görevi* (< görevi) (6a/13), *götlünün* (< götlünün) (8b/21), *öne* (< öne) (11a/18), *göre* (< göre) (19b/78, 29a/15), *açıkgöz* (< açıkgöz) (25a/12), *gönlünü* (< gönlünü) (26a/7), *görenek* (26a/10), *köpürür* (28b/50), *sökülür* (< sökülür) (28b/51).

/o/ > [ö]: *yapıyoruz* (< yapıyoruz) (6b/50), *geçiyorü* (< geçiyor) (7/3), *getiriyö* (< getiriyor) (10/29), *ölmazdı* (< olmazdı) (12b/32), *könyadan* (< Konya “il adı”) (13/26), *örtaya* (14a/12), *nöldü* (< ne oldu?) (14b/26), *öturur* (18b/20), *ö yüzdën* (28a/19).

[ö] **ünlüsü:** /o/ ile /u/ arası, yuvarlak, geniş, yarı dar bir ünlüdür. AİGİYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *böbam* (< babam) (1a/1, 5a/11, 10/36), *nohot* (< nohut) (1a/45), *sörmasına* (3/50), *ölöm* (< oğlum) (5a/51), *göşadı* (< kuşaktı) (5b/67), *döva* (< dua) (5b/75), *tökat* (9/25), *böğazların* (10/46), *böğadar* (< bu kadar) (15b/23), *ölmüyor* (20a/40), *şö* (< şu) (28b/29), *şöra* (< şuraya) (28b/49), *yök* (29a/7).

[ö] **ünlüsü:** /ö/ ile /ü/ arası, yuvarlak, geniş, yarı dar bir ünlüdür. AİGİYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *yörü* (< yürü) (1a/5), *böyükleriyle* (< büyükleriyle) (1a/30), *böğön* (< bugün) (2/11), *öğüne* (< önüne) (3/9), *bakıyörü* (< bakıyor) (8b/22),

ortaköye (< Ortaköy “mahalle adı”) (10/49), *örneğın* (< örneğın) (10/54), *dönmemiş* (13/14), *önce* (14a/3, 15d/51), *böyle* (14a/15, 16b/31, 19c/99, 20b/70), *öğrenmiş* (14a/12), *öyle* (20a/48, 28b/28), *döver* (28b/33), *döğün* (< düğün) (28c/62).

[ú] **ünlüsü:** /u/ ile /ü/ arası, yuvarlak, dar, yarı ince bir ünlüdür. Bir orta damak ünlüsü olup Bölge ağzında işlek bir kullanıma sahiptir. AİGİYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *gün* (< gün) (1a/16, 3/5), *götürüllerdi* (< götürürlerdi) (2/13), *çükür* (< çükür “tarım aleti”) (2/17), *öğüne* (< önüne) (3/61), *şükür* (< şükür) (5a/13), *dökülü* (< dökülü) (5a/55), *düğünler* (< düğünler) (5b/58), *türkü* (< türkü) (5b/65), *uç* (< üç) (5b/67), *gündüz* (< gündüz) (5b/81), *büyüme* (< büyüme) (6a/2), *üğütiyon* (< öğütüyorum) (6a/10), *geçiyörü* (< geçiyor) (7/3), *geçiyödü* (< geçiyordu) (7/5), *yüz* (< yüz “sayı”) (7/28), *meşgúl* (7/35), *öküz* (7/41), *kütahyadaydım* (< Kütahya “il adı”) (9/3), *usúl* (10/6), *müsait* (< müsait) (10/30), *oluyodu* (< oluyordu) (10/54), *süyüyle* (< suyuyla) (11a/5), *búbama* (< babama) (14a/9), *gúlden* (< gülden) (17/8), *kúl* (< kül) (17/23), *dövüşülür* (19b/64), *bugú* (< bugün) (21a/11), *gúcümüz* (24/14), *gúvendiğim* (25a/24), *büyük* (26a/4), *kúçükKen* (26b/18), *gútmeye* (< gütmeye) (26b/20), *üzümü* (< üzümü) (26c/37), *kópürür* (< köpürür) (28b/49), *evelkü* (< evvelki) (28c/66), *gúlsüm* (< Gülsüm “özel isim”) (29a/1), *núfusunun* (29a/15), *sürüsü* (< sürüsü) (29c/43).

Tablo 2.1 Ünlüler

	Düz Ünlüler			Yarı Yuvarlak Ünlüler		Yuvarlak Ünlüler		
	Geniş	Yarı Geniş	Dar	Geniş	Dar	Geniş	Yarı Geniş	Dar
Art Ünlüler	a	á	ı		î	o	ö	u
Yarı Art Ünlüler	á		í			ó		ú
Ön Ünlüler	e	é	i	ê	î	ö	ő	ü

2.1.2. Uzun Ünlüler

Boğumlanma süresi normal bir ünlünün süresinden daha uzun olan⁶¹ ya da normal uzunluğa sahip iki ünlünün boğumlanma zamanını içine alan ünlülere uzun ünlü denir⁶².

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen uzun ünlüler şunlardır:

[ā] ünlüsü: *altdāki* (< alttaki) (3/39), *gāri* (< gayrı) (4/23, 14a/3), *ābim* (< ağabeyim) (5a/35), *veyāv* (< veya) (27a/3), *yèmekhāneye* (27b/13), *bāğ* (< bağ) (28a/5), *bāhçe* (< bahçe) (28a/5), *burdāydık* (28a/13), *hasdāyız* (< hastayız) (28a/22), *ağāç* (< ağaç) (28b/43), *arabāyla* (28c/63), *sonrā* (29a/14).

[ē] ünlüsü: *ēimli* (< eğitimli) (5a/22), *ēkilirdi* (19a/26), *hēçbi* (< hiçbir) (19c/94), *yēyollar* (< yiyorlar) (20a/24), *gēr* (< git) (26b/36), *haydē* (< haydi) (28c/58).

[ē] ünlüsü: *gelicēz* (< geleceğiz) (1a/16), *nēğse* (< neyse) (1a/27), *işdē* (< işte) (2/16), *eğēr* (3/15), *bilēm* (< bileyim) (3/30), *isdēyómúş* (< istiyormuş) (14a/10), *dēyörü* (< diyor) (14a/14), *dēğşiriz* (< değışiriz) (15a/8), *ēyce* (< iyice) (20a/21), *diyēn* (< diyeyim) (20b/67), *sirkēyi* (< sirkeyi) (22/7), *tēkneleri* (29a/11).

[ī] ünlüsü: *īycık* (< azıcık) (3/15), *aldīmi* (< aldığımı) (25a/18), *vardīk* (< vardık) (25a/19), *hayīr* (25c/45), *sıkarīz* (28b/42), *yazdīmıza* (< yazdığımızı) (29a/3).

[i] ünlüsü: *Tabī* (< tabi) (1a/7, 2/19), *hindikī* (< şimdiki) (1a/22), *beğīm* (< benim) (1a/26), *eskikī* (< eskiki) (1a/41), *bilīr* (1b/51), *vēriyīs* (< veririz) (2/6), *icīk* (< azıcık) (5a/49), *yīkar* (< yıkar) (7/9), *ğışīmiş* (< kişiymiş) (14a/11), *gētdī* (< gitti) (15ç/43), *īpi* (21b/18).

[ō] ünlüsü: *ōrda* (< orada) (3/3), *ō* (3/23, 17/7), *ōyna* (3/61), *ōydu* (3/67), *ğōyun* (< koyun) (19b/59).

[ō] ünlüsü: *kōğūñ* (< köyün) (1a/2), *yōrūr* (< yürür) (2/1), *gōrdü* (< gördü) (3/37), *ōksürüvėrdim* (15b/19), *ōnceden* (19b/72), *gōre* (22/2), *ōğlerinde* (< önlerinde) (28b/25).

[ū] ünlüsü: *onūna* (< onunla) (5b/63), *şū* (9/11), *çocūka* (< çocukken) (23a/14), *uydūmuz* (< uyduğumuz) (24/29) *onū* (< onu) (25b/40), *oldūnda* (< olduğunda) (26a/13), *çocūkkan* (< çocukken) (27a/1), *ğorūyo* (< koruyor) (29b/35).

[ū] ünlüsü: *halbūkü* (< hâlbuki) (3/33), *düşūcek* (< düşecek) (5a/22).

⁶¹ Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara, 156.

⁶² Korkmaz, Z. (2017). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara, 235.

2.1.2.1. Ses Hadiseleriyle İlgili Uzun Ünlüler (~İkincil Ünlü Uzunlukları)

a) Erime Sonucunda Ortaya Çıkan Uzun Ünlüler

AİGİYA’da /ğ/, /h/, /k/, /n/, /r/, /v/ ve /y/ ünsüzlerinin erimesi sonucunda yanlarındaki ünlülerin de genellikle eridikleri görülmektedir. Metinlerde tespit edilen bazı örnekler şunlardır:

/ğ/ erimesi: *bālar*da (< bağlarda) (2/16), *çağardı* (< çağırdı) (3/59), *āşam* (< akşam) (4/12), *ālaşıverdık* (< ağlaşıverdık) (5a/12), *āzını* (< ağzını) (5a/23, 20b/66), *sālanırdı* (< sağlanırdı) (7/28), *bākuru* (< Bağ-Kur “kurum adı”) (7/31), *sāhklıydı* (< sağlıklıydı) (11a/6), *üstēmen* (< üsteğmen) (3/37), *dēel* (< değil) (8a/6), *ōlan* (< oğlan) (2/1), *dōru* (< doğru) (7/28), *dōdum* (< doğdum) (11a/1), *ōraşılır* (< uğraşılır) (19b/66), *gündōmuşa* (< Gündoğmuş “ilçe adı”) (20a/23), *būday* (< buğday) (1a/39).

/h/ erimesi: *tārana* (< tarhana) (2/11), *sabāla* (< sabahleyin) (3/14), *gāveye* (< kahveye) (4/7), *rāmatlı* (< rahmetli) (4/17), *bāçaya* (< bahçeye) (7/36), *nāal* (< nahal? < nasıl?) (2/1), *āmaT* (< Ahmet “özel isim”) (1a/22), *māmud* (< Mahmut “özel isim”) (9/23), *şāsım* (< şahsım) (29c/41), *zabālēn* (< sabahleyin) (20a/31), *tēris* (< terhis) (3/56), *mēmedin* (< Mehmet “özel isim”) (15ç/42, 19a/1), *vēpi* (< Vehbi “özel isim”) (21a/8), *mūtari* (< muhtarı) (5a/21, 7/30).

/k/ erimesi: *gōşādı* (< kuşaktı) (5a/67), *tarāla* (< tarakla) (5b/46), *ōlecēdi* (< ölecekti) (7/38), *isteycēsen* (< isteyeceksen) (14a/4), *ufāhan* (< ufakken) (5a/3), *irezillīle* (< rezillikle) (5a/57), *emeklilīle* (< emeklilikle) (7/35), *iplīle* (< iplikle) (25b/39), *yōdu* (< yoktu) (2/9, 5b/79), *yō* (< yok) (8a/7, 16b/29), *çocūmuş* (< çocukmuş) (5a/4).

/n/ erimesi: *sōra* (< sonra) (1a/18, 9/22, 25a/8), *onūla* (< onunla) (6a/12, 22/11), *annānem* (< anneannem) (5b/37).

/r/ erimesi: *gādā* (< kadar) (1b/54), *gōtiürdülē* (< götürdüler) (8a/5), *bī* (< bir) (1a/31, 2/5, 21a/14), *verīdin* (< verirdin) (8b/26), *ōdan* (< oradan) (26b/35), *būnuna* (< burnuna) (11b/31), *ķollādı* (< koyarlardı) (1b/54), *sürūdük* (< sürerdik) (7/41).

/v/ erimesi: *duğāyla* (< duvağıyla) (1b/55), *ēde* (< evde) (22/16), *dōme* (< dövme) (1a/44).

/y/ erimesi: *yabāla* (< yabayla) (5b/33), *hatrımdāsa* (< hatırımdaysa) (9/22), *atlādı* (< atlardı) (10/17), *īlāf* (< yulaf) (28a/17), *şēle* (< şeyle) (7/48), *şē* (< şey) (2/5, 3/19), *ōylēdi* (< öyleydi) (10/17, 26a/17), *şülēmen* (< Süleyman “özel isim”) (17/21), *nēse* (< neyse) (25a/30), *kēri* (< gayrı) (25c/44), *farklīdı* (< farklıydı) (10/18), *indirdiler mīdi* (< indirdiler miydi)

(1a/35), *dēğerlîmiş* (< değerliymiş) (4/17), *partilîmiş* (< partiliymiş) (9/12), *verdîse* (< verdiyse) (11a/16), *birîle* (< biriyle) (25a/31), *õle* (< öyle) (1a/14, 15ç/49, 26c/43), *şõle* (< şöyle) (1a/23, 15ç/46, 27a/5), *sõlellerdî* (< söylerlerdi) (1b/58), *kõde* (< köyde) (5b/65, 13/27), *buldûsa* (< bulduysa) (11a/16).

b) Ayın ve Hemze Seslerinin Uzun Ünlüye Dönüşmesi

Ayın: *tāriflerde* (Ar. taʿrif) (1a/23), *tārih* (Ar. taʿrih) (1a/17), *yāni* (Ar. yaʿnî) (2/6, 3/10, 13/21, 29c/41), *ādetleri* (Ar. ʿadad) (6a/23), *sāt* (Ar. saʿat) (7/47).

Hemze: *mēzunu* (Ar. meʿzūn) (3/46).

c) Büzülme ve Derilme (~Hece Kaynaşması) Sonucunda Ortaya Çıkan Uzun Ünlüler

Bir kelimedede yan yana bulunan iki veya daha çok hecedeki seslerin yahut da yan yana bulunan iki kelimededen birincinin son sesi ile ikincinin ön sesinin birleşip kaynaşması ve dolayısıyla hece sayısının azalması olayı⁶³ büzülme (~hece kaynaşması) olarak adlandırılmaktadır.

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen, büzülme ses olayı sonucunda oluşan uzun ünlü örnekleri şu şekildedir: *sorām* (< sorayım) (1a/15), *yānda* (< yağında) (2/19), *dātım* (< dağıtım) (3/18), *gātācān* (< katacağım) (3/47), *anlatmayān* (< anlatmayayım) (4/11), *yollācaz* (< yollayacağız) (5a/25), *yıkācak* (< yıkayacak) (10/30), *sārız* (< sağırız) (12a/10), *lābaya* (< lavaboya) (16b/27), *ğarasudā* (< Karasudaki “yer adı”) (28b/29), *yēcez* (< yiyeceğiz) (5a/7), *yēce* (< yiyeceği) (2/21), *alcēn* (< alacağım) (3/12), *çilēvellerdi* (< çileyiverirlerdi) (5b/79), *ipēni* (< ipeğini) (6a/30), *bilēn* (< bileyim) (7/6), *istēvērđi* (< isteyiverdi) (14b/16), *ēdicēğ* (< edeceğim) (19b/91), *dēkleri* (< dedikleri) (27a/2), *olmadīni* (< olmadığını) (4/11), *yapđımız* (< yaptığımız) (5b/74, 12a/13), *çıkđında* (< çıktığında) (5b/75), *bākanlīni* (< başkanlığını) (7/27), *hasdalīni* (< hastalığımı) (15b/22), *ağđımızda* (< ağdığımızda) (16b/16), *bildīimiz* (< bildiğimiz) (1a/44, 8b/25), *evlendīimizde* (< evlendiğimizde) (5a/39), *birīdi* (< birikirdi) (5b/82), *bilmōn* (< bilmiyorum) (10/41), *çocūmuz* (< çocuğumuz) (5a/47), *dokūcakları* (< dokuyacakları) (6b/36), *ūrlaması* (< uğurlaması) (8a/13), *godūmuz* (< koyduğumuz) (13/10), *oldūndan* (< olduğundan) (20a/28), *çocuklūm* (< çocukluğum) (20a/53), *bölūmūze* (< bölüğümüze) (8a/7), *sūrūveriyiz* (< sürüyüveririz) (11b/27).

⁶³ Korkmaz, 1992: 79.

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen, derilme ses olayı sonucunda oluşan uzun ünlü örnekleri şu şekildedir: *tā* (< daha) (1a/17, 5a/4, 19b/71), *hurā* (< şuraya) (1b/56), *oklā* (< oklava) (2/14), *orā* (< orayı) (4/23, 29b/33), *allā* (< Allah'ı) (5a/13), *zamanindā* (< zamanındaki) (5a/21), *oġlā* (< oġlaġa) (5a/74), *barmā* (< parmaġı) (5b/34), *aşşā* (< aşıġı) (5b/47, 25a/16), *burā* (burası) (5b/51), *mesā* (< mesela) (10/37, 13/19), *böcē* (< böceġi) (6a/29), *dē mi* (< deġil mi?) (10/48), *ēmize* (< evimize) (11a/22), *çıkđı* (< çıktıġı) (29c/45), *asKerlī* (< askerliġi) (3/68), *verdī* (< verdiġi) (11b/24), *dedī* (< dediġi) (12a/8), *oldū* (< olduġu) (5a/19, 13/10), *köpū* (< köpüġü) (20b/70).

ç) Ünlü Ünlü Kaynaşması (~Ünlü Birleşmesi) Sonucunda Ortaya Çıkan Uzun Ünlüler

Gramer birliklerinde bazan yan yana gelen vokaller birleşerek tek bir vokal meydana getirirler. Bu kaynaşma neticesinde ortaya çıkan vokal bazan önceki, bazan da sonraki gibi olur. İşte bu hadiseye vokal birleşmesi denir. Bu birleşme neticesinde gramer birliğinde bir darlaşma, bir kısalma, bir büzülme göze çarpar⁶⁴.

AİGİYA'daki metinlerde yapılan tespit sonucu yalnızca bir adet örneğine rastlanmıştır: *nōlcak* (< ne olacak?) (2/5).

d) Ünsüz Ünlü Kaynaşması Sonucunda Ortaya Çıkan Uzun Ünlüler

Ünsüz ile biten bir sözcük ile ünlü ile biten bir sözcük arasındaki kaynaşmadır. AİGİYA'daki metinlerde tespit sonucu yalnızca bir adet örneğine rastlanmıştır: *şēderēk* (< şey ederek) (3/59).

e) Ünlü Ünsüz Kaynaşması Sonucunda Ortaya Çıkan Uzun Ünlüler

Ünlü ile biten bir sözcük ile ünsüz ile başlayan bir sözcük arasındaki kaynaşmadır. Nadir bir kullanıma sahiptir. AİGİYA'daki metinlerde tespit sonucu yalnızca iki adet örneğine rastlanmıştır: *nābıcaz* (< ne yapacaġız?) (2/21, 5a/31), *nādař* (< ne kadar?) (5a/19).

2.1.2.2. Alıntı Kelimelerde Uzunluklar

Derleme yapılan bölgede alıntı kelimelerde yer alan aslı uzunluklar umumiyetle korunmuştur. AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen örnekler şu şekildedir: *aķrabā* (Ar. aķribā) (1a/10, 13/28), *tahārāt* (Ar. tahārat) (1a/16), *dānesini* (Far. dāne) (1b/67, 13/25), *dāyim* (Ar. dā'im) (2/2), *vallā* (Ar. vallāhi) (4/5, 19c/102), *illā* (Ar. illā) (5a/10), *mafāt* (Ar.

⁶⁴ Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul, 51-52.

vafāt) (5a/16), *seccāde* (Ar. seccāda) (5a/31), *meselā* (Ar. maṣalā) (6a/15, 29c/44), *hattā* (Ar. ḥattā) (6a/15, 15b/15), *piyāda* (Far. piyāde) (7/16), *arāziler* (Ar. arādī) (7/29, 19a/29), *harāb* (Ar. ḥarāb) (8b/22), *ifādesi* (Ar. ifāda) (9/5), *bāzi* (10/6, 19b/45, 29a/6), *merāsimi* (Ar. marāsīm) (10/12, 26a/3), *mūsāit* (Ar. musā'id) (10/30), *tedāvi* (Ar. tadāvi) (10/47), *cāmiyi* (Ar. cāmi⁶⁵) (13/10, 24/17), *āleT* (Ar. ālat) (13/10, 29b/17), *sülāle* (Ar. sulāla) (13/13), *veyāhuT* (Ar. veyāḥut) (13/17), *bādem* (Far. bādam), *kāmil* (Ar. kāmil) (15a/1, 19b/90), (19a/12), *mālüm* (Ar. mā'lum) (19a/15), *binālar* (Ar. binā⁶⁵) (19a/30), *huduTnāmeler* (Far. nāme) (19b/46), *tākib* (Ar. tāḳib) (19b/47, 23b/22), *aşîret* (Ar. 'aşîret) (19b/58), *hākimliKden* (Ar. ḥākim) (19b/88), *himāye* (Ar. ḥimāya) (19b/91), *bilāder* (Far. birādar) (19c/96, 25a/31), *sāhibi* (Ar. sāḥib) (19c/98, 22/27), *sāde* (Far. sāde) (20a/32), *āidimiş* (Ar. 'āid) (21a/4), *hāneymiş* (Far. ḥāne) (21a/10), *intikāl* (Ar. intikāl) (24/3), *hubūbat* (Ar. ḥubūb) (24/9), *vazîfe* (Ar. vazīfa) (24/20), *bāzan* (Ar. baḏan) (25c/46), *muzākeri* (Ar. muḏākara) (27b/11), *mucādele* (Ar. mucādala) (28a/20), *şāhin* (Far. şāhīn) (29a/1).

Çift Ünlü Kaynaşması Neticesinde: Nadir bir kullanıma sahiptir. AİĞİYA'daki metinlerde tespit sonucu yalnızca bir örneğine rastlanmıştır: *sāt* (Ar. sā'at) (7/47).

Ünlü ve Ünsüz Erimesi Neticesinde: Nadir bir kullanıma sahiptir. AİĞİYA'daki metinlerde tespit sonucu yalnızca bir örneğine rastlanmıştır: *ālede* (Ar. 'aile) (19a/32).

2.1.2.3. Vurgu ve Tonlamadan Kaynaklı Uzun Ünlüler

Sözü daha etkili hāle getirmek veya kavramların anlamlarını kuvvetlendirmek için kelimelerin son hecelerinin veya farklı hecenin uzatıldığı ve vurgulu söylendiği görülür⁶⁵. AİĞİYA'da bu şekilde oluşmuş uzun ünlüler şu şekilde sınıflandırılmıştır:

2.1.2.3.1. Ünlemlerde Uzun Ünlüler

AİĞİYA'daki metinlerde ünlem edatlarının belli uzunluklarda söylendiği örnekler şunlardır: *yā* (1b/58, 10b/28, 25b/37), *yāv* (3/1, 25b/37), *hā* (16b/10, 28b/29, 28b/42), *āh!* (25a/33), *ē* (3/65), *hē* (26a/10), *hī* (17/22), *abō* (5a/14), *ōf!* (7/33), *hōyt* (3/59).

⁶⁵ Korkmaz, Z. (1994). *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*. TDK Yayınları, Ankara, 39.

2.1.2.3.2. Ezgiyle Söylenen Metinlerde Uzun Ünlüler

Mani, ninni, türkü gibi ezgi ile söylenen metinlerde doğal olarak bazı kelimeler veya heceler uzun söylenmektedir. AİĞİYA'daki metinlerde tespit edilen bazı örnekler şu şekildedir: *toprānī* (< toprağını) (16a/3), *amān* (16a/3, 16a/5), *karā* (16a/4), *sūrā* (16a/5), *kāranlık* (16a/6), *vār* (16a/6), *ēğymış* (< eğişmiş) (16a/7), *dēlik* (16a/2), *delē'rim* (16a/2), *ēlērim* (16a/3), *bēn dē* (16a/4), *dōndūkcē* (16a/5), *melērim* (16a/5), *alīr* (16a/3), *toprānī* (< toprağını) (16a/3), *ardīn* (16a/6), *senī* (16a/2), *delē'rim* (16a/2), *ēlēr'īm* (16a/3), *mēlēr'īm* (16a/5), *sēn'īn* (16a/6), *ēğymış* (16a/7), *dērd'īm* (16a/7), *koyūn* (16a/4), *gū'zū* (< kuzu) (16a/4), *dōndūkcē* (16a/5), *sūmbūl* (16a/7).

2.1.2.3.3. Diğer Uzun Ünlüler

Bir kurala bağlanmaksızın, kaynak kişilerin şahsi söyleyiş özelliklerine göre ortaya çıkan uzun ünlüler de tespit edilmiştir. AİĞİYA'daki metinlerde tespit edilen bazı örnekler şu şekildedir: *kınāyı* (1b/49), *āynı* (1b/58, 3/6), *āyrı* (3/1), *āntebe* (< Antep “il adı”) (3/54), *oluşā* (4/5), *hazırlāyollar* (< hazırlıyorlar) (4/6), *fākırı* (Far. fakir) (11a/15), *samānını* (11b/25), *hocāymış* (13/7), *dāyının* (13/22), *yānda* (< yanında) (20a/52), *hēp* (1a/4), *ēn* (3/56), *ēsgi* (< eski) (3/68), *gētmēyo* (< gitmiyor) (4/8), *senē* (15c/26), *ēskiki* (27a/8), *velhasīlikelem* (velhasıl kelam) (13/12), *hādīsesi* (13/8), *şēklī* (17/24), *güzleyīm* (18b/19), *yānī* (19a/38), *hīzmet* (19b/67), *vērdīk* (25a/8), *sōyu* (1a/7), *ūrfaqaya* (< Urfa “il adı”) (3/24), *būrdan* (< buradan) (10/12).

2.1.2.4. Aslı Ünlü Uzunlukları (~Birincil Ünlü Uzunlukları)

STT'de yer almayan ve Eski Türkçede bulunan aslı ünlü uzunlukları, derleme metinlerinde seyrek de olsa bulunmaktadır. Herhangi bir fonetik kurala ve sebebe dayanmaksızın bu uzunlukların varlığı tespit edilmiştir. Türk dilinde bulunan aslı ünlü uzunluklarının varlığını ilk olarak 1841-1851 yıllarında yapmış olduğu “Über die Sprache der Jakuten” adlı eseriyle Alman Türkolog Otto von Böthlingk ortaya çıkarmıştır. AİĞİYA'da tespiti yapılan bu uzunlukların, ilk olarak kişisel ağız özelliğinden ötürü ortaya çıktığı düşünülmüş fakat bölgenin bütününde yapılan çok sayıdaki derleme ve deşifrelerden sonra Eski Türkçedeki bu özelliğin AİĞİYA'da sürdürüldüğü ve bölgede karakteristik bir durum olduğu anlaşılmıştır.

Ana Türkçedeki birincil uzun ünlüler kendilerini düzenli bir şekilde ancak Yakut Türkçesi ile Türkmen Türkçesinde korumuş, öbür Türk dil ve lehçelerinde genel olarak

kısalmiş ve kısa ünlülerle karışmışlardır. Bununla birlikte, birincil uzun ünlülerin kısaldığı birçok dil, lehçe ve ağızda, düzensiz ve dağınık bir şekilde de olsa, birincil uzunlukların kalıntılarına rastlamaktayız⁶⁶. Bu sebeple AĠĠYA’daki asli ünlü uzunlukları örneklerini, İlhan Çeneli’nin hazırlamış olduğu *Türkmen Türkçesi Sözlüğü* ve Yuriy Vasiliev’in hazırladığı *Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük* isimli kitaplardaki uzun ünlü örnekleri ile karşılaştırmalı olarak inceleyeceğiz.

AĠĠYA’daki metinlerde tespit edilen aslî ünlü uzunlukları örnekleri şunlardır:

Tablo 2.2 Aslî Vokal Uzunlukları

Gündoğmuş Ağızı	Türk Dilindeki Asli Ünlü Uzunlukları	Türkmen Türkçesi Sözlüğü	Yakut Türkçesi Sözlüğü
• āl- (3/68)	• -	• -	• -
• bū (5a/43, 25c/42)	• -	• bū	• -
• dē- (4/3, 14a/15)	• -	• diy- “demek”	• die- “demek”
• gēş- (23a/3)	• -	• -	• tuoraa- “geçmek”
• gīz (14a/5)	• -	• gīz	• kīs “kız”
• ōl- (3/22, 3/56, 3/64)	• -	• ōl- “olmak”	• buol- “olmak”
• vār- (14b/17)	• -	• -	• tīiy- “varmak”
• yīka- (24/28)	• -	• -	• -

2.1.3. Kısa Ünlüler

Normal sürelerinden daha kısa bir süre içerisinde boğumlanan ünlülere kısa ünlüler denir.

AĠĠYA’daki metinlerde tespit edilen kısa ünlüler şunlardır: [ǎ], [i], [ĩ], [ũ].

[ǎ] ünlüsü: Bölge ağızında kullanımı en sık olan kısa ünlüdür. AĠĠYA’daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *mānim* (2b/68), *alǎra* (< Alara “yer adı”) (8b/21), *yǎni* (10/8, 19a/12, 20a/46, 29b/23), *bǎzı* (10/47, 20a/26), *hǎdīsesi* (13/8), *ali rızānın* (< Ali Rıza “özel isim”) (15c/30), *meselǎ* (19b/79), *dūnyāyı* (19c/97), *ihtiyācında* (20a/26), *olursǎ* (21a/14), *karaisǎ* (< Karaisa “ilçe adı”) (24/7), *gorunacāmıza* (< korunacağımıza) (24/26),

⁶⁶ Tekin, T. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Simurg Yayınları, Ankara, 38.

kānunları (24/27), *sāyāsī* (< sayesinde) (24/29), *āletleri* (25c/47), *hayātımız* (26b/22), *cāmının* (< cami) (28c/62), *tā* (< daha) (29b/36).

[i] **ünlüsü:** Bölge ağzında seyrek kullanıma sahip bir ünlüdür. AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *īrahatsıs* (< rahatsız) (5a/19), *yanında* (5a/28, 18b/12), *ğuşanıllardı* (< kuşanırlardı) (5b/68), *ğullanılıyordu* (< kullanılıyordu) (20a/33).

[ı] **ünlüsü:** Bölge ağzında nadir kullanıma sahip bir kısa ünlüdür. AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *biz ĩm* (5a/57), *yan ĩ* (20a/45), *ik ĩ* (22/25).

[ü] **ünlüsü:** Bölge ağzında nadir kullanıma sahip bir kısa ünlüdür. AİGİYA'daki metinlerde tespit sonucu yalnızca iki örneğine rastlanmıştır: *hudūdu* (19b/49), *gayūyoşun* (< koyuyorsun) (26c/41).

Kısa Ünlülerin Oluşmasındaki Nedenler:

a) Türkçeye geçmiş yabancı kelimelerden bazılarının telaffuzunda kolaylık sağlanması amacıyla ön ses türemesi görülür. Bu türemede ünlüler kısa ve genellikle de neredeyse kaybolmak üzere olan ünlülerdir. AİGİYA'daki metinlerde tespit sonucu yalnızca bir örneği tespit edilmiştir: *īrahatsıs* (Ar. rāḥat) (5a/19).

b) Türkçeye geçmiş yabancı kelimelerden uzun süreli ünlüsü olanların gerek söyleyiş kolaylığı bakımından, gerekse de doğru telaffuzlarının bilinmemesinden dolayı, normal sürelerinden daha kısa bir süre içerisinde boğumlandığı türdeki ünlüler tespit edilmiştir. AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *mānim* (Ar. maʿnī) (2b/68), *yāni* (Ar. yaʿnī) (10/8, 19a/12, 20a/46, 29b/23), *bāzı* (Ar. baʿdī) (10/47, 20a/26), *hādīsesi* (Ar. ḥadīşa) (13/8), *ali rızānın* (Ar. rıdā) (15c/30), *meselā* (Ar. maṣalā) (19b/79), *dünyāyı* (Ar. dunyā) (19c/97), *ihtiyācında* (Ar. ihtiyāc) (20a/26), *karaisā* (Ar. ʿisī) (24/7), *kānunları* (Ar. kānūn) (24/27), *sāyāsī* (Far. sāye) (24/29), *āletleri* (Ar. ālat) (25c/47), *hayātımız* (Ar. hayāt) (26b/22), *cāmının* (Ar. cāmiʿ) (28c/62), *yan ĩ* (Ar. yaʿnī) (20a/45), *hudūdu* (Ar. ḥudūd) (19b/49).

c) Kaynak kişilerin normal süreli ünlüleri şahsi telaffuzlarına göre yutulmaya yakın bir seste, kısa olarak söylediği kelimeler tespit edilmiştir. AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen bazı örnekler şunlardır: *yanında* (5a/28, 18b/12), *ğuşanıllardı* (< kuşanırlardı) (5b/68), *ğullanılıyordu* (< kullanılıyordu) (20a/33), *biz ĩm* (5a/57), *gayūyoşun* (< koyuyorsun) (26c/41).

ç) İki ya da daha fazla hece sayısına sahip kelimelerin vurgusuz ve açık olan son hecesindeki ünlüler genelde kısaldır. AİGİYA'daki metinlerde tespit sonucu yalnızca bir adet örneğine rastlanmıştır: *olursā* (21a/14).

d) Büzülme sonucunda uzun ünlü ortaya çıkması gereken bir durumda, kaynak kişinin konuşma esnasındaki şahsi telaffuzundan ötürü bir kısalma meydana gelmiştir. AİGİYA'daki metinlerde tespit sonucu yalnızca bir örneği tespit edilmiştir: *gorunacāmıza* (< korunacağımıza) (24/26).

e) Uzaklık, çokluk, büyüklük vb. gibi artış, fazlalık anlamları ifade eden, STT'deki aslı “daha” olan fakat ağızlardaki kullanımıyla “tā” şeklinde telaffuza sahip kelime, kaynak kişinin konuşma esnasındaki şahsi telaffuzundan ötürü kısalmıştır. AİGİYA'daki metinlerde tespit sonucu yalnızca bir örneği tespit edilmiştir: *tā* (< daha) (29b/36).

f) “Alara” özel ismi, kaynak kişinin konuşma esnasındaki şahsi telaffuzundan veyahut doğru telaffuzunu bilmemesinden ötürü kısalmıştır: *alāra* (< Alara “yer adı”) (8b/21).

2.1.4. İkiz Ünlüler (~Diftong)

Türkçede bir hecede veya bir kelimedede iki vokal yan yana gelemez. İki vokalin bir hecede yan yana gelmesine diftong denir. Diftongda yan yana gelen iki vokalin söylenmesinde uzuvların hareketi aynı istikâmette bulunur; teşekkül noktaları birbiriyle birleşir; böylece birbiriyle kaynaşmış olarak diftongun başlangıcında birinci vokalin, bitişinde ikinci vokalin sesi çıkarılır. Onun için diftong iki vokal sesi veren bir vokal durumundadır ve bünyesindeki iki vokal iki ayrı hece meydana getirmeden tek bir hece içinde bir arada bulunurlar⁶⁷.

AİGİYA'da tespit edilen ikiz ünlü örnekleri şunlardır:

Yükselen İkiz Ünlüler

AİGİYA'daki metinlerde tespit sonucu yalnızca bir yükselen ikiz ünlü örneğine rastlanmıştır: *yazıānesine* (< yazıhanesine) (3/64).

Eşit İkiz Ünlüler

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen eşit ikiz ünlü örnekleri şunlardır: *düünleri* (< düşünleri) (1a/48, 6a/20), *naal* (< nasıl) (2/1), *çaardı* (< çağırıldı) (3/59), *dēel* (< değil) (8a/6).

Alçalan İkiz Ünlüler

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen bazı alçalan ikiz ünlü örnekleri şunlardır: *yataklauip* (< yataklayıp) (10/27), *yayıla* (< yağıyla) (18a/6), *baımiz* (< bağımız) (18b/8), *aşşqılarda* (< aşığılarda) (18b/14), *bacqına* (< bacağına) (18b/21).

⁶⁷ Ergin, 2013: 64-65.

2.1.5. Ünlü Uyumları

İlk hece ünlüsünün eklenme istikametine zincirleme olarak birinci derecede kalınlık-incelik, ikinci derecede düzlük-yuvarlaklık vasfını yaymasıyla ünlü uyumları gerçekleşir. Ünlü uyumlarında en önemli unsur, ilk hece ünlüsüdür⁶⁸.

Kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık olmak üzere Türkçede iki tür uyum vardır.

2.1.5.1. Kalınlık-İncelik Uyumu (~Damak Uyumu)

Türkçe, dil yapısı itibariyle, istisnalar haricinde, tamamı kalın ünlülerden oluşan veya tamamı ince ünlülerden oluşan kelimeler barındırmaktadır. Aynı şekilde Türkçe kelimelerin morfolojik olarak da bu uyumu sürdürdüğü, yine istisnalar haricinde görülmektedir. Türkiye Türkçesi ağızları içerisinde Karadeniz ağızları haricinde kalınlık-incelik uyumu umumiyetle tamdır⁶⁹. AİĞİYA'da kalınlık-incelik uyumunun çoklukla sürdürüldüğü, hatta STT'de bu uyumu bozan bazı eklerin de bölge ağızında korunduğu tespit edilmiştir.

Kalınlık-incelik uyumuyla ilgili AİĞİYA'da tespit edilen örnekler şunlardır:

a) AİĞİYA'daki derlenen metinlerde, *-iken* zarf-fiilinin kullanıldığı kelimelerde kalınlık-incelik uyumuna uyulduğu görülmektedir: *çocūkkan* (27a/1), *ekilirken* (29b/20).

Ayrıca *-iken* zarf fiilinin bölge ağızdaki özelliğine göre *-ka*, *-ke* ve *-kana*, *-kene* biçimlerindeki kullanımında da kalınlık-incelik uyumuna uymaya devam ettiği görülmüştür: *varıka* (< varken) (22/20), *çocūka* (< çocukken) v(23a/14), *gurdāyka* (< kurstayken) (3/54), *gēderke* (< giderken) (3/59), *şeyke* (< şeyken) (4/16), *dokurkana* (< dokurken) (6b/46), *yērkene* (< yerken) (11a/6), *ēkilirke* (< ekilirken) (19b/52), *gaçarka* (< kaçarken) (23b/22), *indirike* (< indirirken) (25a/29).

b) AİĞİYA'daki derlenen metinlerde, *ile* son çekim edatındaki ses değişmesiyle meydana gelen *+la*, *+ıla*, *+ula*, *+üle*, *+na*, *+nan* şekillerinin de kalınlık-incelik uyumuna uydukları görülmektedir: *çocuğumla* (1a/12), *atıla* (< atla) (1a/26, 10/17), *solkusula* (< sokusuyla) (6a/6), *onūla* (< onunla) (6a/12), *yabāla* (< yabayla) (6b/33), *taraklarla* (6b/46), *tarāla* (< tarakla) (6b/46), *öküzüle* (< öküzle) (8b/18, 12a/19), *arpayıla* (< arpayla) (11a/4), *ilacıla* (< ilaçla) (11a/7), *ırbığıla* (< irbikle) (15c/27), *gabağıla* (< kabakla) (15c/27), *onuğla* (< onunla) (17/3, 22/17, 28b/33), *gaşığıla* (< kaşıkla) (17/4), *gızıla* (< kızla) (17/18), *gündoğmuşula* (< Gündoğmuşla) (19b/52), *bunlarıla* (< bunlarla) (19b/66),

⁶⁸ Atmaca, 2017: 72.

⁶⁹ Atmaca, E. (2017). *Türkiye Türkçesi Ağızları Lisans Ders Notları*. Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Antalya.

sorkucula (< sorkuçla) (20a/54), *gözümüle* (< gözümle) (23b/23), *arkadaşula* 8 (< arkadaşla) (25a/27), *çuvaldızula* (< çuvaldızla) (25b/38), *gatıranla* (< katranla) (25b/40), *çocuklarula* (< çocuklarla) (26b/22), *sırtımızula* (< sırtımızla) (26b/27), *çibiğula* (< çubukla) (28b/51).

c) AİGİYA'daki derlenen metinlerde, şimdiki zaman eki *-yor* incelemek ve düzleşerek kalınlık-incelik uyumuna uymuştur: *ğediyörür* (< gidiyor) (2/3), *diyeller* (< diyorlar) (7/20), *sürüdüük* (< sürüyorduk) (7/41), *dēyörü* (< diyor) (14a/15), *demēyi* (< demiyor) (25a/33), *ediyöller* (< ediyorlar) (28c/65).

ç) AİGİYA'daki derlenen metinlerde, STT'de uyuma girmeyen *kardeş*, *çaput*, *biraz*, *hani*, *herhalde* gibi kelimelerin uyuma girdiği görülmektedir: *gardaşım* (< kardeşim) (5a/17, 5b/82), *haralda* (< herhalde) (15b/22), *hanı* (< hani) (20b/63, 22/9), *birez* (< biraz) (25a/16), *çapıt* (< çaput) (25b/38).

d) AİGİYA'daki derlenen metinlerde, *i-* ek fiili öğrenilen geçmiş zaman çekiminde, görülen geçmiş zaman çekiminde ve şart çekiminde kalınlık-incelik uyumuna uymuştur: *varıdı* (1a/2, 4/8, 11a/3, 16b/12), *altınısa* (1b/57), *ot muyudum* (1b/60), *yük müğüdüüm* (1b/61), *millonumuş* (3/33), *atarımış* (4/23), *çoğudu* (4/21, 7/43), *varımış* (5a/8, 7/20, 17/6), *yatırımış* (5a/9), *gardaşıdıık* (5a/16), *otuzudu* (7/16), *dördüdü* (7/16), *boludu* (7/43), *yoğudu* (7/43, 10/23, 20a/7), *adamıdı* (8a/9), *zorudu* (8b/19), *meşurudu* (8a/22), *mahmududu* (9/22), *ararımış* (10/3), *sarmışımış* (10/51), *muhtarıdı* (15c/25), *yılıdı* (16b/11), *yokluğudu* (17/4), *bönlügümüş* (17/6), *çobanıdı* (17/16), *varısa* (17/22), *yoğusa* (17/22), *yapallarımış* (21a/4), *alırımış* (22/29).

e) AİGİYA'daki derlenen metinlerde, *ki* bağlacının kendisinden önceki kelimenin ünlüsüne uyarak kalınlık-incelik uyumunu sağladığı tespit edilmiştir: *diyelim ki* (7/3, 19c/101), *vèrmediler ki* (8a/11), *dediler ki* (9/8), *anlamān kı* (< anlamam ki) (18a/1), *ğediyo ku* (< gidiyor ki) (25a/2).

f) AİGİYA'daki derlenen metinlerde, *+ki* aitlik ekinin kalınlık-incelik uyumuna uyduğu görülmektedir: *ordaki* (< oradaki) (26b/22, 26b/31), *zamankı* (< zamanki) (26b/23), *sōnaki* (< sonraki) (26c/40), *altındaki* (< altındaki) (28a/17), *eskiki* (7/5, 11a/2), *evelki* (< evvelki) (10/18), *şindiki* (< şimdiki) (10/28, 13/6), *ēlinki* (25a/35).

AİGİYA’da yabancı kelimelerdeki kalınlık-incelik uyumuna geçişin “ilerleyici benzeşme”, “gerileyici benzeşme” ve “ilerleyici-gerileyici benzeşme” olarak üç yolla gerçekleştiği tespit edilmiştir:

1. İlerleyici Benzeşme Yoluyla

Kelime içinde önce gelen sesin, sonra gelen sesi etkileyerek kısmen veya tamamen kendisine benzetmesine ilerleyici benzeşme denir⁷⁰. AİGİYA’daki derlenen metinlerde, ilerleyici benzeşme ile ilgili tespit edilen bazı örnekler şunlardır: *bağça* (Far. bāğçe) (2/15, 7/36), *rāmatlı* (Ar. rahmet) (4/17, 12b/31), *umūmu* (Ar. umūmi) (7/12), *habarımız* (Ar. haber) (8a/5), *rüzgerin* (Far. rūzgār) (25c/48), *meydene* (Ar. maydān) (28a/4).

2. Gerileyici Benzeşme Yoluyla

İlerleyici benzeşmenin tam tersine, gerileyici benzeşme ise kelimedeki önceki sesin, kendinden sonra gelen sesteki etkilenerek bazı yönlerden veya bütünüyle ona benzemesine denir. AİGİYA’daki derlenen metinlerde gerileyici benzeşme ile ilgili tespit edilen bazı örnekler şunlardır: *mafāt* (Ar. vefāt), *nuhusda* (Ar. nüfūs) (28a/16).

3. İlerleyici-Gerileyici Benzeşme Yoluyla

AİGİYA’daki derlenen metinlerde, ilerleyici-gerileyici benzeşme ile ilgili tespit edilen bazı örnekler şunlardır: *bārabar* (Far. barābar) (11b/26), *tedevi* (Ar. tedāvi) (25b/37).

Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması

AİGİYA’da kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu hususların da olduğu görülmektedir. Bu hususlardan bazıları şunlardır:

1. AİGİYA’daki derlenen metinlerde, şimdiki zaman eki *-yor* incelmediği ve düzleşmediği durumlarda STT’de olduğu gibi kalınlık incelik-uyumunu bozmaktadır. Tespit edilen bazı örnekler şunlardır: *gēdiyor* (< gidiyor) (2/4), *düşünüyor* (4/4), *dēyoru* (< diyor) (4/17), *döğüyorsun* (< dövüyorsun) (6a/5), *biliyorum* (6b/31), *sayılıyor* (< sayılıyor) (8a/8), *gediyorur* (< gidiyor) (25b/38), *çiğneniyorur* (< çiğniyor) (26c/43).

2. AİGİYA’daki derlenen metinlerde, büzülme ses hadisesi sonucunda ünlü-ünsüz uyumsuzluğu meydana gelen bir kelime tespit edilmiştir: *alcēn* (< alacağım) (3/12).

⁷⁰ Vural, H. ve Böler, T. (2011). *Ses ve Şekil Bilgisi*. Kesit Yayınları, İstanbul, 122.

3. STT’de de kalınlık-incelik uyumuna uymayan bazı kelimeler, AİĞİYA’daki derlenen metinlerde uyumu bozmaya devam etmiştir: *kardeş* (1/73, 13/27), *hani* (10/3, 20a/53, 23b/25).

4. AİĞİYA’daki derlenen metinlerde, bazı alıntı kelimeler aslına korumaya devam etmiştir. Tespit edilen örnekler şu şekildedir: *arāziler* (Ar. arāḏī) (7/29, 19a/29), *merāsimi* (Ar. marāsım) (10/12, 26a/3), *āleT* (Ar. ālat) (13/10, 29b/17).

2.1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu (~Dudak Uyumu)

Türkçe bir kelimenin ilk hecesinde düz bir ünlü varsa ondan sonra gelen hecelerdeki ünlüler de düz olur. Yani; Türkçe bir kelimenin ilk hecesinde yuvarlak bir ünlü varsa (/o/, /ö/, /u/, /ü/) ondan sonra gelen hecelerdeki ünlüler ya geniş-düz (/a/, /e/) ya da dar-yuvarlak (/u/, /ü/) ünlüler gelir⁷¹.

AİĞİYA’daki derlenen metinlerde, düzlük-yuvarlaklık uyumuyla ilgili tespit edilen durumlar şunlardır:

a) AİĞİYA’da *i-* ek fiilinin görülen ve öğrenilen geçmiş zaman kiplerinin hem ekleşmiş hem ekleşmemiş biçimleri düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar. Tespit edilen örnekler şunlardır: *millon-umuş* (3/33), *çoğ-udu* (4/21, 7/43) *dörd-üdü* (7/16), *bol-udu* (7/43), *meşur-udu* (8a/22), *mahmud-udu* (9/22).

b) AİĞİYA’da, *+ki* sahiplik ekinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna çoğunlukla uyduğu görülür. Tespit edilen örnekler şunlardır: *şindiki* (< şimdiki) (10/28), *ordakı* (< oradaki) (26b/22, 26b/31), *zamankı* (< zamanki) (26b/23), *şönakı* (< sonraki) (26c/40), *altındaki* (< altındaki) (28a/17).

c) STT’de yuvarlaklaşmış ünlüler, dudak ünsüzlerinin etkisiyle AİĞİYA’da düzdür. Tespit edilen örnekler şunlardır: *davıl* (< davul) (11a/14, 28c/66), *gabık* (< kabuk) (17/4).

ç) STT’de bulunan şimdiki zaman eki *-yor*’un çoğunlukla düzleşerek düzlük-yuvarlaklık uyumunu sağladığı görülür. Bu ek, AİĞİYA’da umumiyetle düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymuştur. Tespit edilen örnekler şunlardır: *diyeller* (< diyorlar) (7/20), *demēyi* (< demiyor) (25a/33).

Şimdiki zaman ekinin, STT’nin etkisiyle düzleşmeyerek düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmaya devam ettiği görülür. Tespit edilen örnekler şunlardır: *veriyo* (< veriyor) (5a/32), *gëdemiyorom* (< gidemiyorum) (19a/40), *çiğneniyorur* (< çiğniyor) (26c/43).

⁷¹ Atmaca, 2017: 76.

d) STT’de bu uyuma uymayan bazı kelimeler, AĠĠYA’da düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymuştur. Tespit edilen örnekler şu şekildedir: *pambığın* (< pamuk) (5b/79), *çapıt* (< çaput (25b/38), *dokTur* (< STT doktor) (Fr. docteur) (7/48), *hamîru* (< hamur) (29a/9), *yavrîm* (< yavrum) (8a/14).

e) Bölge ağzında *ile* son çekim edatının düzlük yuvarlaklık uyumuna girdiği görülmektedir. Tespit edilen örnekler şu şekildedir: *öküzüle* (8b/18, 12a/19), *gündoğmuşula* (19b/52), *sorkucula* (20a/54), *gözümüle* (23b/23).

2.1.6. Ünlü Değişmeleri

2.1.6.1. Art Ünlülerin İncelmesi

AĠĠYA’daki metinlerde tespit edilen bazı örnekler şunlardır:

/a/ > [á], */e/*: AĠĠYA’da örneklerine sık rastlanan bir incelmedir. Tespit edilen örnekler şunlardır: *birez* (< biraz) (25a/16), *rüzgerin* (Far. rûzgār) (25c/48), *gâribândim* (5a/43), *pâked* (< paket) (15b/17).

/ı/ > [î], */i/*: AĠĠYA’da örneklerine sık rastlanan bir incelmedir. Tespit edilen örnekler şunlardır: *darı* (< darı) (17/7), *dışardan* (< dışarıdan) (19b/75), *gayibinizi* (< kaybınızı) (10/9).

/u/ > [ú], */ü/*: AĠĠYA’da örneklerine sık rastlanan bir incelmedir. Tespit edilen örnekler şunlardır: *geçiyódú* (< geçiyordu) (7/5), *meşgúl* (< meşgul) (7/35), *mâlüm* (< malum) (19a/15).

/u/ > /i/: AĠĠYA’da örneklerine sık rastlanmayan bir incelmedir. Tespit edilen bir örneği şudur: *fasille* (< fasulye) (18a/4).

2.1.6.2. Ön Ünlülerin Kalınlaşması

AĠĠYA’da tespit edilen örnekler şunlardır:

/e/ > [á], */a/*: AĠĠYA’da örneklerine sık rastlanan bir kalınlaşmadır. Tespit edilen örnekler şunlardır: *haralda* (< herhalde) (15b/22), *bağça* (Far. bāğçe) (2/15, 7/36), *dâmişler* (< demişler) (5a/7), *áfendim* (< efendim) (19a/11).

/i/ > /ı/, *[î]*: AĠĠYA’da örneklerine sık rastlanan bir kalınlaşmadır. Tespit edilen örnekler şunlardır: *intizar* (Ar. intizar) (5a/23), *ırbığ* (< irbik) (15c/27), *hanı* (< hani) (20b/63, 22/9), *altdâkí* (< alttaki) (3/39), *makíne* (< makine) (28b/37).

/ö/ > [ó]: AĠĠYA’da örneklerine sık rastlanmayan bir kalınlaşmadır. Tespit edilen örnekler şunlardır: *öküz* (4/17), *górmesinler* (< görmesinler) (1b/67), *kóyümü* (< köyümü) (1b/69).

/ü/ > /u/, [ú]: AİGİYA'da örneklerine sık rastlanmayan bir kalınlaşmadır. Tespit edilen örnekler şunlardır: *nuhusda* (Ar. nüfûs) (28a/16), *buğune* (< bugün) (28a/21), *gún* (< gün) (1a/16, 3/5), *úç* (< üç) (5b/67), *músait* (Ar. müsâit) (10/30).

2.1.6.3. Geniş Ünlülerin Darlaşması

AİGİYA'da tespit edilen örnekler şunlardır:

/e/, [ê] > /i/: AİGİYA'da örneklerine sık rastlanan bir darlaşmadır. Tespit edilen örnekler şunlardır: *yêrkene* (< yerken) (11a/6), *êkilirke* (< ekilirken) (19b/52), *tomatis* (< domates) (2/12).

/e/ > [ê]: AİGİYA'da örneklerine seyrek rastlanan bir darlaşmadır. Tespit edilen örnekler şunlardır: *êimli* (< eğitimli) (5a/22), *êkilirdi* (19a/26).

/o/ > /u/: AİGİYA'da örneklerine sık rastlanan bir darlaşmadır. Tespit edilen örnekler şunlardır: *buynuz* (< boynuz) (1a/42), *doktur* (< doktor) (13/8).

2.1.6.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

AİGİYA'da tespit edilen örnekler şunlardır:

/i/ > /e/, [ê]: AİGİYA'da örneklerine sık rastlanan bir genişlemedir. Tespit edilen örnekler şunlardır: *gêTmiş* (< gitmiş) (13/14), *dêyollar* (< diyorlar) (14a/76), *heçbi* (< hiçbir) (19b/55), *deyolar* (< diyorlar) (23a/9).

/i/ > /e/, [ê]: AİGİYA'da örneklerine sık rastlanan bir genişlemedir. Tespit edilen örnekler şunlardır: *gêderke* (< giderken) (3/59), *bêline* (5b/67), *kêndisi* (21b/26), *êyi* (< iyi) (2/13).

/u/ > [ô], /o/: AİGİYA'da örneklerine sık rastlanan bir genişlemedir. Tespit edilen örnekler şunlardır: *sôrmasına* (3/50), *ôlôm* (< oğlum), *boydayın* (< buğdayın) (8b/25), *yokarıya* (< yukarıya) (16b/25).

/ü/ > /ö/: AİGİYA'da örneklerine sık rastlanmayan bir genişlemedir. Tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *böyük* (< büyük) (23b/16).

2.1.6.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

AİGİYA'da tespit edilen örnekler şunlardır:

/a/ > [â], /o/: *bâbam* (< babam) (14b/16), *bobannemi* (< babaannemi) (5a/2).

/a/ > /u/: *bubam* (< babam) (23a/12).

/ı/ > /î/: *avcîîk* (< avcılık) (4/7), *pambîk* (< pamuk) (8b/21).

/ı/ > /u/: *buçak* (< bıçak) (2/14).

/i/ < /î/: *çevîriller* (< çevirirler) (1b/55), *cevîz* (< ceviz) (7/35, 19a/12), *traFîk* (< trafik) (8a/5), *devîrde* (9a/3), *evinî* (10/20).

2.1.6.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

AİĞİYA'da tespit edilen örnekler şunlardır:

/u/ > /u/: *çapıt* (< çaput) (25b/38), *çıbığ* (< çubuk) (28b/51), *gabık* (< kabuk) (17/4), *garpız* (< karpuz) (12a/2).

/u/ > /û/: *başçavîş* (< başçavuş) (3/42), *cavîr* (< gâvur) (3/62), *çîbîk* (< çubuk) (5a/37), *davî* (< davul) (5b/63).

/ü/ > [î], /i/: *kôr-üdü* (< kördü) (2/10), *bîün* (< bütün) (7/12).

2.1.7. Ünlü Yutulması

AİĞİYA'da fonetik sebepler neticesinde bazı iç seslerde yutulma gerçekleştiği saptanmıştır. Tespit edilen ünlü yutulmaları şu şekildedir:

1. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde, birden fazla heceye sahip akıcı veya yarı ünlü durumunda bulunan ünsüz ile akıcı, yarı ünlü, sızıcı veya patlayıcı ünsüzlerin birisi arasında bulunan ünlülerin genellikle yutulduğu görülmektedir. Tespit edilen örnekler şu şekildedir: *orda* (< orada) (8a/4), *içcek* (< içecek) (2/5), *içerde* (< içeride) (11a/14), *dışardan* (< dışarıdan) (19b/83), *şurda* (< şurada) (29b/25).

2. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde, ünlü ile biten bir sözcükten sonra gelen ve ünlü ile başlayan diğer sözcük ile konuşma esnasında ulama yapılmaktadır ve meydana gelen ünlü çarpışmasıyla birinci sözcüğün sonundaki ünlü yutulmaktadır. Tespit edilen örnekler şu şekildedir: *cōrb-olur* (< çorba olur) (2/7), *bi-ki* (< bir iki) (5a/47), *ik-üç* (< iki üç) (20a/50), *bağçalard-işdē* (< bahçelerde işte) (2/16).

3. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde, bir alıntı kelimedeki ayın ünsüzü iki ünlü arasında kaybolmuştur ve ünlü karşılaşması oluşmuştur. Bunun sonucunda ünlüler kaynaşarak uzun bir ünlü meydana gelmesini sağlamışlardır. Derlenen metinlerde bir örnek tespit edilmiştir: *sāt* (< saat) (7/47).

4. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde, orta hecede bulunan dar-yuvarlak, dar-düz ve düz-geniş ünlülerin vurgusuzluktan dolayı yutulduğu belirlenmiştir. Tespit edilen örnekler şu şekildedir: *ōlcan* (< olacağım) (3/56), *ekicen* (< ekeceğim) (8b/18), *bālamıcam* (< bağlamayacağım) (14a/13), *burda* (< burada) (3/1).

2.1.8. Ünlü Türemesi

Düşmenin aksine kelimeyi genişletir. Aslında bu Türkçede nadir bir olaydır. Bununla birlikte eklemeyi kolaylaştırmak ve yabancı kelimeleri Türkçenin ses ve hece yapısına uydurmak gibi pratik bir maksatla türettiğimiz sesler oldukça fazladır⁷². Ünlü türemesi olaylarıyla da daha çok kelime içerisinde karşılaşılır. Kelime sonunda ünlü türemesiyle hemen hemen hiç karşılaşılmamakta; kelime başlarında ise ünlü türemesi örnekleri seyrek görülmektedir⁷³.

AİĞİYA'da ünlü türemeleri ön seste, iç seste ve son seste türeme olmak üzere üç şekilde tespit edilmiştir:

Ön Seste Türeme

/l/ ve /i/ türemesi: Ön seste türeme, akıcı ünsüzlerden olan /l/ ve /r/ ünsüzleri ile başlayan alıntı kelimelerde meydana gelmektedir. Telaffuzda kolaylık sağlamak adına kullanımda olan bir ses olayıdır. AİĞİYA'daki metinlerde örneklerine sık rastlanan bir türeme çeşitidir. Tespit edilen örnekler şunlardır: *ilağan* (Rum. lahana) (2/12), *ırahatsız* (Ar. rahatsız) (5a/19), *ırāmahlı* (Ar. rahmetli) (5a/11), *irezil* (Ar. rezil) (5a/47), *ileğen* (Fars. leğen) (11a/14), *ilazım* (Ar. lâzım) (19b/84).

İç Seste Türeme

Çok nadir görülen bir türeme çeşitidir. AİĞİYA'daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır:

/l/ türemesi: *yalınız* (< yalnız) (3/50), *gatıranla* (< katranla) (25b/40), *amıca* (< amca) (4/15).

2.1.9. Ünlü Birleşmesi (Ünlü Kaynaşması, Ünlü Çarpışması)

Birincisi ünlü ile biten, ikincisi ünlü ile başlayan iki kelimenin söz konusu ünlülerinin kaynaşarak tek ünlü haline gelmesine ünlü birleşmesi diyoruz⁷⁴.

AİĞİYA'da ünlü birleşmesi iki şekilde ele alınmıştır:

a) Türkçe Kelimelerde Ünlü Birleşmesi

AİĞİYA'da tespit edilen örnekler şunlardır: *şōle* (< şu ile), (1b/23, 14a/13, 19b/71, 27a/5), *bōle* (< bu ile) (1b/74, 8a/11, 15ç/49, 27a/8), *hora* (< şu ara) (12a/6), *nqal* (< ne asıl?) (2/1), *şōra* (< şu ara) (28b/49), *noldu* (< ne oldu?) (25a/33), *nişlerdik* (< ne işlerdik?) (17/14), *bura* (< bu ara) (4/15), *ik-üç* (< iki üç) (20a/50), *nōlcak* (< ne olacak?) (2/5),

⁷² Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. Baha Matbaası, İstanbul, 65.

⁷³ Gemalmaz, E. (1973). *Erzurum İli Ağızları*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum, 196.

⁷⁴ Ercilasun, A. B. (1983). *Kars İli Ağızları*. Gazi Üniversitesi Yayın, Ankara, 98.

táhranāy *ederdik* (< tarhanayı ederdik) (18a/4), *ölen m* *oldu* (< ölen mi oldu) (19c/98), *ëll* *üŧ* (< elli üç) (26a/1), *mucādele* *Tdik* (< mücadele ettik) (28a/29).

b) Alıntı Kelimelerde Ünlü Birleşmesi

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen örnekler ŧunlardır: *tāriflerde* (Ar. ta^rrīf) (1a/23), *tārih* (Ar. ta^rrīh) (1a/17), *yāni* (Ar. ya^cnī) (2/6, 3/10, 13/21, 29c/41), *ādetleri* (Ar. ^cadad) (6a/23), *sāt* (Ar. sa^cat) (7/47).

2.2. Ünsüzler

Bu bölümde ilk olarak ünsüz türleri ele alınacak, ardından ünsüz değişmeleri, ünsüz uyumu ve ünsüz uyumunun bozulması hadiseleri ile ünsüzlerle ilintili diğer ses hadiselerine yer verilecektir.

2.2.1. Ünsüz Türleri

AİGİYA'da tespit edilen ünsüzler ŧu ŧekildedir: /b/, /c/, /ç/, [ç], /d/, [d], [d̥], /f/, [F], /g/, [g̃], [g̃], [g̃], /ğ/, [ğ̃], /h/, [h], [h], [h̃], /j/, /k/, [K], [K], [k], [k], /l/, [l], /m/, /n/, [ŋ], [ŋ], /p/, [P], /r/, [r̃], [r̃], /s/, [s̃], [S], /ŧ/, /t/, [T], /v/, [ṽ], /y/, [ỹ], /z/, [z]. AİGİYA'daki bu ünsüzlerden STT'yle aynı özellikleri gösteren ünsüzler ŧunlardır: /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /j/, /k/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ŧ/, /t/, /v/, /y/, /z/.

Ünsüzler; normal boğumlanmalı, gevŧek boğumlanmalı ve yarı ötümlü ünsüzler⁷⁵ olarak üç bölümde ele alınacaktır.

2.2.1.1. Normal Boğumlanmalı Ünsüzler

/c/ ünsüzü: Sürekli-yarı sızıcı, ötümlü, diŧ eti-ön damak ünsüzüdür.

Ön seste: *cavîr* (< gâvur) (3/62), *candarma* (< jandarma) (Fr. genderma) (19b/90).

[ç] ünsüzü: /ç/ ile /ŧ/ arası yarı sızıcı durumda bir diŧ ünsüzüdür.

İç seste: *üçe* (24/26), *içine* (26c/39), *ağaçları* (28a/8).

Son seste: *üç* (26a/7), *aęāç* (28b/43).

[d̥] ünsüzü: Süreksiz-patlayıcı, ötümlü, diŧ-diŧ eti ünsüzüdür.

Ön seste: *birimiz de* (20a/62).

⁷⁵ Bu başlıklar altındaki ünsüzlerin tanımlamaları için Atmaca, 2017: 93-96 (Tablo 4: Ünsüzlerin Nitelikleri, Tablo 5: Ünsüzler) referans alınmıştır.

İç seste: *toplāverđiler* (< toplayıverdiler) (8a/5), *yönđen* (9/12), *āfeñđim* (< efendim) (24/17), *hindī* (< şimdi) (24/20), *hasđalıKdan* (< hastalıktan) (24/26), *tağışıverig* (< taşıyıverdik) (26a/8), *onđan* (28b/51).

[d] ünsüzü: /d/ ile /z/ arasında yarı sızıcı bir ünsüzdür.

Son seste: *herked* (< herkes) (26a/8).

[ğ] ünsüzü: Süreksiz-patlayıcı, ötümlü, arka damak ünsüzüdür.

Ön seste: *ğız* (< kız) (1a/2), *ğaşık* (< kaşık) (3/12), *ğullanılıyodu* (< kullanıyordu) (20a/33), *ğılı* (< kılı) (21b/17), *ğendini* (< kendini) (22/17), *ğuruļuşu* (< kuruluşu) (24/8), *ğolay* (< kolay) (26b/30), *ğat* (< kat) (28c/57), *ğadarsa* (< kadarsa) (29c/46).

İç seste: *başğa* (< başka) (2/14), *argadaş* (< arkadaş) (4/9), *yapdığında* (< yaptığında) (16b/21), *oğraşırın* (< uğraşırım) (17/10), *çitliğimiz* (< çiftliğimiz) (18/14), *manavğaT* (19b/58).

[g] ünsüzü: Süreksiz-patlayıcı, ötümlü, orta damak ünsüzüdür.

Ön seste: *ğarıştırıllardı* (< karıştırlardı) (11a/4), *ğavga* (< kavga) (19b/63), *ğedèrdik* (< giderdik) (20a/5), *ğalması* (< kalmadı) (28c/64).

İç seste: *ayağımı* (< ayağıma) (19a/36), *söğer* (< söver) (28b/33), *oluğu* (< oluğu) (28b/45).

[ğ] ünsüzü: Süreksiz, ötümlü, ön damak ünsüzüdür.

Ön seste: *ğedellerdi* (< giderlerdi) (28a/19), *ğünümüz* (< günümüz) (26a/8).

İç seste: *boğaz* (< boğaz) (19b/57), *ğarağolu* (< karakolu) (19b/90).

[h] ünsüzü: Sürekli-sızıcı, ötümsüz, hırıltılı bir dip damak ünsüzüdür.

İç seste: *ufāhan* (< ufakken) (5a/3).

[h] ünsüzü: Sürekli-sızıcı, ötümsüz, biraz nefesli bir dip damak ünsüzüdür.

Ön seste: *hepsini* (2/11), *her* (26b/29).

[k] ünsüzü: Süreksiz-patlayıcı, ötümsüz, arka damak ünsüzüdür.

Ön seste: *kapıyı* (9/6), *kanunuyla* (19b/75), *ğorur* (29b/27), *ğarakaya* (13/16).

İç seste: *yemeğhānede* (3/7), *ağlımda* (5b/84), *ğarağlarla* (6b/46), *ğörüğler* (24/6), *akıyorur* (26c/43).

Son seste: *ğarardık* (2/15), *ğok* (4/8), *ğocuk* (5a/30), *ğazlık* (20a/22).

[k] ünsüzü: Süreksiz-patlayıcı, ötümsüz, orta damak ünsüzüdür.

Ön seste: *kişi* (11a/17), *ğaç* (21b/17), *ğurala* (< kurayla) (24/29), *ğomutanı* (21a/1).

İç seste: *dokuz* (7/28), *gorkuyom* (< korkuyorum) (9a/20), *iki* (11a/21), *ordaki* (< oradaki) (19c/117), *antalyadaki* (< Antalyadaki) (21a/14).

Son seste: *çocuğ* (5a/3), *yazıldık* (21a/14), *atardık* (11a/19).

[ŋ] ünsüzü: Sürekli-burun akıcı ünsüzlerinden, oluşum noktası art damak olan, geniz-damak-diş /n/si olarak da nitelenen ünsüzdür. Ön boğumlanmalı türü de vardır ve bu [ŋ] damak ünsüzü, ön ünlüler yanındaki bir ön damak ünsüzü şeklindedir.

İç seste: *yünü* (< yünü) (21b/17), *gönlünü* (< gönlünü) (26a/7), *yeni* (< yeni) (28b/23), *soŋa* (< sonra) (29c/48), *doŋuzun* (< domuzun) (7/36).

Son seste: *bilseŋ* (27b/15), *yapıyoŋ* (< yapıyorsun) (10/16), *biŋ* (19b/74).

[r] ünsüzü: Sürekli-titrek akıcı, ötümlü ön damak ünsüzüdür.

İç seste: *kardeşim* (24/25), *yarđım* (19b/68), *burđan* (19a/42).

[s] ünsüzü: Sürekli-sızıcı, ötümsüz, diş-diş eti, peltek /s/ ünsüzüdür.

Ön seste: *şogan* (< soğan) (17/3), *şona* (< sonra) (26a/12).

İç seste: *oşsa* (< olsa) (17/6), *meşelá* (26a/4).

[z] ünlüsü: Sürekli-sızıcı, ötümlü, diş-diş eti, peltek /z/ ünsüzüdür.

Ön seste: *zabah* (< sabah) (26b/31), *zamanlarda* (17/6).

İç seste: *kızı* (26a/10), *bizim* (17/5).

Son seste: *biraz* (26a/9), *anamız* (17/3).

2.2.1.2. Zayıf Boğumlanmalı Ünsüzler

[ğ] ünsüzü: Düşmek üzere olan sızıcı /ğ/ ünsüzüdür.

İç seste: *yāğı* (< yağı) (20b/70), *şindiğin* (28c/62), *oğğlerinde* (< önlerinde) (28b/25).

[h] ünsüzü: Düşmek üzere olan /h/ ünsüzüdür.

Ön seste: *hilan* (< filan) (20a/59), *hele* (26a/15).

İç seste: *bāhçe* (28a/5), *şāhin* (29a/1).

[l] ünsüzü: Düşmek üzere olan /l/ ünsüzüdür.

İç seste: *hasdalıkdan* (< hastalıktan) (24/26), *abdeşlikde* (< abdestlikte) (20a/47), *olsa* (19c/112).

Son seste: *nehel* (< nasıl) (28b/30), *öyle* (< öyle) (28b/23).

[n] ünsüzü: Düşmek üzere olan /n/ ünsüzüdür.

İç seste: *sonra* (29a/9, 19b/26) *inanamıyorum* (24/26), *üzerinden* (19c/116), *inşanları* (19c/103).

Son seste: *doğumluyun* (< doğumluyum) (28a/2), *bindiklerin* (< bindiklerini) (26a/15), *yaylan* (< yalman) (20a/61).

[ɾ] ünsüzü: Düşmek üzere olan /r/ ünsüzüdür.

İç seste: *gêdeŕke* (< giderken) (23b/20), *kaŕdeŕim* (24/9), *geliŕse* (25c/49), *sonŕa* (29c/41).

Son seste: *vazgeçtileŕ* (5a/43), *araŕTırılıŕ* (1a/7), *çağâŕ* (< çağır) (28c/58).

[ɣ] ünsüzü: Düşmek üzere olan /v/ ünsüzüdür.

İç seste: *tayuk* (20a/19), *manaygaTda* (28b/40).

[y] ünsüzü: Düşmek üzere olan /y/ ünsüzüdür.

İç seste: *hōyle* (< şöyle) (28b/51), *hayvanlarla* (26b/21), *ŕeyden* (20a/60), *çāyırōzü* (19b/54).

2.2.1.3. Yarı Ötümlü Ünsüzler

[F] ünsüzü: /f/ ile /v/ arası, sürekli-sızıcı, yarı ötümlü bir diş-dudak ünsüzüdür.

Ön seste: *Far* (< var) (5a/55).

İç seste: *çiFt* (20a/34), *musTaFa* (1a/2), *nuFus* (3/66), *teleFon* (4/8).

Son seste: *daraF* (< taraf) (8b/22, 9/8).

[K] ünsüzü: /k/ ile /g/ arası, süreksiz-patlayıcı, yarı ötümlü, orta damak ünsüzüdür.

Ön seste: *Kuruması* (12a/3), *Katallardı* (< katarlardı) (6a/19).

İç seste: *ŕiKayeT* (9/17), *esKi* (10/2), *baŕKa* (11b/29), *peŕKiri* (11a/7), *doKuz* (15b/23).

Son seste: *çalıK* (12a/15), *göK* (13/7), *gereK* (17/9), *bölüK* (19b/92).

[K̄] ünsüzü: /k/ ile /g/ arası, süreksiz-patlayıcı, yarı ötümlü, arka damak ünsüzüdür.

İç seste: *bıraKdılar* (< bıraktılar) (19a/36).

[P] ünsüzü: /p/ ile /b/ arası, süreksiz-patlayıcı, yarı ötümlü, çift dudak ünsüzüdür.

Ön seste: *Pek* (5a/11, 16b/12, 24/26).

İç seste: *yaPalım* (1a/18), *hePsini* (2/12), *gıPrıs* (< Kıbrıs) (3/19), *güPre* (< gübre) (19a/17).

Son seste: *varıP* (3/58), *heP* (3/59).

[S] ünsüzü: /s/ ile /z/ arası, sürekli-sızıcı, yarı ötümlü, diş-diş eti ünsüzüdür.

Ön seste: *Seytinyā* (< zeytinyağı) (11b/30).

İç seste: *temiŕçe* (< temizce) (6b/53), *neSi* (14b/20).

Son seste: *yaparıS* (< yaparız) (2/7), *herkeS* (5a/19), *biS* (< biz) (6b/41), *yüS* (< yüz) (19a/22).

[T] ünsüzü: /t/ ile /d/ arası, süreksiz-patlayıcı, yarı ötümlü, diş-diş eti ünsüzüdür.

Ön seste: *TaşırdıK* (< taşırdık) (26b/29), *Tāne* (26a/4), *Tağallardı* (< takarlardı) (11a/12).

İç seste: *işTe* (8b/19), *çıkırıkTa* (6b/40), *atTı* (3/38), *tokTura* (< doktora) (2/13), *dikTik* (28b/28).

Son seste: *dörT* (19a/2), *milleT* (24/27), *gêT* (< git) (26b/35), *sêniT* (29a/3).

Tablo 2.3 Ünsüzler

	Süreksiz			Sürekli								
				Sızıcı			Yarı Sızıcı		Akıcı			
	Burun Akıcıları		Ağız Akıcıları									
	Ötümlü	Yarı Ötümlü	Ötümsüz	Ötümlü	Yarı Ötümlü	Ötümsüz	Ötümlü	Ötümsüz	Burun Akıcıları	Yanaklı	Titrek	Nefesli
Çift Dudak	b	P	P						m			
Diş-Dudak		F	F	v	F							
Diş-Diş Eti	d, ḍ	T	t	z	S	s, ṣ			n	l	r, r̄	y
Diş Eti-Ön Damak				j	ʃ	ʃ	c					
Ön Damak	g, g̣	K	K	g̣								
Orta Damak	g		ḳ									
Arka Damak	g̣	Q	k			h			ŋ			
Dip Damak						ḥ, ḥ̣						

2.2.2. Ünsüz Uyumu

Kelime kökü ve kelimelerin eklerle genişletilmesi sırasında ötümlü ünsüzlerden sonra ötümlü, ötümsüz ünsüzlerden sonra ötümsüz ünsüz gelmesine ünsüz uyumu denir. Türkçede istisnai ekler dışında ekler de umumiyetle bu kurala uyar⁷⁶.

⁷⁶ Atmaca, 2017: 188.

AİGİYA'da ünsüz uyumu iki şekilde incelenmiştir:

a) Kelimenin İç Sesinde Ünsüz Uyumunun Bozulması

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen ünsüz uyumu bozulması örnekleri şunlardır: *işde* (< işte) (19b/92), *üsdüne* (< üstüne) (1a/33), *isdemeyen* (< istemeyen) (14a/5), *esgiden* (< eskiden) (4/9).

b) Eklerde Ünsüz Uyumunun Bozulması

Yapım eklerinde ünsüz uyumsuzluğu ve çekim eklerinde ünsüz uyumsuzluğu olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir:

1. Yapım Eklerinde Ünsüz Uyumsuzluğu

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *sanatçı* (5b/64), *şikayetçi* (9/16), *bèKci* (19b/74), *demirçi* (6a/20), *çıkardırdı* (< çıkartırdı) (15ç/49), *ğaynadırdık* (< kaynatırdık) (17/25), *yapdırmış* (< yaptırmış) (23a/9).

2. Çekim Eklerinde Ünsüz Uyumsuzluğu

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *hâkimliKden* (< hâkimlikten) (19b/88), *ufaklıKdan* (< ufaklıktan) (5b/71), *geTdik* (< gittik) (14b/24), *yapdik* (< yaptık) (15c/30), *dökdüler* (< döktüler) (28b/24), *çıkıdı* (< çıktık) (28b/38), *geTdi* (< gitti) (28c/67), *ölküdür* (< ölmüştür) (8a/9), *mezarlıkda* (< mezarlıkta) (10/25), *işde* (< işte) (10/27), *gêşdim* (< geçtim) (11a/18), *etdim* (< ettim) (15b/19), *bakdım* (< baktım) (16b/21).

Alıntı Kelimelerde Ünsüz Uyumsuzluğu

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *dânesini* (Far. tane) (1b/67, 13/25), *harāb* (Ar. harap) (8b/22), *tākib* (Ar. takip) (19b/47, 23b/22), *muhdara* (Ar. muhtar) (4/14), *tokTura* (Fr. docteur) (2/13), *asger* (Ar. asker) (8a/13).

2.2.3. Ünsüz Değişmeleri

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen ünsüz değişmeleri ve örnekleri şunlardır:

1. /ç/ > /c/ değişmesi: #ç > #c: *cehizlerimize* (< çeyizlerimize) (6b/37, 28c/56), *cōrb* (< çorba) (2/7), *cavuşlar* (< çavuşlar) (27b/14).

2. /ç/ > /ş/ değişmesi: VçK > VşK: *ağaşlara* (< ağaçlara) (27a/5), **VçV > VşV:** *buşuK* (< buçuk) (3/23), **ç# > ş#:** *sorkuş* (< sorkuç) (17/24), *uş* (< uç) (29v/19), *üş* (< üç) (21a/15), **KçK > KşK:** *genşler* (< gençler) (5b/60).

3. /g/ > /k/ **değişmesi: #g > #k:** *keyik* (< geyik) (4/21).
4. /p/ > /b/ **değişmesi: #p > #b:** *barmā* (< parmağı) (6b/34), *bazarlıg* (< pazarlık) (25a/15), *bekmezi* (< pekmezi) (18a/8).
5. /ʃ/ > /h/ **değişmesi:** *hindi* (< şimdi) (25a/29), *höle* (< şöyle) (11a/12), *hora* (< şuraya) (12a/6).
6. /t/ > /d/ **değişmesi: #t > #d:** *daş* (< taş) (3/38), *daşımadan* (< taşımadan) (3/49), *davşan* (< tavşan) (23b/25), **t# > d#:** *dörd* (< dört) (27b/19).
7. /s/ > /c/ **değişmesi:** *ciğara* (< sigara) (15b/10).
8. /t/ > /ç/ **değişmesi:** *çencere* (tencere) (17/25).
9. /ğ/ > /g/ **değişmesi:** *yag* (< yağ) (17/3).
10. /ʃ/ > /ç/ **değişmesi:** *çöle* (< şöyle) (5a/4).
11. /c/ > /j/ **değişmesi:** *mejbur* (< mecbur) (21a/8).

2.2.4. Ses Hadiseleri

Korkmaz, ses hadiselerini “dil seslerinin oluşturdukları anlamlı ve görevli ses birliklerinde (kelime ve hece) uğradıkları değişmeler⁷⁷.” olarak tanımlamaktadır.

AİĞİYA’da tespit edilen ses hadiseleri şunlardır:

2.2.4.1. Ötümlüleşme

Ötümlüleşme, ötümsüz ünsüzlerin kendi karşılığı olan ötümlü halini almasıdır⁷⁸. AİĞİYA’da görülen ötümlüleşme örnekleri şu şekildedir:

1. /ç/ > /c/ **ötümlüleşmesi: #ç > #c:** *cehizlerimize* (< çeyizlerimize) (6b/37, 28c/56), *cōrb* (< çorba) (2/7).
2. /f/ > /v/ **ötümlüleşmesi: VfV > VvV:** *musdava* (< Mustafa “özel isim”) (15b/20).
3. /f/ > [F] **ötümlüleşmesi: #f > #F:** *Far* (< var) (5a/55), **VfK > VFk:** *çiFt* (20a/34), *haFtada* (20a/49), **VfV > VFV:** *musTaFa* (1a/2), *nuFus* (3/66), *teleFon* (4/8), **f# > #F:** *daraF* (< taraf) (8b/22, 9/8).
4. /k/ > /g/ **ötümlüleşmesi: #k > #g:** *gişi* (< kişi) (7/46), **VkK > VgK:** *esgiden* (< eskiden) (6b/39), *asgerliK* (< askerlik) (9/3), **k# > g#:** *yog* (< yok) (9/3).
5. [k] > [ğ] **ötümlüleşmesi: #k > #ğ:** *gız* (< kız) (1a/2), *ğaşık* (< kaşık) (3/12), *gullanılıyodu* (< kullanılıyordu) (20a/33), *gılı* (< kılı) (21b/17), *gendini* (< kendini) (22/17),

⁷⁷ Korkmaz, 1992:130.

⁷⁸ Atmaca, E. (2007). “Antalya’nın Korkuteli İlçesi Ağzında Görülen Belirgin Ses Hâdiseleri”. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 129.

ğuruļuşu (< kuruluşu) (24/8), *ğolay* (< kolay) (26b/30), *ğat* (< kat) (28c/57), *ğadarsa* (< kadarsa) (29c/46), **KķV** > **KğV**: *başğa* (< başka) (2/14), *arğadaş* (< arkadaş) (4/9).

6. /k/ > [K] ötümlüleşmesi: #k > #K: *Kuruması* (12a/3), *Katallardı* (< katarlardı) (6a/19), **VkV** > **VKV**: *şikayeT* (9/17), *doKuz* (15b/23), **KkV** > **KKV**: *esKi* (10/2), *başKa* (11b/29), *peşKiri* (11a/7), **k#** > **K#**: *çalıK* (12a/15), *gök* (13/7), *gereK* (17/9), *bölüK* (19b/92).

7. /k/ > [K] ötümlüleşmesi: VkK > VĶK: *bıraĶdılar* (< bıraktılar) (19a/36).

8. /s/ > /z/ ötümlüleşmesi: #s > #z: *zoba* (< soba) (10/38), **s#** > **z#**: *herkez* (< herkes) (5b/72).

9. /t/ > /d/ ötümlüleşmesi: #t > #d: *daş* (< taş) (3/38), *daşımadan* (< taşımadan) (3/49), *davşan* (< tavşan) (23b/25), **t#** > **d#**: *dörd* (< dört) (27b/19).

10. /t/ > [T] ötümlüleşmesi: #t > #T: *TaşırdĶ* (< taşırdık) (26b/29), *Tāne* (26a/4), *Tağallardı* (< takarlardı) (11a/12), **KtV** > **KTV**: *işTe* (8b/19), *çıkırıkTa* (6b/40), **KtK** > **KTK**: *atTı* (3/38), *tokTura* (< doktora) (2/13), *dikTik* (28b/28), **t#** > **T#**: *dörT* (19a/2), *milleT* (24/27), *gêT* (< git) (26b/35), *sêniT* (29a/3).

11. /v/ > /f/ ötümlüleşmesi: VfV > VvV: *musdava* (< Mustafa) (15b/20).

12. /p/ > /b/ ötümlüleşmesi: #p > #b: *barmā* (< parmağı) (6b/34), *bazarlığ* (< pazarlık) (25a/15), *bekmezi* (< pekmezi) (18a/8), *bişirillerdi* (< pişirirlerdi) (1a/47).

13. /p/ > [P] ötümlüleşmesi: #p > #P: *Pek* (5a/11, 16b/12, 24/26), **VpV** > **VPV**: *yaPalım* (1a/18), **VpK** > **VPK**: *hePsini* (2/12), *gıPrıs* (< Kıbrıs) (3/19), *güPre* (< gübre) (19a/17), **p#** > **P#**: *varıP* (3/58), *heP* (3/59).

Ulamanın Tesiriyle Ortaya Çıkan Ötümlüleşme

AİĞİYA'daki metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *yog_ama* (< yok ama) (9/3), *çog_olurdu* (< çok olurdu) (10/38), *gazag_örerim* (< kazak örerim) (16b/20), *gaşığ_ıla* (< kaşık ile) (17/7), *belediyeliğ_olduğ* (< belediyelik olduk) (21a/15), *mevlüd_oğudurdu* (< mevlüt okuturdu) (5b/58), *dörd_aya* (< dört aya) (7/16), *yoğurd_ederiz* (< yoğurt ederiz) (12a/10).

2.2.4.2. Ötümsüzleşme

Ötümlü ünsüzlerin ses yolunu darlaştırarak çıkarılan eşleri olan ötümsüz ünsüzlere dönüşmeleri, ötümsüzleşme olarak bilinir⁷⁹. AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen ötümsüzleşme örnekleri şu şekildedir:

1. /b/ > [P] ötümsüzleşmesi: **VbK > VPK**: *gıPrıs* (< Kıbrıs) (3/19), *aPla* (< abla) (17/21, 26b/18), *güPre* (< gübre) (19a/17), *aPTillah* (< Abdullah) (28b/29).

2. /c/ > /ç/ ötümsüzleşmesi: **KcV KçV**: *temiŞçe* (< temizce) (6b/53).

3. /d/ > /t/ ötümsüzleşmesi: **#d > #t**: *tomatis* (< domates) (2/12).

4. /z/ > [S] ötümsüzleşmesi: **#z > #S**: *SaTen* (< zaten) (6b/54), **VzV > VSV**: *neSi* (14b/20), **z# > S#**: *yaparıs* (< yaparız) ((2/7), *kesiyoS* (< kesiyoruz) (6a/11), *biS* (< biz) (6b/41).

5. /v/ > [F] ötümsüzleşmesi: **#v > #F**: *Far* (< var) (5a/55).

2.2.4.3. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin sürekli ünsüzler haline gelmesi hadisesine süreklileşme denir. Sürekli ünsüzler, kendi aralarında sızıcı ve akıcı olmak üzere ikiye ayrıldıklarına göre süreklileşme hadiselerini de sızıcılaşma ve akıcılaşma olarak ikiye ayırabiliriz. Sızıcı ünsüzler, teşekkülleri sırasında hava için daha dar bir geçit bıraktıklarından süreksiz ünsüzlere göre daha yakındırlar. Bu yüzden ikiye ayırdığımız süreklileşme hadisesi içinde sızıcılaşma değerine göre daha geniş yer tutmaktadır⁸⁰.

2.2.4.3.1. Sızıcılaşma

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerle sızıcı ünsüze dönüşmesi hâdisesine “sızıcılaşma” denir⁸¹.

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen sızıcılaşma örnekleri şu şekildedir:

1. **#g/ > #c sızıcılaşması**: *cavîr* (< gâvur) (3/62).

2. **VfV > VvV sızıcılaşması**: *musdava* (< Mustafa) (15b/20).

3. **VyV > VğV sızıcılaşması**: *böge* (< böyle) (11a/8), *böğük* (< büyük) (5a/4, 18b/12).

4. **/ç/ > /ş/ sızıcılaşması**: **VçK > VşK**: *ağaşlara* (27a/5), *geşTik* (5a/36), **VçV > VşV**: *buşuK* (< buçuk) (3/23), **ç# > ş#**: *sorkuş* (< sorkuç) (17/24), *uş* (< uç) (29v/19), *üş* (< üç) (21a/15), *geş* (< geç) (9/5), **KçK > KşK**: *genşler* (< gençler) (5b/60).

⁷⁹ Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ Yayınları, Ankara, 140.

⁸⁰ Ercilasun, 1983: 111.

⁸¹ Atmaca, 2007: 131.

5. #ş > #h sızıcılaşması: *hindi* (< şimdi) (25a/29), *höle* (< şöyle) (11a/12), *hora* (< şuraya) (12a/6).

6. /j/ > /c/ sızıcılaşması: #j > #c: *candarma* (< jandarma) (19b/90).

2.2.4.3.2. Akıcılaşma

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerle akıcı ünsüze dönüşmesidir⁸². AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen akıcılaşma örnekleri şu şekildedir:

1. /ğ/ > /y/ akıcılaşması: **VğK** > **VyK**: *buyday* (< buğday) (25c/49, 12a/18, 5b/78), *deynek* (< değnek) (15ç/ 39), **VğV** > **VyV**: *deyil* (< değil) (20a/53), *üyüdüllerdi* (< üyütürlerdi) (11a/4).

2. **VhK/** > **VyK** akıcılaşması: *gayve* (< kahve) (4/8).

3. #v > #m akıcılaşması: *mafāt* (< vefat) (5a/16).

2.2.4.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

1. **KIV** > **KnV**: *bizikinner* (bizimkiler) (10/25), *günnük* (< günlük) (10/31).

2. #n > #l: *laylo* (< naylon) (17/14).

3. **VrV** > **VIV**: *bilāder* (< birader) (19c/98).

4. /m/ > [ŋ]: **VmK** > **VŋK**: *goşşuya* (< komşuya) (17/8), **VmV** > **VŋV**: *doşuz* (< domuz) (7/43).

2.2.4.5. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin süreksiz ünsüz hâline gelmesine denir⁸³. AİGİYA'da tespit edilen süreksizleşme örnekleri şunlardır:

1. #j > #c: *candarma* (< jandarma) (19b/90).

2. #y > #g: *gene* (< yine) (1a/16, 8b/17, 14a/11), *gine* (< yine) (5a/13), *gène* (< yine) (1a/33, 24/28, 29b/29).

2.2.5. Ünsüz Benzeşmesi

Yan yana gelen veya aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestem birinin diğerini etkilediği ve onu kendisine benzettiği ses hadisesine denir. Bu ses hadisesi, boğumlanma noktaları birbirine yakın ünsüzler arasında meydana gelir. Benzeşmenin kelimedede

⁸² Atmaca, 2017: 107.

⁸³ Atmaca, 2017: 108.

tamamlanmayıp yarıda kaldığı durumlar da vardır⁸⁴. AİGİYA’da tespit edilen örnekler ilerleyici ve gerileyici benzeşme başlıkları altında şunlardır:

2.2.5.1. İlerleyici Benzeşme

Korkmaz, ilerleyici benzeşmeyi “kelime içinde yan yana bulunan ünsüzlerden öncekinin kendinden sonrakini etkileyerek boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya tamamen kendisine benzetmesi olayı⁸⁵” olarak tanımlamıştır.

İlerleyici benzeşme, “tam benzeşme” ve “yarım benzeşme” olarak iki başlık altında incelenmiştir:

a) Tam Benzeşme: Bir kelimedede yan yana veya aralıklı bulunan seslerden birinin diğerini boğumlanma noktası bakımından kendisine benzetmesine “tam benzeşme” denir⁸⁶.

/nl/ > /nn/: *bizikinner* (bizimkiler) (10/25), *günnük* (< günlük) (10/31).

/ly/ > /ll/: *millon* (< milyon) (3/33), *millağ* (< milyar) (4/18), *fasille* (< fasulye) (18a/4).

b) Yarım Benzeşme: Bir kelimedede yan yana veya aralıklı bulunan seslerden birinin diğerini boğumlanma noktası bakımından kendisine kısmen benzetmesi hadisesine yarım benzeşme denir⁸⁷. AİGİYA’daki derlenen metinlerde tespit edilen bir yarım benzeşme ses hadisesine rastlanmamıştır.

2.2.5.2. Gerileyici Benzeşme

Korkmaz, gerileyici benzeşmeyi “kelime içinde önce gelen sesin sonraki sese boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya tamamen benzeşmesi olayı⁸⁸” olarak tanımlamaktadır. Gerileyici benzeşme de ilerleyici benzeşme gibi “tam benzeşme” ve “yarım benzeşme” başlıkları altında iki bölüm olarak incelenecektir:

a) Tam Benzeşme: Metinlerde tespit edilen gerileyici tam benzeşme örnekleri şunlardır:

/rl/ > /ll/: *atallar* (< atarlar) (1a/42), *bişirillerdi* (< pişirirlerdi) (1a/47), *yapallardı* (< yaparlardı) (12a/14).

/ls/ > /ss/: *ossun* (< olsun) (1a/42, 5a/22), *gêsse* (< gelse) (1b/71).

⁸⁴ Atmaca, 2017: 109.

⁸⁵ Korkmaz, 1992: 86.

⁸⁶ Atmaca, 2017: 110.

⁸⁷ Atmaca, 2017: 110.

⁸⁸ Korkmaz, 1992: 72.

b) Yarım Benzeşme: Metinlerde tespit edilen gerileyici yarım benzeşme örneği şu şekildedir:

/nb/ > /mb/: *perşenbe* (< perşembe) (10/31).

2.2.6. Ünsüz Benzeşmezliği (~ Ünsüz Alternansı)

Boğumlanma noktaları birbirine yakın veya aynı olan iki ünsüzden birinin boğumlanma noktasından ayrılma hadisesidir. Benzeşmezlik, benzeşmenin zıddı bir ses hadisesidir. Bu olay, daha çok akıcı /r/ ve geniz-diş /n/ ünsüzlerinin tekrarını önleme çabasından doğmuştur⁸⁹. AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen bazı ünsüz benzeşmezliği örnekleri şu şekildedir:

/r/ > /l/: *bilāderin* (< biraderin) (25a/4), *olalak* (< olarak) (7/4), *billikte* (< birlikte) (7/10), *kēsellerdi* (< keserlerdi) (10/28).

/n/ > /l/: *laylo* (< naylon) (17/14).

2.2.7. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında kendi hece sınırlarını aşacak bir yeğinlikle boğumlanmaları sonucunda, söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayı⁹⁰ ünsüz ikizleşmesi olarak adlandırılır. AİGİYA'da, ikizleşmeler ötümsüz ünsüzler ve ötümlü ünsüzler arasında meydana gelen ikizleşmeler başlıkları altında iki bölümde incelenmiştir:

a) Ötümsüz Ünsüzler Arasında Meydana Gelen İkizleşmeler

/ş/ > /şş/: *eşşek* (< eşek) (1a/27), *gaşşığın* (< kaşşığın) (14b/20), *aşşağıda* (< aşağıda) (18b/8, 19a/42).

b) Ötümlü Ünsüzler Arasında Meydana Gelen İkizleşmeler

/m/ > /mm/: *amma* (< ama) (2/2, 5a/14, 25a/21), *emme* (< ama) (8a/1, 15c/22).

/n/ > /nn/: *yanna* (yana) (21b/18, 15ç/48).

/y/ > /yy/: *diyyoru* (< diyor) (4/15).

⁸⁹ Atmaca, 2017: 112.

⁹⁰ Korkmaz, 1992: 163.

2.2.8. Ünsüz Tekleşmesi

Korkmaz, ünsüz tekleşmesini “yalnız şeddeli Arapça alıntı kelimelerde, kelimelerin iç ses ünsüzlerindeki aslî ikizliğin tekleşme yoluyla kaybolması olayı⁹¹” olarak tanımlamıştır. AİĞİYA’daki alıntı kelimelerde görülen ünsüz tekleşmesi örnekleri şunlardır: *evel* (Ar. evvel) (2/1), *eveli* (Ar. evvel) (19c/96), *hakı* (Ar. hakk) (18b/13).

2.2.9. İkiz Ünlülerin Tekleşmesi

AİĞİYA’daki alıntı kelimelerde görülen ikiz ünlülerin tekleşmesi hadisesinin tespit edilen bir örneği şudur: *sāt* (Ar. saat) (7/47).

2.2.10. Ünsüz Düşmesi

Bir sesin hece yapımız gereği telaffuzdan kalkmasına düşme denir⁹². AİĞİYA’daki metinlerde görülen bazı ünsüz düşmesi örnekleri şunlardır:

İç Seste Ünsüz Düşmesi

geşleri (< gençleri) (5a/25), *piriçTen* (< pirinçten) (1a/46), *çifçi* (< çiftçi) (7/31), *godu* (< koydu) (19b/22), *gākın* (< kalkın) (14b/24), *atmış* (< altmış) (1a/1), *diyön* (< diyorsun) (10/29).

Son Seste Ünsüz Düşmesi

abdes (< abdest) (20a/45).

2.2.11. Ünsüz Türemesi

Kelime ön, iç ve son seslerinde kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün türemesi olayı⁹³ ünsüz türemesi olarak adlandırılır. AİĞİYA’daki metinlerde görülen ünsüz türemesi örnekleri şunlardır:

2.2.11.1. Ön Seste Ünsüz Türemesi

hora (< oraya) (12a/6).

hurda (< orada) (10/37).

höle (< öyle) (11a/12).

⁹¹ Korkmaz, 1992: 163.

⁹² Atmaca, 2017: 115.

⁹³ Korkmaz, 1992: 163.

Ayrıca bölge ağızındaki bazı ikilemelerde, ikinci kelimenin ön sesinde türemeler meydana geldiği görülmüştür. Tespit edilen örnekler şu şekildedir: *ot mot* (2/17), *oğula moğula* (5a/20), *anamı manamı* (5a/26), *altın maltın* (14/19), *arkadaş markadaş* (27b/20), *uzağa muzağa* (29b/33).

2.2.11.2. İç Seste Ünsüz Türemesi

/ğ/ türemesi: *āğileyi* (< aile) (1a/13), *duğāyla* (< dua) (1b/55).

/y/ türemesi: *sonrāysı* (< sonrası) (2/5), *dāyim* (< dāim) (2/2).

2.2.11.3. Son Seste Ünsüz Türemesi

/k/ türemesi: *hindik* (< şimdi) (5ab/60).

2.2.12. Yutulma

Açıklığı fazla olan bir ünsüzün açıklığı az olan bir ünsüz içinde yutulmasına denir⁹⁴. Bu ses hâdisesinde ünsüz, kendinden sonraki ünlünün içinde erimeye vakit bulamadan kaybolur⁹⁵. AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen yutulma örnekleri şunlardır:

/s/ yutulması: *göndermişin* (< göndermişsin) (9/18).

/y/ yutulması: *okarı* (< yukarı) (7/44).

2.2.13. Erime

Bir kelimedede, ünlüden sonraki ünsüzün o ünlünün açıklığı etkisiyle niteliği silinerek ünlü içinde onu uzatmak suretiyle kaybolmasıdır⁹⁶. Yutulma ses hadisesi ile arasındaki temel fark, istikamet farkıdır⁹⁷. Başta erime ses hadisesi gerçekleşmez. Bu ses hadisesinin temel nedeni; ünlülerin açıklık derecelerinin ünsüzlerden fazla olması yani açıklık uyumu⁹⁸dur. Ses

⁹⁴ Atmaca, 2017: 119.

⁹⁵ Atmaca, E. (2020). *Şehzade Korkud Divanı*. Palet Yayınları, Konya, 60.

⁹⁶ Tuna, O. N. (1986). *Türk Dilbilgisi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Ders Notları, Malatya, 42.

⁹⁷ Tuna, O. N. (1992). *Ders Notları 3 Türk Dilbilgisi (Fonetik ve Morfoloji)*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Malatya, 42.

⁹⁸ Ünlülerin ve ünsüzlerin açıklık dereceleri şöyledir:

Süreksiz-Patlayıcı Sesler; /b/, /c/, /d/, /g/, [ğ], /p/, /ç/, /t/, /k/, [k]

Sürtünücü-Sızıcı Sesler; /f/, /v/, /s/, /ş/, /z/, /j/, /ğ/, /h/, [h]

Sürekli Patlayıcılar; /m/, /n/, [ŋ] (~ng sesi), [ɲ] (~ny sesi)

Akıcı Sesler (~Akıcı-Sızıcı Sesler); /l/, /r/

Çeyrek Ünlü~damak-dudak v'si; [w]

Yarı Ünlü; /y/

Ünlüler ile ünsüzler arasındaki en önemli nitelik farkı, “boğumlanma yeri”dir.

/ı/, /i/

/u/, /ü/

/o/, /ö/

cihazının sesin boğumlanması esnasında alt ve üst kenarları arasındaki mesafeye açıklık denir. Açıklığı fazla olan ses, açıklığı az olan sesi kendi açıklık derecesine çeker. Bunun sonucunda erime, yutulma, derilme ve büzülme gibi ses hadiseleri meydana gelir⁹⁹.

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen bazı erime örnekleri şu şekildedir:

/ğ/ erimesi: *āzını* (< ağzını) (5a/23), *dālar* (< dağlar) (20a/15), *būday* (< buğday) (1a/39), *ōraşılır* (< uğraşılır) (19b/66), *ālaşıverdük* (< ağlaşıverdük) (5a/12).

/h/ erimesi: *gāveye* (< kahveye) (4/7), *sabāla* (< sabahleyin) (3/14), *bāçaya* (< bahçeye) (7/36), *rāmathı* (< rahmetli) (4/17), *mūtar* (< muhtar) (7/30).

/k/ erimesi: *ufāhan* (< ufakken) (5a/3), *yōdu* (< yoktu) (2/9).

/l/ erimesi: *nası* (< nasıl) (25b/37), *gak* (< kalk) (3/14).

/n/ erimesi: *dururke* (< dururken) (22/16), *gaçarka* (< kaçarken) (23b/22), *onūla* (< onunla) (6a/12), *sōra* (< sonra) (19a/12).

/r/ erimesi: *gadā* (< kadar) (1a/54), *bī* (< bir) (2/5), *kolādı* (< koyarlardı) (1b/54).

/v/ erimesi: *dōme* (< dövme) (1a/44).

/y/ erimesi: *hatrımdāsa* (< hatırımdaysa) (9/22), *şē* (< şey) (2/5), *atlādı* (< atlaydı) (10/17), *kōde* (< köyde) (5b/65), *sōlerdi* (< söylerdi) (15d/53), *ōle* (< öyleydi) (17/22).

2.2.14. Karışma

Yan yana gelen kelimelerden ilkinin son ünlüsüyle ikinci kelimenin ilk ünlüsünün birbirine geçmesidir¹⁰⁰. Karışan her iki kelimedede de anlam değişmez, korunur. Birleşme ile karışma ses hadiselerinin birbirinden temel farkı, karışmada her iki kelimenin ünlüsü de aynı nitelik ve nicelik değerine sahip olması gerekir. Karışma hadisesinin sonucunda, ortaya bazen bir uzun ünlü çıkar bazen de çıkmayabilir. Karışma hadisesinde iki kelime de anlamını korur ve değişiklik kalıcı değildir¹⁰¹.

AİGİYA'daki metinlerde tespit edilen karışma örnekleri şu şekildedir: *ik-üç* (< iki üç) (20a/50), *ölen m-oldu* (< ölen mi oldu) (19c/98), *ik-ay* (< iki ay) (29a/15), *cōrb-olur* (< çorba olur) (2/7), *salat-olur* (< salata olur) (2/7), *nōldu* (< ne oldu?) (25a/33), *nēse* (< neyse) (9/21).

/e/

/a/

Bütün ünlüler, ötümlü, sızıcı, damak, dudak, ağız niteliğine sahiptir. Aralarındaki fark, boğumlanma yerindeki düz, yuvarlak, ince, kalın, dar, geniş karşılığına sahip oldukları niteliklerde ortaya çıkar (Turan, Z. (2006). *Ses Bilgisi Lisans Ders Notları*, Sakarya Üniversitesi, Sakarya).

⁹⁹ Atmaca, 2017: 120.

¹⁰⁰ Tuna, 1986: 43.

¹⁰¹ Atmaca, 2017: 122.

2.2.15. Büzülme

İki ünlü arasında (genellikle kelime içinde) bir sürekli ünsüzün, açıklığı sebebiyle bu ünlülerle birlikte büzülüp tek bir uzun ünlü haline gelmesidir¹⁰². İki ünlü arasında kalan ünsüz düşer ve iki ünlü tek bir ünlü haline dönüşür¹⁰³.

AİĞİYA'daki metinlerde tespit edilen büzülme örnekleri şu şekildedir: *sorām* (< sorayım) (1a/15), *yānda* (< yağında) (2/19), *dātum* (< dağıtım) (3/18), *gātācān* (< katacağım) (3/47), *anlatmayān* (< anlatmayayım) (4/11), *yollācaz* (< yollayacağız) (5a/25), *yıkācak* (< yıkayacak) (10/30), *sārız* (< sağarız) (12a/10), *lābaya* (< lavabo) (16b/27), *ğarasudā* (< Karasudaki “yer adı”) (28b/29), *yēcez* (< yiyeceğiz) (5a/7), *yēce* (< yiyeceği) (2/21), *alcēn* (< alacağım) (3/12), *çilēvellerdi* (< çilyiverirlerdi) (5b/79), *ipēni* (< ipeğini) (6a/30), *bilēn* (< bileyim) (7/6), *istēverdi* (< isteyiverdi) (14b/16), *ēdicēñ* (< edeceğim) (19b/91), *dēkleri* (< dedikleri) (27a/2), *olmadīni* (< olmadığını) (4/11), *yapdīmız* (< yaptığımız) (5b/74, 12a/13), *çıkTında* (< çıktığında) (5b/75), *bākanlīni* (< bakanlığını) (7/27), *hasdalīni* (< hastalığını) (15b/22), *ağdīmızda* (< ağdığımızda) (16b/16), *bildīmiz* (< bildiğimiz) (1a/44, 8b/25), *evlendīmizde* (< evlendiğimizde) (5a/39), *birīdi* (< birikirdi) (5b/82), *bilmōn* (< bilmiyorum) (10/41), *çocūmuz* (< çocuğumuz) (5a/47), *dokūcakları* (< dokuyacakları) (6b/36), *ūrlaması* (< uğurlaması) (8a/13), *godūmuz* (< koyduğumuz) (13/10), *oldūndan* (< olduğundan) (20a/28), *çocuklūm* (< çocukluğum) (20a/53), *bölūmūze* (< bölüğümüze) (8a/7), *sürūveriyiz* (< sürüyüveririz) (11b/27).

2.2.16. Derilme

Bir ünlüden sonraki sürekli bir ünsüzün ve bu ünsüzden sonraki ünlünün, kademeler halinde ilk ünlüye toplanıp onun içinde erimesi ve bir uzun ünlü haline gelmesidir¹⁰⁴. Büzülmeden tek farkı, derilme kelime sonunda olur¹⁰⁵.

AİĞİYA'daki metinlerde tespit edilen derilme örnekleri şu şekildedir: *tā* (< daha) (1a/17, 5a/4, 19b/71), *hurā* (< şuraya) (1b/56), *oklā* (< oklava) (2/14), *orā* (< orayı) (4/23, 29b/33), *allā* (< Allah'a) (5a/13), *zamanındā* (< zamanındaki) (5a/21), *oğlā* (< oğlağa) (5a/74), *barmā* (< parmağı) (5b/34), *aşşā* (< aşağı) (5b/47, 25a/16), *burā* (burası) (5b/51), *mesā* (< mesela) (10/37, 13/19), *bōcē* (< böceği) (6a/29), *dē mi* (değil mi?) (10/48), *ēmize* (<

¹⁰² Tuna, 1986: 42.

¹⁰³ Atmaca, 2017: 122.

¹⁰⁴ Tuna, 1986: 42.

¹⁰⁵ Atmaca, 2017: 122.

evimize) (11a/22), *çıkđı* (< çıktığı) (29c/45), *asKerlī* (< askerliği) (3/68), *verdī* (< verdiği) (11b/24), *dedī* (< verdiği) (12a/8), *oldū* (< olduğu) (5a/19, 13/10), *köpū* (< köpüğü) (20b/70).

2.2.17. Aşınma

Bir kelimenin başlangıçta daha çok sese sahipken zamanla bu bazı seslerinin aşınmasına denir¹⁰⁶. Aşınma ses hadisesinde aşırı bir fonem kaybı yaşanır¹⁰⁷.

AİĞİYA'daki metinlerde tespit edilen aşınma örnekleri şu şekildedir: *la* (< lan < ulan < olan < olan < oğlan) (3/60), *ulan* (3/11, 14b/20, 25a/5).

2.2.18. Göçüşme

Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayı¹⁰⁸ göçüşme olarak adlandırılır. Bu ses olayını türlerine göre iki başlık altında inceleyeceğiz:

2.2.18.1. Yan Yana Olan Ünsüzler Arasındaki Göçüşmeler

AİĞİYA'daki metinlerde tespit edilen bazı yan yana ünsüzler arasındaki göçüşmeler örnekleri şu şekildedir:

/br/ > /rb/: *ırbıkla* (< ibrik) (20a/47).

/sk/ > /ks/: *nuksayı* (< muska) (22/27).

2.2.18.2. Uzak Ünsüzler Arasındaki Göçüşmeler

AİĞİYA'daki metinlerde tespit edilen bazı uzak ünsüzler arasındaki göçüşmeler örnekleri şu şekildedir:

/rl/ > /lr/: *ilezir* (< rezil) (26b/23).

/ln/ > /nl/: *genelek* (< gelenek) (6a/22).

¹⁰⁶ Tuna, 1986: 46.

¹⁰⁷ Atmaca, 2017: 124.

¹⁰⁸ Korkmaz, 1992: 74.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ (~EKLEŞME BİLGİSİ, MORFOLOJİ)

3.1. Ekler

3.1.1. Yapım Ekleri

3.1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

+cA+: Lisan, eşitlik, benzerlik ve sevgi isimleri türetir¹⁰⁹. Bölge ağzında kullanımına sık rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şu şekildedir: *açıkcasını* (5a/36), *çokca* (17/1), *dirice* (2/21), *yeñice* (3a/47), *böylece* (14a/4).

+cAğız+: Getirildiği eke küçültme ve sevgi anlamı katar¹¹⁰. Yanlız bunda zavallılık ifadesi daha kuvvetlidir¹¹¹. Bölge ağzında kullanımına az rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şunlardır: *adamcağız* (25a/9), *üçcēz* (< üççeğiz) (20a/41), *bicēz* (< birçeğiz) (5a/17), *keyricēzime* (< keyri: sonra) (12a/12).

+CI+: Meslek ekidir. Bu ek başlangıçtan beri Türkçenin belli başlı addan ad yapma eklerinden biri olarak kullanılmaktadır¹¹². Bölge ağzında da aynı özellikte kullanılmaktadır. Ünlü ve ünsüz uyumlarına dayalı olarak ekin *+ci*, *+çı*, *+çi ve +cu*, *+cü*, *+çu* şekillerinde kullanımları da bulunmaktadır. Sık kullanılan isimden isim yapım eklerinden birisidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şu şekildedir: *çalgıcı* (4/5), *dokumacılık* (6a/24), *esgici* (< eskici) (8a/4), *nöbetciyin* (< nöbetçiyim) (9/7), *aşçı* (3/8), *gırıkçıdı* (< kırıkçıydı) (10/51), *çifçi* (< çiftçi) (7/31), *beKçi* (13/25), *savculuKdan* (< savcılıktan) (19b/82), *düñürçüymüş* (14a/8), *patosçular* (< patozcular) (7/42).

+cık+: Bu ek, küçültme ve şefkat anlamına gelen kelimeler türetir¹¹³. Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *aycık* (< azıcık) (14a/9).

+dAş+: Bu ekin fonksiyonu eşlik, mensubiyet ve ortaklık ifade eden isimler yapmaktır¹¹⁴. Bölge ağzında kullanımına az rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şunlardır: *arkadaşları* (3/5), *ğardaş* (< kardeş) (5a/16), *gardeşim* (< kardeşim) (22/16).

¹⁰⁹ Atmaca, 2017: 132.

¹¹⁰ Karaağaç, 2012: 266.

¹¹¹ Ergin, 2013: 166.

¹¹² Karaağaç, 2012: 261.

¹¹³ Atmaca, 2017: 131.

¹¹⁴ Atmaca, 2017: 131.

+dım: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şudur: *yardım* (19b/67).

+dlz: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen iki örneği şu şekildedir: *yıldız* (21a/6), *gündüz* (< gündüz) (5b/81).

+gil+: Konuşma dilinde çok kullanılan bir ektir. Ek ünlü ve ünsüz uyumlarına girmeden şahıs, akrabalık ve unvan adlarından sonra gelerek o şahıs ve akrabaların mensuplarını gösteren aile adları yapar¹¹⁵. Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *bobamgiliş* (< babamgilin) (22/16).

+hâne+: Bölge ağzında kullanımına az rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bazı örnekleri şu şekildedir: *yemekhāneye* (3/8), *hāneymiş* (21a/10), *yazıānesine* (< yazıhanesine) (3/64), *hasTāneye* (< hastahaneye) (5a/27).

+ın: Mevsim isimlerinde görülür¹¹⁶. Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *yazın* (20a/39).

+İnci+: Sayı adlarından sıralama ve derecelendirme anlamlı sözler türetir¹¹⁷. Bölge ağzında kullanımına seyrek rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şunlardır: *iKincisi* (1a/15), *beşinci* (23a/8), *üçüncüde* (1a/18).

+Ka: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *başKa* (14a/11).

+Kan+: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *başkanıyla* (< başkanıyla) (19b/87).

+kek: İşlek olmayan ve Türkiye Türkçesinde bir sözde yer alan bir ektir¹¹⁸: *erkekler* (11a/13).

+IA+: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şudur: *güzlede* (22/16).

¹¹⁵ Korkmaz, 2009: 47.

¹¹⁶ Atmaca, 2017: 133.

¹¹⁷ Karaağaç, 2012: 269.

¹¹⁸ Karaağaç, 2012: 276.

+II+: Bir kendinde bulundurma, bir sahiplik veya bir bağıllık ifade eder.¹¹⁹ Bölge ağızında kullanımına sık rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. Ünlü ve ünsüz uyumlarına dayalı olarak ekin *+li*, *+lu*, *+lü* şekillerinde kullanımları da bulunmaktadır. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şunlardır: *datlı* (< tatlı) (1a/42), *gıymaTlıydı* (< kıymetliydi) (4/20), *renkli* (6a/31), *emekliyim* (19a/), *bulgurlu* (17/1), *doğumluyum* (24/2), *köylü* (20a/26), *köprülüdenim* (6a/1).

+III+: Genellikle adlardan ve sıfatlardan adlar türeten *+Iık / +Iık* eki çok işlek ve kapsamlı bir ektir. Asıl işlevi eklendiği kelimeye “tahsis, bir şey için” anlamı veren adlar türetmektir¹²⁰. Bölge ağızında kullanımına sık rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. Ünlü ve ünsüz uyumlarına dayalı olarak ekin *+lik*, *+luk*, *+lük* şekillerinde kullanımları bulunmaktadır. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şunlardır: *hasdalık* (< hastalık) (19a/22), *beyliK* (29b/32), *galabalıK* (< kalabalık) (25a/27), *savculuKdan* (< savcılıktan) (19b/83), *zorluktan* (13/9), *köylük* (21a/15), *ipliklerimiz* (6a/28).

+ra+: Bölge ağızında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen birkaç örneği şu şekildedir: *sonradan* (5a/43), *sonra* (6b/34).

+sIz+: *-siz* eki *-li* ekinin zıt anlamlısı olarak Eski Türkçeden beri her ada gelir bir giderme hali, kimsiz hâli niteliği taşır¹²¹. Bölge ağızında kullanımına az rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şunlardır: *sandıksız* (6a/23), *rahatsızdı* (5a/30), *belisiz* (< belirsiz) (19c/103), *çelimsiz* (3/27)¹²².

+sel: Nispet eki *+î* yerine kullanılan ve nispet sıfatları türetme vazifesi olan bir ektir¹²³. Bölge ağızında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *bitgisel* (< bitkisel) (10/47).

+(ş)Ar: Bu ek sayılarda kullanılan isimden isim yapma eklerinden biridir. İşlekliliği tam olup asıl sayı isimlerinden *dağıtma* sayı isimleri yapar¹²⁴. Bölge ağızında kullanımına seyrek rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şunlardır: *üçer beşer* (8b/24), *birer-ikişer* (28b/25), *yedişer yedişer* (29a/12).

¹¹⁹ Ergin, 2013: 159.

¹²⁰ Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. TDK Yayınları, Ankara, 55.

¹²¹ Banguoğlu, 1974: 201.

¹²² Uşhum Köyü ağızında bu ekin düz ünlülerden sonra *+suz* şeklinde kullanımı görülmektedir: *abdes+suz*, *ad+suz*, *Kapı+suz*. (Turan, Z. (2006). *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağızı*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 76.

¹²³ Atmaca, 2017: 133.

¹²⁴ Ergin, 2013: 169.

+ArI+: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen birkaç örneği şu şekildedir: *ileri* (15ç/39), *yukarıya* (16b/16).

3.1.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

+a-: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden fiil yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şu şekildedir: *oynayoru* (< oynuyor) (2/3), *yaşamakTayım* (19a/9), *bêzzer* (1b/58).

+al-: Bölge ağzında kullanımına seyrek rastlanan bir isimden fiil yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen birkaç örneği şu şekildedir: *boşaldıyollardı* (< boşaltıyorlardı) (10/55), *çoğalıp* (10/5).

+Ar-: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden fiil yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *everdim* (< verdim) (5a/51).

+(i)k-: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir isimden fiil yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen birkaç örneği şu şekildedir: *biriktiriğiz* (< biriktiririz) (2/11), *biriklëndinde* (< biriklendiğinde) (26c/44).

+IA-: Her çeşit ismin sonuna gelerek olma veya yapma ifade eden eklerden biridir¹²⁵. Türkçenin en işlek isimden fiil yapım eklerinden biridir. Bölge ağzında kullanımına sık rastlanan bir ektir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şunlardır: *hazırladık* (2/18), *başlar* (< başlar) (12b/25), *tamamladık* (21a/14), *toplallar* (28b/39), *eylesin* (8a/9).

+IAn-: +IA- ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazıları -n- dönüşlülük ekiyle genişletilerek +IAn- biçiminde kaynaşmış ve bir birleşik ek oluşturmuştur¹²⁶. Bölge ağzında kullanımına sık rastlanan bir isimden fiil yapım eklerinden biridir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şunlardır: *gatlandım* (< katlandım) (17/5), *şulanırdı* (17/12), *toplandı* (21a/14), *hasdalandı* (< hastalandı) (22/5), *yasaklandı* (4/11), *evlendik* (5a/38).

+IAş-: -leş- fiilleri de tıpkı -len- fiillerinde olduğu gibi bir -le-ş- > -leş- birleşik ekinin meydana gelmesiyle gelişmiş olmalıdır¹²⁷. Bölge ağzında kullanımına sık rastlanan bir isimden fiil yapım eklerinden biridir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şunlardır: *yerleşiyolar* (< yerleşiyorlar) (10/5), *sancılaştı* (12b/25), *toplaşıyordu* (<

¹²⁵ Atmaca, 2017: 134.

¹²⁶ Korkmaz, 2009: 119.

¹²⁷ Banguoğlu, 1974: 219.

toplaşıyordu) (10/19), *sırTlaşdı* (< sırtlaştı) (19b/92), *yelleşicez* (< yerleşeceğiz) (3/20), *éyleşmezse* (< iyileşmezse) (11b/27).

3.1.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-a+: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *yaralanın* (29b/28).

-aK+: Bölge ağzında kullanımına sık rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *buçak* (< bıç-) (2/14), *uçak* (< uç-) (19c/102), *yatakları* (< yat-) (25a/28).

-ay+: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *olaylar* (< ol-) (13/24).

-cAK+: Bölge ağzında kullanımına seyrek rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *içcek* (< iç-) (2/5), *yēceK* (< ye-) (5a/34), *çekicek* (< çek-) (5b/79).

-enek+: Bölge ağzında kullanımına seyrek rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şu şekildedir: *gelenekler* (< gel-) (10/13), *górenek* (< gör-) (26a/10).

-ga+: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *gavurgasını* (< kavur-) (17/7).

-GI+: Bölge ağzında kullanımına sık rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şu şekildedir: *çalgıcı* (< çal-) (4/6), *bitgisel* (< bit-) (10/47), *örgü* (< ör-) (1a/23).

-I+: Bölge ağzında kullanımına sık rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şu şekildedir: *yazılma* (< yaz-) (7/31), *gorkuladım* (< kork-) (25a/29), *ayrı* (< ayır-) (14a/3), *ölü* (< öl-) (27b/25).

-IcI: Bölge ağzında kullanımına seyrek rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *bulaşıcı* (< bulaş-) (24/26), *çekici* (< çek-) (1a/29), *görücü* (< gör-) (10/6).

-(I)K+: Bölge ağzında kullanımına sık rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şu şekildedir: *gırıkçıldı* (< kır-) (10/51), *gazıkları* (< kaz-) (15ç/33), *délik* (< del-) (16a/2), *uyanık* (< uyan-) (22/1), *bölüK* (< böl-) (3/12), *büyük* (< büyü-) (6a/14).

-(I)m+: Bölge ağzında kullanımına sık rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *takım* (< tak-) (13/10), *bakımını* (< bak-) (15a/3), *durumuna* (< dur-) (9/10), *ölçüm* (< ölç-) (10/52), *geçim* (< geç-) (8b/19).

-(I)n: Bölge ağzında kullanımına seyrek rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *ekin* (< ek-) (19a/18), *gelin* (< gel-) (2/1), *oyun* (< oyna-) (5b/70).

-(I)t: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *yoğurd* (< yoğur-) (12a/10).

-k: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şudur: *yuvarlak* (< yurvala-) (21b/19).

-men+: Bölge ağzında kullanımına seyrek rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şu şekildedir: *öğretmen* (< öğret-) (22/4), *eğirtmen* (< eğitmen, öğretmen) (14b/24), *değirmeni* (2/15).

-mİr+: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *kömürün* (< kö-) (10/34).

-tı+: Bölge ağzında kullanımına seyrek rastlanan bir fiilden isim yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şu şekildedir: *yaşantısı* (< yaşa-) (20a/29), *bālantılara* (< bağlan-) (23a/11), *toplantıya* (< toplan) (24/21).

3.1.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-der-: Bölge ağzında kullanımına nadir rastlanan bir fiilden fiil yapım ekidir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bir örneği şu şekildedir: *gönderiyoz* (< gönderiyoruz) (15d/52).

3.1.2. Çatı Ekleri

Çatı, fiil kök veya gövdesinin, sözlük anlamında herhangi bir değişikliğe uğramadan fiilden fiil yapan belirli bazı eklerle genişletilerek cümledeki özne ve nesne ile olan bağlantısında uğradığı durum değişikliğidir. Eğer bu tanımı biraz daha açmak gerekirse, fiilin

anlam değişikliği göstermeyen, ancak, cümledeki özne ve nesneye hükmeden şeklidir, diyebiliriz¹²⁸.

3.1.2.1. Edilgenlik

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan edilgenlik örnekleri şunlardır:

-(I)l-: *örülür* (< ör-) (1a/23), *sürülüyordu* (< sür-) (20a/32), *sürtülsün* (< sürt-) (25a/14), *ekilirdi* (< ek-) (7/29), *dökülürdü* (< dök-) (20a/46), *söğülür* (< sök-) (28b/52), *birakıldı* (< bırak-) (7a/30), *gırıldı* (< kır-) (10/49), *sarıldı* (< sar-) (10/50), *yapıldı* (< yap) (15c/26), *açıldı* (< aç-) (20a/25), *kesildi* (< kes-) (10/45).

-(I)n-: *dakınıyo* (< takın-) (10/11), *geçincemesi* (< geçin-) (18b/22), *geçinip* (7/35), *salıncak* (< salın-) (27a/5), *dayanamadı* (< daya-) (17/20), *çalınırdı* (< çal-) (28c/66), *bulunursa* (< bul-) (8b/26), *savunursun* (< sav-) (19b/88), *goyunuyor* (< koy-) (10/12), *düşünüyor* (< düş-) (4/4).

3.1.2.2. Dönüşlülük

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan dönüşlülük örnekleri şunlardır:

-(I)l-: *yoruldum* (< yor-) (20a/28), *yazıldıĸ* (< yaz-) (21a/14), *aTladıldık* (< atlat-) (25a/8).

-(I)n-: *toplandık* (< topla-) (21a/14), *yüklenirdik* (< yükle-) (20a/51), *evlendik* (23a/14).

3.1.2.3. İşteşlik

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan işteşlik örnekleri şunlardır:

-(I)ş-: *çarpışmalar* (< çarp-) (19b/48), *alaşiverdik* (< ağlaş-) (5a/12), *tanişma* (< tanı-) (10/6), *daKışmaz* (< tak-) (19b/54).

3.1.2.4. Ettirgenlik

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan dönüşlülük örnekleri şunlardır:

-ar-: *çıkardık* (< çık-) (15c/31).

-D-: *okutuyor* (< oku-) (13/7), *gaynadırdık* (< kayna-) (1a/45), *gurutmazlar* (< kuru-) (12a/16), *çıkardırdı* (< çıkar-) (15ç/49), *anlatayım* (< anla-) (6a/13).

-Dir-: *indirmelik* (< in-) (1a/32), *ekdiridik* (< ek) (2/16), *doĸandıramadı* (< dokun-) (3/39), *gızdıralım* (< kız-) (4/3), *yedirillerdi* (< ye-) (10/45), *gazdıran* (< kaz-) (13/17),

¹²⁸ Korkmaz, 2009: 538.

ğodurdu (< koy-) (3/38), *doldurullar* (< dol-) (3/67), *öldürüllerdi* (< öl-) (4/16), *süzdürüyolar* (< süz-) (20a/55), *üyüddürürüz* (< üyüt-) (12a/9).

-(I)r-: *bitirdik* (< bit-) (3/55), *bişirirdik* (< piş-) (2/21), *geçiriyoz* (< geç-) (25c/45).

3.1.3. Olumluluk-Olumsuzluk Eki¹²⁹

Fiilin anlamı olan hareketin sonucunu olumlu/edimli ya da olumsuz/edimsiz kategorize eden ek: olumluluk/olumsuzluk eki¹³⁰dir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan bazı olumsuzluk eki örnekleri şunlardır:

-mA: *olmazsa* (2/13), *çıkamaz* (3/11), *galmadı* (< kalmadı) (4/21), *kaybolmasın* (6b/47), *değişmemiş* (7/1), *étmediler* (8a/7), *yemedim* (9/1), *yétmez* (11a/17).

3.1.4. Fiilimsiler

Türkçede hiçbir fiil kök veya gövdesi, isim kök veya gövdelerinin kullanıldığı şekilde yalın olarak kullanılamaz. Fiil kök veya gövdelerini mutlaka şekillendirmek, yani varlıklaştırmak ve gerektiğinde varlığa bağlamak kaçınılmazdır. Bu işlem ise onları isimleştirmek (isim-fiil haline koymak), yani vazifelerine göre, bir hareketin veya oluşun, adı söz konusu ise “ad-fiil”, bir varlığın hareket veya oluş şekli söz konusuysa “sıfat-fiil”, diğer bir hareket veya oluşun, hareket veya oluş şekli söz konusuysa “zarf-fiil” şekillerine koymakla mümkündür¹³¹.

3.1.4.1. İsim-Fiiller (~Mastarlar)

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan isim-fiil örnekleri şu şekildedir:

-Iş+: *atış* (3/39), *yemiş* (15b/14), *guruluşunun* (< kuruluşunun) (23a/7), *tanişma* (10/6), *çıkış* (9/8).

-mA+: *olmaya* (1a/10), *alma* (1a/29), *doğma* (6a/1), *dokuma* (6a/26), *çalışmayna* (< çalışmayla) (8b/16), *isteme* (1a/2), *büyüme* (< büyüme) (6a/2), *gütmeye* (< gütmeye) (26b/20), *eKmeye* (26a/21), *yarma* (6a/7), *gazma* (< kazma) (25a/2).

-mAK+: *taşımaK* (6a/27), *ayırmaK* (6b/33), *durdurmaK* (10/48), *yaşamakTayım* (19a/9), *durmaK* (19c/109), *çeKmeK* (6a/5), *gelmeK* (8a/14), *sürmeK* (< sürmek) (20a/33).

¹²⁹ Bu konuda ayrıntılı bir çalışma yapılmıştır: Ayşe Yılmaz, “Cümlelerin Sınıflandırılmasında Kullanılan Olumluluk-Olumsuzluk Kategorisi Üzerine”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 4/3 Spring 2009, s. 2338-2350.

¹³⁰ Turan, Z. (2018). “Türk Dilinin Eklerini Sınıflandırmanın Esasları”. *Türkbilg*. 35: 104.

¹³¹ Gemalmaz, 1973: 443.

3.1.4.2. Sıfat-Fiiller

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan sıfat-fiil örnekleri şu şekildedir:

-AcAK: *alınacak (bi hasdalık) (19c/105), geçecek (çengeli de var) (25c/43), yēceK (eKmēmiz) (5a/34).*

-An: *olan (şeyler var) (10/33), gelene (baya da zor) (5a/56), bilen (çalgıyı vazgeçik) (5b/62), vèrilen (ékmeği) (17/5), ölen (m~oldu) (19c/98), yapan (adam) (23a/9), alanlar (öyle ediyöller) (28c/65).*

-Ar: *ğaynar (su) (28b/35).*

-dIK: *ğırdıkların (böyle gollardı) (29b/38), vèrdikleri (ğibi) (1a/33), bitirdikten (sonfa) (3/55), gızdıklarından (dolayı) (9/15), yolladıktan (sōra) (9/24), sıKdımızıñ (üstünde) (< sığığımız) (28b/35), bildimiz (keşkah) (1a/44).*

3.1.4.3. Zarf-Fiiller

Bu bölümde zarf-fiiller *asıl zarf fiil ekleri* ve *birleşik zarf-fiil ekleri* olarak iki kısımda incelenmiştir. AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan zarf-fiil örnekleri şu şekildedir:

a) Asıl Zarf-Fiil Ekleri

-All: *çıkalı (harman) (12a/20), gurulalı (10/2).*

-ArAK: *tanyarak (selam vèricèz) (3/59), olarak (geçiyóru) (7/3), çıkararak (çiçegoluğa götürdüler) (22/18), düşürerek (daşı) (3/39), düşünerek (gèderke) (3/59), olalak (geçiyó) (7/4).*

-Inca: *olmayınca (ceviz ğatallar) (1a/41), hastalanınca (nápalım) (11b/27), sosyeteleşince (ileri) (1a/41), ğelince (atış doğandıramadı) (3/49), edince (bèn de gızdım) (9/10), olunca (artık) (21a/15), ölünce (bunlar ora gidik) (13/9).*

-IP: *araştırıvèrip (soracak) (3/54), vèriP (de geçmemiz) (3/59), geçinip (gèdiyór) (7/35), gelip sürüp (gediyo) (7/47), türeyip çoğalıp (gèdiyo) (10/5), yatāklıup (geliyoduk) (10/27), ğavurup (gèder dedim) (19c/97), söKüp (daKıvèr) (3/48).*

-mAdAn: *dokumadan (bize) (6b/37), olmadan (arıyoñ) (10/29), varmadan (iki ceP) (15b/14), ğelmeden (dağılır) (4/10), görmeden (de oluyo) (10/6).*

-(y)A: *döne döne (sèn sarardın) (6b/45), aç aça (ğeydirillerdi) (5b/76), güle güle (dedi) (16b/31), bilebilir (bobayın) (16b/15), alabilsem (zatèn) (3/12), yapamazlar (onu) (9/16).*

b) Birleşik Zarf-Fiil Ekleri

Aslen zarf-fiil olarak doğmamış bazı ekler ile eklerin ve/veya edatların düzenli ve kurallı bir biçimde birleşip fiillere ulanarak geçici zarf oluşturduğu yapılara quasi gerundium (birleşik zarf-fiil) denir.¹³²

-ceğinde: *geleceğinde (rasık kaplan) (21a/5).*

-dI+kişi mI: *yüzük alabildin mi o var-ıdı (5a/50), böyle deyneyle çaldın mıdı harmanın başından (15ç/39), ora vardın mıdım ben ik-üç gatlı binālar yapıdılar (19a/30).*

-dİğİndA: *vardığında (okuryazarın de) (3/50), olmadında (yanında) (5a/28), bakdığında (neden) (16b/28), geldiğinde (galdırık) (25c/47), bilmedinde (çocukların) (5a/28).*

-dIK+İyelik için: *oldū için (5a/19).*

-dIK+İyelik zaman: *olduğu zaman (10/18), üşüttüğü zaman (10/41), üşüdüğü zaman (12b/24), dağışdığı zaman (19b/86), uydūmuz zaman (24/29).*

-DIK+ sıra: *modelleşTik sıra (1a/37).*

-KAN: *çocūkkan (27a/1), küçükKen (26b/18), gelirken (20a/4).*

-sA+kişi: *galKarsan (3/17), yapārsan (3/61), bulamazsam (27a/7).*

3.1.5. Çekim Ekleri

3.1.5.1. İsim Çekim Ekleri

İsim çekimi sözüyle, isimlerle fiiller ve isimlerle isimler arasında anlam ilişkisini kurmak üzere isim tabanlarına getirilen eklerin düzenini anlıyoruz ve vazifeleri bu tanıma uygun düşen eklere de isim çekim ekleri diyoruz¹³³.

3.1.5.2. İsim Çokluk Eki

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan isim çokluk eki örnekleri şunlardır:

+IAr: *oyunlar (27a/8), tarlalar (29b/29), sözler (1a/20), köyler (< köyler) (7/2), annelerin (10/45), tağayyüllerden (< tahayyüllerden) (13/27), arıların (15a/6), çobanlarımız (20a/30), sorunları (24/17), bōbalar (< babalar) (1a/14), kāsaplar (13/13), arkağaşlar (8a/5), ēvlerde (17/25), dēveler (28a/19), devleTlerden (19c/102).*

¹³² Detaylı bilgi için bk. Gülsevin, G. (2001). "Türkiye Türkçesindeki Birleşik Zarf Fiiller Üzerine". *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 2: 127.

¹³³ Gemalmaz, 1973: 345.

3.1.5.3. İyelik Ekleri

AİGİYA’da kullanılan iyelik ekleri şu şekildedir:

Tablo 3.1 İyelik Ekleri

	Teklik	Çokluk
1. Şahıs	+(I)m	+(I)m(I)z
2. Şahıs	+(I)N	+(I)Nİz
3. Şahıs	+(s)I(N)+	+lArİ

Bu eklerin AİGİYA’daki kullanım şekilleriyle ilgili örnekler şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: *yaşım* (1a/1), *tüfēm* (< tüfeğim) (3/36), *babam* (6b/32), *sözüm* (14b/18), *gafam* (< kafam) (15ç/43), *gızım* (< kızım) (16b/30), *yavrum* (17/11), *yerim* (18/12).

Teklik 2. Şahıs: *şeyinle* (16a/13), *çocuksun* (16b/26), *seniñ* (1a/10).

Teklik 3. Şahıs: *kınasını* (11a/21), *iğnesin* (12b/27), *parasını* (19b/76), *dérisinden* (20b/63), *dayısının* (22/13), *bunuñ* (28a/11).

Çokluk 1. Şahıs: *işimizi* (1a/18), *gúnlerimizde* (2/9), *düvenimiz* (6b/32), *odunumuzu* (20a/51), *çocuğumuzu* (28a/15), *taşımız* (6a/10), *hayvanlarımız* (20a/12), *köyümüzün* (24/8), *gücümüz* (24/14).

Çokluk 2. Şahıs: *elinizi* (24/28), *üsTünüze* (1a/61), *köyünüzde* (14b/22).

Çokluk 3. Şahıs: *akrabaları* (1a/17), *bobaları* (< babaları) (5a/5), *goyunları* (< koyunları) (17/17).

3.1.5.4. İlgi Eki (~Tamlayan Eki): +(n)In / (n)İñ / +kI

AİGİYA’daki derlenen metinlerde tespiti yapılan ilgi eki örnekleri şunlardır:

+In, +İñ: *böbamın* (*yanına*) (1a/4), *bunların* (*davarı*) (5a/46), *gızın* (*tarafı*) (5b/82), *senin* (*şeyinle*) (6a/13), *demirçilerin* (*hediye*) (6a/18), *divanların* (*üstüne*) (6a/31), *bunun* (*dedesi*) (5a/21), *çocuğun* (*başında*) (5a/28), *kóyün* (*mütarı*) (5a/21), *bölüğün* (*biri*) (7/25), *paşağarıñ* (*musTaFa*) (1a/2), *peygamberiñ* (*ğavri*) (1a/10).

+kI: *óteki* (*asKerden*) (5a/56), *eskiki* (*adları*) (7/5), *şimdiki* (*gibi*) (20a/6), *o zamankı* (*hayatlar*) (26b/23), *kóydeki* (*çocuklarıñ*) (26b/33).

+n: *ocān* (*sāhibini*) (22/27), *çocūn* (*óteki*) (5a/56).

+nIn, +nİñ: *ağanın* (*bi evi*) (1a/22), *rusyanın* (*nufusu*) (3/29), *masanın* (*üstüne*) (3/9), *buranın* (*ismi*) (7/1), *siğaranın* (*üstünde*) (7/15), *bāzısının* (*ağzısına*) (10/44),

anasının evinden (5b/75), *dayısının (hanımı)* (22/13), *fêrdinin (evini)* (14b/24), *şindinin (seppası)* (6a/22), *bunun (dedesi)* (5a/21), *köğlünün (dêrdi)* (19b/67), *deveniñ üsüne* (28c/59).

3.1.5.5. Belirtme Eki (~Yükleme Eki): +(y)I (<< (DG) / Ø

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan belirtme eki örnekleri şunlardır:

+I: *zêytini* (28b/24), *evi* (28b/25), *çizmelêri* (28b/46), *şırası* (< şırası) (28b/47), *bêkmezi* (< pekmezi) (28b/54), *cehizini* (< çeyizini) (28c/56), *çükürü* (< çükürü) (29b/31), *sürüsü* (29v/53), *söyu* (1a/7), *dostu* (1a/33), *daşı* (< taşı) (6a/7), *onları* (6b/47).

+(y)I: *parayı* (25a/34), *ğazmayı* (< kazmayı) (29b/31), *āğileyi* (< aileyi) (1a/13), *kınāyı* (1b/49), *têskireyi* (< teskereyi) (3/68), *boruyu* (15c/29), *suyu* (20a/8), *türküyü* (5b/84), *kücüyü* (21b/23).

3.1.6. Hâl Ekleri

3.1.6.1. Yalın Hâli Eki: +Ø

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan bazı yalın hâli eki örnekleri şunlardır:

êyi bi tokaT yêdim (< iyi bir tokat yedim) (8a/1), *ğavga êdeller* (< kavga ederler) (19b/63), *gâri mağâlle olduk* (< artık mahalle olduk) (21a/15), *bikaç arkadaş olurdu* (< birkaç arkadaş olurdu) (27a/2).

3.1.6.2. Yönelme Hâli Eki: +(y)A

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan yönelme hâli eki örnekleri şunlardır:

+A: *ağaşlara* (< ağaçlara) (27a/5), *ona* (27b/19), *bozgıra* (< bozkıra) (28a/19), *tavalara* (28b/52), *size* (6a/5), *dêğirmêne* (6a/9), *şeye* (8a/2).

+(y)A: *buraya* (27b/21), *yaylaya* (28a/20), *ankaraya* (3/2), *dünyaya* (5a/14), *hasTāneye* (< hastahaneye) (5a/27), *kimseye* (8a/11), *cenāzeye* (10/24).

3.1.6.3. Bulunma Hâli Eki: +DA

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan bulunma hâli eki örnekleri şunlardır:

+dA: *mezarlıkda* (< mezarlıkta) (10/25), *sığırlarda* (10/38), *damda* (12a/3), *işâmlarda* (< çamlarda) (17/24), *gündoğmuşda* (18a/2), *aşşağıda* (18b/8), *köprüde* (8b/21), *günümüzde* (9/23), *şekilde* (9/17).

+tA: *açıkta* (13/3), *manavğatta* (13/25), *atışTa* (3/36), *başTa* (1a/12), *reçberlikTe* (< reçberlikte) (19a/10), *billikte* (< birlikte) (7/10).

3.1.6.4. Ayrılma Hâli Eki: +DAn

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan ayrılma hâli eki örnekleri şunlardır:

+dAn: *tahtadan* (12b/29), *yoğardan* (< yukarıdan) (13/8), *kónyadan* (13/26), *ondan* (14a/1), *benden* (15b/12), *çêşmeden* (15c/24), *gûlden* (17/8), *evden* (23a/14).

+tAn: *kaymağamlıkTan* (24/22), *yurtTan* (8b/22), *alttan* (10/40), *soyuktan* (< soğuktan) (12b/24), *piriçTen* (< pirinçten) (1a/46).

3.1.6.5. Vasıta Hâli Eki: +(I)IA(n)

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan vasıta hâli eki örnekleri şunlardır:

IIA: *benim_ile* (3/5), *garavana ile* (3/21), *öküz_üle* (8b/18), *düven_ile* (12a/19), *at_ıla* (1a/26), *çark_ıla* (6b/38), *göz_üle* (19c/107), *sorkuc_ula* (10a/54).

+(n)IA: *onla* (10/54), *olanla* (21a/14), *şeyinle* (6a/13), *düvenle* (7/41), *düünle* (< düğünle) (8a/13), *tirenle* (27b/24).

+(y)IA: *usulüle* (< usulüyle) (10/6), *seniyle* (< seninle) (11b/26), *dêsdiyle* (< testiyle) (15c/24), *güücüyle* (15c/30), *bobasıyla* (< babasıyla) (15d/51), *yayyla* (< yağıyla) (18a/6), *ırbıkla* (< irbikle) (20a/45).

+lan: *onlan* (5b/79), *komutanıylan* (9/14).

3.1.6.6. Eşitlik Hâli Eki: +CA

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespiti yapılan eşitlik hâli eki örnekleri şunlardır:

açıkcası (5b/63), *çokca* (17/1), *dirice* (2/21), *yeñice* (5a/47), *böylece* (14a/4), *ēyce* (< iyice) (20a/21).

3.1.7. Tamlama

Bir ismin anlamının tam olarak belirlenebilmesi için o ismin, tamlayan görevindeki bir isim veya isim soyundan sıfat, zamir gibi başka bir kelime ile tamamlanması; bir tamlayanla bir tamlananın oluşturduğu kelime grubu¹³⁴ *tamlama* olarak adlandırılmaktadır. Tamlama hususu üç bölümde ele alınmıştır:

¹³⁴ Korkmaz, 1992: 145.

3.1.7.1. Birinci Tip: +(n)İn

(bk. 1.5.1.3. İlgi Eki (~Tamlayan Eki)).

3.1.7.2. İkinci Tip: Ø

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bazı ikinci tip tamlama örnekleri şu şekildedir: *gelin~alması* (2/1), *çocuk mütehassısı* (22/6), *üzüm bekmezin* (< üzüm pekmezi) (28b/42), *üç sene* (15b/18), *tarım âletleri* (19b/17), *alanya nahiyesi* (21a/1), *böyük çatal* (< büyük çatal) (23b/16), *goca eğimiz* (< koca evimiz) (18b/9).

3.1.7.3. Zamir Fonksiyonlu İsim Tamlaması

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bazı zamir fonksiyonlu isim tamlaması örnekleri şu şekildedir: *bizim bölük* (3/37), *benim burnum* (25a/14), *bizim günümüzde* (5b/76), *benim bóbam* (< benim babam) (1a/2), *bizim habarımız* (< bizim haberimiz) (8a/5), *senin buğdayın* (6b/57), *onun mezarını* (13/11), *bunun dedesi* (5a/21), *onların hudüdu* (19b/49).

3.1.8. Fiilin Kip ve Zaman Ekleri ve Fiil Çekimi

3.1.8.1. Fiillerin Basit Çekimi

Şahıs Ekleri

Zamir Kökenli Şahıs Ekleri: AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen zamir kökenli şahıs ekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: *nöbetciyin* (< nöbetçiyim) (9/7), *yaşındayın* (< yaşındayım) (23a/8, 29a/1), *atayın* (< atayım) (3/40), *doğumluyun* (< doğumluyum) (15a/1, 18a/1), *sorumluyun* (3a/62), *torunuyun* (18a/3), *okuryazarın* (3/50), *ekerin* (6a/8).

Teklik 2. Şahıs: *afedesin* (< afedersin) (1a/27), *herKesin* (5b/79), *çabalarsın* (11b/25), *yaparsın* (19b/45), *söylüyorsun* (16b/28), *götürüsün* (< götürürsün) (11b/26), *vêrecēn* (< vereceksin) (14b/23), *diyon* (< diyorsun) (10/28), *bilisiñ* (< bilirsin) (5a/6).

Teklik 3. Şahıs: *diyor* (4/2), *gêtmēyo* (4/8), *gêTmiş* (5a/21), *ölmüş* (22/27), *olmuş* (2/10), *oluyoru* (12b/24).

Çokluk 1. Şahıs: *yaparız* (11b/30), *vêrîriz* (11b/31), *êkeriz* (12a/1), *satarız* (12a/6), *yapamıyoruz* (24/14), *gönderiyoğ* (< gönderiyoruz) (6a/9), *duTdurcāz* (< tutturacağız) (5a/21), *gelicēz* (< geleceğiz) (1a/16).

Çokluk 2. Şahıs: *bilirdinizdir* (< bilirsinizdir) (5b/65), *aldıñız* (25a/17), *sapacānız* (< sapacağız) (21a/11).

Çokluk 3. Şahıs: *varıllar* (< varırlar) (2/5), *yazdılar* (3/2), *dédiler* (3/19), *gétdiler* (< gittiler) (11a/18), *götürdülē* (< götürdüler) (8a/5).

İyelik Kökenli Şahıs Ekleri: AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen iyelik kökenli şahıs ekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: *geldim* (25a/2), *buldum* (3/5), *gördüm* (23b/23), *yapTım* (24/16), *gaybettim* (< kaybettim) (16b/32), *unuttum* (10/8).

Teklik 2. Şahıs: *galKarsan* (< kalkarsan) (3/17), *çıkartsan* (5b/67), *gurtáyemazsan* (< kurtaramazsan) (10/53), *yapardın* (6b/45), *şordun* (26a/3), *bulabilirsen* (27a/7), *isdersen* (< istersen) (29b/21).

Teklik 3. Şahıs: *alamadı* (19c7113), *dayanamadı* (17/20), *dikdirdi* (< diktirdi) (3/38), *anladırđı* (< anlatırdı) (14a/7), *gördü* (3/27), *ğaldı* (< kaldı) (5a/53).

Çokluk 1. Şahıs: *gurudursak* (< kurutursak) (12a/15), *desek* (5a/55), *dökersek* (15ç/47), *ağdığ* (16b/16), *bişirirdik* (< pişirirdik) (17/1), *döndük* (22/15), *yapıyoduk* (< yapıyorduk) (20a/8).

Çokluk 2. Şahıs: *aldınız* (25a/17).

Çokluk 3. Şahıs: *gėdiyolar* (< gidiyorlar) (20a/39), *yıkadılar* (22/18), *gėşmişler* (< geçmişler) (23/3), *dėrler* (13/3), *götürdülē* (8a/5).

3.1.8.1.1. Zamanlar

3.1.8.1.1.1. Geniş Zaman Eki

Bölge ağzında geniş zaman eki olarak *-Ar*, *-Ir*, *-r* şekillerinin kullanıldığı görülmektedir:

Tablo 3.2 Geniş Zaman Eki

Teklik 1. Şahıs: -(V)rIN / -(V)rIm
Teklik 2. Şahıs: -(V)rsIn / -(V)sIŋ
Teklik 3. Şahıs: -(V)r / V
Çokluk 1. Şahıs: -(V)rIz
Çokluk 2. Şahıs: -(V)rsInIz
Çokluk 3. Şahıs: -(V)rIAr / -(V)IIA / -(V)IIAr

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bu eklerin kullanılış örnekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: *yaparım* (6a/7), *pişiririm* /6a/8), *ekerin* (6a/8), *oğraşırın* (17/10), *geliyorun* (12b/26), *biliyorum* (6b/31).

Teklik 2. Şahıs: *çabalarsın* (11b/25), *edersin* (19b/47), *görersiñ* (< görürsün) (19b/77), *araşTırırısıñ* (1a/6), *biliyorsun* (10/41), *götürüsün* (11b/26).

Teklik 3. Şahıs: *yakar* (12b/34), *götürür* (16b/14), *gider* (22/12).

Çokluk 1. Şahıs: *dériz* (1a/41), *bişiririz* (< pişiririz)(12a/10), *yaparız* (25c/45), *guruduruz* (< kuruturuz) (2/11), *sürdürürüz* (2a/18).

Çokluk 2. Şahıs: *bilirdinizdir* (< bilirsinizdir) (5b/75).

Çokluk 3. Şahıs: *alırlar* (6b/53), *yérler* (12a/7), *sürüyolla* (< sürüyorlar) (25b/39), *doldurullar* (3/67), *bindiriller* (2/1).

Geniş Zamanın Olumsuzuz

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen geniş zamanın olumsuzuz örnekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahsın Olumsuzuz: *anlamam* (5b/71), *bilmem* (14b/20), *içmen* (15b/21), *atman* (17/10).

Teklik 2. Şahsın Olumsuzuz: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Teklik 3. Şahsın Olumsuzuz: *açmaz* (1b/56), *inanmaz* (22/14), *vérmez* (25a/21).

Çokluk 1. Şahsın Olumsuzuz: *ba~~kt~~mayız* (21a/27).

Çokluk 2. Şahsın Olumsuzuz: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahsın Olumsuzuz: *yapamazlar* (9/16), *gurutmazlar* (< kurutmazlar) (12a/16), *vérmezler* (1a/12).

3.1.8.1.1.2. Görülen Geçmiş Zaman Eki

Bölge ağzında görülen geçmiş zaman eki olarak *-DI* kullanıldığı tespit edilmiştir:

Tablo 3.3 Görülen Geçmiş Zaman Eki

Teklik 1. Şahıs: -dIm
Teklik 2. Şahıs: -dIn / -dIn
Teklik 3. Şahıs: -dI
Çokluk 1. Şahıs: -DIK
Çokluk 2. Şahıs: -dInIz
Çokluk 3. Şahıs: -dIIAr

AİGİYA'daki derlenen metinlerde belirlenen bu ekin kullanılış örnekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: *yëdim* (7/19), *gızdım* (< kızdım) (9/10), *buldum* (3/5), *gördüm* (23b/23), *yapTım* (24/16), *gaybettim* (< kaybettim) (16b/32), *unuttum* (10/8).

Teklik 2. Şahıs: *vardın* (4/9), *şordun* (26a/3), *indirdiñ* (5b/77).

Teklik 3. Şahıs: *gétđi* (7/33), *gızdı* (< kızdı) (9/7), *oldu* (15a/2), *gördü* (3/27), *atTı* (3/38), *zannétTi* (3/50).

Çokluk 1. Şahıs: *bitirdik* (3/55), *vardık* (3/55), *durduk* (3/21), *döndük* (22/15), *geldiK* (5a/36), *geşTik* (< geçtik) (5a/36), *TaKTıK* (5a/55), *gütTük* (5a/46), *döKTük* (28a/5).

Çokluk 2. Şahıs: *aldınız* (25a/17).

Çokluk 3. Şahıs: *çaldılar* (25a/34), *dediler* (9/8), *attılar* (3/9), *çekişTiler* (8a/10).

Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bazı görülen geçmiş zamanın olumsuzu örnekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahsın Olumsuzu: *anlayamadım* (19c/94), *gormedim* (< görmedim) (5a/1), *gëTmedim* (17/4), *içmedim* (15b/15).

Teklik 2. Şahsın Olumsuzu: *etmedin* (8a/10), *bilemedin* (27b/15).

Teklik 3. Şahsın Olumsuzu: *ellemedi* (9/21), *vërmedi* (19a/26), *atmadı* (7/18), *dayanamadı* (17/20).

Çokluk 1. Şahsın Olumsuzu: *almadık* (14b/27), *daşımadık* (< taşımadık) (29c/40), *söletmedik* (< söyletmedik) (2/8), *gëtmedik* (< gitmedik) (17/15).

Çokluk 2. Şahsın Olumsuzu: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahsın Olumsuzu: *barışmadılar* (17/20), *yapmadılar* (19a/37), *istemediler* (5a/40), *vërmediler* (8a/11).

3.1.8.1.1.3. Şimdiki Zaman Eki

I. Ağız Bölgesi: -(I)yo / -(I)yor / -(I)yoru

Şimdiki zaman ekinin bu şekilleri ile ilgili tespit edilen bazı örnekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: *gēdiyom* (< gidiyorum) (9/6), *gorkuyon* (< korkuyorum) (9/20), *duyuyorum* (13/23), *biliyorun* (< biliyorum) (19a/37), *gēyyörün* (< giyiyorum) (28b/46).

Teklik 2. Şahıs: *biliyon* (< biliyorsun) (15ç/47), *çeviriyon* (< çeviriyorsun) (6a/10), *variyosun* (< varıyorsun) (5a/27), *döğüyorsun* (< dövüyorsun) (6a/5), *söylüyorsun* (16b/28).

Teklik 3. Şahıs: *dēyo* (< diyor) (4/15), *atıyor* (9/21), *yapıyoru* (< yapıyor) (6a/3), *dēyörü* (< diyor) (14a/15), *ğēdüyörür* (< gidiyor) (2/3).

Çokluk 1. Şahıs: *öğüTüyoz* (< öğütüyoruz) (6a/7), *gonuşuyoruz* (< konuşuyoruz) (14b/26), *yapıyoruyuz* (< yapıyoruz) (14b/26), *yapıyörüyüz* (< yapıyoruz) (14b/26).

Çokluk 2. Şahıs: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs: *okutuyolar* (< okutuyorlar) (13/6), *yakıyorlar* (12b/33), *sokuyorurlar* (< sokuyorlar) (12b/33), *hazırlāyollar* (< hazırlıyorlar) 4/6), *ediyöller* (< ediyorlar) (28c/65).

Teklik 1. Şahsın Olumsuzu: *almıyom* (< almıyorum) (14a/13), *bilmiyorum* (13/7).

Teklik 2. Şahsın Olumsuzu: *ekēmiyon* (< ekemiyorsun) (7/36).

Teklik 3. Şahsın Olumsuzu: *olmayorur* (< olmuyor) (12b/34), *ğētmēyo* (< gitmiyor) (4/8), *şētmāyor* (< şey etmiyor) (4/4).

Çokluk 1. Şahsın Olumsuzu: *yapamıyoruz* (24/14).

Çokluk 2. Şahsın Olumsuzu: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahsın Olumsuzu: *dönmüyolar* (< dönmüyorlar) (13/15).

II. Ağız Bölgesi: -(I)yo

Teklik 1. Şahıs: *yoruluyom* (< yoruluyorum) (15a/9), *biliyon* (< biliyorum) (15ç/47).

Teklik 2. Şahıs: *variyosun* (< varıyorsun) (5a/27), *biliyosun* (< biliyorsun) (5b/67).

Teklik 3. Şahıs: *gēçiyo* (< geçiyor) (5a/27), *oğullāyo* (< oğulluyor) (15a/4).

Çokluk 1. Şahıs: *veriyoz* (< veriyoruz) (15a/3), *anlaşıyoz* (< anlaşıyoruz) (15d/51).

Teklik 1. Şahsın Olumsuzu: *bilmiyom* (< bilmiyorum) (5a/44).

III. Ağız Bölgesi: -(I)yo / -(I)yor

Teklik 1. Şahıs: *bilmiyorum* (16b/11), *biliyorun* (< biliyorum) (19a/37), *yoruluyom* (< yoruluyorum) (20a/28), *atıyorun* (< atıyorum) (28b/47).

Teklik 2. Şahıs: *söylüyorsun* (16b/28), *biliyoşun* (< biliyorsun) (26b/33).

Teklik 3. Şahıs: *gēliyo* (< geliyor) (19c/108), *götürüyor* (19c/110), *çikiyoru* (< çıkıyor) (19c/117), *oluyorur* (< çıkıyor) (25c/41).

Çokluk 1. Şahıs: *özliyo* (< özlüyoruz) (20b/73), *yıgıyoruz* (25c/47).

Çokluk 2. Şahıs: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs: *yēyollar* (< yiyorlar) (2a/24), *gēdiyolar* (< gidiyorlar) (20a/39), *sürüyolla* (< sürüyorlar) (25b/39), *dikiyorlar* (25b/39).

Teklik 1. Şahsın Olumsuz: *bilmiyorum* (16b/11).

Teklik 2. Şahsın Olumsuz: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Teklik 3. Şahsın Olumsuz: *görülmüyo* (< görülmüyor) (19c/107), *goyamayo* (< koyamıyor) (23b/21), *dutmuyor* (< tutmuyor) (24/27).

Çokluk 1. Şahsın Olumsuz: *bilemiyo* (< bilemiyoruz) (24/5), *yapamıyoruz* (23/14).

3.1.8.1.1.4. Gelecek Zaman Eki

Bölge ağzında gelecek zaman eki olarak -AcAK kullanıldığı tespit edilmiştir:

Tablo 3.4 Gelecek Zaman Eki

Teklik 1. Şahıs: -cAm / -cĀn
Teklik 2. Şahıs: -cAn / -cĀŋ / -AcAksIn
Teklik 3. Şahıs: -cAk
Çokluk 1. Şahıs: -cAz / -cĀz
Çokluk 2. Şahıs: -cAŋIz
Çokluk 3. Şahıs: -cAkIAr

AİGİYA'daki derlenen metinlerde belirlenen bu ekin kullanılış örnekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: *ōlcan* (< olacağım) (3/56), *yapacān* (< yapacağım) (15a/3),

Teklik 2. Şahıs: *yapacan* (< yapacaksın) (11b/29), *şoracān* (< soracaksın) (26a/17), *ēdicēŋ* (< edeceksin) (19b/91), *dēyceksin* (< diyeceksin) (27b/19).

Teklik 3. Şahıs: *olucak* (< olacak) (3/19), *düşūcek* (< düşecek) (5a/22).

Çokluk 1. Şahıs: *çalışacaz* (< çalışacağız) (25a/36), *yelleşicez* (< yerleşeceğiz) (3/20), *gelicēz* (< geleceğiz) (1a/16), *çabalaycāz* (< çabalayacağız) (25a/36).

Çokluk 2. Şahıs: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs: *getirécekler* (< getirecekler) (3/51), *gédicekler* (< gidecekler) (3/57).

Teklik 1. Şahsın Olumsuzuz: *bālamıcam* (< bağlamayacağım) (14a/13).

3.1.8.1.1.5. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Bölge ağzında öğrenilen geçmiş zaman eki olarak *-mİş* kullanıldığı tespit edilmiştir:

Tablo 3.5 Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

Teklik 1. Şahıs: -mİşım
Teklik 2. Şahıs: -mİşIn / -mİşIn
Teklik 3. Şahıs: -mİş
Çokluk 1. Şahıs: -mİşİz
Çokluk 2. Şahıs: -mİşİñİz
Çokluk 3. Şahıs: -mİşİA(r)

AİGIYA'daki derlenen metinlerde belirlenen bu ekin kullanılış örnekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: *olmuşum* (10/45).

Teklik 2. Şahıs: *göndermişin* (< göndermişsin) (9/26), *gelmişsin* (27b/19).

Teklik 3. Şahıs: *demiş* (14a/13), *varmış* (21a/28), *olmuş* (5a/16), *ölmüş* (22/27).

Çokluk 1. Şahıs: *düşmüşüz* (3/6).

Çokluk 2. Şahıs: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs: *saldırmışlar* (5a/7), *sildirmişler* (5a/21), *vurmuşlar* (9/15), *götürmüşler* (22/14), *demişle* (< demişler) (5a/5), *ölmüşle* (< ölmüşler) (5a/3).

Teklik 1. Şahsın Olumsuzuz: *değişmemiş* (7/1), *gelmemişim* (5a/14).

Teklik 2. Şahsın Olumsuzuz: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Teklik 3. Şahsın Olumsuzuz: *galmamış* (< kalmamış) (25a/32).

3.1.8.1.2. Kipler

3.1.8.1.2.1. Emir / İstek Kipli Ek

Bölge ağzında emir / istek kipli ek olarak tespit edilen ekler şunlardır:

Tablo 3.6 Emir / İstek Kipli Ek

Teklik 1. Şahıs: -AyIm
Teklik 2. Şahıs: Ø
Teklik 3. Şahıs: -sIn
Çokluk 1. Şahıs: -(y)Allm
Çokluk 2. Şahıs: -yIn
Çokluk 3. Şahıs: -sInAr

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde belirlenen bu ekin ullanılış örnekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: *vereyim* (6a/5), *anlatayım* (6a/13).

Teklik 2. Şahıs: *ver* (25a/10), *dur* (1a/37), *yap* (3/61).

Teklik 3. Şahıs: *söylesin* (1a/33), *yatsın* (25a/6).

Çokluk 1. Şahıs: *bulalım* (25s/28), *düşünelim* (1a/11).

Çokluk 2. Şahıs: *arayın* (10/9).

Çokluk 3. Şahıs: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır

Teklik 1. Şahsın Olumsuzu: *anlatmayān* (< anlatmayayım) (4/11).

Teklik 2. Şahsın Olumsuzu: *girme* (6b/31).

Çokluk 3. Şahsın Olumsuzu: *ğomasınlar* (< koymasınlar) (1b/58), *vermesinler* (1b/66).

3.1.8.1.2.2. Şartlı Kipli Ek

Bölge ağzında şartlı kipli ek olarak -sA kullanıldığı tespit edilmiştir:

Tablo 3.7 Şartlı Kipli Ek

Teklik 1. Şahıs: -sAm
Teklik 2. Şahıs: -sAn / -sAn
Teklik 3. Şahıs: -sA
Çokluk 1. Şahıs: -sAK
Çokluk 2. Şahıs: -sAnİz
Çokluk 3. Şahıs: -sAlAr

AİGİYA'daki derlenen metinlerde belirlenen bu ekin bazı kullanılış örnekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: *alabilsem* (3/12).

Teklik 2. Şahıs: *çıkartsan* (5a/67), *yaparsan* (3/61), *éTsen* (5a/23), *oluşan* (5a/49), *bilseñ* (27b/15).

Teklik 3. Şahıs: *gonuşTuysa* (< konuştuysa) (1a/17), *dérse* (1a/14).

Çokluk 1. Şahıs: *ğurudursak* (< kurutursak) (12a/15), *deseK* (5a/55).

Teklik 1. Şahsın Olumsuzu: *bulamazsam* (24a/7).

Teklik 2. Şahsın Olumsuzu: *bilmeseñ* (27b/15), *gurtáyemazsan* (< kurtaramazsan) (10/53).

Teklik 3. Şahsın Olumsuzu: *bitmediyse* (1a/17).

Çokluk 1. Şahsın Olumsuzu: *ğurutmazsak* (< kurutmazsak) (12a/15).

3.1.8.1.2.3. Gereklilik Kipli Ek

Bölge ağzında gereklilik kipli ek olarak -mAlI kullanılmadığı görülmüştür. AİGİYA'da asıl gereklilik ifadesi olan “lazım” (Ar. lāzım) ve diğer bir gereklilik ifadesi olan “mecbur” kelimelerinin kullanımına rastlanmıştır. Derlenen metinlerdeki tespit edilen örnekler şunlardır:

Lazım: (*gêçmemiz*) *lazım* (3/59), *ilazım* (*gelen*) (19b/84), (*durmak*) *lazım* (19c/109).

Mecbur: (*demiş*) *mejbür* (21a/8).

3.1.8.2. Birleşik Çekimler

3.1.8.2.1. Hikâye

3.1.8.2.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen görülen geçmiş zamanın hikâyesi örnekleri şu şekildedir: *geldiydi* (4/15), *gétirdiydik* (17/14), *geTdiydik* (< gittiydik) (22/16), *aldıydı* (5b/65).

3.1.8.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi örneğine rastlanmamıştır.

3.1.8.2.1.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen şimdiki zamanın hikâyesi örnekleri şu şekildedir: *götürüyodu* (< götürüyordu) (7/48), *gidiyoduk* (< gidiyorduk) (10/25), *yapıyodum* (< yapıyordum) (19a/5), *duyuruyorduk* (24/22), *oluyordu* (9/16), *yapıyorlardı* (20a/57).

3.1.8.2.1.4. Gelecek Zamanın Hikâyesi

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen gelecek zamanın hikâyesi örnekleri şu şekildedir: *gatacaktık* (< katacaktık) (7/24), *gatılacakdı* (< katılacaktı) (7/24), *ölecēdi* (< ölecekti) (7/38).

3.1.8.2.1.5. Geniş Zamanın Hikâyesi

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen geniş zamanın hikâyesi örnekleri şu şekildedir: *gedellerdi* (< giderlerdi) (7/45), *geçirdiler* (8a/8), *binërdim* (16b/17), *gullanırdın* (< kullanırdın) (8/19), *sumaklardık* (12a/12), *ķollādı* (< koyarlardı) (1a/54).

Geniş Zamanın Hikâyesinin Olumsuzluğu: *anlatmazdı* (2/10), *oynamazdı* (15ç/40), *yënmezdi* (10/24).

3.1.8.2.1.6. Şart Kipinin Hikâyesi

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde şart kipinin hikâyesi örneğine rastlanmamıştır.

3.1.8.2.1.7. İstek Kipinin Hikâyesi

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde istek kipinin hikâyesi örneğine rastlanmamıştır.

3.1.8.2.2. Rivayet

3.1.8.2.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti örneği şu şekildedir: *eğirèller ~imişmiş* (< eğirirlermiş) (6b/38).

3.1.8.2.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen şimdiki zamanın rivayeti örneği şu şekildedir: *isdeyormuşsun* (< istiyormuşsun) (14a/8).

3.1.8.2.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti

AİGİYA'daki derlenen metinlerde gelecek zamanın rivayeti örneğine rastlanmamıştır.

3.1.8.2.2.4. Geniş Zamanın Rivayeti

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen geniş zamanın rivayeti örnekleri şu şekildedir: *yapallarmuş* (< yaparlarmış) (6b/36), *sevellemiş* (< severlermiş) (9/14).

3.1.8.2.3. Şart

3.1.8.2.3.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen görülen geçmiş zamanın şartı örnekleri şu şekildedir: *verdīse* (< verdiyse) (11a/16), *buldūsa* (< bulduysa) (11a/16).

Görülen Geçmiş Zamanın Şartının Olumsuzu: *bitmediyse* (1a/17).

3.1.8.2.3.2. Gelecek Zamanın Şartı

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen gelecek zamanın şartı örnekleri şu şekildedir: *galıcaksa* (< kalacaksa) (10/16), *alācasan* (< alacaksan) (9/6), *doğuyacāsa* (< dokuyacaksa) (21b/25), *isteycēsen* (< isteyeceksen) (14a/4).

Gelecek Zamanın Şartının Olumsuzu: *almācasan* (< almayacaksan) (9/6).

3.1.8.2.3.3. Geniş Zamanın Şartı

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen geniş zamanın şartı örnekleri şu şekildedir: *olursa* (1a/18), *dökersek* (15ç/47), *soğuklarsa* (2/13).

Geniş Zamanın Şartının Olumsuzu: *vérmezlerse* (14a/13), *olmazsa* (11b/29), *tütmezse* (10/36).

3.1.8.2.3.4. Şimdiki Zamanın Şartı

AİGİYA'daki derlenen metinlerde şimdiki zamanın şartı örneğine rastlanmamıştır.

3.1.8.3. Ek Fiilin Çekimi

İsim soylu kelimelerin yüklem olarak çekimlenmesi için ekleşmiş fiil olan i- (<< er-) kullanılmaktadır¹³⁵. Bölge ağızındaki örnekler şu şekildedir:

3.1.8.3.1. Hikâye

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: *ğızıdıım* (< kızdım) (1b/62), *acemiıdıım* (9/9).

Teklik 2. Şahıs: *nérdeıdıın* (4/7).

Teklik 3. Şahıs: *eğirtmenıdıı* (< eğitlendi) (14b/24), *varıdıı* (1a/2), *adamıdıı* (8a/9), *muhtarıdıı* (15c/25).

Çokluk 1. Şahıs: *ğardaşıdıık* (< kardeşlik) 5a/16).

3.1.8.3.2. Rivayet

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: *ufāmışım* (< ufakmışım) (5a/24).

Teklik 2. Şahıs: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Teklik 3. Şahıs: *atarıımış* (4/20), *şeylerıımış* (5a/8), *varmış* (9/5), *hocāymış* (13/7), *ğadınmış* (< kadınmış) (13/17), *çocūmuş* (< çocukmuş) (5a/4), *dünjürcüymüş* (14a/8).

3.1.8.3.3. Geniş Zaman

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: *emekliıım* (19a/4), *bağkurluyum* (19a/6), *ev hanımııın* (< ev hanımıım) (6a/4), *nöbetciıın* (< nöbetçiyim) (9/7).

Teklik 2. Şahıs: *onbaşısın* (3/48), *çocuksun* (16b/26).

Teklik 3. Şahıs: *vardır* (20a/61), *şeydir* (23b/25), *odur* (14a/12), *dorudur* (< doğrudur) (7/44), *budur* (7/36).

Çokluk 1. Şahıs: *gerideıız* (8a/5), *çiçegolukdayız* (< Çiçekoluktayız) (22/4), *iki ğişııız* (< iki kişiyiz) (25a/16), *hasdāıız* (< hastayız) (28a/22).

¹³⁵ Atmaca, 2017: 182.

3.1.8.3.4. Şart

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *kadınisa* (7/9), *altınısa* (1a/57), *kişiyse* (7/26), *değelse* (< değilse) (10/8).

3.1.8.3.5. Ek Fiilin Olumsuzu Değil

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *yalnız değilim* (16b/27), *gündoğmuş değil* (21a/8), *önemli değeldi* (15ç/44), *beyazlar değil* (1a/24), *basit deyil* (19c/111), *ilkokul mezunu da değilin* (3/46).

3.1.8.3.6. Ek Fiilin Zarf-Fiil -ken ile Çekimlenmesi

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *gelişken* (10/21), *yerkene* (< yerken) (11a/6), *gəlirken* (20a/4), *dokurkana* (< dokurken) (6b/46), *ğurdāyka* (< kurstayken) (3/54), *gaçarka* (< kaçarken) (23b/22), *indirike* (< indirirken) (25a/29), *dellerke* (< derlerken) (24/28), *dururke* (< dururken) (22/16).

3.1.8.4. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir¹³⁶.

3.1.8.4.1. İsim + Fiil Yapısında Olanlar

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır:

İsim + et- Yardımcı Fiili

haber etmedin (8a/10), *mucādale eTdik* (28a/6), *iğna eTdim* (< ikna ettim) (25a/11), *para ederdi* (4/19), *dōva edellerdi* (< dua ederlerdi) (5b/75), *düğün edeller* (11a/9), *köle ederdim* (14b/24), *hediye de ederin* (17/10), *békmez dolazı ederdik* (< pekmez dolazı ederdik) (18a/5), *ğavga edeller* (< kavga ederler) (19b/63), *burma ederdik* (20a/17), *işşa ediyorduk* (24/23), *sütlü ederiz* (2/11), *télefon ediyósun* (7/40), *tedāvi ediyodu* (10/52), *tahmin ediyorum* (13/1), *nasib etsin* (8a/14), *zannétTi* (3/50), *boşver* (4/11), *gaybettim* (< kaybettim) (16b/32).

¹³⁶ Korkmaz, 2009: 150.

İsim + eyle- Yardımcı Fiili

ramat~*eylesin* (< rahmet eylesin) (8a/9).

İsim + ol- Yardımcı Fiili

zamanı olurdu (19a/27), *amāliyet de oldum* (19a/34), *kaza oluyor* (21a/9), *mahalle olduk* (21a/15), *az oluyorur* (25c/49), *düğün*~*olurdu* (28c/55), *demir*~*oluyor* (29b/19), *kór*~*olmuş* (2/10), *gaybolmuş* (7/23).

İsim + yap- Yardımcı Fiili

têrbiyesini yaparın (9/23), *duasını yapıyoŋ* (10/16), *koku yapıyor* (10/33), *hareket yapıyodu* (10/43), *êl*~*işi yaparın* (16b/20).

3.1.8.4.2. Fiil + Fiil Yapısında Olanlar (~Tasvirî Fiiller)

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır:

Yeterlilik Fiili: *bilebilir* (16b/15), *alabilsem* (3/12), *alabildiŋ* (5a/50), *toplayabilise* (< toplayabilirse) (5a/53), *artırabilirsen* (8b/19), *yakalayabilirsen* (27a/3), *bulabilirsen* (27a/7).

Yeterlilik Fiilinin Olumsuzu: *bulamazsam* (27a/7), *doğandıramadı* (3/39), *kaçamadım* (< kalkamadım) (5a/47), *edemedim* (3/58), *bilemedim* (5a/29).

Tezlik Fiili: *dêyiverên* (< deyivereyim) (5a/42), *alıvermiş* (14a/10), *indiriverillêrdi* (< indiriverirlerdi) (27b/26), *sürüverilleş* (2/5), *dönüveri* (< dönüverir) (5b/71), *salıverir* (19b/63), *dikivêrdi* (25a/24).

Tezlik Fiilinin Olumsuzu: *êvlenivêrmiyor* (16a/8).

3.1.9. Soru Eki

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır: *alabildiŋ mi* (1a/50), *biter mi* (25a/1), *biliyon mu* (< biliyor musun) 15ç/47), *gorkmuyor musun* (< korkmuyor musun) 16b/26).

3.2. Kelimeler

Kelime, mânâsı veya gramer vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya sesler topluluğudur¹³⁷. Kendi başına var olabildiği için de “asıl unsur”dur. Ek ise yardımcı unsurdur¹³⁸.

3.2.1. Sıfatlar

İsimleri niteleme, belirtme, gösterme gibi çeşitli yönlerden bildiren, sınırlayan kelime türü¹³⁹ *sıfat* olarak adlandırılmaktadır.

3.2.1.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerin önlerine gelerek onların durum, şekil, renk vb. bakımlardan vasıflarını bildiren kelimelere *niteleme sıfatı* denir¹⁴⁰.

AİĞİYA’daki derlenen metinlerde tespit edilen bazı niteleme sıfatı örnekleri şu şekildedir: *gara (saban)* (25c/42), *böyük (dekeler)* (23b/17), *yuvarlağ (taşımız)* (6a/10), *eyi (bir adam)* (8a/9), *güzel (bir yüz)* (16b/22), *goca (darının)* (17/3), *küçük (bi iliyen)* (20a/46), *uzun (deynek)* (15ç/39), *eyi (bi tokaT)* (8a/1).

Pekiştirme Sıfatları

Pekiştirme sıfatları anlamı kuvvetlendirmek için kullanılan kelimelerdir¹⁴¹.

AİĞİYA’daki derlenen metinlerde tespit edilen bazı pekiştirme sıfatı örnekleri şu şekildedir: *bembéyaz sakallı (dède)* (16b/22), *dopdolu* (8a/6).

3.2.1.2. Belirtme Sıfatları

İsimleri işaret, soru, belirsizlik ve sayı bakımından belirten sıfat¹⁴² belirtme sıfatı olarak adlandırılmaktadır.

3.2.1.2.1. İşaret Sıfatları

AİĞİYA’daki derlenen metinlerde tespit edilen bazı işaret sıfatı örnekleri şu şekildedir:

beri: *béri (yanına)* (17/18).

¹³⁷ Ergin, 2013: 95.

¹³⁸ Atmaca, 2017: 191.

¹³⁹ Korkmaz, 1992: 132.

¹⁴⁰ Atmaca, 2017: 191.

¹⁴¹ Atmaca, 2017: 192.

¹⁴² Korkmaz, 1992: 29.

bu: *bu (tārīfler)* (1b/24), *bu (adam)* (4/22), *bu (çaltı diki)* (7/6), *bu (olay)* (9/3), *bu (arkadaşın)* (9/5), *bu (tarafı)* (9/11), *bu (bölük)* (9/14), *bu (sivilin)* (9/19), *bu (sarı mutun)* (10/33), *bu (andız)* (10/41), *bu (davar)* (12a/13), *bu (köye)* (13/27).

ho: *ho (anı başlarında)* (29b/25).

o: *o (doktur)* (22/7), *o (adam)* (23a/2), *o (gaşığ)* (17/7), *o (evler)* (23a/10), *o (buynuz)* (23b/16), *o (yörükler)* (24/6), *o (hasdalık)* (24/25), *o (para)* (25a/36), *o (şartlar)* (26b/36), *o (toprā)* (26c/40), *o (ağaç)* (28b/43), *(mekiş ile)* (21b/26).

öbür: *öbür (şeyde)* (20a/56), *öbür (üveyannemiz)* (22/17).

öteki, öte: *öteki (asKerden)* (5a/56), *öte (yüze)* (17/17), *öte (başda)* (18b/9).

şo: *şo (biği ihi eşgi şey)* (17/22), *şo (geşdiniz yerde)* (28b/29).

şu: *şu (salata)* (1a/47), *şu (ayvalardan)* (1a/47), *şu (yenikóyden)* (7/47), *şu (gún)* (1a/16), *şu (āmaT-ağanın bi evi)* (1a/22), *şu (goca götlünün)* (8b/21), *şu (mutFak tarafına)* (10/8), *şu (ciğarayı)* (15b/20), *şu (ayağıma)* (19a/36), *şu (evİN sāhibi)* (19c/98).

3.2.1.2.2. Sayı Sıfatları

a) Asıl Sayı Sıfatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen asal sayı sıfatı örnekleri şu şekildedir: *bir (ğız)* (1b/62), *bir (adam)* (15b/27), *bi (çüşme)* (15c/26), *bi (gazık)* (15ç/39), *iki (sene)* (15d/53), *iki (eşşek yükü)* (18a/4), *üç (kilometre)* (21a/11), *üş (gün)* (3/20), *dörT (gaşıK)* (11a/13), *büş (lira)* (25a/16), *beş (yaşındayın)* (23a/8), *altı (at)* (1a/27), *kırk büş (sene)* (15a/2), *beş yüz (lira)* (25a/20), *beş bin (lira)* (25a/18), *beş (daş)* (27a/8), *bin yedi yüz (sene)* (21a/16).

b) Sıra Sayı Sıfatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen sıra sayı sıfatı örnekleri şu şekildedir: *birinci (seferde)* (1a/16), *iKincisi (arkadaş)* (1a/15), *üçüncüde (geliller)* (1a/18), *büşinci (guşak)* (23a/12).

c) Üleştirme Sayı Sıfatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen üleştirme sayı sıfatı örnekleri şu şekildedir: *birer (püşkir)* (1a/28), *birer (tokaT)* (8a/8), *birer-ikişer (şu goşuların evi)* (28b/25), *üçer (dene tokat)* (7/26), *üçer büşer (olur yumurta)* (8b/24), *yedişer (tenike gum)* (15c/31).

ç) Kesirli Sayı Sıfatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen kesirli sayı sıfatı örnekleri şu şekildedir: *yarım (sağrak)* (6b/56), *bir buçuk (metre)* (21b/17), *üç buçuk (ay)* (3/52).

3.2.1.2.3. Soru Sıfatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen soru sıfatı örnekleri şu şekildedir:

Hangi: *hangı (taraF)* (1a/18).

Kaç: *kaç (günde)* (11a/1), *kaç (sene)* (15d/53), *kaç (kişiyse)* (7/26).

Ne: *ne (ğadarsa)* (29c/46).

3.2.1.2.4. Belirsizlik Sıfatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen belirsizlik sıfatı örnekleri şu şekildedir:

Bazı: *bāzı (yèllerde)* (10/6), *bāzı (ot türünden)* (10/47), *bāzı (davar)* (12b/31), *bāzı (işleri)* (19b/45), *bāzı (şeyleri)* (20a/26).

Birkaç: *bikaç (gun)* (25b/38), *bikaç (arkadaş)* (27a/2).

Bütün: *bütün (işini)* (7/45), *bütün (olan)* (6b/56).

Filan: *filan (dèreye)* (20b/65).

Her: *her (bir d'evleT)* (5a/32), *her (türkiyü)* (5b/84), *her (demirçi)* (6a/20), *hèr (şey)* (4/20), *hèr (yèr)* (20a/15).

3.2.1.3. Sıfatlarda Karşılaştırma ve Derecelendirme İşlevi

a) Eşitlik Derecesi

Eşitlik derecesinin AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şu şekildedir: *mëndil gibi bi şey* (15d/3), *şindiki gibi bilgisayar* (3/51).

b) Karşılaştırma Derecesi

Karşılaştırma derecesinin AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şu şekildedir: *yāni elini daha çok korur* (26b/27), *daha güzel yumuşayodu* (20a/57), *çamaşır daha beyaz oluyodu* (20a/54).

c) Aşırılık Derecesi

Aşırılık derecesinin AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekleri şu şekildedir: *çok zor-udu* (8b/19), *çok esKi oldundan* (10/2), *hindi peK fazla gurutmazlar* (12a/16).

ç) En Üstünlük Derecesi

En üstünlük derecesinin AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen örnekler şu şekildedir: *en esgi (usül)* (10/6), *en büyük (oğlu)* (23a/4), *en (kalabalığı)* (13/16).

3.2.1.4. Sıfarlarda Küçültme

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen sıfatlarda küçültme örnekleri şunlardır: *bicēz (ğız)* (5a/17).

3.2.1.5. Unvan Sıfatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen unvan sıfatı örnekleri şunlardır: *emre bey* (24/25), *ali hoca* (15c/25).

3.2.2. Zarflar

Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümlenin ögesi, *zarftır*¹⁴³.

3.2.2.1. Zaman Zarfları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen zaman zarfı örnekleri şu şekildedir:

“Şimdi” zaman zarfının ağız bölgelerine göre kullanımı şu şekildedir:

I. Ağız Bölgesinde: Şindi, Hindi

II. Ağız Bölgesinde: Şindi

III. Ağız Bölgesinde: Hindi, Şindi

bāzı, bāzen: *kōğün bāzı işleri olur angaryá* (19b/45), *düvenin değıştiriyo şeyin değıştiriyo bāzan* (25c/46).

çabuk: *ciğarayı çabuk terk-etdim* (15a/29).

eveli: *bizim bilāder-ile dağışdım-eveli gün* (19c/96).

gāri: *vermezlerse o ayrı gāri (< vermezlerse o ayrı artık)* (14a/3), *mahalle olduk gāri mağālle olduk köylük de galmadı* (21a/15).

¹⁴³ Karahan, L. (2014). *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ Yayınları, Ankara, 32.

gece: *gızın tarafı gece bir İdi (5b/82).*

geç: *ıycık geç ğalKarsan depiği yerdin (3/17).*

güzleyin: *güzleyın yolun üstünde eğimiz vardı (18b/18).*

hemen: *meselâ şeyim elim kesildi hemen tütün basdılar (10/48).*

hālā: *tahtadan çömçe yapallar hālā var bizim (6a/14), ip doğurduk ipi hālā doğuruz (6a/27).*

ilkin: *ilkin orā geliyollar işTe (10/5).*

keri: *ondan kēri bilāderin biri şeye gēTmiş (< ondan sonra biraderin biri şeye gitmiş (25a/4), ondan kēri ardından insan gediyo (25c/44), ondan kēri istanbul sirkeciye vardık (25a/26).*

Bölge ağzında bu zarfın “keyti” şeklinde kullanımı da tespit edilmiştir: *ondan keyti işTe gağun garpız ekeriz (< ondan sonra işte kavun karpuz ekeriz) (12a/2), ondan keytimi işde yapıdımız yāni bēnim bildiğim bu (12a/13), ondan keytime işTe çökelēni ğurudursak ğurudurduk (12a/15).*

önce: *önce yarma taşımız vardı iki tāne (6a/10), esgilerden atlādı zaten başKa önce vasıta yoKtu (10/17).*

sonra, sonradan: *sonra emme herkes memnun galdı (7/34), şimdiden sonra bunların da şeyi gēşdi (24/13), sōra o getdi işde ben hatırdāsa (9/22), sonradan şey etTiler beni (5a/43), sonradan patoz işi gēldi (7/42).*

şimdi: *şimdi onun mezarını goydular ora (13/11), şimdi üç cüz dört yüz vardır yāni (13/21), şimdi ik üç güne bi çamaşır yıganyor (20b/50).*

Bölge ağzında bu zarfın “hindi” ve “şindi” şekillerinde kullanımı mevcuttur: *az bēn de gorkuladım hindi yalan yok (25a/29), meselā hindi bāzı davar dēli olur (12b/31), şindi onu isdemeyen ğızın babası bađlāveriyodu (14a/5), yav dēdi bilāder antalyada şindi ya şu evın sāhibi (19c/98).*

yarın: *yarın sabaha ğadar dur dedi (3/61).*

yeni: *o beş şüzlükler yeni çıkık (25a/7).*

3.2.2.2. Yer ve Yön Zarfları

AİĞİYA’daki derlenen metinlerde tespit edilen yer ve yön zarfı örnekleri şu şekildedir:

Dışarı: *oynar gadınlar dışerde erkekler dışerde (11a/13).*

Geri: *davşan tekrar geri dönüyor* (23b/24).

Horda (<< şurada): *hindi kadın hurda yā* (10/37).

İleri: *harmanın başından buraya gélirdi tā ileri geçerde* (15ç/39).

Öte: *öte yüze koyun ile gèlik* (17/17).

3.2.2.3. Hâl (~Nasıllık-Nicelik) Zarfları

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen hâl zarfı örnekleri şu şekildedir: *iyi (oldu)* (22/10), *güzel (köpürüyo)* (20a/57), *devamlı (buraya gélir)* (22/24), *yeni (çıkık)* (19a/20).

3.2.2.4. Azlık-Çokluk (~Miktar) Zarfları

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen azlık-çokluk zarfı örnekleri şu şekildedir: *bayā (da zor)* (5a/56), *bayā (gazık yav)* (15ç/38), *peK (fazla gurutmazlar)* (12a/16), *pek (inaşamıyorum)* (24/26), *az (galabalık)* (25a/27), *ıycık (varliyetliydi) (< azıcık varlıktıydı)* (5a/41), *çok (zoruma gediyo)* (25a/2), *fazla (bi dayak yemedim)* (9/1), *çokca (bulgurlu aş bişirirdik)* (17/1).

3.2.2.5. Soru Zarfları

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen soru zarfı örnekleri şu şekildedir:

Nasıl: *nasıl (anlatayım)* (16b/22), *(araşTırırın) nasıl* (1a/6).

Ne: *ne (bilen)* (11a/1), *ne (yapān)* (1a/17), *ne (dêrsin)* (11b/28), *ne (anlatayn)* (28a/4), *ne (diyollardı)* (6b/42).

Neden: *neden (yalan söylüyorsun dedi)* (16b/28), *nèden (haber etmedin)* (8a/10).

Niye: *niye (geliller)* (22/20).

3.2.3. Zamirler

Zamirler adların yerlerini tutan, kişileri ve nesnelere temsil veya işaret ederek karşılayan bir gramer kategorisidir¹⁴⁴.

¹⁴⁴ Korkmaz, 2009: 399.

3.2.3.1. Şahıs Zamirleri

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen tüm şahıs zamirleri *teklik şahıs zamirleri* ve *çokluk şahıs zamirleri* olmak üzere tablo şeklinde örneklendirilmiştir:

Tablo 3.8 Teklik Şahıs Zamirleri

	Teklik 1. Şahıs	Teklik 2. Şahıs	Teklik 3. Şahıs
Yalın Hâl Eki	ben (27a/4) bën (2/8)	sen (15d/50) sën (3/28)	o (16b/28)
İlgi Eki	benim (3/46) bënim (15ç/37)	senin (6a/13) seniñ (1a/10) sënin (8b/19)	onun (13/22) onuñ (26c/39)
Belirtme Eki	beni (3/27) bëni (5a/21)	seni (15ç/35) sëni (6b/14)	onu (7/25) oñu (26c/39)
Yaklaşma Hâl Eki	bana (9/8) bağa (3/10) bene (8a/11) beğe (25a/21) bëne (15a/5)	saña (5a/34) seğe (25a/10) sene (8a/14) sëne (15a/5)	ona (28b/33) oña (kayıt dışı derleme)
Bulunma Hâl Eki	bende (kayıt dışı derleme) bënde (17/9)	sende (kayıt dışı derleme) sënde (kayıt dışı derleme)	onda (20a/47)
Çıkma Hâl Eki	benden (5a/33) bënden (15b/12)	senden (5a/33) sënden (15ç/34)	ondan (20a/57)

Tablo 3.9 Çokluk Şahıs Zamirleri

	Çokluk 1. Şahıs	Çokluk 2. Şahıs	Çokluk 3. Şahıs
Yalın Hâl Eki	biz (21a/7)	siz (kayıt dışı derleme)	onlar (13/15)
İlgi Eki	bizim (1a/41)	siziñ (kayıt dışı derleme)	onların (5a/34)
Belirtme Eki	bizi (3/25)	sizi (kayıt dışı derleme)	onları (17/14)
Yaklaşma Hâl Eki	bize (6b/37)	size (6a/5)	onlara (kayıt dışı derleme)
Bulunma Hâl Eki	bizde (10/6)	sizde (10/32)	onlarda (kayıt dışı derleme)
Çıkma Hâl Eki	bizden (5a/54)	sizde (kayıt dışı derleme)	onlardan (1a/42)

Dönüştürülük Zamirleri

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen dönüştürülük zamiri örnekleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: *këndim* (6a/6, 13/23, 29c/41), *gendim* (6a/8, 15a/9).

Teklik 2. Şahıs: *këndiñ* (19c/105).

Teklik 3. Şahıs: *këndisi* (21b/26), *ğendi* (17/19).

Çokluk 1. Şahıs: *këndimiz* (20a/8), *ğendimiz* (1a/45).

Çokluk 2. Şahıs: Metinlerde örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs: *ğendileri* (6b/36).

Dönüştürülük Zamirinin Hâl Ekleriyle Kullanımı

İyelik Hâl Eki: *ğendini* (5b/69).

Ayrılma Hâl Eki: *këndinden* (22/9).

3.2.3.2. İşaret Zamirleri

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bu kategorideki *işaret zamirleri*, *teklik işaret zamirlerinin çekimi* ve *çokluk işaret zamirlerinin çekimi* olmak üzere tablo şeklinde örneklendirilmiştir:

Tablo 3.10 İşaret Zamirleri

	Teklik	Çokluk
Yakın, görülen	bu (5b/72)	bunlar (4/22)
Uzak, görülen	şu (11b/28) ho (29b/25)	şunlar (kayıt dışı derleme)
Uzak, görülmeyen	o (29b/49)	onlar (2/20)

Tablo 3.11 Teklik İşaret Zamirlerinin Çekimi

	<u>bu</u>	<u>şu</u>	<u>o</u>
Yalın Hâl Eki	bu (5b/72)	şu (11b/28)	o (29b/49)
İlgi Eki	bunun (23a/13) bunun (1b/70)	şunun (kayıt dışı derleme)	onun (3/67)
Belirtme Eki	bunu (3/40)	şunu (24/28)	o (26c/39)
Yaklaşma Hâl Eki	buna (9/7)	şuna (kayıt dışı derleme)	ona (3/39)
Bulunma Hâl Eki	bunda (kayıt dışı derleme)	şunda (kayıt dışı derleme)	onda (20a/47)
Çıkma Hâl Eki	bundan (25a/21)	şundan (kayıt dışı derleme)	ondan (5b/76)

Tablo 3.12 Çokluk İşaret Zamirlerinin Çekimi

	<u>bunlar</u>	<u>şunlar</u>	<u>onlar</u>
Yalın Hâl Eki	bunlar (4/22)	şunlar (kayıt dışı derleme)	onlar (2/20)
İlgi Eki	bunların (5a/46)	şunların (kayıt dışı derleme)	onların (5a/34)
Belirtme Eki	bunları (8b/23)	şunları (kayıt dışı derleme)	onları (1a/54)
Yaklaşma Hâl Eki	bunlara (kayıt dışı derleme)	şunlara (kayıt dışı derleme)	onlara (kayıt dışı derleme)
Bulunma Hâl Eki	bunlarda (kayıt dışı derleme)	şunlarda (kayıt dışı derleme)	onlarda (kayıt dışı derleme)
Çıkma Hâl Eki	bunlardan (24/10)	şunlardan (kayıt dışı derleme)	onlardan (1a/42)

AİĞİYA'daki metinlerde tespiti yapılan diğer işaret zamiri ve kullanılan şekilleri de şu şekildedir: *hora* (12a/6), *hurā* (1a/56).

3.2.3.3. Belirsizlik Zamirleri

AİĞİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen belirsizlik zamiri örnekleri şu şekildedir:

Bazısı, Bazıları: *bāzısı* (12b/32), *bāzıları* (8b/23).

Biri: *biri* (5a/16, 7/25, 18a/2), *birisi* (13/25).

Hepimiz: *hepimizin* (6b/37).

Hepsi: *hePsini* (2/12, 6b/41), *hepsi* (21a/7), *h psini* (1a/58, 11b/23), *hepisini* (27b/17), *h pisi* (7/17).

Herkes: *herkes* (7/34, 5b/61, 27b/13), *h rkesin* (22/2), *herkez* (5b/72).

Kimisi: *kimisi* (2/3).

Kimse: *kimse* (4/8, 20a/38, 22/28), *kimseye* (8a/11).

 teki: * teki* (5a/56).

3.2.3.4. Soru Zamirleri

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bazı soru zamiri  rnekleri Şu Şekildedir:

Kaç: *kaç g nde d dum?* (11a/11).

Kim: *orda kim v riyoru?* (22/27).

Ne: *ona ne diyollardı?* (6b/42), *başKa ne var?* (24/12).

3.2.4. Edatlar

Edatlar, yalnız baŐlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara h kim olan ve eklendikleri kelimeler ile c mlenin  teki kelimeleri arasında  eŐitli anlam ilişkileri kuran g revli s zlerdir¹⁴⁵.

3.2.4.1.  nlem Edatları

Konuşan kişinin *acıma*, *beğenme*, * aresizlik*, *ŐaŐkınlık*, * z nt * ve * zlem* gibi  ok  eŐitli duygu ve heyecanlarını etkili ve kısa bi imde karŐısındaki kişiye anlatmasıdır¹⁴⁶.

3.2.4.1.1.  nlem Edatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bazı  nlem edatı  rnekleri Şu Şekildedir:

Acı ve ızdırıp ifadesi i in: * f!* (7/33), * h!* (25a/33).

Memnuniyetsizlik ve kızzınlık ifadesi i in: *y * (1b/58, 10b/28, 25b/37), *y v* (3/1, 25b/37).

¹⁴⁵ Korkmaz, 2009: 1052.

¹⁴⁶ Atmaca, 2017: 207.

Merhamet duyguları içinde şaşırma: *ē* (*kazım çavış dedi*) (3/65).

Şaşırma ifadesi için: *abō* (5a/14).

3.2.4.1.2. Seslenme Edatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen seslenme edatı örnekleri şu şekildedir:
hōyt (*dedi çagardı*) (3/59), *ulan* (*yatacak yer yok*) (25a/7).

3.2.4.1.3. Gösterme Edatları

a) Uzaktaki nesnelere göstermek için kullanılan gösterme edatları: *bak şurası dā yatağı da belli* (10/48), *tā çōle bi çocūmuş* (5a/4).

b) Yakındaki nesnelere göstermek için kullanılan gösterme edatları: *hora ayırırız* (*hora: şuraya*) (12a/6), *ihi ayağın altındaki* (*ihi: işte*) (28a/17), *işTe saç var* (29a/4).

3.2.4.1.4. Cevap Edatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen bazı cevap edatı örnekleri şu şekildedir:

a) Olumlu cevap ve tasdik bildiren edatlar

evet: *evet* (*ezan okuncak*) (23a/15), *eveT* (*zor şartlardı*) (26b/30), *evet* (*āğileyi giriştirillardı*) (1a/13).

hā: *hā* (16b/10, 28b/29, 28b/42)

hē: *hē* (26a/10).

hī: *hī* (17/22).

b) Olumsuz cevap bildiren edatlar

değil: (*ev mūsāit*) *değil* (10/30), (*pēk önemli*) *değil* (15ç/44).

hayır: *hayır* (*dedi*) (14b/21).

yō: *yō* (*yalan değil*) (16b/29), *yō* (*onu da etmediler*) (8a/7).

yok: *yok* (*bizde öle*) (2/9).

3.2.4.2. Bağlama Edatları

3.2.4.2.1. Sıralama Bağlama Edatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen sıralama bağlama edatı örnekleri şu şekildedir:

ki: *bize fırsat vèrmediler ki (8a/11), kapıyı aşdı bõle dedi ki (9/6), zaten başKa önce vasıta yoKtu ki (10/17), dèdim ki yalnız değilim ki dèdim (16b/27), bura niye geliller ki (22/20).*

+lan: *onlan murt giliği (onlan: o ile) (5b/79), bölük komutanıylan bu arKadaş (9/14).*

ve: *esginin şeyleri örf ve ādetleri (6a/23), sıtma ve sökel hastalıkların Ğadı (13/5).*

3.2.4.2.2. Denkleştirme Edatları

AİGİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen denkleştirme edatı örnekleri ş şekildedir:

veyahut: *o gün paralı veyāhuT hatırlı bi gadınmış (13/17).*

yahut: *ne b̄siyle ğonuşTuysa işTe yāhuT akrabāları (1a/17), alanyaya yahut şeye dokTora götürüyödün (7/48).*

3.2.4.2.3. Karşılaştırma Edatları

hem ... hem: *hèm annemi hèm babamı ben kóyumü özledim (1b/69).*

ne ... ne: *çocuğun ne isalı galdı ne bi şeyi galdı (22/1).*

ya ... ya: *bir adım ya atdı ya atmadı (16b/32).*

3.2.4.2.4. Cümle Başı Edatları

ama: *ama işTe biz şey ĞolduK (5a/45), ama şindi artık õle deyil (10/26), ama bak bizim çocuğu ora götürdüK (22/21), amma ben Ğondan bundan para ararın (25a/21), amma şindi devir dāyim Ğoluyoru (2/2), amma yapıyoru annèm (29c/42), emme o zaman sālıklıydı (11a/6), emme herkes memnun galdı (13/34), emme çıkmaz ĞaKlımdan tā (8a/1), eme vağletin Ğalmazsa içiK nādađ desen işTe altın Ğalabildiñ mi yüzüK Ğalabildin mī o var Ğıdı (5a/50).*

ancak: *ancak cenāzeye yemāk gátirin (10/24).*

belki: *bélki yēceK ĞeKmēmiz Ğalmaz (5a/34), belki abi bilidir (5b/59), belki o zaman soyisim yok (13/13).*

çünkü: *çünkü göz-üle görülmüyo (19c/197).*

eğer: *eğer sıkarsa ıycık geç gak ha bi (3/15).*

fakat: *fakat şöle bi mazi geçdi bizim-orda (9/2).*

halbuki: *halbükü iki yüz millon-umuş (3/33).*

hatta: *hattā iki tāne de muhtarlığa yaptırdım godurdum (6a/15), hattā şey nasiP_olursa kiraz festivalinde buyrun gelin (6b/49), üst yakada hatte var-ıdı (12a/20).*

herhalde: *heralda demirel miydi bilmen şe başbakan (3/19), heralda ali hoca muhtar-ıdı (15c/25).*

illa: *illā acıktık demişler (5a/10).*

mesela: *meselā bizde onu kefene önceden onu da gollardı (10/34), meselā onlardan dibek örnek vëreyim (6a/5), meselā hindi bazı davar dëli olur dëlidir (12b/31), mesele hëP biz êkini êker ondan sōra harman sürerdik (19a/24), mesele onları bulacān diye şey yapar-ka #avga edeller (19b/63), mesele bi dëvriye olur bir ölü olurdu (27b/25), mësälā hamuru şimdi bıçakla kesiyoS (6a/11), mësäle davara vërdiğimizi davara vëriyiz (12a/17), mesa üşüttüğü zaman şey yapardık (10/41).*

sadece: *sādece gündoğmuş antalya (19c/102).*

safi: *sāFi derisi o zaman para éderdi (4/19).*

sonra: *sonra bu ali hoca muhtar-ıdı (15c/25), sonra açıyollar (29c/48), sōna bikaş ev taha yapıdımış (23a/10), sonra da ali rızanın güzünde (15c/30).*

yalnız: *seni çavış gursuna yazacān dedi yalnız dedi vardığında okuryazarın de dedi (3/50), okutuyor hoca ama ismini bilmiyorum yalnız çok güzel bi hocāymış (13/7).*

yani: *yāni onları şe yapardık mësälā bōle ipliği şeyde sarallardı (6b/42), yāni bu şey-olduğu için gölay-oluyo gullanması (29b/34), yāni yëlleşenler ordan türeyip çoğalıp gëdiyo (10/5).*

zaten: *ben-ıvel zaten bubam benim annëm hastaydı (5a/15), o zaten daş gibi olmuş (29c/49).*

3.2.4.2.5. Sona Gelen Edatlar

bile: *beğim gendim bile at-ıla gëldim (1a/26), ne bilëm ben rusyanın nüfusunu türkiyedekini bile bilmen (3/30), burda kız çocuğu bile galmadı (28c/64), iliyen bile yoğ-ıdu (20a/44).*

de, da: *hindikî gelinlikler b yazlar deĝel de (1a/24), onu biz t rk  s letmedik de bilm n de (2/8), o zamanlarda y du murt p r  de (5b/79), dibegimiz var r smini  ekmeK isTersen de (6a/5),  og olurdu esgiden bizim de (10/38), yaş satallar maş satallar da (12a/16), yok c m şurda yakın da (15a/9), bir şene durdu da (17/19), bizim  oĝlana v rdim aşçıya da (18b/20).*

ise: *n ĝ ise bileziĝ ise altın isa g tiriĝ g r (1a/57), y kanır kadın isa kadın y kar erkeĝ ise  rkek y kar (7/9).*

ya: *esgiden  o s zler pek  almazdı da nişan g llardı ya (1a/20), şindi h r şey yasaklandı ya (4/20), bu cuvanıı  i c va deriz buraya ya (28a/9), turşanba  azası bura ya (21a/13), bil der antalyada şindi ya (19c/98), var ya koku yapıyor  o ya (10/33), hani gidiyoduk şey veriyollardı ya (10/25).*

3.2.4.2.6. Tekerr r Edatları

AİĜİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen tekerr r edatı  rnekleri şu şekildedir: *yine (devam  ed rdik) (27a/7), yine (yapılırdı) (29a/14), gine (var) (5a/13), g ne yaparıs (2/11), g ne oduna g t r s n (11b/26).*

3.2.4.3.  ekim Edatları

AİĜİYA'daki derlenen metinlerde tespit edilen  ekim edatı  rnekleri şu şekildedir:

beri: *vall  adamın şeyine g re o maddi durumuna g re b t cesine g re (4/5), yedi y z yıl  olmuŝ anlattıklarına g re (10/2), ar zi şeyine g re d n m ne g re (19b/29), h rkesin k ndi bildiĝine g re işde ona g re yapılırdı (22/20), şeysine g re gabahatına g re (19b/91), y ni n fusunun  okl na g re y yor (29a/15).*

diye: *ben  amalât ol c n diye ona uĝraŝırır (4/3), hatt  ben  onları h p aŝŝ  goydum kaybolmasın diye (6b/47), insanın etini y r gibi diye (10/25), perşembe g nleri g nn k diye bi şey var (10/31), hani mubarek gece diye (10/34), dostu akrab sı g lsin s ylesin deye (1a/33), g linin  aĝzı datlı ossun ŝeKerli ossun deye (1a/42), zaten ismini de ordan  almıŝ eskib  deye (10/2),  timli ossun  l  line d ŝ cek deye (5a/22), bi de kazım talas deyi baŝ avıŝ var  ıdı (3/42), sıĝır  yoll caz deyi geşleri o utmadılar (5a/25).*

gari, kerî, keyti: boşvêr  or  kapat g ri (4/23), v rmezlerse o ayrı g ri (14a/3), bi s r g ri gaziġ  alırdıK (15 /34), ondan k ri bil derin biri Şeye g TmiŐ (25a/4), ondan k ri ardından insan gediyo (25c/44), ondan k ri istanbul sirkeciye vardık (25a/26), ondan keytimi işde yaptımız y ni (12a/13), ondan keytime işTe   kel ni ġurudursak ġurudurduk (12a/15), ondan k ytime yoġuT c mberek d rler (12b/23).

gibi: Şimdiki gibi rahat (20a/6), daş gibi olmuş (29c/49), m ndil gibi bi Şey (15d/53), bildiġin gibi deyil (14b/21), eskiki gibi işTe (12a/21), ne e para v rdikleri gibi (1a/33), y ni Őaka gibi (19c/110).

i in: annem  rahatsız  old  i in (5a/19), esgi Şeyleri tanıtım i in (6b/50), k y m z n  ıkarları i in (24/20), y k taşımaK  i in (6a/24), k ndiġi  orumaġ  i in (19c/103), harman s rmeg  i in (20a/33).

ile: garavana ile mutFaġa getTik (7/21), ileri  k zlerle s r y rd k (7/41),  ift  ekicen gazmayla (8b/18), gızgın demir  ile (12b/33),  illik deyney  ile (15 /39), mekiġ  ile atdıkları (21b/26), desde  ek rd k sirtımız  ıla (26b/27), gaŐıġ  ıla gavga beliŐdik (17/4), urbiġ  ıla gabaġ  ıla  ekerdik (15c/24),  yl di at  ıladı o işte (10/18).

kadar: benim bildiġim bu kadar (10/28), işde bu kadar ekim  iŐi bitdi (7/47), otuz kırk kadarını (7/31), o gadar d ġerl miŐ (4/17), daġa gadar g t r yodun (7/48), bug ne gadar d vam  ediyor  iŐTe (13/23), sabaha gadar dursun dedi (22/8), bi usT  asKer y zbaŐı ġadar forsu olurdu (3/16), b  ġadar film  ekTiler (15b/23), onları o gad  koll di (1a/54), ne ġadarsa mayası var (29c/46), o ġadar Şeyler  imiŐ (5a/8).

 nce:  nce yarma taşımız vardı iki t ne (6a/10),  ncel ri ısrıran  ks ren d llerdi (6a/12),  nceden  lbiseleri g ndileri dokuma yapallarmış (6b/36), bir  ay  nce (7/20), Şindi evelki bi deġil  ncede farklıdı (10/18),  nceli  it ilik yapıyodum (19a/5), d rd  ay  nce (27b/19),  nceden k ġ n mesele Şeyi var (19b/72),  nce  den belli olur o verip v rmeyc  fel n (14a/3),  nce bobasıyla anasıyla t msil konuŐuyoz anlaşıyoz (15d/51).

 te: o da gara b l nden  te y ze koyun  ile g lik (17/17).

sonra: beş t ne barm  olurdu onun ondan sonra (6b/34), o boyandıktan sonra da b le bi d n ġimiz olurdu (6b/44), ama Şimdiden sonra bunların da Şeyi g Ődi (24/13), ondan sona

bêş-altı ğarı gèderdik (11a/20), oğlanları elime aldıKTan sōna (5a/47), kùlledikden sōna diñlendiriyosun (26c/41), sùriyoruz ondan sōna yığıyoruz (25c/47), bir-ay sōnra adanaya bi yere (3/22), bir-iki soğa açiyollar (29c/48), ondan soğa onuyla Őe yapallardı (29b/22), niŐandan sōra dūğün tārīhi ğonur (21a/21), ondan sōra āfendim bağ sōkiyoduk (19a/11).

SONUÇ

Ses Bilgisi

1. Kapalı /e/ (~[ê]) sesi, yöre ağzında karakteristik bir kullanıma sahiptir: *hediye* (17/9), *bekmez* (< pekmez) (18b/7), *dökêrdik* (28b/33), *nêre* (< nereye) (28c/67), *yêdi* (29a/13), *kêsên* (29b/19), *dêrlêrdi* (29b/37), *gêlmiş* (24/6).

2. AİĞİYA'da kalınlık-incelik uyumuna umumiyetle uyulduğu tespit edilmiştir. Özellikle STT'de uyumu bozan *ile* son çekim edatı, *i-* ek fiili, *+ki* aitlik eki, *+iken* zarf fiil eki, *-yor* şimdiki zaman ekinde daha çok görülmektedir: *çocūkkan* (27a/1), *ekilirken* (29b/20), *dokurkana* (6b/46), *yêrkene* (11a/6), *êkilirke* (19b/52), *gaçarka* (< kaçarken) (23b/22), *çıbığ-ıla* (< çubuk ile) (28b/51), *gündoğmuş-ula* (19b/52), *gözüm-üle* (23b/23), *diyeller* (< diyorlar) (7/20), *dêyörü* (< diyor) (14a/15), *demêyi* (< demiyor) (25a/33), *altın-ısa* (1b/57), *ot muy-udum* (1b/60), *muhtar-ıdı* (15c/25), *yog-ısa* (< yok ise) (17/22), *zamankı* (26b/23), *altındaki* (28a/17).

3. STT'de düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan bazı kelimelerin AİĞİYA'da bu uyuma girdiği belirlenmiştir: *davıl* (< davul) (28c/66), *gabık* (< kabuk) (17/4), *dokTur* (< doktor) (Fr. docteur) (7/48), *hamîru* (< hamur) (29a/9), *pambığın* (< pamuk) (5b/79).

4. Yabancı dillerden alınma bazı kelimelerin ünlü benzeşmesi ses hadisesi sonucunda kalınlık-incelik uyumuna girdiği görülmektedir: *umūmu* (Ar. umūmi) (7/12), *habarımız* (Ar. haber) (8a/5), *rüzgerin* (Far. rüzgār) (25c/48), *bāzan* (Ar. bāzen) (25c/46), *nuhusda* (Ar. nüfūs) (28a/16), *buğune* (< bugün) (28a/21), *bárabar* (Far. barābar) (11b/26), *tedevi* (Ar. tedāvi) (25b/37).

5. AİĞİYA'da darlaşma, genişleme, yuvarlaklaşma, düzleşme, incelme, kalınlaşma gibi ses olaylarıyla birlikte meydana gelen ünlü değişimleri oluşmuştur: *birez* (< biraz) (25a/16), *fasille* (< fasulye) (18a/4), *haralda* (< herhalde) (15b/22), *ıntızar* (< intizar) (5a/23), *buynuz* (< boynuz) (1a/42), *doktur* (< doktor) (13/8), *heçbi* (< hiçbir) (19b/55), *deyolar* (< diyorlar) (23a/9), *bubam* (< babam) (23a/12), *buçak* (< bıçak) (2/14), *garpız* (< karpuz) (12a/2), *bîün* (< bütün) (7/12).

6. Türkiye Türkçesi ağızlarında sık rastlanan ve umumiyetle karakteristik olan ötümlüleşme ses hadisesi AİĞİYA'da da karakteristiktir. En işlek görülen örneklerinden biri /k/, [k] > /g/, [g] ötümlüleşmeleridir: *gişi* (< kişi) (7/46), *esgiden* (< eskiden) (6b/39), *asgerlik*

(< askerlik) (9/3), yog (< yok) (9/3), ğız (< kız) (1a/2), ğaşıık (< kaşıık) (3/12), ğolay (< kolay) (26b/30), başğa (< başka) (2/14), arğadaş (< arkadaş) (4/9).

7. Sık karşılaşılan bir ötümlüleşme olayı da /t/ > /d/ ötümlüleşmesidir: daş (< taş) (3/38), davşan (< tavşan) (23b/25), dörd (< dört) (27b/19), daşımada (< taşımadan) (3/49).

8. AĒĒYA'da sık rastlanmamakla birlikte bazı ötümsüzleşme örnekleri de dikkat çekmektedir: aPla (< abla) b(17/21, 26b/18), ğüPre (< ğübre) (19a/17), temiŞçe (< temizce) (6b/53), tomatıs (< domates) (2/12), keyık (< geyık) (4/21).

9. Geniz-damak-diş /n/si (~[ŋ]) yöre ağızında sıklıkla kullanılmaktadır: ğoşşuya (< komşuya) (17/8), doğuz (< domuz) (7/43), bobamığ (< babamın) (5a/4), köyünüzde (14b/22), ğóğlünü (26a/7).

10. AĒĒYA'daki karakteristik olarak göze çarpan bir ses hadisesi de /ç/ < /ş/ değişimidir: ağaşlara (27a/5), buşuK (3/23), uş (29b/19), üş (21a/15), ğeşler (5b/60), sorkuş (17/24).

11. Bölge ağızında ünsüz erimesi sonucunda meydana gelen ikincil vokal uzunlukları sıkça görülmektedir: āşam (< akşam) (4/12), ğāveye (< kahveye) (4/7), ufāhan (< ufakken) (5a/3), sōra (< sonra) (25a/8), ğadā (< kadar) (1b/54), dōme (< dövme) (1a/44), şōle (< şöyle) (1a/23).

12. Yörede karşılaşılan belirgin ses olaylarından birisi olarak ünsüz benzeşmesi dikkat çekmektedir: bizikinner (bizimkiler) (10/25), millon (< milyon) (3/33), atallar (< atarlar) (1a/42), ossun (< olsun) (1a/42).

13. AĒĒYA'da aslı ünlü uzunlukları mevcuttur: āl- (3/68), dē- (4/3), ğēş- (< geç-) (23a/3), ğīz (< kız) (14a/5), vār- (14b/17), yīka- (24/28).

14. AĒĒYA'da şu kelimesinin şo ve ho şekilleriyle kullanımları bulunmaktadır: şo (biği ihi eşği şey) (17/22), ho (anığ başlarında) (29b/25).

Şekil Bilgisi

1. AĒĒYA'da bildirme kiplerinin fiil çekimlerinde ve tasarlama kiplerinden emir / istek kipinde teklik 1. şahıs çekimlenirken /m/ yerine /n/ kullanılması karakteristik bir özelliktir: ekerin (6a/8), oğraşırın (17/10), ğeliyorun (12b/26), nōbetciyin (< nōbetçiyim) (9/7), okuryazarın (3/50).

2. Yöre ağızında -yor şimdiki zaman ekinin -yo, -yoru ve -yorur biçimlerinde kullanılışları bulunmaktadır: ğediyom (9/6), dēyo (4/15), yapıyoru (6a/3), yapıyoruyuz (14b/26), olmayorur (12b/34), ğēdüyörür (2/3).

3. Türkiye Türkçesi ağızlarında “sonra” anlamına gelen *keri* sözcüğünün, bu kullanımıyla birlikte *keyti*, *keytimi*, *keytime* şeklinde kullanımları da bölge ağzında görülmektedir: *ondan kēri bilāderin biri Şeye gēTmiŐ (25a/4)*, *ondan kēri istanbul sirkeciye vardık (25a/26)*, *ondan keyti işTe gağun garpız Őekeriz (< ondan sonra işte kavun karpuz ekeriz) (12a/2)*, *ondan keytimi işde yapıdımız yāni (12a/13)*, *ondan keytime işTe çökelēni ğurudursak ğurudurduk (12a/15)*.

4. AĞİYA’da *ile* edatının sonunda /n/ türemesi meydana gelen örneklerine rastlanmaktadır: *onlan* (onlan: onla, o ile) (5b/79), *bölük komutanıylan* (< komutanıyla, komutanı ile) (9/14).

KAYNAKÇA

- Antalya Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Nazım Plan Şube Müdürlüğü. (2019). *Akseki-İbradı-Gündoğmuş Planlama Bölgesi 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu Ocak 2019*. Antalya.
- Antalya Valiliği. (2010). *Dünden Bugüne Antalya*. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.
- Atmaca, E. (2007). “Antalya’nın Korkuteli İlçesi Ağzında Görülen Belirgin Ses Hâdiseleri”. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 115-155.
- Atmaca, E. (2017). *Antalya İli Korkuteli İlçesi ve Yöresi Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Atmaca, E. (2017). *Türkiye Türkçesi Ağzları Lisans Ders Notları*. Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Antalya.
- Atmaca, E. (2020). *Şehzade Korkud Divanı*. Palet Yayınları, Konya.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. Baha Matbaası, İstanbul.
- Çeneli, İ. (1982). *Türkmen Türkçesi Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Çimrin, H. (2002). *Antalya Tarihi Turistik Rehberi*. Simurg Yayınevi, İstanbul.
- Demirel, Z. (2014). *Gündoğmuş (Antalya) İlçe Merkez Folkloru*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Ercenk, G. (2015). *Dağın Dili İsaoria-Taşeli Gündoğmuş (Eksere)*. ATSO Kültür Yayınları, Antalya.
- Ercilasun, A. B. (1983). *Kars İli Ağzları*. Gazi Üniversitesi Yayın, Ankara.
- Erdem, M. D. ve Bölük, R. (2012). *Antalya ve Yöresi Ağzları*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul.
- Gemalmaz, E. (1973). *Erzurum İli Ağzları*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum.
- Gülsevin, G. (2001). “Türkiye Türkçesindeki Birleşik Zarf Fiiller Üzerine”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2: 122-143.
- Kahraman, S. A. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliye Çelebi Seyahatnamesi 9. Kitap 1. Cilt*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kanık, E. (2017). *Çayırözü Köyü Yer Adları ve Folklorik Derleme*. Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Antalya.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ Yayınları, Ankara.

- Karaca, B. (1997). *XV ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*. Doktora Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. TDK Yayınları, Ankara.
- Karahan, L. (2014). *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karakoyunlu, İ. H. (1988). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1971). “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu”. *TDAY Belleten*, s.21-32.
- Korkmaz, Z. (1975). “Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar”. *TDAY-Belleten*, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1994). *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*. TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2017). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.
- Mansel, A. M. (1978). *Side 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları*. TTK Basımevi, Ankara.
- Moğol, H. (1997). *Antalya Tarihi*. Mehter Yayınları, Ankara.
- Özeren, M. (2008). *Dünden Bugüne Gündoğmuş*. Şehzade Kültür Merkezi, İstanbul.
- Özkan, S. H. (2010). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gündoğmuş (Kise ve Nağlu Nahiyeleri)*. ALTSO Kültür Yayınları, Antalya.
- Saraçoğlu, H. (1989). *Akdeniz Bölgesi*. MEB Yayınevi, İstanbul.
- Şeker, M. (1991). *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Tekin, T. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Simurg Yayınları, Ankara.
- Uğur, A. (2007). “Akdeniz'in Yüksek Bahçesi Gündoğmuş”. *Gündoğmuş'a Gün Doğmuş*, 1(1): 16-17.
- Tuna, O. N. (1986). *Türk Dilbilgisi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Ders Notları, Malatya.
- Tuna, O. N. (1992). *Ders Notları 3 Türk Dilbilgisi (Fonetik ve Morfoloji)*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Malatya.
- Turan, Z. (2006). *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Turan, Z. (2006). *Ses Bilgisi Lisans Ders Notları*, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Turan, Z. (2018). “Türk Dilinin Eklerini Sınıflandırmanın Esasları”. *Türkbilig*. 35: 97-110.
- Vasiliev, Y. (1995). *Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Vural, H. ve Böler, T. (2011). *Ses ve Şekil Bilgisi*. Kesit Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, A. (2009). “Cümlelerin Sınıflandırılmasında Kullanılan Olumluluk-Olumsuzluk Kategorisi Üzerine”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 4/3 Spring: 2338-2350.

Genel Ağ Kaynakları

http://www.gundogmus.bel.tr/index.php?modul=10_3&id=2 (Erişim Tarihi: 03.01.2020).

http://www.gundogmus.bel.tr/index.php?modul=10_3&id=3 (Erişim Tarihi: 05.01.2020).

http://www.gundogmus.bel.tr/index.php?modul=10_3&id=4 (Erişim Tarihi: 06.01.2020).

https://www.nufusu.com/ilce/gundogmus_antalya-nufusu (Erişim Tarihi: 06.01.2020).

https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCndo%C4%9Fmu%C5%9F_Antalya#N%C3%BCfus
(Erişim Tarihi: 16.01.2020).

<https://antalya.ktb.gov.tr/TR-67993/genel-bilgiler.html> (Erişim Tarihi: 05.01.2020).

<https://www.dunya.com/gundem/iller-buyuksehir-oldu-koyler-yok-oldu-haberi-320689>
(Erişim Tarihi: 07.01.2020).

<http://www.gundogmus.gov.tr/egitim> (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

<https://antalya.ktb.gov.tr/TR-68003/ekonomi.html> (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCndo%C4%9Fmu%C5%9F_Antalya#Ekonomi
(Erişim Tarihi: 16.01.2020).

<http://www.gundogmus.gov.tr/aricilik> (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/teke-ili> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Salur_boyu (Erişim tarihi: 03.05.2020).

METİNLER

-1-

Derleme Yeri: Bedan Mahallesi

Kaynak Kişi: Ümmühan ARIK (65 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: a) Kız İsteme Adetleri ve Düğün Yemekleri b) Kına Gecesi

-a-

1 ümmühan arık yaşıım atmış beş 2 esgiden gız-isteme benim bóbam var-ıdı paşağarıñ musTaFa deller-ıdı köğün-ileri ğeleri 3 ases gız-isteme uzmanı oydu 4 hēp bóbamın yanına geliller-ıdı gız-isteyecek olTu 5 gēdellerdi ağa yörü gız-istemeye gēt 6 varırdı işTe tanıdığını dibiñi kökünü araştırsın nasıl 7 araştırlığ Tabi kökü nasıl dibi nasıl sōyu nasıl 8 anlaşılırdı gēderdik bir-ıKi arkadaş gēder 9 varır işTe hoş beş 10 seniñ işTe biz allahıñ-ıemri üzeri peygamberiñ ğavri üzeri seniğ-ile işTe hısım akrabā olmaya geldik 11 düşünelim arkadaş 12 ilk başTa vērmezler düşünelim arkadaş çorumla çocuğumla ğonuşalım ğıza soralım 13 esgiden gızlara pek sormazlardı da evet āğileyi ğırışTırıldardı 14 esgiden emir bóbalar ne dērse öle oluğdu 15 sorallar ğonuşTurullar iKincisi arkadaş bi düşünelim arkadaş bi araştıralım çoruma çocuğuma sorām bi dellerdi 16 gēlirdi birinci seferde ikincide şu ğün gene gelicēz der tahārát alıllar geliller 17 o zaman bi tā ğene az tā ne bisiyle ğonuşTuysa işTe yāhuT akrabāları bitmediyse bi şey derse arkadaş bi tārih tā atalım bi tā ğonuşalım düşünelim 18 ondan sōra işTe gēdel gene üçüncüde geliller işiñe gelirse helen hangi taraF oğlan-ıevi ğız-ıevi uyumlu oğlan ğız uyumlu olursa tamam-ıallahıñ-ıemri üzeri iş yaPalım-ıişimizi dellerdi bitirillerdi 19 ondan sōra düğüne geçilmez ondan sōra bi söz Takallardı 20 esgiden-ıo sözler pek-ıolmazdı da nişan ğollardı ya şimdi bi nişanla söz veriyollar ondan sōra nişan ğollar 21 nişandan sōra düğün tārihi ğonur-ıişTe düğünü yapıyollar 22 aynen-ıişTe düğünlere gēderdik-esgiden biz bile şu āmaT-ıağanın bi evi vardı 23 esgiden ğarılarla biz şöle çarşaf lar gēyellerdi hindi tāriflerde örgü örülür bi 24 hindiki gelinlikler bēyazlar değel de ğırmızı bi çarşaf dēllerdi 25 gēlinler-öle biñerdi ğarılar oynallardı 26 at-ıla gēderdik ata binerdiK hattā beğim ğendim bile at-ıla gēldim 27 at-ıla işTe dutallar beş altı at hayvan nēğse ileri atlar da

vardı hindi ğatır eşşek var  a afedesin **28** hayvanları işTe bağlallardı hayvanların boyuna birer p şkir bağlallardı **29** başında bi çekici atlara binellerdi ğelin alma evine **30** ğelini araya ğatallar işTe b y kleriyle ya da ğarılar arasından ğedeller eltiler **31** varıllar işTe b  indirmelik Şeye varıllar ğayri oğlan evine varıllar **32** bi indirmelik d rler esğiden **33** Şindi ğene ğar ne e para v rdikleri ğibi atlın elin  sd ne  le bi verillerdi akırab sı dostu akırab sı ğelsin s ylesin deye **34** onu ğoruşullardı işTe indiridik atı **35** bi Ő rbet v rillerdi ğeline esğiden bi indirdiler m di **36** ğelin indi mi bi Ő rbet v rilleğ **37** esğiden b Kmez de dur hindi modelleştik sıra Şeker yapallar **38** bizlerin ğun nde esğiden b Kmez  oğ udu **39** b day olur varsa Şindi ğeline ata indi m di b day ğatallar **40** esğiden olur işTe i ine para atallar **41** hindik  sosyeteleşince ileri bizim olmayınca ceviz ğatallar başKa Őullarda buynuz d riz o eskik  t rifleri h p ğatallar da Şindi para ğatallar Şeker ğatallar **42** onlardan h p işTe Ő ker ğelinin  st ne atallar ğelinin ağzı datlı ossun Őekerli ossun deye **43**  le  le hocam işTe **44** eks riyete esğiden hocam bizim Őindik  modelleŐti ya esğiden bizim bild miz keşkah deller hindik  modada ya d me deriz biz d me  orbaları olurdu **45** ğuru Fasille noh t pilav hindik  Şu bizim aynı boğdaylardan yapardık bulguru ğendimiz gaynadırdık **46** pilavı o bulgurdan gaynadıllardı pilavı o bulgurdan yapardık piri Ten yapmazlardı  le yok deği **47** Şu salata yerine hindi esğiden ğoşaf Şu ayvalardan  lmalardan ğoşaf bişirillerdi hep o ğoşaf lar bişirillerdi **48** h le d  nleri işTe toplar ıdık millet de toplanır yemeği veriller y mekciler gazanlarda bişiri di  le olurdu

-b-

49 kına ğecesi de aynı kın yı ya arız **50** toplanır adamlar kın yı ğarallar **51** kın yı alıK ğarallar ileri ğelen ğadımlar bilir kın yı dostu akırab sı **52** kın yı ğarallar kın yı ğarallar yuvarlallar **53** ondan s ra Şindi bi ki il hi Şeyler s ylerleğ il hi s ylerleğ bi ki dakım yapallar kına ğecesine uygun **54** Őindik  aynı Őindik  s yledikleri gibi onları hep  le onları o ğad  koll dı **55** ondan s ra biriğiller işTe bi t kbirle duğ yla ğızın  st ne bi kın yı  eviriller kına t psisini  line ya allar **56** ğelin  lini a maz dellerdi bi ğaynana ğelin  lini a maz hur  altını getir d lleğ **57** ğayn na ğolundan ğoparı n ğ ise bileziğ ise altın ısa

gétiriş gor öle yaşardık **58** hêp êzgileri sôlellerdi yâ âynı yüksek dêpelere gomasınlar bênzer de işTe hêpsini sôlellerdi **59** hêp sôlellerdi hocam

60 damınızda ot muyudum

61 üsTünüze yük müğüdüüm

62 bir gızıdım çok muyudum

63 anamıanam

64 hêp analar ardı êderdi sôlellerdi

65 yüksek depelere ev kúrmasınlar

66 arşı mêmleketeye gız vêrmesinler

67 annesinin bir dânesini hor górmesinler

68 uçan guşlara mânim ossun ben annemi özledim

69 hêm annemi hêm babamı ben kóyumü özledim

70 bunları hêp tâ çok bunuş şeyleri

71 babamın bir atı olsa binse de gêsse

72 annemiş yêlkeni olsa da uça da gêlse

73 kardeşlerim yollarımı bilse de gêlse ben annemi özledim

74 hêp bu târifler bôle işTe

-2-

Derleme Yeri: Çamlıalan Mahallesi

Kaynak Kişi: Ayşe YETKİN (75 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: Karışık

1 gelinıalması naal olcak olanıevinden biıki garı ata biner varış bi de de êrgek yêrde yôrür bindiriller géliller evelıöleydi bizim günümüzde **2** amma şindi devir dâyimıoluyoru altıüstıoluyoru ortalık **3** oynayanıoynayoru oynamayanıoynamayoru kimisi salona gèdüyörür **4** öle öle oluk gèdiyorıişTe **5** kına gecesinde olanıevinden bî şe düzeller yêcek içcek getişiller yêller içeller gelininıeline bi kına sürüverilleş varıllar gedêller sonrâysı gün de geliller götürüller gedêller nólcağ başka **6** var yâni yemek vêriller yemek yaparız vèriyîş tabi tabi **7** nohudıolur nohudunıiçinde êtıolur ondan sôracıma cörbıolur pilavıolur salatıolur onları yaparıs **8** onu biz türkü sôletmedik de bilmên de bèn **9** yok bizde öle bizim günlerimizde o yödu amma hindi var **10** anlatmazdı evel benim dèdem kórıüdü bilmèzdi

sevêrbirlikde kór olmuş **11** tārana yaparıS sütlü ederiz bulgur bişiriris fasilla guruduruz hepsini biriktiriğiz işde ğışın yêriz tabi tabi yaparıS böğön ğene yaparıS **12** fasilla ekeris tomatis ekeriS darı ekeriS badılcan ekeriS ilağan ekeris soğan hePsini ekeris **13** işde bi püse müse buğnuna verillêrdi nağal olurdu êyi olmazsa gótürüllerdi tokTura gótürüllerdi ğarını mağrı şişêrse yāni soğuklarsa **14** muçak nicen başğa oklā sênit lêgen buçak **15** var êl dêğirmeni Taş bulgur yararadıK yarma yararadıK tabi tabi ğene var hindi **16** bālarda bağçalard işdê ökuze ekdiridik evlê eder devleğe ekerdik ğendimiz ot biterse çapalardık sulardıK **17** çapa çapa çükür böle çapalarız ot mot biçêrse kökenin o ğalānda çapalardık **18** neler yapılcaK işde bişiriceklêrimizi nohudunda davarında yānda duzunda onları hazırlardık **19** tabi tabi tabi cehis hazıllardık yatak yapardıK işde **20** yōdu yōdu bizim ğünümüzde heç onlar yōdu **21** nābıcaz işde yêce içcek hep dirice bişirirdik ğosgoyu yêrdik yemiş ile yêrdik işde öle oludu ğışın **22** al çayıñı da diyoru ulan

-3-

Derleme Yeri: Karaköy Mahallesi

Kaynak Kişi: Kazım ŞAHİN (72 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: Askerlik Anıları

1 yāv asKerlikde evel zaten insan ná ğadar olsa burda köyde uyanığın desen filene adamda āyrı bi şeyliğ oluyor **2** ankaraya ben tankçıydı tankçı yazdılar **3** örda da bi havan bölüğüne vêrdiler **4** havan bölüğüne vardık **5** benim ile varan arkadaşları Tā üş dört ğün sōra buldum bèn **6** āynı bölüğe düşmüşüz bildiğim yok **7** bi de örda o zamanlar şey var **8** yemeğhāneye ğettik yemeğhānede acemi birliğı zaten bi aşçı yüzbaşı ğadar forsu olurdu **9** tangırğadak bi şey attılar şeyiñ öğüne masanın üstüne bi çatal dek geldi başa **10** bi öle yāni ela usul başa tabakçı vardı aşçı şey **11** ulan dedi sen dayı mısın dedi süksülüme bi tokat vurdu heç aklımdan çıkmaz **12** neğ ise ben evel çatalla ben burda bile yemen yemek yemesi bilmen örda nêre yêcen ğaşık alabilsem zatên ğaşık alcên **13** işTe anılarımdan o var **14** bi de sabāla bölük ğak deller **15** eğer sıkarsa ĩycık geç ğak ha bi bi **16** bi usT asKer yüzbaşı ğadar forsu olurdu bizde acemi birliğinde **17** ğakardık bölükden şeye ĩycık geç ğalKarsan dēpiğı yêrdin **18** etāmásgutTa yaptım ben şeyde ankarada örda dātım olduk **19** ğıPrıs savaş olucak dēdiler bi o zāman heralda dēmirel miydi bilmen şê başbakan **20** mersine bi yere vardık iki üş

gün gezdik yāni bi yere yelleşicez deġi **21** mersinle tarsusun ara yerinde bi köġe yelleşdik
 ōrda birçay ġadar durduk **22** birçay sōnra adanaya bi yere bi toplu birliġininōlduġu yere
 vardık **23** velhasıl ō şeġin ġıPris savaşı hallolmuş yāni ō arada ġetmedik savaşı **24** ōrdan şe
 ġetTik ūrfaya **25** ūrfada bi biġliġe teslimçetTiler bizi dātTılar hepço bölüklere **26** ōrda alay
 komutanımız bi topladı **27** bençaz geride bi yerde heralda çelimsiz gördü beni **28** sēn dedi
 baġa ġakdık **29** rusyanın nufusu ná ġadar dedi **30** ne bilēm ben rusyanın nufusunu
 türkiyedekini bile bilmen **31** bi iki ılafçoldu bi fısırdayançoldu bi yerde iki **32** iki yüz biġ
 dedim ben **33** halbükü iki yüz millonçumuş **34** iki yüz millonçumuş iki yüz biġ dedim
 bençe o iki yüz millonçanladı o aferimçaferim dedi **35** neġçise onu atlatTık bi de
 atışçalaġına ġetTik **36** atışTa tabi tūfēm de ēyi doġanırdı **37** bi üstēmen varçıdı bizim bölük
 komutanı tūfēm ēyi doġanırdıġını gördü **38** ben ġendi de atTı biçki bi daş dikdirdi ōle
 daşlarınçüstlerine daş ġodurdu **39** üstünden düşürerek düşürerek daşı altdākı daşı indi ona
 ġelince atış doġandıramadı ona **40** bi tāne mermi al bunu da sençat dedi nere atayın
 komutanım dedim ben **41** o daşçat dedi bi atTım daş ġetTi **42** bi de kazım talas deyi başçavış
 varçıdı bölük başçavışı **43** işTe komutanım dedi yav ēsgi ossa filene bi teymene bi üstçavış
 şe başçavış komutanım dēr **44** bizim dedi çukurovada böylesi yetişiriz işTe dedi **45** ulan bu
 çukurova nere dedim ben hayır çukurova bildiġim var **46** neġçise ondan sōra bizi bölük
 komutanı benim ilkokul mēzunu da dēġilin o zāman **47** seni dedi onbaşı imtiġanına ġatācān
 dedi **48** onbaşı imtiġanında da adını soyadını yazıvēr bi dē bi tūfek var sōKüp daKıvēr
 tamamçonbaşısın **49** onbaşı olduk heççolmazsa dedim ben ġaravana daşımadan ġurtulduk
 dedim **50** o arada işTe öyle ō şeġyin alay komutanının şeġy sōrmasına mōrmasına beni bi şeġy
 bilir zannētTi şeġyçetTi bölük komutanı seni çavış ġursuna yazacān dedi yalnız dedi
 vardıġında okuryazarın de dedi şe diPlomam var de dedi **51** memleketTen diPloma
 getirecekler bi halleri yoġça şindiki gibi bilgisayar şu bu yok ki araştırvērıp soracak burada
 onu mu sora ġedecek **52** çavış ġursuna ġetTik üş buşuKçay dayak yedik ūrfada üş buçuKçay
 dayak yedik yā **53** çavış ġursuna ġetmeyen adamı ben asKerlik yaptı saymam bi kere ne
 çektikçüş buçuKçay **54** çavışçolduk ondan sōra biz ōrda ġurdāyka ūrfalı bölük āntebe
 dātımçoldu bizim bölük ġetTi **55** biz ōrda orayı bitirdikten sonra biz de vardık bölüġe āntebe

āntepTe bitirdik şeyi asKerliği **56** ēn fazla şeyim bi gūn yirmi beş Őube duhulu olanlar benimki yim beş temmusun yim beşine Őube duhulum tērisölcan **57** bi āyla bi arkadaş da yirmi dördümüş onlar tērisolucak gēdicekler bi gūn var bi gūn Őēđe **58** yavulanarkadaş edemedim bölük komutanına ğayri az varıP da söyleyemēyoriyon **59** Őöle az Őēderēk öđünđe tanıyarak selam vēricēzāslında selam vēriP de geçmemiz lazım görmezden gēldim az ben öle düşünerek gēderke hōyt dedi çārdı **60** vardıK ne düşüncelisināyā la dedi yāv komutanım dedim işTe bizimarkadaşlar heP tēris oluyo biz dedim ben **61** ulanāyölum yarın sabaha ğadar dur dedi öğüne dedi yāt dedi sabaha ğadar öyna dedi ne yapārsan yap dedi **62** yarın dedi Őeyde dedi cavır dağlarına gēderke uçsañölseđ dedi ben de sorumluyun dedi **63** yā bi Őeyolmaz komutanım dedim ‘e ná arağacak **64** nēđise sabahöldu sabāla bölük komutanı yazıānesine gelişke tahā vardım ğapısına **65** ē kazım çavış dedi bölükde Őē dá ğalmadı nābicāz dedi ‘allā bilmen komutanım **66** ğayri o zamanlar nuFus cuzdanı bizim ēsgi tip nuFus cuzdanı vardı **67** onunıçini doldurullar verillerdi tēskire öydu **68** āldık tēskireyi gēldik gētTik asKerli öle bitirdik

-4-

Derleme Yeri: Yeniköy Mahallesi

Kaynak Kişi: Ahmet ÖZSOY (69 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: Karışık

1 bizim burdan ihtiyar bi telefonēder **2** gel āmademmi dēr o diyor toprak tuğladan birini bulağel diyor **3** senināđrın o dēyuru ğızdıralım orayı ēyēder dēyor benāmalat olācān diye ona uğraşırır **4** esgiyi bağ esgiyi düşünüyoro adam yeniyi Őetmāyor **5** vallā adamın Şeyine göre o maddi durumuna göre bütçesine göre zengin oluřsā āđa oluşsa çalgıcı oluyor **6** ondan soğa çalgıcı olmazsa ufak teFeKışTe bi yemek hazırlāyollar bi yemek vēriyollar **7** işde avcılık sor bağa işde nērdeydinarkadaş böğüncırı gāveye varıyoz **8** haKKetoz zaman bi toplum varıdı Şindi gayve de yok toplum da yok televizyon çıkardı teleFon çıkardı kimse bi yere gētmēyo olmuyoru **9** esgiden nērdeydinārgadaş böğünāvudaydım nēre vardın Şöle ettim böle ettim işde hasbihalēderlerdi oturup muhabbetēderdik çayıçerdik **10** saat on bire on ikiye gēlmeden dağılır gēderdik ēyiydi yāni o zamanlar **11** boşver Şindi avlar

yasaklandı gayrı anlatmayān ne bilēn ben senin sivil polis olmadımı **12** avcılıklar abi zor işde āşam çıkardık burdan sabır işi **13** ortaKöğün üsdünde bi dağ var garavurtluya bi gēderdik bir hafta on günde gēlirdik **14** muhdara dekēyi yüklettim yedi yaşında bi arkadaş tā var ēyden küçük dā canım **15** bura gēldiydi amıca dēyo benim yiğen olur amıca diyor vallā bi tā ta orda bēlikçi eziyeti diyyoru tā çiğnim ağırır der **16** işTe öle esgiden yāni şeyke tilki öldürüllerdi dērisini satallardı **17** sansar bak bizim burda arkadaşın biri dērdi öldü rāmatlı bi sansar öldürdüm gēldim dēyuru sattım dēr bi öküz aldım dērdi o gadar dēğerlmiş **18** bi öküz aldım dēdi şindi öküz ēnazından on beş yirmi millağ **19** dērisi dērisi sāFi derisi o zaman para ēderdi **20** istanbulda gadınlar hōle atarımış biz bildi mi atarımış biz görmedik de o zaman gıymatlıydı şindi her şey yasaklandı ya o zaman öleydi abi şindi öldüren yok zaten **21** keklik galmadı zaten bizim burda esgiden vardı esgiden çoğudu yāni keyik davşan **22** dayı bunlar geş dağa nēci bu adam deyivārsāğa **23** boşvērōrā kapat gāri hadi atlayalım başga yēre

-5-

Derleme Yeri: Akyar Mahallesi

Kaynak Kişi: Huriye ÖNAL (65 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: a) Hayat Hikayesi b) Düğün Adetleri

-a-

1 ben dedemi gormedim **2** dedemi annēmemi bobannemi ben birini de gormedim **3** ben ufāhan ölmüşle **4** benim ēvel böğük dedem bobamın bobası onlar tā çōle bi çocūmuş **5** tā bobaları öldüğünde çocuk acıktık biz demişle **6** bi şē deller ēe bilisij ölüde esKi adamlar bilir bi şē etTiklēnde **7** biz acıktık dāmişler çocuklar bişiyi yēcez deği saldırmışlar **8** o gadar şeyler imiş o zamanlarda yokluk varımış **9** çocukları bōbaları ölmüş orda bōbaları yatırımış **10** çocuklar illā acıktık demişler **11** bōbam Pek anlaTmazdı bōbam zevk durudu amcam irāmatlı vardı **12** o dērdi bōle bōle biz ālaşıverdık bōbamın ölüsünde dērdi **13** ataları esKi zamanda yokluk da varımış hindiK allā şükur öle bi şey yok da parası olanın yok da parası olmayana gine var da parası olanā yok **14** o zamanlarda ölemiş amma bizim abō çok çok esKi ben dünyaya gelmēmişim o zamanlarda o zamanlarda ufāmışım **15** ben ēvel zaten bubam benim annēm hastaydı geş kalkmazdı **16** işTe üç gardaş idik biri

asKerde mafāt-etTi verem-olmuş abimin **17** bicēz ğız zaten **iki** olan gardaşım var
 onlar-alanyaya vardı getTiler **18** ondan sōnra işTe ben kóyde galdım **19** herkeS nādağ desen
 annem-ırahatsız-öldü için bēn annēmi baKTım **20** oĸula moĸula gētmedim bēn-oĸula
 yazdıĸmadıla **21** evel zamanındā mūtallar burun kóyün mūtarı bunun dedesi gēTmiş bubam
 annem yatır-öldü için gēTmiş kóyün mūtarı annemi şē vèrmiş bēni oĸuldan sildirmişler **22**
 abilerim çok yalvarıĸ ğızı oĸuTun ėtimli ossun dedi ėtimli ossun el eline düşücek deye **23**
 hindiK tā abim āzını açTı mıydı yanına vardım mıydı dēr bōbana ıntızar-ēTsen geçer haĸam
 dē **24** işTe esKiden oĸumadıĸ biz-oĸumadıĸ çoĸu ğızlar oĸumadı ne geşler-oĸumadı burda
 oĸutmadılar **25** iş duTdurcāz davara yollācaz sıĸırā yollācaz deyi geşleri oĸutmadılar **26** biz
 cālız amma oĸuma hindiK-ossa hindiKi aĸlım-ossa bi gún ĸaçar ĸaçar oĸula gēderdim
 anamı manamı baĸmazdım saĸa deyivèren açıĸçā **27** amma işTe bi hasTāneye varıyosun
 yüzün yere gēçıyo **28** bilmedinde çocuĸların olmadında yanında şaşiyosun-oyle **29** antalyaya
 gēttim bēn antalyada çocuĸun başında çocuĸun şeyni alıK gelmeye bi yer bilemedim **30** ordā
 manavĸaTa telefon-açardıĸ damat gelir o gēderdi şeylerini almāya rahatsızdı çocuĸ hastaydı
31 cāllık zor-işTe nābıcan **32** kóy zamanında bullarda esKiden yoKluK var-ıdı da amma
 hindik her bir dēvleT de allah razı ossun millete yardım da veriyo şey de veriyo allaha şükür
 hindiK-oyle peK-aç yok **33** hindiK dul ĸarılar senden benden zengin vallā zengin **34** hind
 biz saĸa dēyivèrēn bizim bēlki yēceK-eKmēmiz-olmaz onların var **35** bilir-ābim mūtār-o
 da bilir **36** ben işTe bōle geldiK bōle geşTik-işTe davar güderdik sıĸır güderdik irezil geldiK
 irezil geşTik açıĸcasını saĸa dēyivèrēn **37** hindiK çifT çibıK-eKerdik oduna gēderdiK püre
 gēderdiK daşa gēderdiK ĸayaya gēderdik **38** ondan sōna işTe evlendik **39** evlendimizde de
 gún görmedik **40** ben ĸız-ıstemediler benim-işi bozdular bunlar bi şey-öldü **41** bunun
 bubası ıycık bunlar-ıycık varliyetliydi ya **42** ıycık ben saĸa dēyiverēn ĸariban-olanı ĸaĸarlar
 ıycık zengin-ısen sēnin hubbaĸı dutallar **43** ıycık ĸaribāndım beni vazgeçtileĸ bū vazgeçmēk
 sonradan şey-etTiler beni **44** ben-onu bilmiyom onu bilmiyom ben **45** ama işTe biz
 şey-öldüĸ **46** bunların davarı vardı davar güTük **47** bi-ki çocūmuz-öldü irezil büyüdük
 ama saĸa dēyiverēn açıĸcası ben yeñice safa sürücek vaĸıT oĸlanları elime aldıĸTan sōna bēn

bacaklarımdan kaçamadım yanlarımdan kaçamadım oldüm yerde ğaldım gezcēm vaķıt hindiK sağa dēyiverēn **48** ğızıstellerdi varıllardı allānıemri dellerdi **49** içik fālliyetli oluřsañ fazla şeyıetmezlerdi **50** eme varlétinıolmazsa içik nādağ desen işTe altınıalabildiñ mi yüzüKıalabildin mī o varıdı **51** hindiKıallā şúkur benıolanıeverdim ben dörT dene ölóm evlenik **52** olanlar ğendi buldu ğetTikıallahıñıemriyle olanları bēyendi adamlar allahınıemrini aldıķ **53** ğelin bi bēkar şeyimiz ğaldı baķalım o da bi şe toplayabilise **54** bizden fāyda yok açıkcası **55** biz bi bileziK TaKTıK bi yūsük TaKTıK desek imanımıza su dókülü allah Far **56** amma olanlar ğendileri şēddiyo amma hindiK de zor çocün óteki asKerden gelene bayā da zor **57** işTe nābim bizim óle geldikıóle ğeşTik irezillile ğeldik

-b-

58 dúğünler çalgılı olurdu ata bindirillerdi gelini ondan sōna yemek veri gucü yeten yemek veridi gucü yētmēn mevlüdıoķudurdu bizim bullarda óle olurdu **59** yavıişTe davar kesellerdi yāni yapallardı kēlle yapallardı ğarını ğuşlallardı evelıevel ğarın çorbası yapallardı belki abi bilidir bullarda óle yapallardı **60** hindik hindik burda dúğün yapan yok zaten ğeñ kalmadı hep şēğerde ğeñşler hep şēğere ğetTi şēğerde evlendiler **61** herkes burda herkes hindiK çalgıyı yapan çalgıyna yapar **62** allahını bilen çalgıyı vazgeçik ama bilmeyenler biıkisi işTe **63** hōle davıl valdı onūna çalallardı işTe davıl dērdik biz davıl dērdik hindiKıaçıkcası **64** amma da bizimıóle bi yēllerden sanatçı manatçı ğelmezdi **65** kōde ileri ğelenler túrkü sōlerdi ğadın beliki bilirdinizdir çündüreden ğelinıaldıydı o adamın **66** davılı o çalardı bi de ğuşağı olurdu esgi zamanda hōle hulları şeyli ğuşaKıolurdu ya **67** ğuşanırdı hōle dolallardı bēline bi de biliyosuñıabi şalğuřaķ pek ğoşadı onlar üç kanadı üçü belik belik çıkartsan üç sene belik belik ğuşanırdın **68** óle ğuřaķlar varıdı óle ğuşanıllardı **69** işTe oynallardı amma hindiK ğendini bilen oynamāverdi gayri **70** oyun oynallardı éline ğaşığıalır oynallardı **71** benıoyunu pek anlamam benim kaķam dönüveri tansiyonum ufaķlıKdan var **72** oynallardı çokıoynardı bunun bubası çokıoynardı bu da oynardı amma hindiK herkez hoca oldu **73** işTe bizıóle geldik bizıóle geldiKıóle ğeşTikıişTe **74** davara ğēderdik püre ğēderdik oğlā ğēderdik ihi yapıdımızıoydu **75** dōva édellerdi gelini anasınıñıevinden çıkTında bubası ğetiridi gelini ğardaşı varsa ğardaşı getiridi **76** evel dōva açā açā ğēydirillerdi

hindik bizim günümüzde şey gelinlik çıktı ya esgi zamanlarda döva açav geyellerdi gelinler başka öle gırmızılı mırmızılı şeler ondan geyellerdi 77 gelini indirdi mi burda gelini ya böbası vârsa böbası indiri böbası olmasa ābileri oluşsa tabi abin oluşsa sen gız gardaşın oldu mu abin göluna girer o teslim ederdi 78 ata bindirillerdi gelirdi buyday saçmazlardı amma gelinin eline verillerdi yolda dere geçerse at elinden atıverirdi 79 ondan sōna çekicek derdik biz pambığın çekirceği var ʿa onlan murt giliği murt pürü olurdu o zamanlarda yōdu murt pürü de bozuk para atallardı herkesin başına gelinin başına çilēvellerdi 80 çiledikleri tepsiyi de gelinin gücāna verillerdi ne bilēn tepsiyi nābıcak 81 kına gēcesi gündüz olurdu varıllardı kınayı yakardı olan tarafı dönerdi 82 gızın tarafı gece biridi gardaşları arkadaşlar gece kınasını yakardı 83 sölerdiK söyleyen sölerdi gençler sölerdi yaşlı bi garın vardı o çok sölerdi 84 yav diline ne gelise her türküyü sölellerdi aklımda yok benim içik kafa şeleşik 85 öle olurdu gelir gēderdi herkezin şey öle bi göresē vardı amma hindik o göreseK gaktı

-6-

Derleme Yeri: Köprülü Mahallesi

Kaynak Kişi: Nuray YILMAZ (52 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: a) Mutfak Aletleri b) Tarım Aletleri

-a-

1 ben nuray yılmaz yetmiş sekiz doğunluyun 2 burda doğma büyüme köprülüdenim 3 işte eşim iki dönemdir muhtarlık yapıyor 4 işte ev hanımının 5 meselâ onlardan dibek örnek vereyim size dögüyorsun dibegimiz var rēsmini çekmeK isTersen de gösterēn 6 solkusula beraber onu esgiden şe yapıyoruz 7 yarma daşı böle ögütüyoZ buğdayı meselâ bulguru biz kendim yaparım ben bulguru 8 pişiririm buğdayı buğdayı gendim ekerin 9 pişiririm bulgurumu o bulguru esgiden şimdi değirmēne gönderiyoz değirmēnlerde ögütüyoZ 10 önce yarma taşımız vardı iki tâne yuvarlak taşımız var sapı var böle çeviriyon ügütüyon yarma taşlarımız var 11 meselâ hamuru şimdi bıçakla kesiyoS hamuru 12 öncelēri ısıran öksüren dēllerdi ismine öksüren dellerdi onūla keserdik şöle bi demir 13 şindi meselâ saña anlatayım senin şeyinle spatula gibi yāni şindi o görevi görüyor öle bi şey 14 işte esgilerden onlardan var başKa çömçe gazan büyük gazanlara tahtadan çömçe yapallar hālā var bizim 15 hattā iki tâne de muhtarlığa yaptırdım godurdum ben gazanların içine 16 öle mevlüt malzemeleri yelleştirdik bi tâne onun için goduk 17 işte çömçemiz olur ne bilēn esgiden helke helkemiz olur çitil 18 öncē şindi gızlar gelin olacānda demirçilerin hēdiyesi bir sağacak

bir de demir şiş **19** onları kızlara hediye Katallardı şimdiki gibi değil yāni onlar **20** her demirçi gatardı yāni o düündē Kıza onu gatardı hediye olarak **21** marangoz da senidini oklāsını şişini sini altı sini altı olurdu şöle bacak **22** mēselā seppa şindinin seppası onu gatardı marangozlarımız da hızarlarımız da onu yapar gatardı gēlinolan kızlara bu yāni genelek **23** kız sandıksız sandık yaptırır babası muhaKak yāni sandığımız olurdu işTe öle yāni esginin şeyleri örf ve ādetleri **24** ısdar dokurduk biz dokumacılık yapardık mēselā bēnim diplomam var **25** kilim dokurduk mēselā bēn kēndim dokudum **26** bēnim halı bēlgem var halı dokuma bēlgem var halı dokurduk önceleri **27** ip doKurduk ipi hālā doKuruz yāni bēn gēne yaparın ipi ip dokuruz bāġcak yük taşımaK için **28** kirmēn eğirillerdi esgiden kirmēnlerimiz olurdu iplerim ipliklerimiz **29** ipek bōcē yapardık biz önceleri ipek bōcē vardı burda **30** mēselā onun ipēni çıkıġından ip yapardık burda dokuma **31** onlardan seccāde dokurduk yolluk dokurduk divanların üstüne dokurduk öle ala ala renkli renkli boyardık dokurduK onları

-b-

31 dılgarımız vardı bōle sap dılgallardık onu esgiden öküz ile sürērdik harmanı bēnim çocukluġumda mēselā bēn biliyorum öküz ile harman sürdüğümüzü **32** hattā babam beni düvene bindirirdi düvenimiz vardı **33** biz meselā kiraz festivalınā bu tarım paneli dılgarımız yabamız olurdu yabāla buġday yēllerdik bōle buydayın şeyini samanını ayırmak için **34** beş tāne barmā olurdu onun ondan sonra **35** tırmık sürge saban boyunduruk ēf embel işTe onları hep gullanırdık düvene sırtı düven **36** mēselā şeyi bile çarkTa eğirillerdi çurfalık dokūcakları mēselā ince önceden ēlbiseleri gēndileri dokuma yapallarmış ninelerim mēselā **37** bize hattā cihazlerimize hepimizin cihazine birer tāne havlu vērdiler öle dokumadan bize annānem vērdi **38** onu işTe çarkda eğirillērmış çark ıla eğirēller imişmiş onun ipini **39** çıkırık meselā pamuk ēkellerdi esgiden tarlalarımıza **40** o pamuġu o çıkırıkTa bōle çevire çevire çekirdēni ayıklallardı **41** ondan sōra onu atallardı atacāmız yayımız hēr şeyimiz var yāni aşşāda hepsini saklıyoz biS tārihi eser **42** yāni onları şe yapardık mēselā bōle ipliġi şeyde sarallardı gelep yapallardı ona ne diyollardı ayhan ılgıdır ılgıdırda çeviriyoġları bōle gelep yapıyollardı **43** ondan soġa boyama kazanlarına atıyollardı boyuyollardı **44** o boyandıktan sonra da bōle bi dönēġimiz olurdu bōle bi tāne sapı olurdu üsTünde dönēġi olurdu **45** ona dakallardı o gelebi o dōne dōne sēn sarardın yumak yapardın o dönērdi sēn sarardın yumak yapardın **46** mēselā şey o dokumaları dokurkana bile yāni hēp ēllerinde yapma taraKlarla dokurduk aġaç tarāla dokurduk **47** hattā ben onları hēp aşşā goydum kaybolmasın diye onlar çok şey yāni önemli

şeyler **48** eşşek sèmeri mèselâ onları felan hep aşşası eşşemiz yok da goyduk sèmerini felan biz yâni **49** hattâ şey nasiP olursa kiraz festivalinde buyrun gelin tarım paneli açıyoz biz ona hazıranda olur **50** öle bi şeye goruz kenara goruz tarım paneli esgi şeyleri tanıtım için öle bi şey de yapıyoruz **51** başKa işTe şeyleri mèselâ o pamukları eğerecekleri pamukları sepet örellerdi örme sepet bizim burâ yaşlılar önerdi **52** o sepeTin içine yığallardı böyle doluP yapallar yığallar yığallar **53** orda temiSçe kalırdı ordan üstünden alırlar eğerillerdi alıllar eğerillerdi **54** hër şeyi SaTen şindi plasTik sandıklar çıkTı **55** o zaman hêp sepet iğlik sepet **56** sağrâmız vardı şindi sağrak yarım sağrak büyüK olan bütün olan sèkiz kilolu olanlar yarım onun ufâ yarımı yâni **57** mèselâ harmanı onuğula ölçèllerdi işTe kaç sağrak oldu senin buğdayın işTe kaç yarım oldu senin buğdayın o şekilde yapallardı yâni **58** bizim esgilerimiz böyle

-7-

Derleme Yeri: Çaltı Mahallesi

Kaynak Kişi: Mehmet KAYA (81 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: Karışık

1 çaltı buranın ismi değışmemiş **2** çok kóyler değışik bura değışmeyik **3** diyelim ki ümütlü şey olarak geçiyóru **4** gündoğmuş èksere olalak geçiyó **5** ümütlü de nêy geçiyódu hep kóyleri hêp deyişik yâni şeyleri eskiki adları deyişik deyişik yâni **6** çaltı nê bilên bu çaltı dikenini çok burda ya yüzde yüz bundan mı koydular bu anlama geliyo **7** kına işi bi geline kadınlık kına yakıyóller bi **8** cenâza umumu olalak defedilir yâni **9** yıkanır kadın isâ kadın yıkar erkeğ ise erkek yıkar **10** bunları billikte kóyden geşler geder **11** kabrin gazar gabirisTanlıkda **12** bitün umümü olalak toplu halde gederiz cenâzayı defederiz **13** bèn mi yirmi dörT yapTım **14** otuz ay otuzudu cemal gülsel el ele dedi **15** siğaranın üstünde filen el ele var ıdı esgiler bilir **16** yirmi dörd aya bahriye oTuz altı ay idi jandarma otuzudu piyâda yirmi dörd üdü **17** hêpisi billikde yirmi dörde indi yirmi dörd ay yaptık **18** dayak komutan atmadı **19** bi devre gaybından üş tokat yedim **20** devre gaybı bizden diyelim ki bir ay önce var ımış oraya devre diyeller ona **21** şimdi o biz mutFağa getTik garavana ile mutFağa getTik **22** mutFakda garaveneleri sıraya goyuyosun ya böyle ya sıraya **23** sıraya godünda o garavananın biğ tãnesi gaybolmuş **24** diyelim ki on tãne garavanaydı on tãne garavanaya yemek gatacaktık gatilacaktı orda yemekler **25** doğuz biri yok başga bölüğün biri almış geTmiş onu **26** orda garavanaya geden kaç kişiyse üçer dene tokat vurdu devre gaybı

bu gadar dayak yedim 27 ben inkilapda altmış_inkilabında asgerdeydim ankaradaydım ankaradaydım bakanlıkdâydim içişleri bakanlını altında yatıyódúk galyódúk ordaydık yāni 28 geçim şimdi ileri diyelim ki elli seneden yetmiş sènesine filen bin doğuz yúz yetmiş altmış bēşden okara dōru burda fazla kēsimden sālanırdı geçim orman kēsellerdi 29 geçimler sālanır gēderdi arāziler_ekilirdi arāzilerde her şey_olurdu 30 şimdi kesim_ışı bırakıldı burda bizim esgi mūtar enişTe var_ıdı bir 31 otuz kırk kadarını o zaman çifçi bākuru var_ıdı yazılma kōyde 32 çifçi bākuruna yazılıvemiş 33 o zaman bi paralar geldi millet ōf dēdi ödü sıddı gētdi 34 sonra emme herkes memnun galdı emekli oldu 35 emeklilile hindi başTa kiraz burda kiraz cevız bunlar meşgöl meşgul hērkēs allaha řükūr gēçinip gēdiyōr 36 hindi bāçaya bi şeyler_ekemiyōz būdey arpa řu budur bi şey ekemiyōz doğuzun gorkusuna ekēmiyon 37 şindi başTa gelir üzüm ceviz kiraz başga bi şey yok 38 hayvan hastalanır da ölürse ölürdü nērde zaten nērde ölecēdi şeyde 39 canım şimdi o zaman yol sorunu var_ıdı yol sorunu var_ıdı 40 hindi bi malın hastalansa bi tēlefon ediyōsun veteriner kūt alanya konaklıdan kūt geliyo geliyo yāni bi sıkıntı yok 41 harman zamanı ileri öküzlerle sürüyōrdük böyle düvenle düvenle öküzlerle iki tāne öküz gořuyōrdük düvenle sürüdük 42 sonradan patoz_ışı geldi manavgadın kōyünden kōylerinden patoşular geliyōrdü iki üř Tāne sırayla 43 diyelim ki o zaman bol ekim var_ıdı ekim bol_udu doğuz_ışı yođ_udu ekim çođ_udu 44 iki patozun ikisi ařā dorudur biri okarı 45 kōyün bütün_ışini bitiri ōle gedellerdi 46 şimdi üç giři ekiyo 47 řu yenikōyden bi arkadaş var esgi mūtar o gelip sürüp gediyo bi sāt birini bi sāt birini işde bu kadar ekim_ışı bitdi bitdi 48 dokTur yok da ya hobuz_ile götürüyodu ya bi řēle götürüyordun şeye dađa gadar götürüyodun yol olduğu yerden orda alanyaya yāhut şeye dokTora götürüyōdün başga bi şey yok

-8-

Derleme Yeri: Kayabükü Mahallesi

Kaynak Kişi: Mehmet DOĞAN (76 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: a) Askerlik Anıları b) Kōydeki Geçim Kaynakları

-a-

1 ēyi bi tokaT yedim ēmme çikmaz_aklımdan tā 2 yav_ışTe şeyde trafikler ankarada diş kapıdan şeye bahçeliev şeye etlikTen yakaya gēderdik 3 yeni mağalleyne arada bi boşluk var_ıdı 4 orda asgeri heK deposu dēllerdi yāni esgici esgi şey ora gollardı 5 önümüzde

adamlar arķadařlar deli dl sallanır arkamızdan traFk gelmiş bizim habarımız yok biz gerideyiz emme bizim heĉbi suĉumuz biziki uĉ gişiyiz toplveriler dru inzibat garaĝoluna gtrdl **6** gattılaroraya bizi bi bn bir del ĉok dopdolu **7** teleFonedlim blmze yni bi şey y onu da tmediler **8** tek sıraya geĉirdiler birer tokaT vurdular emme t yıldızlar ĉakılıyuru sayılıyuru yni **9** ordan bizim şey nbet subayı geldi bi eyi biradamıdı allah ramateylesin lkdr şindi **10** ordan bizi gtrd neden haber etmedin deyi bize bi de şey yaptı ĉekiřTiler **11** yav kumandanım ble ble bize fırsat vrmediler ki bi bene del dedim bn kimseye fırsat vrmediler **12** ondan sora işTe le gnler geldi geşdi **13** burda asger rlaması dnle dmbelne yapılmaz **14** mevlidoķudanoķudur aķřamları varıllardı herkesin yni sene uĝurlaroļsun yavrm işTe varık gelmek nasibetsin **15** cbine bi uĝur parası salallardı işTe bleydi yni le şak şakılı bi iş olmazdı burda yni

-b-

16 geĉim ĉalıřmayna saĝlanırdı **17** hayvancılık esgiden var burda ta halen gene var **18** işde bi yr geicen ĉiftekicen gazmayla bile kzle gazmayla boyday tohumunu ekicen **19** geĉim zorudu esgi ĉok zorudu ĉok zorudu işTe snin gndi ĉalıřdıĝından bi şey artışabilirsen gullanırdın yni başKa bi şey yok **20** n olur yni burda hr şeyolur da **21** boyday fıstık pambk şu goca gtlnn başı driz şu aşşda alra yni şey kprde ollarda bizim şey var gzlek var yni pambk hr şey olurdu esgi burda **22** işTe tefek meşur ymiş meşurudu burda şindi harboldu gtTi hrkes devlet bba bakıyr hrkes hr şeyini lini ĉekTi yni yrden yurtTan bzıları ĉok daraF ĉekTi **23** davar goyun ikisi de varıdı sıĝır hayvan at yni şey merkep gatır driz yni bunları bakallardı **24** tavıĝı herkesinĉer bşer olur yumurta iĉin **25** saman bildimiz ekdimiz boydayın samanını ondan sna o zaman dne vrmezdik şindi gonyadan gliyor arpa ya **26** o zamanişTe linde n bulunursa arpa ekersenarpasını verdin pamuk ĉekirdeĝi verdin lelikle idare edip gderdi millet

-9-

Derleme Yeri: Ortaköy Mahallesi

Kaynak Kişi: Hilmi UĞUZ (74 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: Askerlik Hatıraları

1 ben dayak yemedim öle fazla bi dayak yemedim 2 fakat şöyle bi mazi geçdi bizimçorda 3 şindiki bu devirde yogçama bizim günümüzde bin dokuz yüz atmış bin dokuz yüz atmış altıda felene oldu bu olay benimçasgerlikço zaman kútahyadaydımço zamançişTe 4 ormandan bi şöför geldi bi üsçavuş vardı bizim aynı dedimizçüsçavuş 5 biraz ifadesi varmış bu arkadaşın uzman çavışın şey o arkadaşın ifadesi varmış biraz geç galdı 6 bu hafta kapıyı aşdı böyle dedi ki yav benimçifâdemi alâcasançal dedi almâcasan bèn gèdiyom dedi hemen döndü o arkadaş 7 arkadaş o anda jandarmalar gızdı buna o hareketine yâni bu tavrına bu arkadaşın tavrına gızdı ben de nöbetciyin goğuş nöbetciydimço anda 8 bana dediler ki bizim lojmanın mutFak tarafı vardı bi de çıkış tarafı vardı başa dedi ki asKerler yav sen bunu dediler şu mutFak tarafına gönderiver dediler başa 9 ben de tabi asKerliğim o anda ta yeni acemiydim o anda biliyoğ mu belki şindiği aklımmçolsa yapmazdım onu amma 10 o anda bèn de dedim ki arkadaşşa bèn de gızdım tabi o arkadaşşa o halT durumuna bi asKere o şekilde harekeT edince bèn de gızdım 11 bèn de dedim ki yav şü bu tarafı yasak dedim ben şu taraFTan gedicek dedim arkadaş da hiş şe yapmadı o taraFTan gedivèrdi 12 arkadaş da siyasi yönden halk partilimiş 13 bizim bölük komutanı da halk partilimiş 14 birbirlerini çok eyi sevellemiş bu bölük komutanıyan bu arkadaşşa siyasi yönden de sevellemiş 15 öye deyense bizim arkadaş da hazırçolmuş mutFağa biliyon birçiki arkadaşşa vurmuşlar öle gızdıklarından dolayı 16 şindi ossa yapamazlar onu da o devilleğde oluyordu yâni 17 hemen bu da bölük komutanı da şikayetçi oluyor bunu böyle böyle yaptılar diyollar işTe beni de şikayeTçediyo bu şekilde 18 sen diyór bu arkadaşşı böyle göndermişin diyor bölük komutanına 19 bu sivilin yanında bizim o jandarmaları bu bizim komutanı dayağçatıyór 20 dayağçatıyorçama bèn de gorçuyom bu hafta şindi sıra bize de gelecek diyom ben bèn de gorçuyon 21 dayağçatıyor şindi nèse bizi o anda ellemedi ama şükreTTik biz 22 söra o getdi işde ben hatrımdâsa biraz mahmudçudu arkadaşşınçismi 23 mâmutçefendi işTe ben bunların terbiyesini yaparın şöyle böyle mi yaparın dedi onu yolladı 24 ondan söra yolladıktan söra bizi

tékrar bölük komutanı topladı bölle 25 işTe arkadaşlar yapmān şöle etmen bölle etmen deyî bize de dedi gayri o anda gayri bizçona razı olduKçamma geldi bize de bi tökat çarpTı bölle dayā yedim yāni 26 sēn de dēdi bu arkadaşşı bölle göndermişin dēdi bize bi de bölle mazimiz geşdi

-10-

Derleme Yeri: Eskibağ Mahallesi

Kaynak Kişi: Mehmet ER (61 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: Karışık

1 mehmet er yaşım atmış bir 2 bunun kuruluşu bizim çok eski oldundan zaten ismini de ordançalmış eskibā deye dā ençaz yedi yüz yılçolmuş anlattıklarına göre kurulalı 3 önceden şey hani çobanlar su ararçımış ya geliyollar tabi suyun başına aşā benim yeşil dēre var 4 iç göç şey yeri orası mahalle var bizim aşağıda 5 ilkin orā geliyollar işTe ordan bura yerleşiyolar davarcı olarak yāni yelleşenler ordan türeyip çoğalıp gēdiyo 6 eskidençişde bu şeyde hani görücü usulü var ya bāzı yēllerde görmeden de oluyo bizde görücü usulüle tanışma usulüle en esgi usul geliyo işde isteniyor 7 uygunsa karşılıklı olarak bi gün belirleniyor 8 yāni uygunsa tabi adamçuygun değelse zaten onun cevabını veriyor 9 arkadaş gayibinizi başga yerdençarayın eksinizi 10 ondan sora isdeniyor 11 önce bi şey daķınıyo söz oluyor 12 arkasından nişan goyunuyor işTe arkasından düğün merāsimi 13 bizimki hemen hemen aynı esgi şey gibi diyelim yāni gelenekler gibi 14 gelinçalma merāsimi aynı burda şeyçolarak şey tarafı oğlan tarafı gidiyor kız tarafına 15 kız tarafı zaten gene hazırlıyo hazırlıklı oluyor 16 varıyo galabalıKçora gızı alıyoñ duasını yapıyoñ aynı geri nere galıcaksa düğün yerine getiriyosunçevine 17 vardı esgilerden atlādı zaten başKa önce vasıta yoKtu ki tabi canım önceleri öylēdi atçıladı o işte onlar şindi değışti artık 18 cenāze olduğu zaman şindi evelki bi değil öncede farklıdı 19 önce mēselā cenāze olduğu zaman burda halk toplāşıyodu 20 adamın neyse evinçönünde gazanını vuruyor 21 geliğken yıkama şeyleri yapıyo gidiyo mezarını gazıyor mezārını hazırlıyor 22 ondan sōna geliyo işde cenāzeyi yateklēron 23 geliyosun adamın evinde bizde şey yoktu yāni cenāze yerinde yemek yoğçudu 24 ancak cenāzeye yemāk gātirin bizde evel hiç öyle cenāze yerinde bi şey yēnmezdi 25 mezarlıkda falan başga köylerde hani gidiyoduk şey veriyollardı ya bizikinnerçalmazdı aynı anda adamın insanın etini yer gibi diye 26 ama şindi artık öle deyil şeyden geliyoñ şindi farklı bi şey 27 işde

gidiyosun cenāzeyi yataklap geliyoduk **28** şu anda ama şindiki sistem değişdi **29** şindi belediye olunca bizim hiç şeyimiz olmadan arıyoğ alo diyon geliyo mezarı gazıyor çadırını getiriyó kèfeni getiriyó **30** adamı soruyo yıkacak ev var mı diyor yok dersen arabayı da gönderiyor ev müsait değil dersen **31** bullarda şindi esgi usul aynı perşembe günleri günnük diye bi şey var **32** artık sizde de var mı bilmiyom **33** şeyden oluyo bu sarı mutun dibinde olan şeyler var ya koku yapıyoró ya **34** hep gadınlar meselā onu hani mubarek gece diye böyle şeylerin işinde kömür atıyór kömürün içinde tütsü veriyo yāni onu meselā bizde onu kefene önceden onu da gollardı **35** ocaę Ta ocağda günnük tütsün **36** o günnük tütmezse rahmātli gelir darılır döner geder der bizde öle **37** mesā adam onun üstüne der ki hindi kadın hurda yā böğün gece der benim der dedem bóbam gelse nè dēyecek der annem gelse nè dēyecek ben günlüğ atmayı unuttum der döner geder der yāni oyle bi deyim **38** üşüdüğü zaman hāmān onu sarıyoduk yāhud da zoba yakıyoduk mesa benim genelde sığırlarda bu çoğ olurdu esgiden bizim de **39** hemen zoba gurardık **40** zoba olmasa şey yapardık ateş yakardık evin içine zaten duman her tarafā veridi alttan üste derke **41** mesa üşüttüğü zaman şey yapardık bu andız var ya andız biliyorsun bilmōn onu kesiyoduk **42** onun buğusunu veriyoduk şey oluyo faydası oluyodu onun **43** hemen mesa garnı şişse hemen indiriyodu hareket yapıyodu **44** bāzısının ağzısına şey sürüyosun ğatran pise onlardan işde öle tedāvilerdi **45** bu biz hasda olduğumuzda mesa esgi tēcil bu annelerin varsa anneğ nenen varsa neneğ deden varsa dedeğ bunların esgi tip usuliyle örnē meselā benim garnım ağrı soğuklama olmuşum bana bise yēdirillerdi attırıldardı **46** o tür meselā şeylerde örnēn böğazların şişTi şey sarallardı ayvayı bişiriller o tür şeyler sarallar **47** bazı hani ot türünden olan şeylerle tedāvi olurduk bitgisel şeylerle **48** o köy usulü benim meselā şeyim elim kesildi hemen tütün basdılar bak şurası dā yatağı da belli dē mi tabi tabi hemen tütün basTıla ganımı durdurmaK için **49** mesā golum gırıldı şeye gitdim ortaköye gitdim babam atın üstüne bindirdi götürdü **50** işde sarıldı ama eyri eski usul öle **51** nè dēller mamut çavuş mu dēller bi şey vardı duyan mı gırıkçıldı ya o sarmışımış **52** yā işde bizim burda maldan anlayanlar var ya ölçüm olarak o adamlar tedāvi ediyodu başga bi şe yokdu **53** onu da gurtarabisen gurtarıyodun gurtayemazsan ölüyodu tabi tabi **54** onla şindi hasdalāni biliyo örneğin malın

şurasında bi şişlig oluyodu su almış oluyodu 55 orayı d lme diye bi şeyle d liyollardı oranın suyunu boşaldıyollardı 56 şeyi ısıdıyollardı demiri ısıdarag orayı deliyollardı

-11-

Derleme Yeri: Balkaya Mahallesi

Kaynak Kişi: Rukiye SARI (73 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: a) D ğ n Adetleri b) Hayvancılık

-a-

1 ru ıye sarı kaç g nde d dum ne bilen ben yetmiş  c iki yetmiş ikiyi bitirdi yetmiş  ce g tdi 2 o eskiki adamlarda n  olacak yalayak g zellerdi tabi 3 d venlik  ı ardı başKa bi şey yoğ udu sıtma var ıdı o yalayak gezd  4 buynuzu d veller g tallardı darı s meklerin d veller g tallardı arpay ıla buydayı g arıştırıllardı  y d llerdı dermenine g derdi 5 ili s y yle yuğurullar  dellerdi 6 emme o zaman s lıklıydı s lıklıdı bağ onları y rkene s lıklıdı 7 şindi h r şey  ok h r şey var ilac ıla olur k y t  ilac ıla olururdu camakand  gibi 8 hindi h p de bi gırılıp g der anadan doğan t  hasta yoğ bi şey yok işTe bitTi b ge 9 d ğ n  deller  ı allar g çıran g çırı g çırmayan allahın emri d r kitabın g vli  zeri isd ller alıllar d ğ n n  yapallar 10 esgi zamanlarda k r kl   izmeyi giyellerdi ipek guşağı guşanırlardı 11 b le şeyler olurdu giyellerdi avcı y lekleri 12 onların  st ne h le saati Tağallardı ipek guşağı guşanıllardı 13 d rT g şıK alır  rkekler i erde oynar gadınlar dışerde  rkekler dışerde gadınlar i erde oynallardı oynallardı 14 gadınlar vurudu ileğen gordu  ğ ne bir y huT bir davı ardı  alardı  alardı  alardı gadınlar da oynar  rkekler de i erde oynallardı 15 yapılırdı yapılırdı ya g c  y ten yapar g c  y tmeyen tabi f kırı var z ngini var z ngin olan  der 16 e işTe bulgur pilavı temsil olalak ne buld sa allah te la hazeratla ne verd se onla ed v r veridi 17 g c  y tm yen ne yap n b nim g c m y tmez d rdi iki k şi g der g der alı getiridi tamam b yleyidi 18 atla da g tdiler yayan da g tdiler hindi gelir ala g dec z temsil ben  ok one g şdim zamanında 19 on on beş g rı birlenidik başımıza bir d lbeT atardığ bir o zamanlarda 20 ondan sona beş altı g rı g derdik g derdik allah varıdığ evlerine neyse 21 evelkisi g n kınasını yağardığ sonraysı  n almaya varıdığ 22  mize de  ř d rd rkek g cerdi varır iki k luna yapışır g li g derdik

-b-

23 hayvanlar ne hêpsini gördü hêpsini gördü harman da sürdü yükce çekdi hêpsini çekdi 24 saman vèridik arpa vèriyiz hayvanlara ineklere de işde gêne saman burma vèriyiz ne vèricēz allahın verdî gadar işTe 25 çalışısın çabalarsın dènesini sên yêrsin samânını o yêr başka çaresi yok 26 éyi olur o zaman aynı gêne oduna götürüsün püre götürüsün hêpsini dutar seniyle bārabar o da gèder 27 hastalanınca nâpalım ölüse sürüveriyiz ölmezse bi tâ şey hey canım nê yapalım éylesirse éylesir éyleşmezse ne yapalım 28 yâ étdiğın şindi hastalandı baqarsın tedāvísine şü ne dèrsin bu ne dèrsin 29 oldu olmadı oldu olmazsa nê yapacan öldü sürüyüvèrisin gèder dutar bi tâ alısın başKa çare yok 30 eFendim Seytinyâ da vèriyiz ondan bünuna acı biper püskürüyüz ondan şeker püskürüyüz hêPisini yaparız yapma mıyız 31 yâlı bise dök sür buğu vèririz hêPisini yaparız yapma mıyız

-12-

Derleme Yeri: Ortakonuş Mahallesi

Kaynak Kişi: İsmi Veremeyen Kaynak Kişi (73 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: a) Köyde Tarım b) Hayvan Tedavileri

-a-

1 esgiden fındıĝ ekerdik darı ekerdik bamya ekerdik soğan ekeriz bakla ekeriz sarımsaĝ ekeriz 2 ondan keyti işTe gağun garpız ekeriz işTe başKa ekin ekeriz işTe böyle ekdimiz şeyler 3 Kuruması için fındıĝı damda yıkar etdüzde damda ĝuruduruz 4 darıyı gırarız damda ĝuruduruz 5 harman zamanı darıyı çuvala ĝatar döveririz çıkarırız ambağlara sora 6 fındıĝınki helen ayıklarız mèselâ fıstıĝın kèlini hora ayırırız çor çocuk yêr éyisini harallar satarız 7 mèselâ inar olur satdımızı satarız satmadımızı yêrler 8 bakla soğan dediĝi gibi fasille dedî bi işTe bõle ĝuruduruz yazın ĝış geldi midi bişiri yêriz 9 yaparız salça yaparız büberi döver ĝuruduruz üyüddürürüz işTe yapıdımız bu 10 mèselâ inek sârız südü bişiririz yoĝurd ekeriz makinesinde yáyarız çökelèn bişiriyiz 11 onu tuluKda yayardık şeyde davarlardan tuluĝ yapıdık 12 ondan keyricèzime mesele öĝde kireçlerdi ĝılı yolardık onu sıyrır éylerdik sumaklardık tuluĝu öyle yapıdık 13 ondan keytimi işde yapıdımız yâni bènım bildiĝim bu davar ossun 14 bişşek yapallardı tuluĝda yayallardı 15 ondan keytime işTe çökelèni ĝurudursak ĝurudurduk ĝurutmazsak mesele bidonlara duzlar ĝatardık kıramlar çok çalıK ĝurudurduk 16 hindi peK fazla ĝurutmazlar yaş yaş satallar maş satallar da bizim ĝayrı

davar mağar gèddi de işTe böyle **17** işTe darısını mesele davara vèrdiğimizi davara vèriyiz vèrmedimizi üyüdür yèriz gelen geden olur vèririz **18** buyday da işTe èkeriz harman eder makineye vèrir sürdürürüz **19** harmanda sürèrdik öküz ile düven ile iki öküz goşardık bi düven olurdu tahtadan ènli onu onda sürèrdik **20** üst yakada hatte var ıdı harman hindi potaz çıkmalı harman işi bitdi **21** ègel çoğu da èkin de ekme yèrdi eskiki gibi işTe yapacāmız bõle işTe bunlar yavrum

-b-

22 hayvan hasta olduğu zaman mesele iğne vurdururduk **23** ondan kèytime yoğuT cemberek dèrler bi şey olur onu yatırdıp göbeğinden yakıyorurlar **24** soyuktan oluyoru üşüdüğü zaman oluyordu yāni **25** inek mesele cemberekledi şindi sancılaştı başlar patırdamaya **26** gèden ordañ ardıç kesip gèliyorun ardıcı boğuvèriyorun **27** ılık su vèrin dişeri çıkarma işTe davar ossa da işTe iğnesin vururuz esgi iğnesi yaparız **28** dalak malağ olanlar ölür işTe böyle **29** ayağı gırılana tahtadan bi şeyler yapallardı **30** mumluk dèyi èderdi bobam rahmatlı onu sarardı bitèrdi **31** meselā hindi bāzı davar dèli olur dèlirir gafasın çevürür bobam rāmatlı iki buynuzunu arasından yakardı **32** bāzısı èyi olurdu bāzısı da ólmazdı ölürdü yāni èyi olmazdı **33** gızgın demir ile mesele demir ile yakıyorlar ora ocağa sokuyorurlar mesele **34** ona buynuzunun arasığı yakar bāzısı èyi oluyoru bāzısı olmayorur işTe böyle benim bildiğim bunlar

-13-

Derleme Yeri: Ümütlü Mahallesi

Kaynak Kişi: Mustafa KELEŞ (65 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: Köyün Kuruluşu

1 köğün üstünde ormanın dibinde o zaman on yokmuş tahmin ediyorum **2** sene kaç olduğunu bilmiyom biraz ölümler artmış **3** orda sarınc dèrler su var sarıç açıkta gèliyo su böyle künk için köye **4** köy yakın o zaman ordan bi hastalık olmuş **5** o zaman sıtma ve sökel hastalıkların adı sıtma sökel **6** burdan bizim köylülerin birazı bir de şindiki mezarlığın bèleji batı kısmında dèrsene var çocuğ oKudan bi yèr var okutuyolar **7** bir de gök guyu var orda üsTü tahtayla kapalı o zaman o gök kuyuda talebeleri okutuyor okutuyor hoca ama ismini bilmiyorum yalnız çok güzel bi hocāymış **8** bir ölüm hādîsesi oluyor köy yoğardan

büyük mezarlı köprünün yanında hastalıktan o zaman doktor yok hekim yok 9 adamlar ölüyor ölüyor ölünce bunlar ora gidik gelme zorluktan dolayı köyü aşşaya çekiyollar 10 cāmiyi de tam mezarlığı oldū yere hemen iki o zaman patik yol tam ortasına şimdiki āleT godumuz takım godumuz yere kuruyollar 11 orda bulla osmanın mezarı var şimdi onun mezarını goydular ora garafakı bulla osman 12 nēyse velhasīlikelem bürdan aşā alıyollar köyü oraya adamlar götüremiyo 13 köyün bir kısmı kasaplar diyollar belki o zaman soyisim yok sülāle olarak kasaplar diyollar 14 bu kasaplar aydına gēTmiş gēri bi daha dōnmemiş aydın civarı 15 biraz diñilerden gēTmiş onlar da o tarafa bi yere izmir tarafına dōnmüyolar daha hālā o tarafTalar burda galan nesil galıyor 16 nēyse aşāya köyü çekiyollar en kalabalığı manavgadın karakaya köyüne gēdiyor 17 göğ emine diye birisi varımış o göK guyuyu gazdıran o gün paralı veyāhuT hatırlı bi gadınmış göK guyuyu o gazdırmış çocuklara ve köye gullanmağ üzere 18 ordan çekiyollar içme suyunu esKiden köyde su yokTu 19 o su da guruyor sarınçtan gelen zaman zaman guruyor yazın mesā ağısTosdan sōra 20 köy çok azalmış ondan sonra yēniden türemiş nesil 21 şimdi üç cüz dört yüz vardır yāni tabi dışardakınlara manavgaTda var alanyada var antalyada var hēr tarafa dağıldı 22 dēvam ediyor işTe gasım dāyının muhdar çok esKi muhtardı bēn de onun yanında āzalık yaptım on sēne 23 ondan duyuyorum bunları kēndim bilgim yok bugüne gadar dēvam ediyor işTe 24 şimdi olaylar değışTi sekiye gadar köy genişledi sekiye indi köy şu anda 25 manavğatta beKçi var sekiye ev yapTırdı üş dāne gişi sekiye ev yapTırdı birisi parmatik demir direK üzerinde dēvam ediyor 26 bēnim bildiğim kōnyadan gelmiş buranın ilk kuruluşu konyanın ekse köğünden diye duyuyorum hani yaşlılardan tağayyüllerden böyle duydum ve gūndoğmuş da aynı 27 ora gelmişler ordan bura birisi bura gelmiş bu köye birisi bizim kōde birisi de sizin kōde yāni üç kardeş imiş 28 muhtarın hanımı tarafı bize akraba benim bildiğim bu kadar

-14-

Derleme Yeri: Narağacı Mahallesi

Kaynak Kişi: Ferdi YİĞİT (82 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: a) Kız İsteme Gelenekleri b) Bir Hatıra

-a-

1 evele olan bēgenir ondan sonra gedeller gızın yanına varıllar 2 gızı babası isder verimkar olursā dūñür akrabālāndan dūñür götürüller isdeller veriller 3 vērmezlerse o ayrı

gāri Őnce^cden belli olur o verip vėrmeycē felēn **4** böylece isdeller sen gız isteycēsen **5** Őindi onu isdemeyen gızın babası bađlāveriyodu **6** Őindi gızı isTemiyorıođlanı ama bobası anası vėrecek vėrelim dēyollar **7** peŐKiri bubam gēdiyodu bubam anladırdı **8** bubam Őindi gızııŐTeye getmiŐler iki dene dūnjūrcūymūŐ sen de isdeyormūŐsun gızı bu da isdeyormūŐ **9** birer mendil vermiŐler búbama bubam Őindi birini áycık onu onu bālasın deyi birini aycık hōyde dutmūŐ birini aycık uzatmūŐ hani elini onu bālasın deyi **10** bunu alıvermiŐ bunu bađlamıŐ onu isdēyómūŐ yāni gız **11** bu sefer baŐKa bi yere ta varmıŐlar aynı yere varmıŐlar biri iki ğiŐimiŐ gene **12** bobam gayri bakmıŐ odur bu ilki ŐđrenmiŐ ikisin de Őrtaya atmıŐ hēngısını bālarsađız bŧyŧrŧn dēmiŐ **13** Őōle bi bakmıŐ bi bakmıŐ Őōle bi bakmıŐ gız ben bālamıcam ben almıyom dēmiŐ **14** bōbası da alıcıvermiŐ hani o taraF baŐ tarafınā bālamıŐ yāni **15** bōyle bōyle sorunlar çıkiyōrū alman dēyōrū sarman dēyōrū

-b-

16 bābam bēne bi gızı istēvėrdi **17** vārdık vardılar bēn diŐede aralıga durdum dıđrayān deği **18** nēse isdediler tamam dedi vėrecen amma dedi gızı bir sōzŧm var dedi **19** bobam da dedi ki altın maltın isēcek zannetmiŐ hani durumda **20** ulan sōyle sōylēceni bilmem pilavdan dōnen gaşŞığın bilmem neSi dēdi bubam **21** sōyle dedi senin bildiğin gibi deyil dedi hayır dedi nē **22** benimıeviniıōđŧne senin fėrdinin evini yapıcāz sizin kōyŧnjŧzde su yok dedi Temellin **23** biraz mal sen vėrecēn biraz da ben vėricēn dedi fėrdinin evini bura yapıcāz dedi **24** ulan dedi eğirtmen dedi eğirtmenıidi adam bēŐıolum var dedi bēŐin de sene kōle ēderdim amma dedi Şindi tŧđŧnŧ vėrenin bilmem ne đaparın dedi ben bura gız isTeye gēldim Őlan sata gēlmedim dedi gākınıulan dedi gākıvėrdik geldik geTdik **25** böyle sorunlar var gız istemedede **26** ev vėrecek Kez işini yapıyōrŧyŧz başını yapıyoru gonusuyoruz yapıyoruyuz baK soğu dā nōldu almadık **27** almadık geldiK geTdik

-15-

Derleme Yeri: ayırōzŧ Mahallesi

Kaynak Kişi: Kamil ESER (70 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: a) Arıcılık b) Bir Hatıra c) Kōye Suyun Gelişi đ) ocuk Oyunları d) Kız İsteme Gelenekleri

-a-

1 ben osmanıolu kāmili eser bi doğuz yŧz elli doğumluyun **2** arıyı kırđ sene oldu ben en aŐŐā kırđ kırđ bēŐ sene oldu arı daŐırın **3** arıcılığı nāsıl yapacān bahar geldi midi veriyoz

şekeri aS çok bakımını yapıyoz **4** ondan sonra oğullāyo yaylaya götürüyöz yaylada bal yapıyo getirip onları satıyöz **5** sene bēne işde ordan geçiniK gēdiyöz **6** arıların bakımı petekleri ördük süre yaparız **7** kēl petekleri gara siyah petekleri alır atarız goruz **8** onları mum sıkarız petek dēğşiriz **9** yok cām şurda yakın da benim gendim yoruluyom işde ne yapacān

-b-

10 siğarayı bēn ava getdimıidi avda öksürüvėrdim ciğaradan **11** ondan sonra ciğara bitdi oğlum dedim ben sēni dedim anam sēnetleTmedi **12** sēn bēnden uzak dur dedim **13** ondan sorā içmēvėrdim **14** şeker ěmdim şeker ěmdim yemiş yerin ġatarın cēbime hasan daşına varmadan iki ceP yemiş bitėrdi **15** ondan sōrama içmedim hattā ġarı dedi iç dedi **16** davşanıalı dēller bir adam vardı davşan alıyla garanın alısı dēmişlerıo adam hasTa olur **17** şurdan bi pákedıal ona vėr tek tek yemē yėdik sire demişler birer tāne bōle **18** bēn de dedim ġarıya üç sene evde çekmecedede içmedim **19** bu da öğünden açmış ciğarayı böyle ondan sonra içmedim ciğarayı çabuk terkıetdim **20** semeTli mıstağaya dedim musdava dedim şu ciğarayı al da dedim iç dedim **21** üç sene durdu çekmecedede içmedim içmen de **22** ihi ondan bēlli ciğara da içmedim emme haralda ciğaradan godu bize işde hasdalını **23** yüzde doKsan doKuz emme bō ġadar film çekTiler amca sen hēc ciğara içmeyiksin dēdiler

-c-

24 biz aşşāda muğardan hindi o dediğim çeşmeden aşşadan çeşmeden desdiyle ırbığııla gabağııla çekerdiK gabaklar olurdu şey gabakları su gabakları olurdu onları açardık açallardı onlarla bi de ırbığıışTe dēsdiyle çekerdik öle içerdik tabi elde daşımayla **25** sonra bu ali hoca muhtarııdı heralda ali hoca muhtarııdı su yolunu deşdi deşdirdi **26** bi çeşme yapıldı çoğıoldu ya ěnıaşşā kırk senē geşdi elliyi geşdi **27** kökedıoğlu köğünıortasına iki çeşme yapıldıydı birini aşşa köye birini oraya **28** soğra çeşmeleri ali hoca ġaldırdı **29** ali hoca muhdarıoldu boruyu ġetirdi boruyla ġetirdi **30** depo yaptık sonra da ali rızānın ġüzünde ali rızānın ġücüyle esgi muhdarın ġücüyle bi depo yaptık **31** sular tazēye bindi on yedişer tenike ġum çıkardık bizıoraya merkebıile çığnimizde merkebıolana

-ç-

32 çilliğıoynardık zipleme oynardık **33** zipleme dērdik ġazıġı sıvrıldirdik düz ġazıkları böyle **34** düz ġazıkları sıvrıldirdik çamurlu yerlerde bi sür ġari ġazıġıalırdıK sēnden **35** ġazıġıı birini aldık mıdı seni dilene yollardık **36** sēn ġazık yapmaya ġēderdin bitti midi

gazıgın 37 bënım biterse de senin biterse de öleydi amıcam işTe 38 bayā gazık yav çalıdan yapma işTe 39 çillik deyney ile böyle bi gazık düz bi de uzun deynek böyle deyneyle çaldım mıdı harmanın başından buraya gëlirdi tā ileri geçerdı 40 tabi vuruyoduğ ucuna canım elden oynamazdık böyle elden oynamazdık 41 daş da gorduk oyardık bi vuruduk 42 bu çavuşun mēmedin burnuna bi vardı çillik bi vardı serçe bayram çalardı ağşamlı belēnde ta böyle 43 ay ana gafam gētdi ay ana burnum gētdi 44 o zamanlar sapan pek önemli değeldi 45 bi de cıyırdak yapardık buladandan 46 onu bi gazık sivrildirdik şöle başını bu böyüğ ağacı da oynardık 47 ona ıycık gatıran dökersek dökerdik biliyon mu 48 gatıran dökersek birimiz o yanna binerdik birimiz de o yanna binerdik 49 fir döndü gibi öküz sarmanı gibi böyle dönerdi öle dönerdik cayır cayır cayır ederdi çıkardırdı

-d-

50 hindi sēnin mesele benim gızım var sen isdeyeceksin yāhut sēnin gızın var bēn isdeyecēn 51 önce bobasıyla anasıyla tēmsil gonusuyoz anlaşıyoz 52 ondan keyti köğün muhdarını köğün muhdarını āzasından hocasından dedı gibi adam gönderiyoz aracı gibi canım tabi aynı 53 ölelik sirā gızım bobası bi pēşkir tüğerdı mēndil gibi bi şey tüğerdı kaç sene duracağımı sölerdi iki sene üç sene duracānı sölerdi ondan keyti 54 işde evlendirillerdi düğün edellerdi

-16-

Derleme Yeri: Fatih Mahallesi

Kaynak Kişi: Nurcihan KARA (56 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: a) Bir Türkü b) Bir Hatıra

-a-

1 türkü olsa çağırırverēn türküyü çağırırverēn amma ben onları bilmen bak

2 dağlar senı delik delik delērim delērim

3 kalbur alir toprāni elerim aman amān elerim

4 sēn bir karā koyūn bēn dē bir gūzū bir gūzū

5 sēn döndükcē ardı sirā melerim aman amān melerim

6 dağlar sēnin nē karanlık ardın vār ardın vār

7 lale sümbül boynun eğymiş dērdim vār aman amān dērdim vār

8 lale sümbül boynun eğymiş dērdim vār aman amān dērdim vār

9 bu ğadar  oğlum ne bil n

-b-

10 h  bak iŖde onları anlat bak b n onları 11 Ŗindi b n evlendiğim yıllar kaç yıl  dı bilmiyorum 12 bizim yaylamız var oraya g deriz Pek bir de atımız var  dı 13 b nim eŖim burda galdı b ni bindirdi 14 bu at d di s ni yaylaya g t r r dedi 15 ha giTdim gelesandır yı b lki anneyle bobayın bilebilir bobayın bilebilir 16 o gelesandır yı o d kkanlardan yukarıya ağdımızda gara yolu d riz y r var oraya ağdık 17 b n amma atın  st nde bin rdim y ni 18 o dar bir boğaz var demir kapı d ller 19 o demir kapıya vardđımda at Ŗoyle bir durakladı 20 b n de o atın  st nde gazag  orerim bak hiç sağıma soluma bile bakdđđım el  iŖi yaparın 21 orda Ŗey yaptđđımda at bir durakladı b n de doğrudum bir bakdım 22 nasıl anlatayım hiç  yle g zel bir y z g rmedim ta Ŗurasına in r bir b mb yaz sakallı d de 23 g ldi b nim atımın Ŗeyini duddu biz Ŗey d riz g ri yular d riz onu duddu 24 Ŗey d di bana gızım n r ye giden s n dedi 25 b n de dedim ki yokarıya yaylaya g derin dede d dim 26 pek  iyi d di yalnız sen gorkmuyor musun d di bu yola girmeye d di bir çocuksun d di 27 b n de d dim ki yalnız değilim ki d dim ki yalnız değilim ki d dim dede dedim zaten b nim eŖim Ŗurda l baya sapdı d dim 28 o da dedi ki d nd  g ld  bana bir bakdđđında neden yalan s yl yorsun d di 29 y  yalan değil dede dedim ama b nim  yle bir Ŗey aklıma g Tmedi y ni hani ordan Ŗey yaptı 30 tamam gızım d di g le g le d di yoluyn açık olsun d di 31 ama bi daha b yle yalnız girme d di 32 Ŗoyle yoluyn aŖŖađsına bir adım ya atdı ya atmadı b n de doğrudum Ŗoyle baŖımı bir bakdım gaybettim 33 bir daha da g rmedim bak

-17-

Derleme Yeri: Rasih Kaplan Mahallesi

Kaynak KiŖi: T rkan YILDIZ (77 yaŖında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: KarıŖık

1 o k lce  l y  gurudurduk çokca bulgurlu aŖ biŖirirdik 2 bak yavrum b yle bir d nya yog  du 3 goca darıyı biŖirirdik d  goca darının ardına anamız Ŗogan dogrardı bir gaŖık da yag gavuru yag gavuruğdu yağ gatardı onuğla akŖamları  ğ n m z  Ŗavardı 4 yokluğ  du tabi canım darı goca darı gabık b ge okulda  kmek v rdiler de g Tmedim y medim g ldik gaŖıđ  la gavga beliŖdik 5 bak on aya gatlandım okulda v rilen  kmeği y medim b n 6 b nl ğ  m Ŗ Ŗindi oŖsam y rdim bak Ŗindi oŖsa y rdim o zamanlarda b nl k var  mıŖ 7 g ldim   gaŖıđ  la darı gavurgasını arpa gavurgasını beliŖirdik 8 bir goņŖuya v ririn Ŗu  Ŗt alt

yanda çay olur gülden gèderke çaya gèderdim onlar gètirirdim 9 şende o gerek guşburnu deşiririn bende felan gereK o da şeğe oğa gerek o goğşulara da veririn para pul da istemen bak 10 öyle hediye de ederin ondan keyti öyle de veririn elimden geldiği gadar oğraşırın taha şu yaşım oldu atman 11 öyleydi yavrum işde 12 şulardık şulanırdı çiftlikleri ekedik gelemgeleri bi öküzümüz vardı ekedik buğday galdırırdık ügüdür gelirdik 13 anamlar bak gece gündüz oduna gèderdik de gece şatar gelillerdi 14 biz nişlerdik de bak çifte gètdimizde çocuğa beşiği ederdim üstüne yağardım muştaha altına otururdu üstünden de beşiği şallardı laylo örtèrdik öyle meydana gètirdiydik ben onları öyle méydene gètirdim idi 15 gètmedik gètmedik bizim şindirfeden bi gelin aldık dur dur 16 bizim oğlan davara gèdik gece békcişi değildi o zaman tahı çoban ıdı çoban ıdı 17 o da gara belenden öte yüze koyun ile gelik beş altı goyunları varmış anaşın övkelenik 18 köğün beri yanına gelikler goyun şüyü verikler gız ıla gelikler 19 bir şene durdu da 'a yavrum o da aşmadı mı gendini 20 anaya bobaya dayanamadı barışmadılar 21 yavrum bir şene de sonra gelirdi türkan aPlıa dèrdi benim şulèmen vardı bi şeverdi onu bir şeverdi 22 onları gorduk şöle birer şey var ısa vardı şo bigi ihi eşgi şey hı öle dolap var ısa vardı yog uşa yog udu 23 orlara kapatırdık yürdük böle mintak yog udu külle kül 24 çamaşırı da şeyle sorkunc olur şindi işámlarda o yok sorkuş toplar gelirdik de kül kaynadırdık da amma tursilin şindi şekli bigi köpürürdü 25 çencere götürüdük çencerede gaynadırdık böle evlerde şu mu şar ıdı şu gözü yanına gèderdik şeye gède daş mığar yanına gèderdik

-18-

Derleme Yeri: Özügür Mahallesi

Kaynak Kişi: Ayşe ÖNCEL (88 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: a) Kışa Hazırlık b) Geçim Kaynakları

-a-

1 anlamān kı adim ayşe öncel seksen yedi seksen sekiz otuz iki doğumluyun 2 gündoğmuşda böyüdüm gündoğmuşun göbeğinde gündoğmuşuyn iki zengin ağasi var ımış biri ana dedem biri boba dedem benim 3 iki zengin ağanın torunuyun ben birine hasan onbaşı dellèrimiş birine söğütoğlu 4 gışın fasille gurudúrduk iki eşşek yükü üç eşşek yükü patatis getirirdik soğan getirirdik badılcın gurudúrduk dene fasille gurudúrduk yarma

táhranāy_ederdik gaynadír yerdik 5 békmez dolazı éderdik 6 unun yayyla bir_eyi gavururduk békmezin dökerdik sapsarı bişirirdik békmez dolazı éderdik 7 hér şeyi bitirirdik her şey top bitêrdi

-b-

7 ékin_ekerdik incir békmez çoğ_olurdu 8 biz şu aşığda baimiz vardı yedi sekiz gün bekmezi orda sikardık 9 akıncının dibinde öte başda bizim baimiz goca eğimiz var kiremit şindi 10 on bir on_iki gün bekmezi orda sikardık 11 incir bekmeziydi buranın hüdasi geçincemesi ével incir bekmeziydi 12 ékin_ekerdik gelesandırada yérimiz vardı bizim düKgenlerin yanında anamdan çok böğük yerim otuz havāyı tohum atardık biz_orāya 13 orā arpa buğdáy_ekerdik yokarı gelesandırada vardı anamın hakı ora ékerdik 14 bobamın da var_ıdı şu aşığlarda çitliğimiz orlara buğday_ekerdik 15 biz bu köğün içinde kırk havāyı buğday galdırırdı bobam 16 gēniş çifliğimiz vardı burda köy_ışinde 17 benim bobama hasan_onbaşinin bayram deller 18 yolun_üstünde eğimiz vardı 19 güzleyin yolun_üstünde eğimiz vardı 20 bizim_oğlana vérdim aşçıya da oğlan gardaşlarım orda óturur yolun_üstünde eğimiz var bizim 21 hasan_onbaşinin total bayram dellerdi saşma patladıklar da bacına baston_ula gézerdi boba 22 bunların geçincemesi ékin_ekerdik incir buğday çalışmeyen acıdı

-19-

Derleme Yeri: Pembelik Mahallesi

Kaynak Kişi: Mehmet SEKMEN (77 yaşında, okuma yazmayı sonradan öğrenmiş.)

Konu: a) Karışık b) Muhtarlık c) Koronavirüs Pandemisi

-a-

1 şindi benim_adım mēmet sekmen 2 bin doğuz yüz kırk dörT doğumlu pembelik köyünde doğma gündoğmuş antalya nufusuna bālı ondan sōra öle 3 bēn reçberlik yapıyodum 4 şimdi emekliyim bağkurda 5 önceli çitçilik yapıyodum 6 şimdi de bağkurluyum 7 ondan sōra biraz amaliyet_oldum 8 rahatsızım şimdi ayaklarımdan 9 ondan sōra işTe böyle yaşamakTayım yāni 10 reçberlikTe şimdi ékin ékiyoduk 11 ondan sōra áfendim bağ söküyoduk 12 ondan sōra incir üzüm yāni tēvek ondan sōra bādem ceviz bunları ekiyoduk işTe onlar 13 şimdî onları da yapamāvêrdik 14 bahce işleri öldü yāni 15 bahce işleri bi

hasdalıġ oldu teveK asmalarına işTe çayırözüne de mālüm **16** onda sōra ama ben ēkseriyet Őu ēkin ēkdīmizde Őey yapıyoduk **17** gūPre atıyoduk yirmi yirmi **18** ekin tabi iyi oluyodu **19** onu kesince arāzide guvveT gēdince asmalar Őey yapmāverdi **20** yāni sūvgūn vērmedi **21** hēP öldü gēTdi yāni **22** bu hasdalık Őöle böle bin doġuz yūS sēksen doksanda falan Őimdi olmıyoz Őimdi olmuyōr **23** Őindi bak Őindi bunları boban kāmīl aġa da bilir **24** mesele hēP biz ēkini ēker ondan sōra harman sūrerdik **25** bu zamanlar harman sūrerdik **26** ondan sora gelesandıraya ēkilirdi bizim **27** gelesandırada harman zamanı olurdu bu zamanda **28** ordan Őey yapardık **29** Őimdi orası arāzileri yāni kōġūn çoġu saTTı yāni yabancıya alanyalı manavġaTlı **30** ondan sonra ora vardın mıdım ben ik üç ġatlı binālar yapıdılar **31** orası yabancı yabancılara geŐdi öle işde **32** ayaklarıma bi sızı oldu ālede var **33** adı damarlarda kırçal damarları çalıŐmıyō dediler **34** amāliyet de oldum ben **35** amaliyet oldum **36** sōra amaliyeTde bu Őu ayaġıma bir Őey ēser bıraKdılar yāni **37** Őey yapmadılar amma biliyorun **38** yāni Őimdi dēġneġ ile gedyorum yāni **39** Őey yapamıyorum **40** tēk baŐıma falan gēdemiyorum yāni **41** kaldı kaldı bak bu ayaġım ŐiŐ bak **42** bu ayaġım böyle burdan aŐŐaġı ŐiŐ **43** yāni yokarı tarafımda bi Őey yoġ ammā bu ġalçadan aŐŐaġı bu ayaġım böyle **44** ondan sonra öle işde yaşamaKdayız yāni

-b-

45 Őimdi muhdarlıkda yapılan işler kōġūn bāzı işleri olur angaryā **46** yol çēŐme ondan sōra efendim huduTnāmeler ondan sonra bēlirli Őeyleri bunları Őey yaparsın **47** yāni tākīb ēdersin **48** baŐga kōġler ile çarpıŐmalar olur **49** huduTnāmeler mesele diyelim ki Őey ile olamas ıla bizim huduT ondan sonra āfendim ġarlangıc ini dēr onların hudūdu **50** bizim huduT da dēr ki olamas evlērī **51** olamas evlērini onlar bi yēllerden bi ev bulacaz diye uğraŐıllar **52** ondan sōra āfendim Őey ile daKıŐırız ġündoġmuŐ ulla daKıŐırız **53** biz hēr tarafıla daKıŐırız baK **54** Őindi çāyırözü bi yer ile daKıŐmaz bak **55** ġozācı heçbi yer ile daKıŐmaz **56** ama bizim burası ondan sonra bak alanya burdan gēçer o **57** boġaz var boban falan bilir orda gelesandırada **58** üt yanlar var alanya ġündoġmuŐ manavġaT hep aŐiret yörükler o boġazdan gēçer **59** ondan sōra oralar ēkilirke yāni Őindi adam gēce gelir ġōyun çobanı **60** ondan sōra ġōyun aç ya salıvērī ēkini yedirir **61** köy muhdarı çıkar burdan **62**

ondan sōra bēKciyi de alır **63** mesele onları bulacān diye şey yaparķa gavgga edeller **64** dövüşülür yāni dövüşülür **65** mahgemelig olur **66** ondan sonra böyle bunlar ıla oŗaşılır yāni başka köyün işleriyle ha **67** köğlünün dērdi fazla hīzmet devleTden yol yol yapTırma su yapTırma ondan sōra āfendim yardım yāni mesele fākir olan olur zengin olan olur **68** bunları tākib edersin yazdırırsın yaşdım alırsın işTe bōle şeyler **69** asKere gēdenleri tākīP edersin **70** bōle bunlar bunlar ıla oŗaşırsın **71** şindi efendim şōle tā belediyye üş dōrT senedir geşTi **72** önceden köğün mesele şeyi var büTcesi gelir büTcesi **73** mesele koruma bēKcisi duTarsın **74** ondan sonra efendim bu bēKci aylık diyelim ki biş lira **75** bu bēKciyi dışardan koruma şanunuyla dışardan parayı alır **76** şey yaparsa alır kendi parasını **77** hesap görersin **78** ona göre hēsabını verişsin ama dışardan koruma parasıyla alamazsa ondan sōra köge salarsın köğün üzerine **79** ondan sonra meselā diyelim ki arāzi şeyine göre dönümüne göre benim on dönüm arāzi olur mesele kāmilin yirmi dönüm arāzisi olur **80** buralar ēkin olur tabi koruma olunca **81** ondan sonra buralardan karşılar verirsın yāni **82** bunlar ıla oŗaşırsın **83** işTe dış şeylere dışardan gelen herhanđi bir meselā kaymakamlıKTan hākimliKden savculuKdan muhdarlara arallar **84** oraya ilazım gelen şeyleri orda baķar okudursun yāni işiğe gelirse **85** bura benim zararına dērsin meselā savcuya **86** savcuyla daķışdıđın zaman olur muhdarın **87** belediye başkanıyla olur **88** hākimin işine gelmedi mi ondan sōra hākim şöyle olacak dēr sēn de hakKığı savunursun **89** belediye başkanı da öle **90** candarma karağolu mesele falan adamı kāmil ağayı duT gel der **91** mesele himāye edicēñ adam olur şeysine göre ğabahatına göre **92** himāye edērsin ondan sonra sēniyle sırtlaşdı mı şey bölük şomutanı o zaman iyi olmaz işde **93** bōle bunlar ıla vaķiT geķer yāni

-c-

94 yav bēn vallā bu hasTalıKdan hēķbi şey anlayamadım **95** ondan sōra şindi anlamaya da çalışmayan adamlar çok **96** şindi meselā diyerorum ki haTdā bizim bilāder ile daķışdım eveli ğün **97** ondan sōra dēdim yāv bu bu kolera dünyāyı ğavurup geder dēdim **98** yav dēdi bilāder antalyada şindi ya şu evin sāhibi yav dēdi ğündoğmuşda bilāder bi ölen m oldu dedi **99** yāv bak bilāder dedim bak ğündoğmuşun bōyle sakin durması hem bizim ileyhimize dēdim **100** ondan sōra bi de şu şey var dedim bak **101** herhangi bir haT dış haT

yāni mesele Őimdi diyelim ki bozگردan bir ۆtopüs geldiđi yok **102** ondan sōra sādece gūndođmuş antalya meselā uçak gēlse gēmi gēlse ondan sōna tiren gēlse dıŐarı devletlerden adam gēlse vallā os saat bura da gēlir **103** çūnķū nasıl ۆlduđu belisiz bi Őe onuđ ۆiçin iŐTe ōle **104** yav ōyle tabi o Őey ۆile **105** yav bēn ne deycen ۆiŐTe sorsan ben kēndiđi ķorumađ ۆiçin ondan sōra efendim teKbir ۆalınacak bi hasdalık dērin **106** baŐga tūrlū bi Őiyi yok **107** çūnķū göz ۆle gōrūlmūyo **108** ondan sōra efendim aniden gēliyo mesele **109** onuđ ۆiçin ۆle ditzlikle durmak lazım **110** yāni Őaķa gibi ama iņsanları bak gōrdū mū hēç Őeyine bakmīyo gōttūriyor ōle **111** basiT deđil basiT deđil basit deyil ejnebi devletleri yatıvērdi mesele hiçbi milleT **112** baŐga bi Őiy ۆolsa ondan sōra dērhal bir ōnlem alıllardı **113** ama hēç hēçbir millet ōnlem alamadı **114** yine tūrkūye yāni bi yerde çok baŐarılı **115** temizlikden ۆolsun dini ōzeriņden ۆolsun dini Őeyin çok faydası var buna **116** adam benimsimiyo adam **117** çikīyoru ortaya ondan sōra ordaki Őey ۆolan adamı da gōtūriP gēdiyo

-20-

Derleme Yeri: Kozağacı Mahallesi

Kaynak Kişi: Sultan UYSAL (72 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: a) Geçmişteki Kōy Yaşamı b) Tereyağı Yapımı

-a-

1 çocukluğum dağda daŐda annemiņ ۆardında ōđūnde çiftçilik çobancılıķ oğlak gūdērdik davarā gidērdik **2** ineğimiz olurdu eŐŐeđimiz ۆolurdu **3** onları gūder gēlirdik **4** gēlirken boŐ gēlmezdik arkamızda odun gētirirdik yakmağ ۆiçin **5** gēlirdik suya gēdērdik mahara **6** Őimdiki gibi rahat yokdu **7** ēvde su yođ ۆudu **8** kēndimiz Őe yapıyoduk yāni suyu getiriyoduk mahardan gūllanıyoduk dōkmē su **9** ēvlēde yođ ۆudu mahardan gētirirdik aķardı **10** gıŐın da ğar yağardı **11** ğarda çıđnāya çıđnāya suya gēdērdik **12** hayvanlarımız ۆolurdu iŐde ahırlarda **13** yazın burma edēriz **14** ēkini ekēllērdi **15** hēr yer ēkilirdi dālar daŐlar biçilirdi **16** harman ۆedēllērdi samanı ğatallardı gıŐın hayvanlara vērillērdi **17** otları yolardıĳ ğırudurduĳ burma edērdik **18** gıŐın vērilirdi hayvanlara **19** Őimdi hiç bak bizim kōyde bir ne diyēn tayuķ bile yok doğru zen **20** hēŐbi Őey yok **21** bizim kōy ۆēyce Őey ۆoldu turisdik yeđi oldu **22** yazlıķ yāni ōyle **23** gūndōmuŐa gēliyor kōylūlēr gētiriyo **24** ordan ۆalıP gelip yeğyollar

25 gündömuşa da şindi yüz bir açıldı 26 ihtiyâcında bazı şeyleri ordan alıyollar köylü 27 yazlık burası yâni bi şey galmadı biTdi 28 benim galbim oldündan yoruluyom yoruldum 29 yoruldum işde öyle yâni köğün yaşantısı 30 şeylerimiz varıdı ne diyem davarlarımız çobanlarımız varıdı 31 her gün zabâlen göyünü güden bi ayrıdı davarı güden bi ayrıdı 32 sâde evde biz inekleri ondan sonra öküz işde harmanda sürülüyordu ya eşşek öküz 33 öküz de gullanılıyodu harman sürmeg için 34 çift ekililirdi öküzlerle 35 onlar da varıdı 36 hişbi şey galmadı köyde 37 bi tâne inek desên bile yok hindi burda 38 kimse bakmıyor bakamıyor 39 yazın geliyollar gediolar yazlık 40 soğuk da ölmüyor yâni galan galıyor 41 ik üçüz bi ev var başga yok galan burda hep gediollar 42 çamaşır makinesi yok 43 derelere gèderdik elimizde topuşla 44 iliyen bile yoğudu 45 biz sâde yâni büyüklerimiz evde abdes alıllardı ırbık vardı ırbıkla 46 dökülürdü yâni elini ayağı onla yâni küçük bi iliyen olurdu 47 onda filen yıkallardı çoğu zaman ama diyer zaman tabi abdeslikde alıllardı ırbıkla 48 öyle bi şey yok makine nêrde 49 haftada bi gèderdik 50 şimdi ik üç güne bi çamaşır yıganiyor 51 haftada bi yüklenir odunumuzu da yüklenirdik gazanımızı alır 52 kül bak bi yanda kül gaynadıllardı 53 bi de ağaşlardan sorkuş dellêr hani benim çocuklüm bunu sonraları deyil 54 o sorkucula külü gaynaTıyn mıdı çamaşır daha beyaz oluyodu 55 onu gaynadıyollardı süzdürüyolar tekrâr bi daha haranıya gonuluyodu 56 öbür şeyde de gazan oluyodu 57 ondan şey yapıyorlardı sabınladıyn mıdı da daha güzel köpürüyo daha güzel yumuşayodu 58 çamaşır bembeyaz olurdu 59 ipleri hilan etmezlerdi çalılara asardık çamaşırılar çalılara asardık 60 soğunda da yıkanır çıkar gelirdik şeyden şeylerimiz vardı yâni yunelik dellêr çamaşırılıklarımız vardı 61 daşlar vardır yaylağ 62 garşılıklı birimiz bi yandan birimiz de zapbiye zapbiye dövêr şey yapardık

-b-

63 şeyde tuluğda hanı o hayvanıyn derisinden işlediyollardı 64 şey yapıyollardı depiyollardı sumaklayollardı onu 65 suları gata gata her gün bizi filan dereye çığnamaya gèderdig onu 66 âzlarını dikellêr 67 üş tâne şey gurallar odun diyên adun den ağaç 68 onun arasına gollardı 69 bişşek varıdı bişşê de yayılırdı 70 böyle vurula vurula üstüne köpü gelirdi

yāğı gèlirdi alıllardı **71** yıkallardı gatallardı taze taze yinilirdi **72** şimdi yoğ-öle bi şey **73**
këndimiz de özlüyöz-ama yok **74** yog-öle bi şey **75** yapay hazır

-21-

Derleme Yeri: Senir Mahallesi

Kaynak Kişi: Mustafa YILDIZ (77 yaşında, bir yıl okula gitmiş.)

Konu: a) Köyün Tarihi b) Kilim Dokuma

-a-

1 şimdi senirin bura senir bi turşanbi kazası konyanın kazası alanya nahiyesi **2** alaeddin keykubát alanyā aldıktan sōra burda kara muğar deriz yer var **3** orda asgeri burdan oğullalar-ı mış adam asallar-ı mış burda **4** sevkiyeti burdan yapallar-ı mış tüm şehirler bura senire āid-ı mış **5** şimdi bin dokuz yüz otuz sekizde bura gündoğmuşa gündoğmuş geleceğinde rasık kaplan aksekili milletvekiliymiş **6** burdan amcam benim memed-ali yıldız soyisimleri ilk okuryazar burda o var-ı mış hem köyün hatıby-ı mış okuryazarmış **7** geliyo bura o zaman bizim burası hepsi derebeyliği hepsi demişler yav karağol komutanı gelir avratların topuğuna bakıtmayız biz demişler onun- için hiç şetmem **8** gündoğmuşdan vēpi hoca varmış okul arkadaşları o zaman da rasık kaplan demiş o zaman demiş mejbür ēksere gündoğmuş gündoğmuş değil-ı mış isgele esas gündoğmuş isgele **9** gazayla gaza oldu demiş vebbi hocayı çardılar ve bin dokuz yüz otuz sekizde gündoğmuş kaza oluyor **10** ondan sōra da bura artık yedi yüz elli hāneymiş bura **11** bugú çindi benem garayesē sapacānız yer bura üç kilometre gabiristanlığı var bura **12** delik devrenle alanyayla manavgat çayından bu yağa tüm burdan senirden geTme **13** senir bi manavgadın turşanbalığı file senir bi turşanba turşanba kazası bura ya turşanbalık burdan **14** onan sōra da bura bī beş bin nüfus olursā üç bin midi o zaman nüfus olursa belediyelig-olucak derdi toplandıq biz burda bırayı antalyadaki manavgatda alanyada serikde olanla tüm toplandı hepsi buraya yazıldıq nüfusu tamamladıq belediyelig- olduk **15** üş dönem belediyelig- olduk büyükşehir antalya büyükşehir- olunca artık ēksereye gul- olduk gāri da mahalle olduk gāri mağalle olduk köylük de galmadı **16** şimdi buranın senirin şimdi en- aşşā sanırın binden aşşağı değil bin bin beş şüz bin yedi yüz sene senir bi konyanın senir bi turşanbı turşanba kazası turşanba

-b-

17 şindi arkaşaş gılı yuñü şöyle çekellër oraya kaç metrekaşe şeyde ısdar ağacı vardır ısdar ağacına kaç şey girer bir buçuk metre 18 bir buçuk metreyle o yanna gazık çakallar o yanna da çakallar o yanna çözeller İpi getiriller edeller 19 onu tamamladıktan söra ısdar ağacına dolallar yuvarlak şey olur ısdar ağacına dolallar yukarıya 20 doladıktan söra buraya kücü dëller şöle şey olur onun 21 yā evele gılı eğiriller evele tekerle gıl eğiriller 22 ondan söra yuñü eğerdikden söra onları ondan söra atallar 23 bi o yanna şöle şey olur ısdar ağacı olur ısdar ağacı çেকেллер bi o yandan atallar bi o yandan atallar kücüyü fırdık fırdık 24 ondan söra yünü tá öle dokullar işi bitirdiler mi ucunu da keseller 25 ısdar ağacı ısdarı dokurlān da olsa kilim dokuyacāsa zaten şeyi gıl olur çözücü 26 çözücü gıl olur këndisi şu kenarlarında ö mekiğ ile atdıkları da yuñ olur

-22-

Derleme Yeri: Karadere Mahallesi

Kaynak Kişi: Emine UYANIK (70 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: Çocuk Hastalıkları

1 bën emine uyanık elli doğumluyum yétmiş yaşındayım işde böle günümüz burlarda gelip geçiyo 2 dokTur falan yokTu hërkesin këndi bildiğine göre işde ona göre yapıldı 3 ne yapılacak garnına bi şeyler sarallardı hani ekmeği ısıdır bese mi bi şeyler gonurdu hani 4 bënim meselā şindi öğretmen oğlan var çiçegolukdayız biz 5 bi hasdalandı manavgada doktura indirdik doktura indirdik vardık dokTur yok 6 çocuk mütehassısı yok felan dokTura gidin dediler ora giTdik 7 o dokTur dedi ki ekmën dedi yünlü tarafını dedi sirkēyi ısıdın dedi sirkeye batırın çocuğun garnına sarın dedi 8 üstüne de bi nāne ekin dedi çocuğun garnına sarın dedi akşamdan sabaha gadar dursun dedi 9 e çocug ağzından bi köpük gelirdi këndinden geçerci hanı hareket ettirmesen şey etmesen 10 o dokTurun o şeyiyle iyi oldu gëTdi bizim oğlan 11 onüle bizim savaş da giTdi bizorda galdığımız halde çiçegolukda 12 bizim savaş burda hastalandı çocuk isal gider isal gider hiç isali kësilmez 13 bunun dayısının hanımı vardı habibe yenge gulakları çiğneyesi bu çocuk aydaş dedi bu çocuğu dedi çiçegoluğa bi götürüp gelsenize dedi 14 bu da inanmaz gāri gendini de götürmüşler e inanmaz 15 en soğunda yaylayı döndük bura geldik çocug aynen gene devam 16 gāri inişdibe gëTdiydik

ordan bobamgilerin orda biz güzlede dururke ebe benim küçüğ-oğlan gardeşim var-ıdı **17** onuyla öbür üvey-annemiz var-ıdı bi onuyla savaşı hebişleyivêrdiler **18** araba mı var-ıdı şey mi vardı dâ dağlardan çıkarak çiçegoluğa götürdüler yıkaTdılar gêldiler **19** öymüş çocuğun ne isalı galdı ne bi şeyi galdı **20** şindi bak şura ocağa gelenlere biz dokduru hekimi varıka bura niye geliller ki deriz **21** ama bak bizim çocuğu ora götürdük bi intikat meselesi **22** yâ bu ocak ısıra diye bi şey var-ıdı evel çocuğun-işde böyle hasta olması şey-için **23** işde onda da çocuk zayıflar hastalanır şöyle böyle ısıra dellerdi **24** aksekide var-ıdı aynen bi yeri evel fazla aksekiye gèderdi millet şimci bu alanya tarafı devamlı buraya gelir her yerden geliyo da alanya daha çok geliyo aksekide de var **25** bi zaman ikî üç gişi gèldi cāmin-öğüne gelmişler burāya gadar gèldiler **26** dediler biz-aksekiden geliyoz burda ocak nere **27** aksekinin dedim ocān sāhibini ölmüş deller 'e orda kim vèriyoru şeyi dèdim ben ısırayı şey nuksayı dèdim **28** yok dedi kimse yok dedi orda bi dud-ağacı var dedi o şey nuksa vèren evin önünde dedi **29** o yıkılmış çürümüş varan millet onun gabuğundan şeyinden alır-ımış

-23-

Derleme Yeri: Güneyyaka Mahallesi

Kaynak Kişi: Mustafa ALTINDAL (85 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: a) Köyün Tarihi b) Avcılık

-a-

1 êskilerden bura manavgaTdan gelmiş bir adam **2** yārā deller ismi mēmeT bu köyü ilk o adam gurmuş **3** iki dene āilesi var-ımış segiz-on çocuk iki kız işde bi sürü gēşmişler **4** en büyük oğlu latif o da bēnim dedem bobamın dedesi **5** en böyüg-oğlu latife bu evi yaptırk **6** bu ev bi defā iki yüz senelik var **7** köyün guruluşunun en böyüg-oğluna yaptığı ev bu işde **8** ben sēksen beş yaşındayın ben beşinci guşak bu evde **9** işde buranın guruluşu bu evi yapan adam yārā deyolar latif en böyüg-oğlu latif latif dedem dedeme yaptırmış bu evü **10** sōna bikaş ev taha yaptırmış o evler yanmış bi bu ev galdı o bu köyü guran-adamın yaptığı **11** bak o zamanda bak ağaşların o şu özlerin dēlik var bak dēlik dēlik dēlmış bi şey bālamış ona gètirmiş ta yayla dağlarında bālantılara bak **12** bēşinci guşak ben yārā bir oğlu latif dedem-iki tegeli dedem-üç bubam dört ben bēş **13** bu ev bu benim-amcamın gızı iki

odasında bobam oturu iki odasında bunun bobası **14** bu evden evlendik gelin oldu çocūka
böyüdük seksen beşine gadak gēne de burdayı **15** evet ezan okuncak

-b-

16 o buynuz o böyük çatal buynuzu burda olmaz **17** tek buynuzu var burda ta böyük
dekeler var tabi **18** yedi sekiz yaşını hele geşdi midi et doluyor 'a sērt oluyor et **19** beş altı
yaşında yedi yaşında vurduğun dekeler oldu mu ğayri dökülü galır et yā **20** çok
köpeğ öğüne gēderke kēsGi ormanına ağaca ormana gonan davşan da yiyordu **21** kokusunu
ōle çekdi mi orda goyamayo kokusunu havaya şeye çıkıyor **22** mesele ekseriyetle yolu
tākib eder o köpeğin önde gaçarka **23** köpek geride geli gendi yolda geldi midi
yolun üstünde bi yere sapar gözüm üle gördüm ben **24** köpek yoldan geçince şey iniyor
davşan tekrar geri dönüyor hani çevri garışdırıyor **25** çok zeki bir şeydir davşan

-24-

Derleme Yeri: Karaisa Mahallesi

Kaynak Kişi: Mustafa YÜKSEL (79 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: Karışık

1 benim ismim musdafa yüksel **2** bēn bin doğuz yüz kırk iği doğumluyum yetmiş
doğuz yaşındayım şu anda **3** köyün bu adananın karaisalı kazasından buraya intikāl etmiş
yörükler **4** buraya artık çadır madır gurmuşlar falan **5** karayese olduğu karaisalıdan gēldē
öyle doğru yanlış bilemiyoz ama bayā bildiklerimiz de buna benzetiyor **6** karaisalıdan gēlmiş
adana karaisalıdan gēlmiş o yörükler buraya artık **7** köyün de karaisā olması bundan diyorlar
8 köyümüzün gūruļuşu öyle oldu diyā duyuluyor halk arasında da **9** kağdeşim efēndim
esgiden burasında hububat buğday arpa bunları ēkiyorduk **10** bunlardan ēhtiyācımızı
sağlıyorduk **11** efēndim yemiş kuruyemiş var nar var **12** efēndime başKa ne var mēyvalardan
şeftali var **13** efendime söylediğim bu şeyleri biz ekiz ama şimdiden sonra bunların da şeyi
gēşdi **14** ihtiyarladık gūcümüz gaşdı yapamıyoruz **15** çocuklar da işde dişerde **16** yapTım
yapTım **17** şimdi āfeñdim köyün sorunları başda köyün köyümüzde yol mu var su mu var
cāmi mi var **18** efendime köyün bi sıkıntısı mı var **19** başga köylērle efendime söyledim başga
köylērle bi sıkıntı mı var **20** hindī hūlāsı kelam köyümüzün çıkarları için vazife yapıyorduk
21 gūndoğmuşa gēdiyorduk toplantıya gēdiyorduk **22** ordahi ēmirleri gūndoğmuşdan
aldığımız bir ēmirleri kaymakamlıkTan köge köge duyuruyorduk **23** köye ifşa ēdiyorduk **24**

onlar da artık tatbik edêrlêrdi **25** evêT kaşdeşim emre bey şimdi o hasdalık o hasdalık şöyle bi hasdalık o hasdalık kötü bir hasdalık bulaşıcı biş hasdalık **26** bu hasdalıKdan da bèn pek yâni PâK ên az iki bin ikiye iki bin üçe ğadar filân bu hasdalıkdan böyle gorunacâmıza pek inanamıyorum **27** milleT de yasaları dutmuyor kânunları diñlemiyor **28** bu şekilde efendime söyledim masKe dakın elinizi yıkayn şunu bunu yaPın bunu dellerke bunlar ğendi başında **29** adam sağlık baċanı bu ċurala uydumuz zaman biraz azalıyor diyor mesele şey sâyası

-25-

Derleme Yeri: Karabul Mahallesi

Kaynak Kişi: Ramazan ALTINER (71 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: a) Bir Hatıra b) Hayvan Tedavileri c) Tarım Aletleri

-a-

1 ğêTdim beş altı kere neyini anladayın ama istanbul bu anlatmayla biter mi seyarlık yaptım **2** şindi ben asKerden geldim ċalışması beĝa gazma kurekle o gadar zoruma ğediyo ku ċok zoruma ğediyo **3** ċomancılık yaptık az haylayzdık biz **4** ondan kêri bilâderin biri şeye ğêTmiş istanbula ğêTmiş **5** ulan beni de ğötürün diye yalvarıyom yâ ama hiç param yok beni de ğötürün **6** bir arċadař şindi mefât etdi ċavuş dedi benim yanımda yatsın yav ğötürelim dedi adamı bilâdere **7** ulan yatacak yer yok deĝi istanbulda yatma yeri ċok sorun dedi **8** neyse bôle bir iki aTladıldık sôra bi garar vêrdik **9** adamċaĝız öldük kör deller hafız deller bi adam vardı **10** seĝe iki ĝün ċalışıvêricên üç ĝün ċalışıvêricên beĝe bi haċlık ver ben istanbula ğedicên **11** adamı iĝna êTdim bana dörT yüz lira para vêrde **12** ora vardık bizim bir enişde var açıkĝöz **13** ora geldi sen dedi yiten geden istanbula ğêTme dedi baĝa **14** yav dedim benim burnum sürtülsün istanbulu görmeyen ben burda ċalışamaycân dedim **15** şindi otobüs garajına var dım bèn terminalde bazarlıĝ etdim kırk liraya kırk beş lira mı dedi elli lira mı dedi istanbul yolu dedi **16** ben de paramız yoĝ iki ĝiřiyiz miki ĝiři birez şey yaptık palavra savurTduk beş lira aşşa aldık **17** bizim enişde açıkĝözüdü nêrden aldınız akdenizden aldık bileti bizim **18** seyitti o da bizim aldımı firmayı aldı o bizden beş bin lira bahalıya almış **19** ondan keyi bindik istanbula vardık **20** bilâderiñ bin beş yüz lira parası var o beş şüzlükler yeni ċıkık **21** amma ben ondan bundan para ararın beĝe vêrmez **22** ora câmınıñ öĝüne vardığımızda parayı bi ĝözük gabının içine kakdı **23** ulan dedim bèn istanbulda hırsız var deller parayı ċaldırın parayı bana bırak dedim **24** benim de ĝüvendiĝim kilotuma hanımım ceP dikivêrde **25** bèn de harcayacaĝımızı goyacân dışarıya paramı saĝlama alacân **26** ondan kêri

istanbul sirkeciye vardık ama cāmın-öğünde parayı bilāder vèrmedi **27** ben de bir-arkadaş-ıla indiğimizde orā sirkeciye bi vardım az galabalıK dèdikleri doğru mumuş bilmen dèdim **28** sen yatakları bekle dediler mağa biz bi orda-ınla baçalım bi ev bulalım **29** az bèn de gorkuladım hindi yalan yok çok galabalık gördüm gemiyi bindiri indirike **30** nèse onları bulduk yataklā bulduk bi de bi ev bulduk **31** ben-arkadaşın birile geze gètdim o da ollarda galdı da ciğara içer bilāder **32** sanki ciğèr getmiş gāyi ciğèrde bi şey galmamış **33** böyle ağlamsı ediyo ulan nōldu de demēyi āh-ah dèr bana **34** zorula bunu dèdirTdim nōldu parayı çaldılar dedi **35** èyi çaldılarsa çaldılar biz de açık-göz olacāz biz de èlinki çalacāz **36** çalışacaz çabalaycāz dèdim nēyse gitdi o para gètdi

-b-

37 yāv-onları nası tedevi ede yā az-anlayışlı bi adamlar böyle ağāşdan parça kèseller **38** çapıt dolallar üstünü çuvaldız-ıla dikiyórlár öle bikaç gun gediyyorur **39** yokardan gırığ-olursā bèse mèse sürüyolla olla iğneyle iplile dikiyorlar öle gèdiyo **40** o zaman nası bedev yapacaz-onū bèseyle mèseyle gatıranla şègek gonmasın deyi böle bi tedāvi esgiden bi ilaç mı vardı **41** hā öyle şeyler sürüyoduk bi ustalıklar yapıyodu esgiden-öle bi şey yoğ-udu zatèn

-c-

42 bū ağāşdan yapma gara saban ondan kēyi bi de boyunduruk diyoz **43** iki tāne hayvan öküs onā boynuna dakıyoz altında ip-ile onun geçecek çengeli de var çengelini de geçiriyoz sabana **44** ondan kēri ardından insan gediyo böylelikle **45** hayır şindi ekim zamanı da yaparız harman zamanı da yaparız **46** harman zabanı düven diyóruz aynı şeylerle düvenin aynı şeylerle düvenin değıştiriyo şeyin değıştiriyo bāzan **47** āletleri değışdiriyóruz sürüyóruz ondan sōna yığıyoruz harmanın-orta yerine **48** bir de yaba deriz yaba rüzgerin geldiğinde galdırık yokarı atıyoruz sabanın bit tarafa **49** şey buyday az oluyorur o birez düşüyoru çok hızlı gelişe yavaş atıyoruz **50** rüzge gelmezse az gelişe yokarı fazla galdırıyoz öylelikle aralayóruz

-26-

Derleme Yeri: Kalecik Mahallesi

Kaynak Kişi: Emine IRMAK (68 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: a) Kız İsteme b) Hayat Hikayesi c) Pekmez Sıkımı

-a-

1 benimℳellℳüş dömluyun 2 evlilikℳismi emine ırmak 3 şordun da gızℳisdeme merāşimi beraber gēdeller 4 meşelā büyüklerden ikℳiş Tāne büyük gēder 5 gönderir şeyℳōğlanℳevi 6 gēder gızℳisTemeye orda isdeller 7 iki ğun gēder üç ğun gēder onun gōnlūñü edişenebilişine 8 şimdiki ğünümüz gibi herkeğ tađışivērigℳēvlenivērmiyor 9 o zaman biraz nazlıydı dēel mi ēbe 10 hē öyle bi gōrenek öyle bi gōrenek varℳıdı işTe orda kız 11 bi kınayā isdenirdi bi şērbetℳiçilirdi verilirdi 12 ondan sōna düğünℳolacānda bi akşam kına yakılırdı 13 bir ğun düğün kareri oldūnda gelinℳalmaş ı olurdu 14 gēder ata bindiriller gēlillerdi 15 bēn şeye ğele bindikleriñ biliyom 16 o da mℳöyle öyle ata bindiriller gēlillerdi 17 işTe öylēdi yavrum başga şoracān var mı

-b-

18 ē aPlamℳişde küçükKen burda hayvancılıkla eKmeyle dikmeyle vakit geçirdik 19 ondan sōna da evlendik giTdik 20 hē hayvanlarla biz hayvanları ğutmeye gēderdik 21 çiftℳeKmeye giderdik 22 evlendik gēTdik ordağı hayātımız işde eşimizℳile çocuklarℳıla öle yaşadık 23 tabi burlağ o zamankı hayatlar ilezir ğayaTdı 24 sırtımızda su ğetirirdik 25 dağlara giderdik 26 çapaya giderdik 27 desde çekērdiğ sırtımızℳıla 28 düvenle düvenle harman sürülürdü 29 oraya hēr zaman ēKmeK TaşırđıK 30 o şarTlar zor şarTlardı eveT zor şarTlardı ama şimdiki ğolay 31 tā kōydēn şura çıkardık hēr ya akşam zabah ordağı düven şeye yēmek ğetirirdik 32 su getiridik omuzumuzda şu yokdu 33 tabi tabi beşℳaltı şēKizℳon yaşında zatēn kōydeki çocuklarıñ hayātını biliyoşun ilēzillikle büyüyoru 34 anne baba ğoyup gēdiyorur 35 benzerℳeli bayā şōle ğüTdü mü ğēT ōdan davarı çevir ğel 36 ğēt ekine ğēt işde öyle olurdu

-c-

37 üzümü topluyoşunℳablam işTe 38 çuvallara ğatıyoşun sıkıyoşun 39 onuñℳiçine bi toprağℳatıyoşun onu tatlandırıyoşun 40 ondan sōnaki o toprā çıkarıyoşun kullıyoşun 41 kúlledikden sōna diñlendirıyoşun şüzüyoşun tavaya ğayüyoşun 42 hē öyle öyle yapıyo ebeniñ

şeyli anlaTıyor 43 öle önce bi tabi orda sıra aKıyorur çİğneniyorur 44 o biriklëndinde ona bi toprağ atıyoşun

-27-

Derleme Yeri: Çiçekoluk Mahallesi

Kaynak Kişi: Abdül ŞAHİN (62 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: a) Çocuk Oyunları b) Askerlik Anıları

-a-

1 çocukkan biz meselâ ara kesme diye bi oyunlar varıdı 2 meselâ ara kesme dedikleri meselâ bikaç arkadaş olurdu mesele onun ara yerine şey olurdu bi gale gibi top şey dēkleri 3 onun yanına vardın mı şeyde veyâv sen beni yakalayabilirsen yakalayabilirsen bēn oyundan çıkmış oluyom 4 ondan sōma cıngırdak dēriz bi iki bi ağaç orta yērde dikli orta yeri delik bi tarafında sen biniyoşun bi tarafına ben biniyom ondan sōma öle şēderdik 5 mesele şōle ağaçlara ip gurardık bömbelek deriz onlarla oynardık evel biz bömbelek dērdik yāni şimdi salıncak dēller 6 evel onları oynardık 7 bulucak diye mesele bez saklanırdım sen bulabilirsen yeñilirdim bulamazsam oyunu yine devam edērdik 8 ēskiki oyunlar böleydi beş daş oynardık

-b-

9 yav asğerde zatēn dayak yēmeye 10 şimdī acemi birliğine vardık biz 11 tabi dērs vēriyollar bu gece de'di yıldırım muzākeri var dedi dērs 12 ulağ argadaş dedik bu yıldırım muzākeri dērs nē 13 mesele yēmekhāneye girdik herkes 14 tabi cavuşlar onbaşılar ders soruyor mesele silahın adı ne gē üç 15 bilemedin diye çat düşürüyollar yāni bilseñ de bilmesen de 16 yıldırım muzākeri ders deği de dayağmış 17 mesele sıradan hepisini dövüyollar 18 bizim devā ben yetmiş yēdide gēttim asgere 19 ona mesele adam dēvre şeyi oluyor ondan sōna sen benden dōrd ay önce gelmişsin sēne komutanım dēyceksin 20 arkadaş markadaş abiv yok ondan sōma komutanım dēyceksin 21 mesele devriyeye gēderdik mesele şimdidi buraya dēvriye geze arabayla geliller 22 devriyē yayan gēderdik biz iki üç arkadaş diyelim ki burdan garabul yayan gēderdik 23 araba yoğudu biz ben asker ocağında ben malatyada yaptım 24 ben köy garağolunda arabayla tirenle gēder gēlirdik mesele merkezden köy garağoluna tirenle gēder gēlirdik 25 mesele bi dēvriye olur bir ölü olurdu ondan soğajımına arkadaşlarla mesele gēderdik 26 mesele oraya indiriverillērdi bize araba gēden yēr olursa gēderdik 27 ay orda meselâ komutanlar indiriverirdi bizi biz orda onu beklērdik

-28-

Derleme Yeri: Güneycik Mahallesi

Kaynak Kişi: Emine YILMAZ (89 yaşında, okuma yazma bilmiyor.)

Konu: a) Hayat Hikayesi b) Zeytinyağı ve Pekmez Sıkımı c) Düğün Adetleri

-a-

1 adım mı adım emine yılmaz 2 otuz iki doğumluyun 3 burdâyız bobam burdan da anam yokarı köğün birinden getirikler anamı bobam buralı 4 ne anlatayn işTe evlendik çor çocuK meydana getirdik 5 bāğ döKTüK yoğarıda bāhçe var 6 oralarda mucādale eTdik getirdik saTdik 7 üzümünü sıkdık şu yemişin arasına şırağana deriz 8 içine ağaçları vurduk 9 békmez ğaynadırdık bu cuvanın içi cıva deriz buraya ya 10 orda ğazanlarda békmez ğaynaTTık 11 bunun ebesi dedesi de var ıdı bobası da var ıdı 12 onların da onlar bunlar da akrabā bize de 13 burdāydık burda evi vardı bir köhrenēydi dörT göz ev ıdı 14 yıKdık vereseliydi buraya yaPtırdığ işde 15 burda çorumuz çocuğumuzu meydana ğeldi dağaldı geTdi 16 biri antalyede biri serikde nuhusda olan var iki 17 buğday ekērdik buğday arpa buğday ilāf mercimēk burçağ burçağ murçağı çekērdiK şu değirmēnde ihi ayağın altındaki 18 okūze vēğirdiK deveye vēğirdik 19 develer ile bozgıra ğedellērdi buğday gātirillērdi ó yūzdēn bulgur edērdik 20 yaylaya ğedērdik ne bilēn işde böyle böyle mucādele Tdik durduk 21 buğune ğeldig işTe 22 şindi de işde ğelmedi hasdāyız da ğelmedi ölmedik dolanık duğuruz guzum

-b-

23 esgü öyl zēytin nētini yēni yağāşdılar 24 yakın dōkdüler zēytini 25 esgidēn birer ikişer şu goñşuların evi biziğ öğlerinde var ıdı 26 bura biz dikdik on beş yirmi senā 27 silkdik sıkdık bu cuvada var ıdı bir arka da var ıdı 28 öle öyle dikTik aralarda sıralarda işde 29 şö ğeşdiniz yerde ğarasudā zeytinlēr var ıdı ay aPTillah başga zeytin hā zeytin yoğ udu başga 30 zeytinyānı biz burda elimizde neheļ sıkacāz 31 daş dibēklēr var ıdı böyle oyuluk 32 evün aşşāğıda var ıdı şurda var ıdı orda var ıdı 33 ona dōkērdik ağāşdan soku yapırız onuyla söğēr dōver ğazanlara ğatardık 34 çuvalara ğatardık üstüne çıkardık 35 şırağana dediği şu bekmez sıkdımızın üstünde sıkardığ orada ğaynar su ğorduk 36

dókerdiġ-üsdündèn hallédérđiK 37 böyle sıķardık burda elimizde makíne mi var 38 Şindi maķine ıkđı 39 burda toplallar-arabada gótürüller 40 manayġaTda sıkdırırılar ġeliller 41 böyle getiriller guzum 42 téknédé mi hā üzüm bekmezin de öyle sıķarız 43 berüdeki o aġaġ Őeyiñ-içine ıkallar böyle Şindi béton var Şurda béton döKlü béton yapıklar 44 herkes havuz zapdı betondan 45 arasından-oluġu var 46 üstünden ıġnāyoġún izmeléri ġeyyörün 47 çuvalara atıyorsunuz farġ ferġ su dökülür buraya Şırası 48 içine toprā dóķen ġariŐdırıñ 49 orda kópürür kópürür gótürün Őóra haranıya ġoron 50 orda ġaynár bñġülür kópürür 51 onđan keyni o kópüġü hōyle irpen ġali bi ıbıġ-ıla irpe irpe sóġülür 52 onđan keyni duralır tavalara vurun ġayrı 53 pırıl pırıl ġalır ġayrı o zaman 54 békmezi de öyle sıkardıK guzum

-c-

55 dúġún dúġún-olurdu 56 bi deveye ġelinin cehizini vurıllardı çuvala ala çuval var-ıdı 57 bi yanā bi sandık üstüne de bir ġat yataķ 58 haydē lingır lingır lingır bi de hatap aġaġ 59 deveniñ-üsTüne bi de olan ocuġu bindirillerdi 60 langır lungur langır lungur varırdı elléri bayraklı 61 öyle ġelirdi ġelin dé 62 Őindiġin ġoresēm cāmının Şey okuluñ-ogünde döġün nişan-edeller döġün-edeller 63 arabāyla ġeliller arabāyla ġedeller 64 burda ġız ocuġu bile ġalmadı buralarda ay kuzum 65 Őehirden-alanlar öyle ediyöller 66 Şindi burda var-ıdı bi ocuk evelkü ġún biz ġeldimiz ġün davılı alınırđı 67 geTdi istanbula mı geTdi nere geTdi bilmèn 68 öyle alıllardı ġızum ġelini de

-29-

Derleme Yeri: Serinyaka Mahallesi

Kaynak Kişi: Gülsüm ŞAHİN (68 yaşında, ilkokul mezunu)

Konu: a) Mutfak Aletleri b) Tarım Aletleri c) Peynir Yapımı

-a-

1 ġülsüm Őāġin atmış sekiz yaşındayın 2 ekmeK yapılan Şeye oklā dēriz 3 üstünde yazdımaza seniT dēriz 4 işTe saġ var 5 ondan soña üstüne yaydımaġ Şeye ün-evi dēller 6 bazı yerde baŐġa Şey dēller de bizde ün-evi dēller 7 tékneler var-ıdı esgiden Şimdi yok da bizim ocuklümüzda 8 ün-evi dēller ġayrı ben bildim gibi diyēn o Şeyle diyēn ün-evi dēlerdi 9 ondan soña Şey var-ıdı o zamanlar bildiġin aġaŐTan teknelerde yuġurullardı hamıru 10

ağaşdan teknélérde yuğurullardı **11** o tēknéléri de ékmékléri hēr gün-ékmék yapılırdı evlérde **12** yedişer yedişer bükéllérde sayallardı **13** yedi tāne bükér o teknénin-içine gollardı **14** sonrā gün yine yapılırdı **15** şimdi öyle del şimdi adam bi ékmék yapıyor bir-ay ik-ay yāni nūfusunun çoklūna göre yēyor **16** öyle yapılırdı

-b-

17 tarım āletlérindēn-işde çükür deriz gazma deriz kurek **18** ondan soña dırmık eğri demir var tahra var o şeylérden yāni oyle gullanılır **19** eğri demir tahranın hēr tarafı demir-oluyor da eğri demiriñ uş tarafı kēsēn tarafı dēmir geri tarafı āşTan **20** esgiden bu tarlalar ekilirkēn içindeki ormanların hēr sēne keséllérde **21** orak değıl-orak değıl gōsder-isdersen çocuğa **22** ondan soña onuyla şe yapallardı yavrum **23** gırma dellérde yāni **24** gırmayla olacak dellér **25** ekin tallalarını meselā şurda tarlada ho anıñ başlarında oralardaki olan böyle çıkan ormanları hēr sēne ekileceğ-olan yeri keséllérde ağusdosda **26** bu mevsimlérde ateş salar yakallardı **27** onun sapı şey-olduğundan ucu da uzun yāni élini daha çok qorur **28** tahra gıbi değıl tahrayla hēr-an-için gazık batar yaralanın şey-olun ama **29** eğri dēmir dellérde ona ne bilēn işde kök baltası var-ıdı gene de var **30** başga ney var cafer-abi **31** çapa var çükürü söyledim gızmayı söyledim **32** beylik gazma var işde ne bilen **33** orak var orā bilillérdir canım **34** yāni bu şey-olduğu için golay-oluyo gullanması **35** uzağa muzağa dikene falan vuruyodun da élini görüyor **36** hēp ormanları tā ekilēn yélleri keséllérde **37** ağusdosda gırma gırılacak dérlérde **38** gırallar üsd-üsde gırdıkların böyle gollardı **39** bu mevsimde işletme izin vermedi

-c-

40 bizim hayvan daşımadiğ ölüm **41** kēndim şāsım-olarak yāni eşimle évlēndik soña biz hayvan taşımadiğ **42** amma yapıyoru annēm ondan soña gayinvalidem onlar yapallardı hēp **43** şeyi var-ıdı bobam rahmetlinin falan davar sūrüsü var-ıdı yapallardı **44** onu südü sāyollar meselā südü sāyollar **45** südün kēndi hayvandan çıkdı sıcaklığıyla süzüyollar gızana **46** onu biliyor-onlar ayarını ne gādarsa mayası var **47** mayasını atıyollar gırıştırık kapadıyollar **48** bir-iki soña açıyollar **49** o zaten daş gibi olmuş **50** onu da parçalallar kesēye dōkér basdırıllar **51** öyle yapallardı

SÖZLÜK

-A-

abdes (Far.) Abdest (20a/45).
abiv Abi (27b/20).
áfendi (Rum.) Efendi (19a/11).
ağaş Ağaç (20a/53).
āğile (Ar.) Aile (1a/13).
ağusdos Ağustos (29b/25).
āid (Ar.) Ait (21a/4).
ālaş- Ağlaşmak (5a/12).
āle (Ar.) Aile (19a/32).
allā (Ar.) Allah (5a/13).
āmaT (Ar.) Ahmet (1a/22).
amaliyet (Ar.) Ameliyat (19a/7).
amma (Ar.) Ama (2/9).
amıca Amca (4/15).
anlad- Anlatmak (25a/1).
annāne Anneanne (6b/37).
annēne Anneanne (5a/2).
ānteb Antep (3/54).
aPTillah (Ar.) Abdullah (28b/29).
arğadaş Arkadaş (4/9).
aS Az (15a/3).
ases (Ar.) Esas (1a/3).
asger (Ar.) Asker (7/27).
āşam Akşam (4/12).
aşşā Aşağı (6b/47).
atmış Altmış (1a/1).
avu Av (4/9).
āycık Azıcık (14a/9).
aydaş Çok fazla zayıflama hastalığı (22/13).
āz Ağız (5a/23).

B-

bāça (Far.) Bahçe (7/36).
bādem (Far.) Badem (19a/12).
badılcan (Far.) Patlıcan (2/12).
bağa Bana (3/28).
ba Bağ (18b/8).
bā Bağ (2/16).
bāğ Bağ (28a/5).
bākur Bağ-kur (7/31).
bāla- Bağlamak (14a/9).
bālı Bağlı (19a/2).
bárabar (Far.) Beraber (11b/26).
barmā Parmak (6b/34).
başçavış Başçavuş (3/42).
başda Başta (18b/9).
başğa Başka (2/14).
başgan Başkan (19b/87).
bazarlıg (Far.) Pazarlık (25a/15).
bedev Kırıklara sarılan düz değnek (25b/40).
beğa Bana (25a/2).
beğim Benim (1a/26).
bēge Bana (17/4).
bēKmez Pekmez (1a/37).
belediyelig (Ar.) Belediyelik (21a/14).
belisiz Belirsiz (19c/103).
beliş- Bölüşmek (17/4).
bene Bana (8a/11).
benimsi- Benimsemek (19c/116).
berü Beri (28b/43).
bēse Katran, çam özü (22/3).

bèyen- Beğenmek (5a/52).

bi Bir (5a/47).

biği Gibi (17/24).

bikaş Birkaç (23a/10).

bileziğ Bilezik (1b/57).

billikde Birlikte (7/17).

biper (Rum.) Biber (11b/30).

birig- Birikmek (1b/55).

biS Biz (6b/41).

bişi Pişi (5a/7).

bişir- Pişirmek (1a/47).

bişşék (< bişek) Ayran yaparken yoğurdun ezildiği ağaçtan mamül değnek (20b/69).

bitgisel Bitkisel (10/47).

biziğ Bizim (28b/25).

birez Biraz (25c/49).

bîtün Bütün (7/12).

bobanne Babaanne (5a/2).

bôba Baba (1a/2).

boyday Buğday (8b/18).

bozğır Bozkır (28a/19).

bozgur Bozkır (19c/101).

böğön Bugün (2/11).

bönlük Saflık (17/6).

böyü- Büyüme (18a/2).

böyük Büyük (1a/30).

böle Böyle (3/9).

bū Bu (25c/ 42).

buba Baba (5b/72).

buçak Bıçak (2/14).

būday Buğday (1a/39).

būdey Buğday (7/36).

bugú Bugün (21a/11).

bullar Buralar (5b/59).

būn Burun (11b/30).

bura Buraya (23a/1).

buyday Buğday (5b/78).

buynuz Boynuz (1a/41).

büber Biber (12a/9).

büyükşegir Büyükşehir (21a/15).

-C-

cāl (Ar.) Cahil (5a/26).

camakan (Far.) Camekan (11/7).

cāmı (Ar.) Cami (28c/62).

candarma (Fr.) Jandarma (19b/90).

cavır (Far.) Gâvur (3/62).

cehis (Ar.) Çeyiz (2/19).

cehiz (Ar.) Çeyiz (6b/37).

cenāza (Ar.) Cenaze (7/8).

ciğara (Fr.) Sigara (15b/10).

cōrb (Far.) Çorba (2/7).

cüz Yüz (13/21).

-Ç-

çaar- Çağırma (3/59).

çapıt Çaput (25b/38).

çār- Çağırma (21a/9).

çavış Çavuş (9/5).

çekircek Çekirdek (5b/79).

çencere (Far.) Tencere (17/25).

çevür- Çevirmek (12b/31).

çiçegoluk Çiçekoluk “köy adı” (22/4).

çiğne- Çınlamak (22/13).

çık- Çıkmak (19c/117).

çilével- Çileyivermek (5b/79).

çillik Bir değnekle diğer değneğe havada vurarak ileri atılan çocuk oyunu (15ç/32).

çindi Şimdi (21a/11).

çİbİK Çubuk (5a/37).

çiğnâ- Çiğnemek (20a/11).

çocug Çocuk (22/9).

çoğ Çok (3/21).

çoman (Far.) Çoban (25a/3).

çor çocuk Çoluk çocuk (1a/12).

cuzdan (Far.) Cüzdan (3/66).

-D-

dağâl- Dağılmak (28a/15).

daK- Takmak (3/48).

dakım Takı (1b/53).

daKış- Takışmak (19b/52).

dâne (Far.) Tane (1b/67).

daş Taş (3/38).

daşı- Taşımak (3/49).

dâtım Dağıtım (3/18).

dathl Tatlı (1a/42).

dât- Dağıtmak (3/25).

davİl (Ar.) Davul (5b/63).

davşan Tavşan (4/21).

dayağ Dayak (9/19).

défet- (Ar.) Defnetmek (7/8).

dēel Değil (8a/11).

del Değil (29a/14).

değel Değil (1a/24).

deği Değil (1a/46).

dēğneğ Değnek (19a/38).

deke Teke (23b/17).

dene (Ar.) Tane (5a/51).

dēp- Tepmek (20b/64).

dēpe Tepe (1b/58).

dēpiğ Tekme (3/17).

dermen Değirmen (11a/4).

desde (Far.) Deste (26b/27).

desdi (Far.) Testi (15c/24).

devil (Ar.) Devir (9/16).

deye Diye (1a/33).

dēyişik Değişik (7/5).

deynek Değnek (15ç/39).

diş Dışarı (8a/2).

ditiz Titiz (19c/109).

diyâ Diye (24/8).

dılğar Ot toplama aleti (6b/1).

dırmık Tırmık (29b/18).

dō- Doğmak (11a/1).

doğan- Dokunmak (3/37).

doktur (Fr.) Doktor (22/5).

dōm Doğum (26a/1).

doğuz Domuz (7/36).

dōru Doğru (7/28).

dōvak Duvak (5b/75).

dōğ- Dövmek (6a/4).

dōğün Düğün (28c/62).

dōme Dövme (1a/44).

dōrd Dört (3/57).

dōven (< düven) Sap ve samanı ayırmak için kullanılan tarım aleti (1a/3).

dud- Tutmak (16b/23).

dud (Far.) Dut (22/28).

duğâ (Ar.) Dua (1b/55).

duhul (Ar.) Giriş (3/56).

duluP Yumak (6b/52).

dut- Tutmak (1a/27).

duz Tuz (2/18).

düKgen (Ar.) Dükkan (18b/12).

dülbeT (Far.) Tülbent (11a/19).

dümbelē (Ar.) Dümbelek (8a/13).

düün Düğün (6a/20).

-E-

ēf Ağaçtan yapılan ekinler tarkadan taşınırken kullanılan halka şeklinde tarım aleti (6b/35).

ēğ Ev (18b/9).

eğer- Eğirmek (6b/36).

ēhtiyāc (Ar.) İhtiyaç (24/10).

embel Hayvanları sürerken takıldıkları değneğin ucunda bulunan demir (6b/35).

eme (Ar.) Ama (5a/50).

enişde (Far.) Enişte (25a/12).

erkeğ Erkek (7/9).

esgi Eski (1a/2).

esgü Eski (28b/1).

etámásgut Etimesgut (3/18).

et düz Evin alt katı (12a/3).

ētim Eğitim (5a/22).

evel (Ar.) Evvel (2/10).

evlilig Evlilik (26a/2).

ēyce İyiye (20a/21).

ēyi İyi (3/37).

ēyleş- İyileşmek (11b/27).

-F-

fākır (Ar.) Fakir (11a/15).

fālliyet Variyet, varlıklı olma (5a/49).

far Var (5a/55).

farç ferç Pekmez suyunun oluktan dökülme sesini tabir eden ikileme (28b/27).

fasille (Rum.) Fasulye (1a/45).

filen (Ar.) Filan (3/1).

fındığ (Far.) Fındık (12a/1).

fırma (İt.) Firma (25a/18).

fırdık Kilim dokurken çıkan sesi tabir eden ikileme (21b/23).

fısırdı- Fısıldamak(3/31).

-G-

gab Kap (25a/22).

gabağ Kabak (15c/24).

ğabahat (Ar.) Kabahat (19b/91).

gabirisTan (Ar.) Kabristan (7/11).

gabık Kabuk (17/4).

ğabuğ Kabuk (22/29).

ğaç- Kaçmak (5a/26).

ğadā (Ar.) Kadar (1b/54).

gadak (Ar.) Kadar (23a/14).

ğadar (Ar.) Kadar (3/1).

ğadın Kadın (5b/65).

ğafa (Ar.) Kafa (12b/31).

gağun Kavun (12a/2).

ğak- Kalkmak (3/14).

ğal- Kalmak (3/65).

galabalık (Ar.) Kalabalık (10/16).

ğalb (Ar.) Kalp (20a/78).

ğalça Kalça (19a/43).

gale (Ar.) Kale (27a/2).

gāve (Ar.) Kahve (4/7).

gavga (Far.) Kavga (17/4).

ğavir (Ar.) Kavil (1a/10).

ğapı Kapı (3/64).

gar Kar (1a/33).

ğar- Karmak (1b/52).

gara Kara (15a/7).

ğarasu Karasu “yer adı” (28b/29).

ğaravana (İt.) Karavana (3/49).

garavurtlu Karavurt “yer adı” (4/13).

garayesē Karaisa (21a/11).

- ğardaş** Kardeş (5a/16).
gardeş Kardeş (22/16).
ğarı Karı (1a/23).
ğarın Karın (5b/59)
ğarın Karın (2/13).
ğarlangıc Kırılacağıç (19b/49).
garpız (Far.) Karpuz (12a/2).
ğarşılık Karşılık (20a/62).
gasım (Ar.) Kasım (13/22).
ğaşık Kaşık (3/12).
gaşışğ Kaşık (14b/20).
ğat Kat (19a/30).
ğat- Katmak (1a/30).
gatır Katır (1a/27).
gatlan- Katlanmak (17/5).
ğatran (Ar.) Katran (10/44).
gatıran (Ar.) Katran (15ç/47).
ğavur- Kavurmak (19c/97).
gay- Koymak (26c/41).
ğaya Kaya (5a/37).
ğayb (Ar.) Kayıp (7/19).
gaybet- (Ar.) Kaybetmek (16b/32).
gayıb Kayıp (10/9).
gaynad- Kaynatmak (1a/45).
ğaynana Kaynana (1b/56).
ğayna- Kaynamak (28b/35).
ğayri (Ar.) Gayrı (1a/31).
gaz- Kazmak (7/11).
gaza (Ar.) Kaza (21a/9).
gazag (Fr.) Kazak (16b/20).
gazan Kazan (1a/48).
gazma Kazma (8b/18).
gèd- Gitmek (1a/5).
gèl- Gelmek (1b/72).
gelesandırā Gelesandra “yer adı” (16b/15).
gèli Geri (11a/22).
ğendim Kendim (1a/26).
gène Yine (1a/33).
genelek Gelenek (6a/22).
genş Genç (5b/60).
geş Genç (5a/24).
geş- Geçmek (5a/36).
gèt- Gitmek (3/8).
gèy- Giymek (1a/23).
gilik Meyve ve sebzelerin çekirdeği (5b/79).
gine Yine (5a/13).
gişi Kişi (7/46).
ğıl Kıl (21b/17).
gıPrıs Kıbrıs (3/19).
gır- Kırmak (29b/37).
gırk Kırk (18b/15).
gırma Kırma (29b/23).
ğırmızı (Ar.) Kırmızı (1a/24).
gırığ Kırık (25b/39).
gırıkçı Kırıkçı (10/51).
ğırışTır- Karıştırmak (1a/13).
gısım (Ar.) Kısım (13/6).
ğış Kış (2/11).
gıymaTlı (Ar.) Kıymetli (4/20).
ğız Kız (1a/1).
ğızdır- Kızdırmak (4/3).
gızgın Kızgın (12b/33).
ğo- Koymak (1b/58).
goca Koca (8b/21).
godur- Koydurmak (6/15).
goğuş Koğuş (9/7).

ğol Kol (1b/57).
ğolay Kolay (29b/34).
ğol- Koymak (1a/20).
gon- Konmak (25b/40).
ğonuş- Konuşmak (1a/12).
goñşu Komşu (17/8).
gonya Konya (8b/25).
ğopar- Koparmak (1b/57).
ğoruş- Görüşmek (1a/34).
ğosgoyu Çok koyu (2/21).
gòşak Kuşak (5b/67).
goş- Koşmak (12a/19).
ğoşaf (Far.) Hoşaf (1a/47).
góresē Görenek (5b/85).
goy- Koymak (6b/47).
goyun Koyun (8b/23).
ğozācı Kozağacı “köy adı” (19b/55).
gözük Gözlük (25a/22).
guc Güç (5b/58).
ğucā Kucak (5b/80).
gulak Kulak (22/13).
gullan- Kullanmak (6b/35).
ğum Kum (15c/31).
gur- Kurmak (10/2).
ğuru Kuru (1a/45).
ğurud- Kurutmak (2/11).
ğurs (İng.) Kurs (3/50).
ğurtul- Kurtulmak (3/49).
ğuş Kuş (1b/68).
ğuşağ Kuşak (5b/66).
guşan- Kuşanmak (11a/10).
guşburnu Kuşburnu (17/9).
guşla- Kaynatmak (5b/59).
guvveT (Ar.) Kuvvet (19a/19).

guyu Kuyu (13/7).
guzu Kuzu (28b/41).
gū‘zū Kuzu (16a/4).
güd- Gütme (20a/1).
güPre (Rum.) Gübre (19a/17).
-H-
habar (Ar.) Haber (8a/5).
halbükü (Ar.) Halbuki (3/33).
hámán (Far.) Hemen (10/38).
hamîr (Ar.) Hamur (29a/9).
hamı Hani (20b/63).
harāb (Ar.) Harap (8b/22).
haralda Herhalde (15b/22).
haranı (Far.) Küçük boyutlu kazana verilen ad (20a/55).
hasda (Far.) Hasta (10/45).
hasdalan- Hastalanmak (22/5).
hasdalıg Hastalık (19a/15).
haTdā (Ar.) Hatta (19c/96).
hatub (Ar.) Hatip (21a/6).
haylayz Haylaz (25a/3).
hazerat (Ar.) Hazretler (11a/16).
hebişle- Çocuğu sırtına almak ve ellerini arkaya uzatarak tutma eylemi (22/17).
heç (Far.) Hiç (2/20).
hēçbi Hiçbir (19c/94).
helen (Ar.) Halen (1a/18).
hēngı Hangi (14a/12).
hēpisi Hepsi (7/17).
hılan (Ar.) Filan (20a/59).
hindi Şimdi (1a/23).
hiş (Far.) Hiç (9/11).
ho Şu (29b/25).

hobuz Ekinleri toparlamada kullanılan bir tarım aleti (7/48).

hõle Böyle (5b/63).

hubba Kalın sıklıkta dokuma hırka tarzında giyecek (5a/42).

hullar Buralar (5b/66).

hurā Şurası (1b/56).

-I-

ılaf (Ar.) Laf (3/31).

İlāf (Rum.) Yulaf (28a/17).

ıman (Ar.) İman (5a/55).

ıntızar (Ar.) İntizar (5a/23).

İrahāt (Ar.) Rahat (5a/19).

ırāmatlı (Ar.) Rahmetli (5a/11).

ırbiğ (Ar.) İbrik (15c/24).

ısdar (Rum.) Dokuma yapılan tezgah (21b/19).

ısdıra Çocuğun çok zayıflama hastalığı (22/22).

ısdı- Isıtmak (10/56).

ıycık Azıcık (3/15).

-İ-

ıçcek İçecek (2/5).

ıcık Azıcık (5a/43).

ıgi İki (24/2).

ığna (Ar.) İkna (25a/11).

ıhi İşte (5b/74).

ılağan (Rum.) Lahana (2/12).

ılazım (Ar.) Lazım (19b/84).

ileğen (Far.) Leğen (11a/14).

ili Ilık (11a/5).

ilkin İlk olarak (10/5).

ıliyen (Far.) Leğen (20a/44).

ıleyh (Far.) Aleyh (19c/99).

ilèzil (Ar.) Rezil (26b/33).

ilezir (Ar.) Rezil (26b/23).

ımtığan (Ar.) İmtihan (3/48).

ınkılāp (Ar.) İnkılap (7/27).

ıpek İpek (6a/30).

ırezil (Ar.) Rezil (5a/36).

ısdè- İstemek (11/9).

ışde İşte (3/9).

ısgēle İksile “yer adı” (21a/8).

-K-

Kabr (Ar.) Kabir (7a/11).

kağ Kalkmak (5a/47).

ğarağol Karakol (19b/90).

karer (Ar.) Karar (26a/13).

kēlce Küçük (17/1).

kēri Sonra (25a/4).

kēsGi Keski (23b/20).

keşkah (Far.) Keşkek (1a/44).

keyik Geyik (4/21).

keyti Sonra (15d/52).

kilot (Fr.) Külot (25a/24).

ğırçal Kılcal (19a/33).

kolera (Fr.) Korona (19c/97).

kō (Far.) Köy (13/27).

kōd (Far.) Köy (5b/65).

kōğ (Far.) Köy (1a/2).

kōhrenē (Far.) Köhne (28a/13).

kōpeğ Köpek (23b/20).

kurek Kürek (29b/17).

kücü Dokuma yaparken ipleri birbirinden ayıran tahta alet (21b/20).

küçüg Küçük (22/16).

-L-

lāba (Fr.) Lavabo (16b/27).

laylo (Fr.) Naylor (17/14).
lingir lingir Nal sesini tabir eden ikileme
 (28c/58).

-M-

mafāt (Ar.) Vefat (5a/16).
mağa Bana (25a/28).
mağalle (Ar.) Mahalle (8a/3).
mahar Su çıkan ve akan yer (20a/5).
mahgeme (Ar.) Mahkeme (19b/65).
makíne (İt.) Makine (28b/37).
māmud (Ar.) Mahmut (9/23).
manavgad Manavgat (22/5).
mejbür (Ar.) Mecbur (21a/8).
mekiğ (Far.) Mekik (21b/26).
mēmed (Ar.) Mehmet (15ç/42).
mesā (Ar.) Mesela (10/37).
mevlüd (Ar.) Mevlid (5b/58).
meyden (Ar.) Meydan (17/14).
méyva (Far.) Meyve (24/12).
mıstağa (Ar.) Mustafa (15b/20).
millar (Fr.) Milyar (4/18).
millon (İt.) Milyon (3/33).
muçak Bıçak (2/14).
muhdar (Ar.) Muhtar (4/14).
murt (Far.) Mersin meyvesi (5b/79).
musdava (Ar.) Mustafa (15b/20).
muştaha (Ar.) Mustafa (17/14).
mūtal (Ar.) Muhtar (5a/21).
mutFağ (Ar.) Mutfak (7/21).

-N-

ná Ne (3/1).
nādar Ne kadar (5a/50).
nası Nasıl (25b/37).
neçe Nice (1a/33).

nēğse Neyse (1a/27).
nehel Nasıl (28b/30).
nēse Neyse (14b/18).
nohót (Far.) Nohut (1a/45).
nohud (Far.) Nohut (2/7).
nuFus (Ar.) Nüfus (3/66).
nuhus (Ar.) Nüfus (28a/16).
nuksa (Ar.) Muska (22/27).

-O-

oğraş- Uğraşmak (17/10).
oğara Yukarı (7/28).
okarı Yukarı (7/44).
oklā Oklava (6/21).
olalak Olarak (7/12).
ōlan Oğlan (2/5).
ollar Oralar (8b/21).
oluğ Oluk (28b/45).
ón Ön (11a/18).
onuğ Onun (19c/109).
onüle Onunla (22/11).
ōraş- Uğraşmak (19b/82).
ordahi Oradaki (24/22).
os O (19c/102).
ossa Olsa (3/43).
otopüs (Fr.) Otobüs (19c/101).

-Ö-

öğ Ön (14b/22).
ōğ Ön (3/9).
öküs Öküz (25c/43).
ōle Öyle (1a/14).
örnēn Örneğin (10/46).
övkelen- Öfkelenmek (17/17).
onuyla Onunla (22/17).
ōrdan Oradan (3/24).

-P-**PäK** Pek (24/26).**páked (İt.)** Paket (15b/17).**pambıĝ (Far.)** Pamuk (5b/79).**patatis (Rum.)** Patates (18a/4).**piyāda (Far.)** Piyade (7/16).**potaz (Fr.)** Patoz (12a/20).**pür** Yaprak (5b/74).**-R-****rāmatlı** Rahmetli (4/17).**rasık (Ar.)** Rasih (21a/8).**reçber (Far.)** Rençber (19a/3).**rüzge (Far.)** Rüzgâr (25c/50).**-S-****sabāla** Sabahleyin (3/64).**sabın (Ar.)** Sabun (20a/57).**safa (Ar.)** Sefa (5a/47).**sāla-** Sağlamak (7/28).**salat (İt.)** Salata (2/7).**sālık** Sağlık (11a/6).**sā-** Sağmak (12a/10).**sarımsaĝ** Sarımsak (12a/1).**saTen (Ar.)** Zaten (6b/54).**savcu** Savcı (19b/83).**segiz** Sekiz (23a/3).**seĝe** Sana (25a/10).**sená** Sene (28b/26).**séne** Sana (15a/5).**senid** Senit (6a/21).**sénir** Senir “köy adı” (21a/16).**seppa (Far.)** Sehpa (6a/22).**sevkiyet (Ar.)** Sevkiyat (21b/4).**séyar (Ar.)** Seyyar (25a/1).**Seytinyā** Zeytinyaĝı (11b/30).**sini (Far.)** Tepsi (6/21).**soĝunda** Sonunda (22/15).**soĝa** Sonra (27b/25).**soĝra** Sonra (15c/28).**sōma** Sonra (27b/20).**sonraysı** Sonraki (11a/21).**sōra** Sonra (1a/19).**sorkuş** Çam ağacının sakızı, reçine (20a/53).**soyuk** Soĝuk (12b/24).**söĝ-** Sökmek (28b/33).**sōle-** Söylemek (1b/58).**süd (Fr.)** Süt (12a/10).**süksül** Ense (3/11).**sülēmen (Ar.)** Süleyman (17/21).**sürge** Sürülen topraĝı düzeltmede kullanılan tarım aleti (5b/35).**sütlü** Sütlaç (2/11).**süv-** Süĝmek (19a/20).**-Ş-****şe (Ar.)** Şey (5a/53).**şē (Ar.)** Şey (3/19).**şēĝek** Sinek (25b/40).**şēĝer (Far.)** Şehir (5b/60).**şēleş-** Şeyleşmek (5b/84).**şimci** Şimdi (22/24).**şindi** Şimdi (1a/44).**şişlig** Şişlik (10/54).**şıra (Far.)** Üzüm suyu (26c/43).**şò** Şu (28b/29).**şōle** Şöyle (1a/23).**şullar** Şuralar (1a/41).**şura** Şuraya (22/20).**şüzlük** Yüzlük (25a/19).

-T-

- tā** Daha (1a/17).
tahā Daha (3/64).
tahārāt (Ar.) Söz (1a/16).
tākib (Ar.) Takip (19b/47).
táhranā (Far.) Tarhana (18/a4).
tarāk Tarak (6b/46).
tārana (Far.) Tarhana (2/11).
tavıǵ Tavuk (8b/24).
temmus (Ar.) Temmuz (3/56).
temiS (Ar.) Temiz (6b/53).
tenike (Far.) Teneke (15c/31).
tēris (Ar.) Terhis (3/56).
tévek Asma ağacı (19a/12).
tiren (Fr.) Tren (19c/102).
tokTur (Fr.) Doktor (2/13).
tomatis (Rum.) Domates (2/12).
topraǵ Toprak (26c/39).
turisdik (Fr.) Turistik (20a/21).
turşanba Turşanba “yer adı” (21a/13).
tüǵ- Düğüm atmak (15d/53).
türküye Türkiye (19c/114).

-U-

- ufāhan** Ufakken (5a/3).
úǵüt- Öğütmek (6a/10).
ūrla- Uğurlamak (8a/13).
uş Uç (29b/19).

-Ü-

- ülüyü** Böğrülce (17/1).
ūrfa Urfa (3/24).
üsçavuş Üstçavuş (9b/4).
üsd Üst (1a/33).
üstçavış Üstçavuş (3/43).
üş Üç (3/5).

üyüd- Üyütmek (11a/4).

-V-

- vaqıt (Ar.)** Vakit (5a/47).
val Var (5b/63).
vaqlét Varlık (5a/50).
varıka Varken (22/20).
Varliyet Varlık (5a/41).
Vēǵ- Vermek (28a/18).
Vēpi (Ar.) Vehbi (21a/8).

-Y-

- yaba** Ekinlerin samanların atıldığı tarım aleti (6b/33).
yaǵ- Yakmak (20a/4).
yalayak Yalın ayak (11a/b).
yaluǵız Yalnız (13/7).
yanna Yana (15ç/48).
yazıǵane Yazıhane (3/64).
yēce Yiyecek (2/21).
yēcek Yiyecek (2/5).
yēǵ Yer (20a/21).
yél Yer (5b/64).
yélleş- Yerleşmek (3/20).
yi- Yemek (20b/71).
yiǵen Yeğen (4/15).
yim Yirmi (3/56).
yıǵan- Yıkanmak (20a/50).
yō Yok (8a/7).
yokarı Yukarı (16b/25).
yǒrü- Yürüme (1a/5).
yuǵ- Yoğurmak (11a/5).
yuǵ Yün (21b/17).
yuneTlik Çamaşır taşıırken kullanılan örme sepet (20a/60).

yüsük Yüzük (5a/55)

-Z-

zabah (Ar.) Sabah (26b/31).

zabälēn Sabahleyin (20a/31).

zaban Saban (25c/46).

zapbiye zapbiye Halı, battaniye vb. tozunu çıkarmak için vurulurken çıkan ses için tabir edilen ikileme (20a/62).

zap- Yapmak (28b/44).

zipleme Bir kazığın ucunu sivriltilip çamura batırarak diğer kazığı havaya yükseltip vurularak oynanan çocuk oyunu (15ç/32).

zoba (Mac.) Soba (10/38).

KAYIT DIŞI DERLENEN KELİMELER

-A-

aba Abla.

ağnala- Hayvanların toprağa srtnerek ve zerlerine toprak atarak temizlenmesi.

alağabıő Alafalak, alakarga.

alma Elma.

amle (Ar.) Amele.

analık Kayınvalide.

arağa (Rum.) Bezelye.

asar Kayalık, tepe.

atacaK Civcerin içindeki yoğurdu ezmek için vurulan tahta sopa.

avar Sebze.

avlağa Avcıların avlarından gizlendiği yer.

avrat (Ar.) 1. Eő, 2. Gelin.

avrul- Uzanmak.

-B-

baőőak Baőak hayvanı.

batma Derin, uzun, içerisine yiyecek, saman ve su konulan kap.

bayam Badem.

bedele Sepet rlrken kullanılan kargı.

blen Tepe, yksek yer, bayır.

belit Palamut.

beygir (Far.) At.

bızı İnek yavrusu.

bobalık Kayınpeder.

bokluk Harman srerken hayvanların dıőkısının mahsle dőmesini engellemek amacıyla kullanılan bir hayvan eşyası.

borcak çalı.

bozлак ter ardı kuşu.

bc Bcek.

bgelek At sineği.

btelek Kkbaő veya bykbaő hayvanların yumurtalıkları.

buladan ınar.

bull Henz yumurtlamaya baőlamamıő tavuk.

bl Cıvciv.

bre Pire.

brg Byk boyuttaki polyester eőarp.

-C-

canavar (Far.) akal hayvanı.

cmberekli Ağaçkakan.

cevilde- çok konuşmak, gevezelik etmek.

cıbir Genç kız için kullanılan tabir.

cılkıőtır- Hırpalamak.

cırık Ardıç kuşu.

cırl (< cırlağa) Ağustos bceği

cıce Dayının eőı.

cıvcer İçerisinde yoğurt, yağ vb. yapmak için zel yağılan keçi derisi.

curlun Yrede verilen ismine benzer seste bir tőe sahip olan ve başında ibiği bulunan bir kuş tr.

--

Çatma Civcerin asıldığı ağaçtan engel.

av- Bir yiyecekten tadımlık veya az miktarda yemek.

len Balkon.

encere (Ar.) Tencere.

çeşnik Görünüm itibariyle dereotuna benzer bir görünüşe sahip olan ot türü.

çipkı Hayvanın hızlı hareket etmesi için kullanılan değnek.

çitlik Hamken kırmızı, olgunlaşınca turkuaz meyve veren bir tür çitlenbik ağacı.

çiv- 1. Bitkinin ve insanın boyunun hızla ve çok uzaması 2. Zıplamak, havaya doğru yükselmek.

çiğlem Görüntü olarak yeşil soğana benzer bir görünüme sahip ot türü.

çil ilan Gri ve siyah renkteki bir yılan çeşidi.

çitemik Çitlenbik.

çitili Küçük boyuttaki su kabı.

çitnek Keçinin toynağı.

çıyan Küçük yılan.

çomça Yemek pişirirken ve tabağa koyarken kullanılan, kaşıktan daha büyük olan tahta kepçe.

çor Çam yaprağı.

çöre (< çögre) Çitlenbik.

çul (Ar.) Kıldan dokuma kilim.

-D-

dalyarak Safça ve yaramazca hareket eden kimse.

danaburnu Gömmece gibi toprağın dibine inen, bitkinin toprak altı kısımlarını yiyerek zarar veren bir böcek türü.

darabulus Kuşak.

deke (< teke) Erkek keçi.

dıdık Kanatlı hayvanların gagası.

dıkmak Kanatlı hayvanların tırnağı.

dille- Kilitlemek.

dişel- (< dinelmek) Ayakta durmak.

dolama Etek.

dombul 1. Tombul, 2. Suyun ayrıldığı ana bent.

döndüreç Ekmek pişirirken yufkanın döndürülmesinde kullanılan ince uzun bir mutfak aleti.

düllüm dülük Uzun boyutlu bir ot türü.

dülüp Pamuk.

dünek Tavukların akşam olunca uyumak için girdikleri kümes.

dülele Henüz hiç doğurmamış keçi.

-E-

ēğrik Hayvanların dinlendirilmesi veya sağılması için götürüldükleri yer.

emmece Küçük boyutlu, yeşil renkte, aşırı derecede hızlı hareket eden bir kertenkele türü.

emmi (Ar.) Amca.

entāri (Ar.) Uzun elbise.

eşşek ğarıncası Büyük boyuttaki karınca türüne verilen ad.

et düz Evin alt katı.

eyri Eğri.

-F-

felfes Özensiz, kötü iş yapan kişiler için kullanılan sözcük.

fızdır- Fırlatmak.

filize Hayvanları bir yere sabitlemek için toprağa çakılan demir kazık.

-G-

ğabalak otu (< kabalak otu) Küçükbaş veya büyükbaş hayvanların yediği su kenarlarında yetişen bir ot türü.

ğabiş Keçinin boynuzu olmayana söylenen tabir.

ğalbur (Ar.) (< kalbur) Eleme delikleri eleğe göre biraz daha büyük bulgur, pirinç gibi kuru gıdaların elemesinin yapıldığı mutfak aleti.

ğanca (İt.) (< kanca) Horozun mahmuzları.

ğaplığaba Kaplumbağa.

ğaramanlı (< karamanlı) Serçe.

ğarğa Karga.

ğaşık kömbesi (< kaşık kömbesi) Hamurun kaşıkla alınıp kızgın yağa atılarak pişirildiği pratik hamurışı.

ğaşıklık (< kaşıklık) Örme sepet.

ğavut (< kavut) Kavrulmuş, dövülmüş buğday.

ğayış (< kayış) Kemer.

ğêçi Keçi.

ğelemge Ova.

geriş- Rahatlamak için vücudunu hareket ettirerek gerilmek.

ğeyni Küçükbaş veya büyükbaş hayvanın dışısının cinsel organı.

ğibişka Kavurularak yenilen tadı ıspanağa benzer bir ot çeşidi.

ğırklık (< kırklık) Keçilerin kıllarını kesme işlemi.

ğırma (< kırma) Melez.

ğilikli fasille Barbunya.

ğoca ğuş (< koca kuş) Akbaba.

goç Koç.

ğolan (< kolan) Kalın ip.

ğorum Dik yamaçlar üzerindeki keçi yolu gibi dar ve ince düzlük.

ğoyak (< koyak) Karalarda akarsu aşındırmasıyla oluşmuş, bir yöne doğru eğimli, uzunluğuna çukurluk.

ğoz (Far.) (< koz) Ceviz.

ğögre (Rum.) Gübre.

ğömmece Toprağın içine girerek, bitkileri dibinden yiyen ve koparıp düşmelerine neden olan kurt şeklinde bir böcek türü.

ğötlük Kürtünün arkaya kayıp düşmesine mani olmak için kullanılan ip.

ğövercin Güvercin.

ğöynek Gömlek.

ğunduz Kunduz.

ğunla- Kedi, köpek ve farenin üremesine verilen isim.

ğurtlu ğoza (< kurtlu koza) Salyangoz.

ğuyruksuz (< kuyruksuz) Koyunun kuyruksuz olan türü.

ğuz (< kuz) Güneş almayan yer.

ğuzgun (< kuzgun) Görünüş itibariyle kargaya çok benzeyen, çıkardığı farklı ses itibariyle ve kargadan daha büyük boyutta olması sebebiyle kargadan ayrılan özelliklere sahip olan bir kuş türü.

ğümlü Testiden daha büyük boyuttaki bir çeşit mutfak aleti.

ğünebakan Ayçiçeği.

ğüpbük Görünüş olarak güvercin, kumru gibi kuş türlerine benzeyen, ötüş itibariyle

de guguk kuşunu andıran bir sese sahip kuş türü.

güveyi Damat.

-H-

hamır təknesi (< hamur teknesi) Hamur karmak için kullanılan ağaçtan yapılmış büyük, derin ve geniş leğen.

haranı Kazanın küçük boyutlusu.

hatma (Ar.) Fatma özel ismi.

havut (Ar.) Havuz.

helā (Ar.) Tuvalet.

hélki (Rum.) (< helke) Çitiliden biraz daha büyük olan su kabı.

hınzır (Ar.) Domuz.

holus Delikleri en büyük olan eleme aletidir. Buğday, arpa, nohut gibi hububatların tahıl kabuklarını elemek için kullanılır.

horaz (Far.) Horoz.

huzuli (Ar.) (< fuzuli) Boşuna.

-I-

ılhamur (Rum.) İhlamur

ılkı Keçiden süt sağmak için gidilen yer.

ıltar Keçi kılından dokuma, hayvanları bağlamak için kullanılan bir ip türü.

ınar (Far.) Nar.

ıskarpın (Fr.) (< iskarpin) Deri ayakkabı.

ışam Çam.

-İ-

iğdiş (Far.) Yumurtalıkları alınarak üreme yapması engellenen erkek keçiye verilen ad.

ikcickik Yansıma ses olarak ötüşünden ismini alan bir kuş türü.

ılan Yılan.

ilimon (Rum.) Limon.

ini Kocanın erkek kardeşi.

-K-

karyola (İt.) Baza.

kêğ Kenar.

kêl (Far.) Kötü.

kêtir Taşların parça parça aşınmış olduğu kısımlar.

kevkü Su kabağı kurusunun şekillendirilerek su alacak biçime getirilmesiyle oluşturulan mutfak gereci.

kıran (Far.) Kenar.

kilte Kulp.

köfer Toprak sulamak için taş ya da topraktan yapılmış su oluğu.

kürtün Eşeğin sırtına sırtı ağrıması için çuldan mamul, kalın ve kaba bir örtü.

-L-

lökeş Uzun yassı bir gagaya sahip, yeşillik alanlarda görülen ve ot ile beslenen, güvercin boyutunda bir büyüklüğe sahip olan bir kuş türü.

-M-

mahlıç Pamuk.

mağat (Ar.) Kanepe.

mal (Ar.) Küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar.

malafat Erkek ve kadının cinsel organına söylenen tabir.

masat (Ar.) Yassı bir şekle sahip, taştan yapılan bir diğer bileyici alet.

matra Hem su içmek hem de su taşımak için kullanılan kulplu su kabı.

mavru Olgunlaşmamış meyve.
mazı (Far.) Ham, ermemiş incir.
mêkiş Çene.
mehemmet Mehmet özel ismi.
merdek Merdiven.
mızımız Hiçbir şeyden memnun olmayan ve sürekli şikayet eden kişi.
muğar Pınar, çeşme, kuyu, kaynak
muzgur (Ar.) (< muzır) Yaramaz, hileci.
muzur (Ar.) (< muzır) Yaramaz, hileci.

-N-

namazlā (< namazlık) Seccade.
nezbek Kadınların bir kumaşa yuvarlak şekillerde taktığı altın ve gümüşlerin sıralı olduğu bone.
nobatça Papatya.

-O-

okçur Pantolon ipi.
orasbı (Far.) (< orospu) Hayat kadını.
ovcala- Ovuşturmak, ovalamak.

-Ö-

öttürük Ot.
övcele- Ovuşturmak, ovalamak.
öveyik (< üveyik) Bildircin.
özengi Üzengi.

-P-

paKla (Ar.) Bakla.
palangi Eşeğin kürtününün sağa veya sola kayıp düşmesini engellemek için kullanılan ip.
palaz Yeni uçmaya başlayan keklik yavrusu.
pambılık böceği (< pamuk böceği) Uğur böceği.

pasak Kir.

peşdamal (Far.) (< peştamal) Önlük.

pilamit Normal tavuk ve horoz ibiği gibi ince ve uzun bir ibik değil daha kısa, yanlara doğru daha geniş ve ortası savaş aleti olan topuza benzeyen kısa kısa dikenler gibi bir şekilde olan ibiğe verilen ad.

pobuç (Far.) (< pabuç) Ayakkabı.

poçu Büyük boyutlu yazma, tülbent.

pufarı Baca.

-S-

sālep (Ar.) Bir çeşit ot.

salık eşeğin kulaklarının yanlara düşmüş şekline söylenen tabir.

sadır Samra.

sağrak Bugünkü terazinin adını karşılayan ağaçtan yapılmış kilo ölçüm aleti.

sarıcalı Açık sarı renkte yabancı bir arı türü.

sarınc Sarnıç.

sayacak Saçayak.

sêncer (Far.) Zincir.

senit Yufka açarken kullanılan, yufkanın üzerine konduğu ağaçtan mamül alet.

seyrik Kurt.

sıltala- Sallamak.

sıranı Hamur kesmede ve hamur teknesinin dibinde kalan hamurları sıyırmada kullanılan mutfak aracı.

sıytar- 1. Surat asmak 2. Sinir bozucu ve tavırlı bir şekilde bakmak veya davranmak.

sığ- Bir şeyin ince ince akması, süzülmesi.

simkir- Sümürmek.

sirpiç Kurnaz kimseler için söylenen kelime.

soğmak İşlevini yitirmiş ağaçların çürüğünün içinden bir öz çıkartılarak oluşturulan uzunca sopa.

soğu Ağaçtan yapılan bu aletin ortası büyükçe delinir, böylece sağ ve solunda tutmak için iki kol oluşur. Bu kollardan tutularak güçlü bir şekilde dövme işlemi yapılır.

somya (Fr.) Koltuk.

sömek Mısır koçanı.

sufat (Ar.) (< surat) Yüz.

sürtecek daşı Çitlenbik dövülerek yağını çıkarmak için kullanılan büyük ve yassı taş.

-Ş-

şahni (Far.) Şahin.

şifon (Fr.) Polyester kumaştan mamül ürünlere verilen ad.

şilvar (Far.) Şalvar.

-T-

tağKa (Ar.) (< takke) Kanatlı hayvanların ibiği.

tana Dana.

téhnel Defne.

tımlı Küçük boyutta bir bıçak türü.

tir Sınır.

tirik Küçükbaş veya büyükbaş hayvanların kıvrımlı şeklindeki kulaklarına verilen ad.

tirike Sincap.

toğlu Yaşça ve cüssece büyük keçi.

topan Kırılent.

tosbā (< tosbağa) Kaplumbağa.

toyuk Tavuk.

tuluK Civcerin daha büyük boyutta olanına verilen ad.

-U-

uçan ğarınca Atlı karınca.

uçan ilan Yeşil renkli, ağaçtan ağaca atlayabilen ve bu özelliği dolayısıyla bu isimle adlandırılan bir yılan türü.

ulkuya (Ar.) Rukiye özel ismi.

-Ü-

üğrümek Bezelye.

üğrün- Hayvanların hareket etmesi, sallanması.

ümük Boğaz, gırtlak.

ürüzger (Far.) Rüzgâr.

üt düz Evin üst katı.

üt- Yakmak.

ütük Yanmış, yanık.

üvendire (Rum.) Küçükbaş veya büyükbaş hayvanları yönlendirmeye yarayan ucu çivili sopa.

-Y-

yalman Dik, çıkması ve geçilmesi güç yer.

yapyakan Tatarcık sineği, yakarca.

yéygi Hayvan yemi.

yılkı Yabani eşek.

yövmül Tellal.

yüğürtme Küçükbaş veya büyükbaş hayvanların çiftleştirilmesi işlemi.

-Z-

yazmış Henüz hiç doğurmamış keçi.

zirzop Yaramaz, sinir bozucu hareketlerde bulunan kişi.

KAYIT DIŞI DERLENEN KALIP İFADELER

-A-

āç çêKici (< ağaç çekici) Ağaçkakana benzer türde olan ve gagasının şekli itibariyle bu tabir verilen kuş türü.

āzını çomarda çomarda bak- (< ağzını çomarda çomarda bakmak) Somurtarak, ağzını eğerek ve gererek bir yüz ifadesi içinde bulunulması durumunda kullanılan kalıp ifade.

adı batasıca Sinir olunan, utanç duyulan bir kişiye söylenen tabir.

ah çekêrke ömrü bit- (< ah çekerken ömrü bitmek) Bıkkınlık getiren, üzen birine karşı söylenen söz.

alapşap iş yap- Baştan savma, özensiz, kalitesiz iş yapan kişiye söylenen kalıp ifade.

allah beterisi var Sinirlenilen, usanılan bir durum için söylenen kalıp ifade.

alma mazlumun ahını çıkar āheste āheste Masum, gücü olmayan bir kişiye karşı yapılan kötülük sonrası kat kat fazlasının yaşanacağını belirten tabir.

anasına bak gızını al (< anasına bak kızını al) Anne ahlakıyla büyüdüğünden dolayı kızının da aynı huya sahip olacağını bildiren söz.

arabalar altında galasın (< arabalar altında kalasın) Söylenilen kişiye beddua ederek ölmesini dilemek.

arnını ğarışla- (< alnını karışlamak) Döveceğini söyleme tehdidi.

avurdunu yırt- (< avurt: dudak kenarları) Ağzını yırtmak anlamındaki söz.

ay hayrı gelesi Yapılan şey karşısında teşekkür ve minnet duyan kişinin söylediği kalıp ifade.

ay malamat Beceriksiz, uyuşuk kişi.

aybāz (< aybağız) Erkeklerin birbirine “kanka, ulan” vb. şekilde hitap ettiği gibi, kadınların da birbirine bunlara benzer şekilde hitap ettiği kelime.

aynalı sinek Bu sineğe gözlerinin ayna gibi görünmesinden dolayı köylülerin taktığı tabir.

az uz deĝil Bir şeyin çokluğunu, fazlalığını ifade ederken kullanılan kalıp ifade.

-B-

baĝrına daş bas- (< baĝrına taş basmak) Kimseye dert yanmadan, kendi içinde sessizce acı ve dert çekmek.

bên seni ğızıl evden sarı bokdan meydene getirdim (< ben seni kızıl etten sarı boktan meydana getirdim) Vefasız olan evlada güçlüklerle doğurup büyüttüğünü belirten kalıp ifade.

besiye çek- Küçükbaş ve büyükbaş hayvanları etlenmeleri için özel olarak beslemek.

bêş bêter ol- Önceki durumundan da katlarca kötüye gitmek.

beti bêĝzi at- Aniden çok korkma, şaşırma, üzülme gibi durumlarda ten renginin beyazladığını belirten söz öbeği.

bèyrah gibi kok- Çok keskin ve kötü koku.

bi yastıkda göca- (< bir yastıkta kocamak) Evlenen kişilere söylenen iyi dilek sözü.

boynun boğaz altına gele Beddua edilen kişinin ölmesini dilemek için söylenen söz.

boyun devrileğala (< boyun devrilekalsın) Beddua edilen kişinin ölmesini dilemek için söylenen söz.

boz gafalı (< boz kafalı) Yazları ortaya çıkan, başı gri renkte olan bir kuş türü.

börü delin- (< böğrü delinmek) Göğsü çok fazla acımak.

-C-

camız gibi ye- (Ar.) Çok fazla yemek yemek.

can alıcı yiyesice Can alıcı tabiriyle kastedilen Azrail meleğidir ve bu kasıtlı beddua edilen kişinin ölmesi dilenmektedir.

cév cév et- Boş bir şekilde konuşan ve gevezelik eden kişilere söylenen kalıp ifade.

cır cır böceği Ağustos böceğine çıkardığı ses dolayısıyla kullanılan takma ad.

cin uylaması Cin çarpması.

ciyer ataşı gör- (Far.) (< ciğer ateşi görmek) Büyük ve derin bir acı ve üzüntü çekmek.

ciyer evinden vurulası (Far.) Söylenen kişinin büyük ve derin bir acı ve üzüntü çekmesini dilemek için kullanılan söz kalıbı.

ciyeri yan- (Far.) Büyük ve derin bir acı ve üzüntü içerisinde olmak.

ciyerin dalağı düşegalasın (Far.) Beddua edilen kişinin ölmesi için dilekte bulunmak.

-Ç-

çakallık yap- (Far.) Bir işte veya konuda kendi çıkarları doğrultusunda ve sahtekarca eylemlerde, söylemlerde bulunan kişiye söylenen tabir.

çapıt āzlı (< çaput ağızlı) Olmayacak yerde olmayacak şeyler konuşan kişi.

çarşaf āzlı (< çarşaf ağızlı) Gevezelik yapan, boş konuşan insanlara söylenen söz.

çekiş çekiş- Laf söylemek, söylenmek, azarlamak, kızmak gibi eylemler için kullanılan kalıp ifade.

çenen çekli galsın (< çenen çekili kalsın) Kızgınlık ile sarfedilen bir beddua sözü.

çengi gibi gonus- (Far.) (< çengi gibi konuşmak) Sürekli ve çok konuşmak.

çer çöp topla- Herhangi ambalaj, meyve artığı, kuru dal gibi çöp sayılabilecek ve toplanıp atılması gereken şeylerin tümüne verilen ad.

çır çır çığırt- Söylenen kişiye dayak atacağını belirten tehdit ifadesi.

çiğni ezil- (< çiğın) Omuzlarında yük taşırken yükün ağırlığından omuzların ezilerek acıması.

çomu āzlı (< çomu ağızlı) Gevezelik yapan, boş konuşan insanlara söylenen söz.

-D-

dālar daşlar altında galasın (< dağlar taşlar altında kalasın) Beddua edilen kişinin ölmesinin dilenmesi.

daş çatlasın (< taş çatlasın) Bir şeyin en fazla o an bahsedildiği kadar olabileceğini belirtirken kullanılan kalıp ifade.

deli çekiç (< deli çekiç) Daha az renkli tüylere sahip ve daha koyu renkteki bir ağaçkakan türü.

depeli ğuş (< tepeli kuş) Başında yukarıya doğru tüyler olan ve bu özelliğinden dolayı söylenen tabir.

derin uykulardan galkmayasın Kişinin ölmesi için edilen beddua.

devrendelek get- Düşerek yuvarlanmak.

deyüs herif (Ar.) (< deyyus) Öfkelenilen kişiye söylenen söz.

dingil herif (Ar.) Zayıf ve çelimsiz erkek için kullanılan tabir.

dirlik düzenlik Herhangi bir durumun düzenli olduğunu bildirmede kullanılan kalıp ifade.

dizim dizim sürün- Mecali kalmayarak dizleri üstüne kadar çöküp sürünme eylemi.

doğuramaya da çatında ğala (< doğurama da karnında kalsın) Gebe bir kadına düşük doğum yapması için edilen beddua.

döklü ğal- (< dökülü kalmak) Usanılan, sinir olunan bir şey için kullanılan kalıp ifade.

dölsüz ğal- Çocuğu olmamak.

dört gişinin omzunda gedesin (< dört kişinin omzunda gidesin) Bu tabirle tabutun dört köşesinden tutularak taşınması yani kişinin ölmesi dilenen beddua.

döve döve persini çıkar- Yerden kalkamayacak kadar mecali kalmayacak şekilde dövmek.

duttuğu altın ol- (< tuttuğu altın olmak) Söylenen kişinin yaptığı şey karşılığında büyük teşekkür ve minnet içinde olunması sonucu söylenen söz.

duz yumurtla- (< tuz yumurtlamak) Çok tedirgin ve telaşlı bir şekilde olmak.

duzu ğuru ol- (< tuzu kuru olmak) Maddi açıdan durumu iyi olmak.

düşmenin yoğ da ğardaşın da mı yok (< düşmanın yok da kardeşin de mi yok) Kardeşin kişiye düşman olduğunu bildiren kalıp ifade.

-E-

elden ayaktan düş- Hastalık veya yaşlılık sonucu yürüyemeyerek yatağa bağımlı olma durumu.

elem uhrat uçu (Ar.) (< alem uhrat için) Alemin gözü önünde rezil etmek.

eline ğat- (< eline katmak) Yakalamak.

el ğanamı Beceriksiz.

elti eltiyi doğuz çaltıyı sevmez Akrabalıklarda eltilerin birbirlerini sevmediğini ve eltiliğin düşmanlık olduğunu bildiren söz.

emir allahın Ölen kişinin yakınlarına söylenen teselli sözü.

evinde baykuş öte galsın Baykuşun uğursuz bir hayvan olduğuna inanılır ve yuva yapıp öttüğü eve huzursuzluk, bereketsizlik getirdiği inancı vardır. Bu inançla söylenen kişiye beddua edilmektedir.

-G-

gacaralık et- Sinir bozucu hareketler yapan kişilere söylenen tabir.

ğancalı tasma (< kancalı tasma) Köpeklerin boğazından ısırılarak ölmemesi için takılan dikenli tasmaya bölge ağzında verilen ad.

ğani bozuk (< kanı bozuk) Vefasız, kötü huylu ve zarar verici bir insana söylenen tabir.

ğara ali (Ar.) (< kara Ali) Siyah renkli bir arı türüne takılan tabir.

ğara başdan (< kara baştan) Baş kısmı siyah renkte olan ve bu özelliğine göre tabir edilen bir kuş türü.

ğara göksül Göksü gızıl kuşunun siyaha çalar renkte olan türüne renginden ötürü takılan tabir.

ğara habarı gel- (Ar.) (< kara haberi gelmek) Ölüm haberi gelmek.

ğardaş dël mi ğara daşa yapışsın (< kardeş değil mi kara taşa yapışsın) Kardeşi tarafından vefasızlığa uğrayan kişinin yakınma sözü.

ğarış dök- (< kargış dökmek) Beddua etmek.

ğarnı däl- (< karnı dağılmak) Çok gülmekten karnı ağrımak.

ğarnın dolu ğucağın boş galsın (< karnın dolu kucağın boş kalsın) Gebe kişiye çocuğunu ölü doğurması için edilen beddua.

ğarsığı patla- (< kasığı patlamak) Çok ağır bir yük kaldıran kişinin kasıklarının ağırlıktan ötürü zorlanması.

ğaya çëKici (< kaya çekici) Ağaç çekici hayvanının kayalarda bulunan türü.

ğayın_öğlan (< kayın oğlan) Kayınço.

ğaynanası sev- (< kaynanası sevmek) Yemek yenirken veya bir şeyler içilirken henüz başında gelen kişiye şanslı olduğu anlamına gelerek söylenen kalıp ifade.

ğece bekcisi Gelinciğe gece herkes uyurken ortaya çıkması sebebiyle söylenen tabir.

gedik dişli Görünen kısımlarında bir veya daha fazla dişi yok olmuş kişilere söylenen söz.

ğëk gëk Ötüşündeki çıkan sestene yansıma olarak adının verildiği küçük boyuttaki bir kuş türü.

ğër deke (< ger teke) Ala renkli erkek keçi.

gerik āzlı (< gerili ağızlı) Bir yerde konuşulan şeyleri gittiği her yerde konuşup laf taşıyan kişilere söylenen tabir.

geriye dëru gañrıl- (< geriye doğru kanılmak) Bir iş yaparken çok fazla geriye doğru gerilmek.

gevşek āzlı (< gevşek ağızlı) Gevezelik yapan ve gereksiz şeyler konuşan kişilere söylenen söz.

g y g y  zlı Gevezelik yapan ve gereksiz şeyler konuşan kişilere söylenen söz.

gıbış gıbış ye- Yavaşça ve kibarca yemek yeme anlamında kullanılan söz öbeği.

gıdı gıdı ğonuş- Sürekli konuşan kişi için kullanılan tabir.

ğıl ğurt gibi (< kıl kurt gibi) ok hareketli olan kişilere söylenen tabir.

ğızım sana söyliyon gelinim sen anla Bir sözü doğrudan muhattap kişi yerine, başka kişiye söyleyerek muhattap kişinin anlaması, pay çıkarması durumu.

ğızını dövmeyen dizini döver Kızına gerekli terbiyeyi vermeyen kişinin, kızının ileride yapacaklarından ötürü üzüleceği anlamına gelen söz.

ğoca deyil mi goca goca d lardan yuvalansın (< koca değil mi koca koca dağlardan yuvarlansın) Kocasından memnun olmayan kadınların söylediği beddua içerikli kalıp ifade.

ğoca iyi biri olsa adını lale sümb l gollardı (Far.) (< koca iyi birisi olsa adını lale sümb l koyarlardı) Kocasından memnun olmayan kadınların söylediği beddua içerikli kalıp ifade.

ğöksü ğızıl (< göğsü kızıl) Kızılgerdan kuşuna göğsündeki kırmızı renk dolayısıyla takılan tabir.

ğörümce ğördüğün yerde vur daşı Görümce ilişkilerinin iyi olmadığı ve düşmanlık beslendiğini belirten kalıp ifade.

ğörümce ğörülmez olsun Akrabalık kurumundan ğörümceliğin, ğörümcelerin sevilmediğini bildiren kalıp ifade.

ğötü ğızıl Göksü ğızıl kuşunun kuyruğunun alt kısmı kırmızı renkte olan türüne kalça bölgesindeki renk dolayısıyla verilen tabir.

ğözet hazır  kmek var Tembel, alışmayan kişilere ironi ile çalışmadan hazır hiçbir şey elde edemeyeceklerini bildiren kalıp ifade.

ğurk toyuk (< gurk tavuk) Hamilelik dönemindeki tavuk.

ğurt ğocayınca köpeğin masğarası olur (Ar.) (< kurt kocayınca köpeğin maskarası olur) Gençlerin yaşlılarla şakalaşıp eğlendiğini belirten kalıp ifade.

ğuyusunu ğaz- (< kuyusunu kazmak) Arkasından iş çevirmek.

ğuzu göbeleği Kuzugöbeği mantarı için halk dilinde farklı bir şekilde kullanılan tabir.

ğün yüzü ğörme- Mutluluk ve huzur görmeyerek hep üzüntü ve dertler içinde ömür geçirmek.

-H-

hapa hap dek gel- (< hapa hap denk gelmek) Aniden yakın mesafede karşı karşıya denk gelmek.

haram hol bilme- Günah nedir bilmeyen, helalinden iş yapmayan ve yemeyen kişiye söylenen kalıp ifade.

haz  t- (Ar.) Bir şeyi sevmek.

helal süt emmiş (Ar.) İyi aile terbiyesi almış ve anne babası emek vererek helal kazanç sağlayan bir kimse.

hurdaı adam (Far.) İri boyutlu ve kalıplı bir erkek için kullanılan tabir.

-I-

ılıca yata soğuca ğalka (< ılıkça yatsın soğukça kalsın) Nefret duyulan bir kimsenin akşam canlı şekilde uykuya dalıp sabaha ölüsünün çıkmasının temenni edildiği beddua türü bir kalıp ifade.

-İ-

iki metre kefen nasip olmayası (Ar.) Çok fazla öfkelenilen ve kin tutulan kişinin ölüsünün dahi bulunamaması ve dolayısıyla kefen giyememesi için ettiği beddua.

imam keleri (Ar.) Büyük boyuttaki bir kertenkele türüdür. Kafasını namazda eğilir gibi bir şekilde hareket ettirmesi hasebiyle bölgede böyle adlandırılmıştır.

insanın alası içinde hayvanın alası dışında Hayvanın masum olup içi dışı bir olduğunu fakat insanın kötülüğü içinde gizleyip gizlice yaptığını belirten kalıp ifade.

it oğlu it (argo) Sinirlenilen kişiye söylenen hakaret, sövgü.

-K-

kardeş kardeşi bıçaklar sonra da kucaklar Kardeşler arasında tartışma, anlaşmazlık, kavga vs. olabileceği ama sonunda hep tatlıya bağlanılacağını bildiren kalıp ifade.

kessek küssek gêt- Yalpalayarak gitmek.

kirli çıkı Bir yerlerde parası, eşyası, yiyeceği bulunan kişiler için kullanılan tabir.

köküne ğıran ğir- (< köküne kıran girmek) Bir hastalık sebebiyle bir grup insan, hayvan ya da bitkinin ölmesi.

-L-

laf taşı- (Ar.) Bir yerde konuştuğunu başka bir yere götürerek orada anlatmak, dile getirmek.

lata gibi herif (İt. lata), (Ar. herif) Çok kilolu, zor hareket eden erkek için kullanılan tabir.

lembir lembir et- Yıpranmış, sallanan anlamında hem eşyalar için hem de insanlar, hayvanlar ve bitkiler için kullanılan söz öbeği.

löngür löngür konuş- Rahatsız edici derecede yüksek sesle konuşmak.

-M-

mal maşat (Ar.) Küçükbaş veya büyük baş hayvanlara söylenen ikileme şeklindeki tabir.

masđara herif (Ar.) (< maskara herif) Bulunduğu ortamda komik ve gülünç davranışlarda bulunan kişi için kullanılan tabir.

mêkişini ğir- “Çeneni kırarım” anlamındaki tehdit ifadesi (mekiş: çene).

metameli herif (Ar.) Belalı, kavgacı birisi için kullanılan kalıp ifade.

mêtcâne ver- Bir şeyi fiyatının çok altında, çok ucuza satmak.

mezarın olmasın Çok fazla öfkelenilen ve kin tutulan kişinin ölüsünün dahi bulunamaması ve dolayısıyla mezarının olmaması için edilen beddua.

mıçırılı yol (Erm.) Küçük taşlı ve çakıllı yol.

mıçı gibi adam (Ar.) Kısa ve geniş vücutlu erkekler için kullanılan tabir.

mır mır et- Tartışma esnasında çok konuşan kişiye söylenen tabir.

muraycılık yap- Kibirliklik, çekememezlik, ortalığı karıştırma gibi eylemlerde bulunma durumu.

muzarāt ol- Musallat olmak anlamında bir kişiyle uğraşmak, sinir etmek.

muzgur ğarı (Ar.) (< muzur karı) Huysuz davranışlara sahip kadın için söylenen tabir.

müzül hastalığına garılasın (< müzül hastalığına karılasın) Söylenen kişinin mecali kesilip yataktan kalkamayacak derecede ağır bir hastalığa yakalanması için edilen beddua.

-N-

namaz adamı yerde ğomaz (Far. namaz), (Ar. adam) (< namaz insanı yerde koymaz) Namaz kılan bir kimsenin işlerinin rast gideceğini ifade eden kalıp ifade.

-O-

ocağına incir ağacı dikil- (Far. incir) İşlerinin düzensizleşip bozulması anlamına gelen söz.

odun getirisin kül olur su getirisin sel olur (Ar. sel) İşler kötüye gitmeye başladı

mı her şeyin olumsuz sonuçlanacağını bildiren kalıp ifade.

oğlunu dövmeyen bağırmı döver Aile terbiyesi almamış bir erkek çocuğunun kötü davranışlarda bulunacağını belirten kalıp ifade.

oluşatlı adam İri yapılı ve kalıplı olan erkekler için kullanılan tabir.

orası ğarı gibi dönüp durma (Far.) (< orospu karı gibi dönüp durma) Aynı şeyi tekrarlayıp duran bir kişiye söylenen söz.

-Ö-

ödü sıd- Çok fazla korkmak.

ölme eşşem ölme yaz gelsin de yonca biçelim /< ölme eşşem ölme yaz gelsin de yonca biçelim) Bir işin çok meşakkatli ve uzun sürede olacağını belirten kalıp ifade.

ömür dörpüsü (Ar.) (< ömür törpüsü) Kişiyi çok fazla sıkkan, üzen, sinir eden kimseler için kullanılan tabir.

ötürük dut- (< ötürük tutmak) İshal.

özü dutma- (< özü tutmamak) Halsiz olmak.

-P-

pılı pırtı Kıyafet, aksesuar gibi eşyaların tümüne verilen ad.

pof pofla- Bir kimseye fazladan cesaret vererek yüreklendirmek.

-S-

sabaha çıkmayasın Bir kişinin ölmesi için beddua şeklinde söylenen kalıp ifade.

sac ğızdı hamır tükendi iş bitdi ömür tükendi (Ar.) (< saç kızdı hamur tükendi iş bitti ömür tükendi) Her şeyin vaktinin

geçtiğini ve yaşlanmış olduğunu belirten kalıp ifade

saçı uzun aklı gısa (Ar.) (< saçı uzun aklı kısa) Kadınlar için kullanılan ve kadınların erkeklere göre daha az zekaya sahip olduklarını belirten söz.

sarı ibrāğim (İbr.) (< sarı İbrahim) Zehirli sarı renkte bir örümceğe verilen tabir

satanından alıp fızdır- (< satanından alıp fırlatmak) Koltuk altından tutup kucaklayarak fırlatmak.

seni doğurasya daş doğuraydım (< seni doğuracağıma taş doğursaydım) Evladının hayırsızlığından ve kötü davranışlarından ötürü annenin söylediği bikkınlık ifadesi.

sıçan gıuşu (< sıçan kuşu) Görünüşü, rengi ve yaptığı hızlı hareketli davranışlarıyla fareyi andırmasından ötürü bu adla tabir edilen bir kuş türü.

sırtına ebişle- Küçük çocukların sırtına alınarak ve elin geriye atılarak tutulması.

simzar adam (Ar.) 1. Kurnaz 2. Küçükbaş ve büyükbaş hayvan alıp satan tüccar.

sin canavarı (Far.) Sinsice ve habersizde bir şeyler yapan kişi.

sinemit sarı gıuşu Küçük boyutta, sarı renkte bir kuş türü.

soğuktan çeler- Çok fazla derecede üşümek ve büzüşmek.

soğulu adam Sinsice iş çeviren kişiye verilen tabir.

son yéyişin olsun Kişinin ölmesi için edilen beddua.

sökele gıarılasm (< sökele karılasın) Söylenen kişinin sıtma hastalığına yakalanıp ölmesi için edilen beddua.

su sırı gibi adam (< su sığırı gibi adam) Bir şeyden anlamayan, durgun, beceriksiz bir kimse için kullanılan tabir.

sus pus ol- Birden korkma, şaşırma, üzülmeye, mahcup olma gibi durumlarda sessizliğe bürünme anlamına gelen söz öbeği.

sümdük herif (Ar.) (< sümsük herif) Açgözlü, doyumsuz ve yüzsüz bir kişi için söylenen söz.

sürü canavarlar önüne gel- (Ar.) Bir kişiye yırtıcı hayvan sürüsüne denk gelip onlar tarafından öldürülmesi için edilen beddua.

sürüm sürüm sürün- Çok fazla üzülmeye acı ve üzüntü çekmek

süsük varık get- Yüzüstü düşmek.

-Ş-

şepleme herif Lakayıt ve sinir bozucu hareketlerde bulunan bir kimse.

tavuşu bastır- Tavuşun hamilelik döneminde yumurtalar koyularak üzerine oturtulması.

-T-

tebelleş ol- Bir kişinin üstüne çok fazla giderek uğraşmak, sinir etmek.

temel gıuşu (Rum.) (< temel kuşu) Çalığışu isimli hayvana çalılara çok konması sebebiyle takılan tabir.

teneşir tahtasında yıkanasica (Far.)

Söylenen kişinin ölmesi için edilen beddua.

tengerleme git- Yuvarlanarak düşmek.

tizdir- Ayakta idrarını yapmak.

topa yumurta Haşlanmış yumurta.

-U-

umduğu dağlara ğarlar yağ- (< umduğu dağlara karlar yağmak) Umut beklediği bir durumdan istediği sonucu alamamak.

Ü-

üst donu Şalvar.

üstüne dağ devrilsün (< üstüne dağ devrilsin) Söylenen kişinin ölmesi için edilen beddua.

-V-

vay nētdeyin (< vay ne edeyim) Bir kişinin bir eylemi yapmasının veya yapmamasının şaşırtıcı olması sebebiyle bunun sonucunda verilen tepkide kullanılan tabir.

-Y-

yaba elli Büyük ve kaba ellere sahip kimse
yağır gafalı (< yağır kafalı) Saçsız kişiler için kullanılan tabir.

yağlı gürşun önüne gelesice (< yağlı kurşun önüne gelesice) Beddua edilen kişinin ölmesini isteme.

yağmur çilenmesi Yağmur çiselemesi.

yalpa yalpa yürü- Yalpalayarak yürümek.

yargınımı üşüt- Sırtını üşütmek.

yavşak herif Sinir bozucu ve rahatsız edici hareketlerde bulunan kişi.

yazıklar örasın (ōra-: uğra-) Yazıklar olsun anlamındaki söylem.

yel al- Soğuk algınlığına yakalanmak.

yılan çıyan Yılan filan anlamındaki kalıp ifade.

yosma ğarı (< yosma karı) Hayat kadını.

yumuk kirpi Top şeklinde yumulmuş gibi bir görünüşe sahip olan küçük boyuttaki kirpiye şekli dolayısıyla verilen tabir.

yüz ğarası (< yüz karası) Utanç verici kimse için söylenen tabir.

-Z-

zağar gibi Avare bir şekilde boş boş gezinen, bir işle meşgul olmayan kişiler için kullanılan tabir.

zebullah gibi adam İri vücuda sahip kalıplı erkek için kullanılan tabir.

zim zim ğuşu (< zim zim kuşu) Ak kuyruksallayan isimli kuşa hareketleri sebebiyle takılan tabir.

zimbidi zimbidi gez- Avare bir şekilde boş boş gezinen bir kimse.

zingedek düş- Aniden çok korkmak.

zingidi zingidi gez- Avare bir şekilde boş boş gezinen bir kimse.

ziravut gibi adam İri vücuda sahip kalıplı erkek için kullanılan tabir.

zopur zopur gez- Hızlı ve savruk hareketlerle yürümek, gezinmek.

zöngül gibi gez- Avare ve kaba bir şekilde boş boş dolanmak.

zöve gibi adam Çok uzun boylu erkek için kullanılan tabir.

METİNLER LİSTESİ

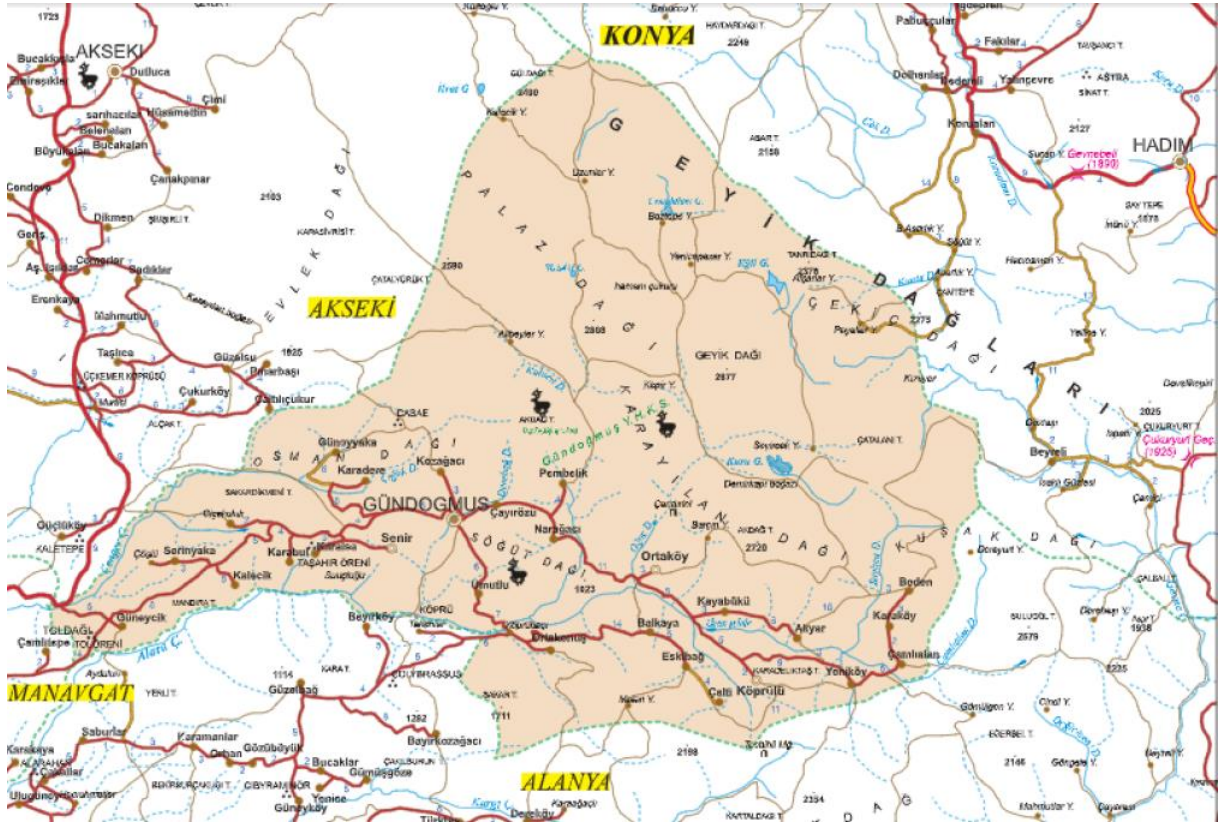
Kaynak Kişiler ve Derleme Konuları

<p>1. Ümmühan ARIK
a) Kız İsteme Adetleri ve Düğün Yemekleri
b) Kına Gecesi</p>	b) Hayvan Tedavileri
<p>2. Ayşe YETKİN
Karışık</p>	<p>13. Mustafa KELEŞ
Köyün Kuruluşu</p>
<p>3. Kazım ŞAHİN
Askerlik Anıları</p>	<p>14. Ferdi YİĞİT
a) Kız İsteme Gelenekleri
b) Bir Hatıra</p>
<p>4. Ahmet ÖZSOY
Karışık</p>	<p>15. Kamil ESER
a) Arıcılık
b) Bir Hatıra
c) Köye Suyunu Gelişi
ç) Çocuk Oyunları
d) Kız İsteme Gelenekleri</p>
<p>5. Huriye ÖNAL
a) Hayat Hikayesi
b) Düğün Adetleri</p>	<p>16. Nurcihan KARA
a) Bir Türkü
b) Bir Hatıra</p>
<p>6. Nuray YILMAZ
a) Mutfak Aletleri
b) Tarım Aletleri</p>	<p>17. Türkan YILDIZ
Karışık</p>
<p>7. Mehmet KAYA
Karışık</p>	<p>18. Ayşe ÖNCEL
a) Kışa Hazırlık
b) Geçim Kaynakları</p>
<p>8. Mehmet DOĞAN
a) Askerlik Anıları
b) Köyde Geçim Kaynakları</p>	<p>19. Mehmet SEKMEN
a) Karışık
b) Muhtarlık
c) Koronavirüs Pandemisi</p>
<p>9. Hilmi UĞUZ
Askerlik Anıları</p>	<p>20. Sultan UYSAL
a) Geçmişteki Köy Yaşamı
b) Tereyağı Yapımı</p>
<p>10. Mehmet ER
Karışık</p>	<p>21. Mustafa YILDIZ
a) Köyün Tarihi
b) Kilim Dokuma</p>
<p>11. Rukiye SARI
a) Düğün Adetleri
b) Hayvancılık</p>	
<p>12. İsmi vermek istemeyen kaynak kişi
a) Köyde Tarım</p>	

22. Emine UYANIK**Çocuk Hastalıkları****23. Mustafa ALTINDAL****a) Köyün Tarihi****b) Avcılık****24. Mustafa YÜKSEL****Karışık****25. Ramazan ALTINER****a) Bir Hatıra****b) Hayvan Tedavileri****c) Tarım Aletleri****26. Emine IRMAK****a) Kız İsteme****b) Hayat Hikayesi****c) Pekmez Sıkımı****27. Abdül ŞAHİN****a) Çocuk Oyunları****b) Askerlik Anıları****28. Emine YILMAZ****a) Hayat Hikayesi****b) Zeytinağı ve Pekmez Sıkımı****c) Düğün Adetleri****29. Gülsüm ŞAHİN****a) Mutfak Aletleri****b) Tarım Aletleri****c) Peynir Yapımı**

Harita 2.1 Antalya İl Haritası

Harita 3.1 Gündoğmuş Haritası

Harita 4.1 Antalya İl Sınırları İçerisinde Gündoğmuş

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Emre KANIK
Doğum Yeri - Tarihi	Antalya - 05.10.1994
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Çağlayan Lisesi, 2008-2012
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi - Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2013-2017
Yabancı Dil	İngilizce
E-Posta	emrekanik07@hotmail.com